

УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ для Закарпаття та Причорномор'я

матеріали дослідження

Авторський колектив:

Давимука Олександра Олегівна, проектний менеджер ДМГО «Центр міжнародної безпеки»; молодший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Замікула Микола Олександрович, заступник директора ДМГО «Центр міжнародної безпеки», старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Каракуц Андрій Миколайович, перший заступник директора ДМГО «Центр міжнародної безпеки»

Кравченко Валерій Вікторович, директор ДМГО «Центр міжнародної безпеки»; старший науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень

Дослідження підготовлене громадською організацією «Центр міжнародної безпеки» та Національним інститутом стратегічних досліджень у партнерстві з Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні в рамках проекту «Сусідство Євросоюзу», профінансованого федеральним міністерством економічного співробітництва та розвитку Німеччини.

Інформація та погляди, викладені в цьому дослідженні, належать авторам і не обов'язково відображають офіційну думку Фонду Конрада Аденауера або Міністерства.

Усі частини цієї публікації захищені авторським правом.

Жодна частина цієї публікації не може бути перекладена, скопійована, відтворена будь-якими електронними, механічними або іншими засобами, зберігатися або оброблятися електронними системами без попереднього дозволу авторів.

© Центр міжнародної безпеки, 2019

© Національний інститут стратегічних досліджень, 2019

© Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2019

Подяка:

Автори дослідження висловлюють подяку регіональним партнерам:

- Берегівській районній державній адміністрації
- Хустській районній державній адміністрації
- Первомайській районній державній адміністрації
- Первомайській районній бібліотеці
- Южноукраїнській міській раді
- Очаківській районній державній адміністрації
- Подільській районній державній адміністрації
- Білгород-Дністровській районній державній адміністрації
- Болградській районній державній адміністрації

А також особисто Світлані Мітряєвій, Владиславі Знов'як, Марині Гончаровій, Катерині Білоцерковець за їхній цінний внесок та коментарі.

Виконавець соціологічного дослідження:

Центр прикладних досліджень, <https://cpd.com.ua/>

Національний інститут стратегічних досліджень

ДМГО «Центр міжнародної безпеки»

Адреса: бул. Чоколівський 13, м. Київ,
03186, Україна

Телефон: + 38 044 242 3803

Електронна пошта: intsecurity@ukr.net;

Веб-сторінка: <https://intsecurity.org/>

Фонд Конрада Аденауера

бул. Академіка Богомольця 5, офіс 1

01024 Київ

Україна

<https://www.kas.de/web/ukraine>

office.ukraine@kas.de

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ	4
УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАКАРПАТТЯ	
Регіональні загрози.....	5
Локальні загрози.....	7
Зовнішній вплив.....	12
Внутрішні системні проблеми.....	14
Рекомендації.....	17
Додаток 1. ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	18
УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ МИКОЛАЇВЩИНИ	
Регіональні загрози.....	28
Локальні загрози.....	30
Зовнішній вплив.....	35
Внутрішні системні проблеми.....	37
Рекомендації.....	42
Додаток 2. МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	44
УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОДЕЩИНИ	
Регіональні загрози.....	54
Локальні загрози.....	56
Зовнішній вплив.....	62
Внутрішні системні проблеми.....	63
Рекомендації.....	64
Додаток 3. ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	65

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРОЕКТ

Проект «Український фронтір: виклики для Закарпаття та Причорномор'я» є ініціативою, розпочатою громадською організацією «Центр міжнародної безпеки» (ЦМБ) та Національним інститутом стратегічних досліджень за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні у партнерстві з Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України.

Метою проекту є визначення актуальних загроз та викликів в мультикультурних, полінаціональних регіонах, де існують ризики посилення конфліктогенності через внутрішні та зовнішні чинники – українському Причорномор'ї та на Закарпатті; напрацювання рекомендацій щодо зменшення визначених деструктивних впливів і підвищення якості управління (*good governance*) на рівні районів (громад), місцевої та центральної влади.

Протягом квітня-травня 2019 року представники ЦМБ і Фонду Конрада Аденауера в Україні вивчали проблеми районних центрів Закарпатської (міста Мукачево, Берегове, Хуст), Миколаївської (міста Первомайськ, Южноукраїнськ, Очаків) та Одеської (міста Подільськ, Білгород-Дністровський, Болград) областей.

Польовий етап проекту включав кількисне та якісне соціологічне дослідження (анкетне опитування, глибинні інтерв'ю, групові фокусовані інтерв'ю у вигляді тематичних круглих столів). Вибірка для анкетних опитувань серед населення – квотна, статевовікова, репрезентативна для населення регіону, в якому проводилось дослідження; для експертів – цільова (представники організацій громадянського суспільства, бізнес-асоціацій, центральних та місцевих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, працівники сфери освіти та культури). Загальна кількість опрацьованих анкет – 1500 шт. (500 анкет для кожного досліджуваного регіону). Виконавцем соціологічного дослідження виступила компанія «Центр прикладних досліджень».

У результаті були розроблені карти проблем для кожного досліджуваного регіону та відповідних районів. Дані систематизовано за наступними категоріями:

- Загальнорегіональні проблеми;
- Локальні проблеми;
- Зовнішні впливи;
- Внутрішньосистемні загрози.

Методологія дослідження базувалася на «Методичних рекомендаціях щодо оцінки ризиків виникнення конфліктів у громадах, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту», розроблених Міністерством з питань тимчасово окупованих територій та внутрішньо переміщених осіб України, а також на розробленому ЦМБ «Паспорт безпеки України»¹.

---

¹ Паспорт безпеки України: підсумки та рекомендації – веб-сайт громадської організації «Центр міжнародної безпеки», https://intsecurity.org/Pasport_bezpeky_Ukrainy.pdf; Паспорт безпеки України 2018: підсумки та рекомендації – веб-сайт громадської організації «Центр міжнародної безпеки», http://intsecurity.org/Pasport_bezpeky_Ukrainy_2018.pdf

УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ ЗАКАРПАТТЯ

Закарпатський регіон характеризується відокремленістю та самостійницьким стилем життя відносно всієї країни. Натомість саме ця частина України подає приклад узгодженого, мирного співіснування на одній території людей різних етнічних груп та релігійних конфесій. Відповідно, місцеві проблеми є об'єднавчим чинником, а шляхи вирішення цих проблем виносять цей регіон в іншу площину суспільних та державних відносин. Як результат – тенденції розвитку регіону відкривають нові виклики та загрози як для Закарпаття так і для України.

Регіональні загрози

Закарпаття не оминули такі загальнодержавні проблеми як незадовільний стан транспортної інфраструктури, безробіття, низький рівень заробітних плат, відсутність сміттєпереробних заводів. Натомість Закарпаттю притаманне явище широко розповсюдженої трудової міграції, яку продукує в більшості економічний фактор, а не етнічний. Проблема є актуальною першочергово тому, що провокує відтік за кордон інтелектуальних еліт, що відповідно породжує брак кваліфікованих кадрів. Варто зауважити, за результатами опитування, на питання «Чи плануєте Ви скористатися можливістю поїхати на роботу за кордон?» лише 27,4 % опитаних дали негативну відповідь. Натомість найбільша частка опитаних – 31% не змогли дати чіткої відповіді на запитання, що можна пояснити невпевненістю жителів регіону в

своєму майбутньому та ситуативністю у прийнятті рішень. Надалі можемо спостерігати взаємозалежність проблемних питань, що турбують закарпатців.

Відтак ще однією загальною регіональною проблемою є стан системи викладання українською мовою в регіоні. Окрім браку необхідних кадрів, що спровокований міграцією, помітною є бездіяльність центральної влади – ігнорування ситуації та відсутність забезпечення належної ресурсної бази. В той же час, характерним є те, що за результатами опитування більше 70% опитаних зазначили, що підтримують мовну статтю закону про освіту і законопроект про статус державної мови. Враховуючи суперечність цих двох фактів, можемо припустити, що надалі вимоги центральної влади, зокрема в цьому питанні втрачатимуть легітимність. Та більшою загрозою може стати той факт, що через внутрішній вплив та інвестиції іншомовні школи будуть більш престижними, комфортними та затребуваними. Кінцевим результатом може бути витіснення україномовного викладання в освітніх закладах регіону.

Не менш проблемним є економічне становище регіону – спостерігаються негативні тенденції. Десять років тому регіон був дотаційним на 54 %. Зараз цей показник зріс до 78 %. При цьому деякі райони дотаційні на понад 90 % - податки в них платять лише вчителі та інші працівники державних служб. Причина такої ситуації – масовий виїзд на заробітки та несплата податків. З 1,2 млн. населення області податки сплачують лише 450 тис. осіб. В той же час, на питання «З чого складається Ваш дохід?», 12,9% респондентів вказали відповідь – «приватне підприємство», 9,4% – «заробіток за кордоном» і 7,1% – «інший неофіційний дохід». Відповідно можемо припустити, що велика частка податків з приватного сектору не сплачується, або сплачується в бюджети інших областей. Що стосується розподілу зарплат в регіоні – він є гіпертрофованим та несправедливим. Малі заробітні плати для освітян та медиків провокують і без того розвинену корупцію, що в свою чергу активізує сумнівні кадрові призначення, які йдуть з гори. Особливо це простежується за результатами опитування: на питання «Чи стикалися Ви з проявами корупції?» 58% опитаних відповіли – «так, у медичних установах» і 32,7% – «так у освітніх установах».

Проблемною для регіону стала і реформа з децентралізації. Результати опитування показали, що близько 52% респондентів не відчули змін в своєму населеному пункті після реформи з децентралізації, а 7,3% опитаних вважають, що ситуація погіршилась. У Закарпатському регіоні найменша в країні кількість ОТГ – лише шість (Баранинська, Полянська, Перечинська, Іршавська, Вільховецька та Тячівська). Закарпаття також залишається єдиною в країні областю, де немає перспективного плану формування об'єднаних громад. Подібні структури функціонують лише під патронажем голови ОДА та його політичних союзників з «Опозиційного блоку». Так до прикладу, в Мукачево ОТГ створена в жовтні 2018 року – але її роботу блокує ОДА. Люди прагнуть створювати громади – натомість обласна влада не хоче ділитися коштами та повноваженнями.

На Закарпатті особливо відчутною є проблема з транспортною інфраструктурою, яка забезпечує сполучення з іншими частинами країни. Позитивною ознакою є відновлення роботи аеропорту в Ужгороді. Втім, вона відбувається в надзвичайно спрощеному режимі, та не забезпечує зв'язку Закарпаття з іншими регіонами України. Лише один рейс на тиждень вилітає з Ужгорода в цьому напрямку. З року в рік погіршується ситуація із залізничним сполученням. Навіть у святкові дні до Закарпаття не направляють додаткові потяги, як це робиться на інших напрямках. Ситуація зі створенням нових рейсів до регіону на практиці є профанацією. Всі три, запроваджені нещодавно, їдуть на Рахів. Вони проїжджають транзитом через Буковель – саме цей пункт є основною метою цієї активізації залізничного сполучення, а не посилення транспортного зв'язку із Закарпаттям. Всі ці нові потяги навіть не зупиняються в туристичних центрах регіону. В таких умовах залізницю виїхати із області на інші українські території дуже важко. Стабільне недофінансування та ігнорування необхідності ремонтних робіт сприяють руйнуванню і автодоріг. Особливо поганий стан дорожнього покриття на дорогах державного значення «Мукачево – Рогатин» (друга за важливістю транспортна артерія Закарпаття), «Ужгород – Самбір», «Хуст – Долина», «Нижні Ворота – Воловець – Міжгір'я», «Синевир – Синевирська Поляна», «Хуст – Шаяни – Вишково – Буштино».

Підсумовуючи загальнорегіональні загрози варто зауважити, не менш значущою проблемою є низький рівень поінформованості населення, відсутність комунікації між громадянами та представниками влади. Як наслідок – місцевими громадами гальмуються процеси реалізації певних інфраструктурних проектів. Так до прикладу, перспективним вважається будівництво повітряних електростанцій, натомість населення протестує проти подібних проектів. Та найбільшою загрозою для непоінформованого суспільства є дезінформація та пропаганда.

Локальні загрози

Мукачево. В Мукачево в результаті проведення медичної реформи спостерігається покращення якості медичного обслуговування. В районі запрацювали програми безкоштовного надання певних послуг. У рамках опитування 15,6 % респондентів відзначили, що якість медичних послуг покращилася, натомість 48% вважають, що все залишилось на минулому рівні та 17,6% опитаних не змогли дати чіткої відповіді. Можемо припустити, що оцінка респондентами результатів медичної реформи частково залежить від поінформованості громадян і негативної пропаганди, що стала пошиrenoю особливо в передвиборчий період.

Мукачево має потенціал перетворитися на туристичний хаб – але бракує коштів, особливо на відновлення транспортної інфраструктури. Ані Київ, ані обласна влада не зацікавлені в розвитку району. В той же час місцеві освітяни заявили про наявність певних проблем з працевлаштуванням студентів Мукачівського університету. Втім, вони стосуються не всіх професій, по деяких напрямках навпаки

– випускники цього ЗВО дуже цінуються. Дане питання неабияк пов’язане з такими проблемами регіонального рівня як міграція, корупція при працевлаштуванні та брак якісних кадрів.

В той же час, характерними рисами міста Мукачево стали бандитизм та рекет. Бізнесмени вимушенні погоджуватися на умови рекетирів, намагаючись зберегти своє життя та спокій. Загалом рекет придушує малий та середній бізнес. Інколи виникають сутички між представниками різних кримінальних угруповань – відома стрілянина за участі «Правого сектору» 2015 року є прикладом саме такої події. Той факт, що ніхто не отримав покарання, демонструє, що в учасників конфлікту з обох сторін була підтримка впливових сил.

Берегово. У Берегові особливо помітною проблемою є стан виробництва. Якщо в Мукачево певний промисловий потенціал все ж таки зберігся, то в цьому районі він повністю зник. Ті підприємства, які мали можливість розвиватись, переїхали до Мукачева, підсилюючи потенціал центру та залишаючи район без промисловості. Варто звернути особливу увагу на результати опитування окремо в кожному районі. Так саме в Берегові 24% респондентів відзначили як одну з проблем свого міста – економічні конфлікти (рейдерство). Можна припустити, що це є однією з прихованих причин відтоку як промисловості так і робочої сили. В таких умовах молодь не бачить перспектив на Батьківщині та виїжджає – в результаті регіон втрачає не лише трудовий, але й інтелектуальний, перспективний капітал. Як наслідок, через явище заробітчанства Берегово вже зараз відчуває нестачу робочої сили. Багато місцевих мешканців навіть не полишають своїх домівок – просто проживають на українській території, кожного дня виїжджаючи на роботу за кордон,

який знаходиться на відстані 10 км. В той же час на питання «Чи плануєте Ви скористатися можливістю поїхати на роботу за кордон?» 23% опитаного місцевого населення Берегова вказали, що вже мають такий досвід, 10% - планують поїхати найближчим часом, 8% - хочуть поїхати з України на постійне місце проживання і 38% – не надали чіткої відповіді. Результати по даному району є суттєво відмінні від результатів Мукачева, так лише 21% опитаних з Берегова зазначили, що не планують їхати працювати за кордон і їх влаштовує ситуація на місцях, натомість в Мукачеві таку відповідь надали 34,2%. Можна зробити висновок, що найбільшою загрозою для Берегова на сьогодні є трудова міграція, відтік робочої сили, капіталу та кваліфікованих кадрів. Особливо помітна ця проблема в освітній та медичній сферах – в умовах виїзду молодих спеціалістів кадровий склад цих галузей старіє.

В той же час, з державного бюджету зовсім не виділяються субвенції на так званий «угорський» район – селища з компактно розселеною угорською меншиною в Берегівському та Виноградівському районах. Щодо причин такого стану справ висуваються різні точки зору - або українська влада економить кошти, перекладаючи відповідальність за цю територію на Угорщину, або посадовці не бажають надавати кошти територіям, що перебувають під впливом В. Балоги внаслідок внутрішньополітичної конfrontації. Підтвердженням цієї думки є результати опитування, адже більше 15% респондентів зазначили, що ключовими місцевими проблемами та протиріччями є політичні конфлікти та боротьба за владу. Цей

фактор разом з класичним для України «телефонним правом», заважає розвитку регіону.

Особливого значення для Берегова набирає і транспортне питання, що вимагає якомога швидшого вирішення. Зберігаються загальноукраїнські тенденції, натомість європейські партнери готові вкладати кошти у виправлення ситуації по даному регіону, фінансувати певні проекти – втім, їх зупиняє недовіра до українських підрядників та небажання з ними працювати.

На Закарпатті протягом десятиліть сформувалась система, в рамках якої суспільство відзначається високим рівнем релігійної, мовної та етнічної толерантності. Жодних конфліктів на цьому підґрунті в регіоні не було. Тому новоутворена проблема сепаратизму, на думку місцевих представників – штучно створена. Велику роль в розпалюванні цієї конфліктної теми зіграли національні українські ЗМІ. Їхні представники в певний час активно відвідували регіон – але не для правдивого та неупередженого висвітлення інформації, а з однією метою – «відшукати сепаратистів». Таким чином, їхня позиція базувалася на попередніх упередженнях, а не реальному стані справ. Проявів сепаратизму вони не знайшли – втім, роздмухали своєю активністю та публікаціями питання в інформаційній площині, формуючи в загальноукраїнському сприйнятті негативний імідж для Закарпаття. Серед конкретних проявів такого підходу ЗМІ, на які звернули увагу жителі Берегова – протиставлення різних національних меншин (журналісти в своїх сюжетах де facto порівнювали «хороших» для України румунів, які проживають в Чернівецькій області, з «поганими» закарпатськими угорцями). Угорська громада через це природно обурилась. Місцеві представники підкреслюють – закарпатський сепаратизм існує лише в журналістських матеріалах, які безпідставно кидають тінь на меншину та мають всі ознаки розпалювання міжнаціональної ворожнечі.

Хуст. Характерною проблемою для даного району є процес децентралізації та утворення громад. Ситуація ілюструється на прикладі селища міського типу Вишково. Відзначається, що наразі є громада, сформована навколо цього населеного пункту, що налічує 12 тис. осіб (об'єднує 5 селищ, в тому числі курортний Шаян). Втім, місцеві податкові надходження до її бюджету складають лише 7 млн. грн. – а цього замало для забезпечення нормального функціонування, для порівняння – бюджет міста Хуст – з субвенціями та дотаціями становить 400 млн. грн. Відповідно, економічна та податкова політика держави незадовільна для місцевих громад. Фактично наданих коштів вистачає лише на мінімальну підтримку критичної для обслуговування населення соціальної інфраструктури (зарплати освітянам/медикам тощо).

Іншою важливою проблемою стає міграція населення. В районі спостерігається масовий виїзд жителів до Угорщини (наприклад, з Вишкова в 2017 році 120 родин жили та працювали лише в одному Будапешті). При цьому учасниками процесів безповоротної міграції стає найактивніша категорія населення.

Етнічний фактор в даному випадку не має впливу на міграційну активність – полишають Закарпаття як угорці, так і українці. Розповсюдженім явищем є тимчасова міграція – заробітчанство. Місцеві мешканці навіть відпустки використовують для того, щоб поїхати за кордон та заробити гроші. При цьому працюють в основному не за фахом – на простих роботах. Причиною міграції в першу чергу стає економічний фактор – нестача коштів та низькі зарплати.

Взаємозалежні економічні проблемні питання громадян безпосередньо впливають на місцевий бюджет. Так джерелом 92 % бюджетних надходжень надають відбувається за рахунок податку з доходів фізичних осіб. Промислові підприємства уникають цього за рахунок юридичної реєстрації в іншому місці та інших подібних хитрощів. Так, навколо Вишкова розташовані чотири заводи мінеральної води, але вони нічого не сплачують до місцевого бюджету. Також є певні підприємства виробничої, видобувної та переробної галузей, наприклад, асфальтні заводи. Перспективною галуззю економіки є туризм. Але його розвитку заважає поганий стан доріг, характерне явище для всієї області. Наявне залізничне сполучення з основною частиною України не виправляє ситуацію.

В районі відсутні етнічні, мовні чи релігійні протиріччя. Опитування громадян також не підтвердило наявність сепаратистських настроїв. Натомість наявна ситуація навколо освітнього законодавства викликає жвавий інтерес місцевих освітнян. Вони наголошують, що основною проблемою залишається належне забезпечення викладання української мови. Неможливо при навчанні угорської меншини використовувати ті самі навчальні програми, які застосовуються, наприклад, для викладання російськомовним українцям. Різниця в мовах дуже

велика – відтак, потрібно розробляти спеціальні навчальні курси для роботи з такими національними меншинами. За основу можна взяти формат викладання, який використовується при навчанні іноземців. Відповідно, потрібно змінити підручники та навантаження освітян. Але цьому заважає важлива проблема, притаманна українській системі освіти: освітня політика формується без належної уваги до пропозицій та рекомендацій практиків.

В той же час основним побажанням простих людей, проблемою, яка їх хвилює, стає забезпечення доступу до якісних послуг. На місцях певні ініціативи в цьому напрямку відбуваються – так, у Вишкові створено кабінет державного реєстратора, що спрощує обслуговування громадян. Втім, і в цій адміністративній сфері відчувається кадровий голод – адже немає кваліфікованих кадрів для заповнення подібних вакансій. Необхідні додаткові кошти для їхньої підготовки та забезпечення. Така ж проблема присутня і в сфері освіти – нестача кадрів з числа дошкільних вихователів. Дефіцит кадрового резерву провокує корупцію при працевлаштуванні вчителів.

Зовнішній вплив

Характеристикою зовнішнього впливу в даному регіоні є економічна складова. Європа виділяє великі кошти на різні сфери життя Закарпатської області – ремонт доріг, оснащення КПП на кордоні, створення сміттєпереробної промисловості. Так, Угорщина – через програми ЄС – надала гроші на будівництво заводу з переробки сміття. Поблизу села Яноші Берегівського району побудовано першу лінію підприємства. Втім, Київ вже півтора роки затягує документальне оформлення проекту, що перешкоджає його реалізації. Попри існування європейських програм фінансування інфраструктурної сфери, в той час як Угорщина окремо спонсорує ще й культурний сектор, на практиці мало що робиться, оскільки ці гроші зникають десь в надрах українського бюрократично-корупційного апарату. Отже, українська влада перешкоджає ефективному використанню цих коштів.

Важливою в даному випадку є і оперативність надходження допомоги до регіону. Оскільки Закарпаття є віддаленою від центру областю, а інфраструктура є однією з найбільш проблемних сфер регіону, допомога з боку Угорщини стає дедалі помітнішою. Наприклад, в 2018 році була наявна проблема з постачанням медикаментів – для людей, підключених до апарату штучної нирки, півроку не завозилися ліки. В результаті 4 людини в області померли. Для того, щоб запобігти подальшим смертям, голова ОДА звернувся до угорської сторони. Угорці дуже швидко передали в регіон необхідні медикаменти. До такої практики залучається не лише обласна влада, але й міські мери, які намагаються вирішити наявні проблеми. Так, по одному з таких запитів Угорщина передала в регіон хлор, необхідний для очищення води – в той момент, коли в Україні його не було, й Київ не міг допомогти в цьому питанні.

В той же час, Угорщина вкладає кошти в розвиток місцевого бізнесу. Так, минулого року фонд Еде Егана надав підтримку місцевим підприємцям. Умова

отримання коштів за цією програмою – їхнє спрямування на бізнес-проекти в межах Закарпаття. Спонсорований проект має щонайменше п'ять років реалізовуватися на території області, що унеможливлює виведення коштів за її межі.

В освітній сфері угорська влада фінансує реконструкцію десятків дитячих садків Закарпаття, забезпечує функціонування угорських шкіл. Угорщина відкриває власні навчальні заклади різного статусу й в українських селах – бо має на це кошти та бажання. Місцеві мешканці охоче віддають туди навчатися власних дітей них через кращі умови. Також перед випускниками угорських шкіл відкриваються спрощені шляхи для отримання вищої освіти за кордоном – наприклад, у Словаччині, де можна вступити до ЗВО без здачі ЗНО. При цьому угорці беруть до своїх навчальні закладів усіх бажаючих, не акцентуючи увагу на етнічному походженні. Важливою є і безпосередня допомога освітянам, яку надає Угорщина. Після інфляції угорська влада збільшила виплати всім вчителям, які навчають дітей в угорських школах – не звертаючи увагу на те, який предмет вони викладають. Якщо вчитель використовує угорську мову в навчанні, він отримує певну річну матеріальну допомогу. У 2017 році її сума становила 300 євро; у 2018 році – зросла до 700 євро. Сума наданих коштів за цією державною програмою становить близько 5 млн євро на рік. Медичні працівники, бібліотекарі та журналісти теж отримують фінансування від Угорщини. Також доплати отримують екскурсоводи. В умовах їхньої нестачі Угорщина фінансує спеціальні курси підготовки таких спеціалістів – при цьому як угорськомовних, так і україномовних. Угорщина зробила великий внесок в забезпечення дошкільних закладів освіти, втім, ці заклади є угорськомовними. На українськомовне викладання, до прикладу, у Берегові кошти виділяються – але, в недостатніх обсягах. В той же час представники місцевої громади погоджуються, що з 2014 року фінансування освітніх закладів району з бюджету суттєво покращилася. Мова йде не про зарплати викладачів, а про загальне забезпечення освітніх установ. В даному випадку бюджетна реформа мала позитивні наслідки. Це – у поєднанні з угорською допомогою, яка протягом останнього року спрямовувалась в тому числі й україномовним школам – покращує ситуацію в освітній сфері.

Іншим вдалим прикладом є Вишково, де за угорські кошти була відремонтована поліклініка. Також Угорщина надала регіону пожежні автомобілі. Втім, населення розуміє, що основний тягар у забезпеченні регіону все ж таки несе український бюджет. Іноземні кошти лише допомагають зберегти його та імплементувати більше ініціатив. В цьому контексті заслуговує на увагу підхід голови ОДА Г. Москаля – він не цурається залучати до розвитку області кошти з будь-яких джерел, до яких може дістатися, в тому числі – з-за кордону.

Якщо звернути увагу на результати проведеного в області опитування, цікавим є ставлення місцевих жителів до найбільш впливових та дотичних до регіону країн та інституцій. Так, найвищі оцінки отримали – Німеччина, Словаччина, ЄС, НАТО, США та Угорщина. Припускаємо, що таке ранжування великою мірою залежить від вподобань трудових мігрантів та контенту місцевих ЗМІ.

Внутрішні системні проблеми

Показово системні проблеми розкрив процес децентралізації. Експертною групою було відзначено, що ця реформа не може бути керована зверху, насаджуватися насильницькими засобами. Вона не має представляти собою простий перерозподіл повноважень або ревізію наявних кордонів між територіально-адміністративними одиницями. Для її успішного запровадження потрібно запроваджувати нову філософію життя в суспільстві, виховувати громаду та керівників нового формату. Необхідно сформувати такий клімат, за якого всі члени громади будуть працювати на зміни та реформу. Сьогодні реформа представляє собою простий перерозподіл коштів – а повинна, в першу чергу, орієнтуватися на зміну свідомості людей на місцях, щоб вони більш конструктивно розпоряджалися повноваженнями та фінансами, які їм виділяються.

Репутація реформи децентралізації у регіоні є суперечливою. В регіоні формується відчутна диспропорція. Багаті села без проблем формують об'єднані територіальні громади (ОТГ) – і в результаті перетворюються на локомотив реформи, отримуючи в своє розпорядження відповідні бюджетні кошти від району. Натомість в розпорядженні останнього залишаються бідні депресивні населені пункти, які існуючі ОТГ не мають бажання приєднувати до себе – і він, в свою чергу, не має ресурсів, щоб їх забезпечувати. Складається ситуація, коли виникає необхідність «зверху» розділити район на ОТГ. Констатується, що реалізацію цієї реформи не можна повністю віддати на розсуд місцевих громад – районна влада має сказати своє слово, хоча, безперечно, слід враховувати думку населення та шукати компроміси.

Щодо системи спрямування субвенцій та дотацій з державного бюджету місцеві експерти відзначають, що практика перерозподілу коштів на основі розподілу кількості населення є помилковою – адже кількість населення не впливає на глибину наявних проблем в тому чи іншому регіоні. В результаті Закарпаття може сподіватися на 2 % від загальної суми бюджетних дотацій – але область потребує більшого, адже стикається зі значною кількістю проблем та загроз, які не характерні для інших частин держави. Існує нагальна необхідність переглянути бюджетний кодекс з цього приводу.

Привертає увагу й недолуга кадрова політика центральної влади щодо призначень у Закарпатській області. В першу чергу мова йде про голову ОДА – адже саме він є основним представником Києва в регіоні, зв'язковою ланкою між областю та столицею. Втім, ці функції керівники області виконують погано. Наприклад, чинний голова ОДА Г. Москаль може проявляти активність, яка навіть приносить позитивні результати – втім, головна проблема полягає в тому, що він не виконує основне завдання з репрезентації в області державної політики. Вважається, що основною метою призначення Москаля головою ОДА було створення противаги клану Балоги. Москаль дійсно виконав цю функцію, позбавляючи Балогу впливу. Але реформи в регіоні не реалізовуються,

спостерігається застій. Голова ОДА активно критикує певних міністрів та дії кабміну – в результаті складається враження, що він діє відокремлено від центральної влади. І в результаті в публічному сприйнятті населення знову формується образ недостатньої уваги центральних органів до регіону, відсутності належного представництва ньому на національному рівні.

Специфічним питанням постає проблема подвійного громадянства. Місцеві жителі ставлять логічне питання – чому їм не можна користуватися подібним статусом (який викликає звинувачення в сепаратизмі та відсутності патріотизму), в той час як вищі посадовці, які проживають в Києві, мають паспорти різних держав, і їх ніхто не засуджує? При цьому відзначається, що для місцевого населення подвійне громадянство – не політичне, а економічне питання. Воно спрошує працевлаштування за кордоном, позбавляючи необхідності оформлення безлічі паперів. В умовах, коли регіон страждає від проблеми безробіття, це стає актуальним питанням для заробітчан. Але вони через отримання угорського паспорту не перестають ідентифікувати себе з Україною, не стають меншими патріотами. Також звертається увага на той факт, що практика подвійного громадянства визнається певними країнами ЄС. Відтак, вона не суперечить європейським цінностям, які Україна повинна визнавати, реалізовуючи свою інтеграційну стратегію, спрямовану на здобуття членства в Євросоюзі.

Умови для ведення бізнесу – незадовільні. Ініціативні бізнесмени не відчувають впевненості в завтрашньому дні. Нові законодавчі обмеження в будь-який момент можуть покласти край їхній прибутковій діяльності. Податкова політика держави викликає критику. В той же час відзначається, що підприємницька активність, ініціативність та схильність населення до бізнесу є вищою, аніж в інших регіонах України. В результаті в області працює велика кількість підприємств. Але багато з них залишаються «в тіні», і через це не забезпечують наповнення бюджету.

Чутливою для регіону стає проблема криміналізації. Через неефективність поліції в боротьбі зі звичайним криміналітетом довіри до неї в суспільстві немає. Стабільною та поширеною практикою стають замахи на життя підприємців (в тому числі – із застосуванням гранат, гранатометів тощо). В цілому, учасники експертного обговорення підтвердили, що в районі спостерігається конвергенція влади з криміналітетом на всіх рівнях. Відзначається, що в кримінальні схеми залучені місцеві правоохоронці – вони безпосередньо контролюють кримінальні рухи регіону. В даному випадку варто звернути увагу на загальний рівень довіри місцевих жителів до правоохоронних структур. За результатами опитування найбільший рівень недовіри у громадян регіону до судів, прокуратури, антикорупційних органів та СБУ. Припускаємо, що суспільна думка в регіоні формується відповідно до ситуації на місцях. Важлива деталь – через територію регіону пролягає маршрут наркотрафіку до Європи. Втім, такі перевезення, які могли б зупинити місцеві правоохоронці, переходити їх на кордоні, зазвичай мають

невеликі обсяги. Основним шляхом поставок наркотиків стають транзитні великовантажні авіаційні перевезення через аеропорт Ужгорода. Перехопити такі рейси практично неможливо – адже їх перевіряють та опломбовують зовсім в інших місцях. Подібна ситуація складається з контрабандою. Імідж проблеми формують локальні прояви явища, які потрапляють в пресу. Втім, справжньою загрозою стають великі вантажні транзитні перевезення, до яких місцеві правоохоронці та митники не мають відношення.

Вирішенню проблем регіону заважає політична боротьба між відповідальними структурами. Вертикаль влади не співпрацює на користь суспільства, а поринула в протиріччя та конфлікт. Наприклад, міська влада Мукачева конфліктує з головою ОДА Г. Москалем. На центральному рівні нема кому любіювати інтереси регіону – державні службовці, які б мали виконувати таку функцію, погано виконують свою роботу. Недостатня увага української влади до проблем регіону відчувається на всіх рівнях. Наприклад, відбувається повне ігнорування різних регіональних заходів, на яких обговорюються перспективні напрямки розвитку регіону. В двосторонній україно-угорській конференції з питань туризму Угорщину представляла потужна делегація з числа професури, академіків, працівників МЗС. Натомість Україну представляв лише один старший викладач місцевого ЗВО – при тому, що запрошення на захід «нагору» надсилалися. Індиферентність Києва інколи зникає – але це, на жаль, також може мати негативні наслідки. Наприклад, зараз виникла проблема із документальним забезпеченням вантажних авіаційних перевезень через Закарпаття. В основному літаки прямують до Словаччини – з цією країною був давно підписаний відповідний договір, який автоматично пролонгувався з року в рік. Нещодавно в Києві підняли питання щодо необхідності розібрatisя в його умовах та узгодити його положення – і тут виявилося, що він був укладений ще до вступу Словаччини до ЄС. Відтак постала необхідність його повноцінної ревізії.

На відміну від загальноукраїнської ситуації, для Закарпаття не властиві релігійні протиріччя. Ані з греко-католицькими, ані з римо-католицькими громадами у православних не виникає жодних проблем, також в регіоні функціонують протестантські церкви. В той же час, область – одна з найбільш релігійних по Україні, населення загалом аполітичне, але релігійне. Регіон відзначається найвищим рівнем довіри до церкви – люди готові активно вкладати власні кошти в цей сектор (реконструкція та відбудова церков). Конфліктів на релігійному підґрунті практично немає. В тих, що подекуди виникають, дуже часто провина самої церкви, пов’язана з протиправною діяльністю та поганою репутацією певних її служителів. Такі толерантні та моральні взаємовідносини місцевих жителів підтверджують і результати опитування. Так на питання «Чи стикались Ви останнім часом з нетolerантним ставленням до меншин?», більше 70% опитаних дали відповідь «Hi».

Рекомендації

Задля налагодження стабільної системи розвитку регіону і зменшення впливу негативних факторів, що сформувались в Закарпатській області, пропонується:

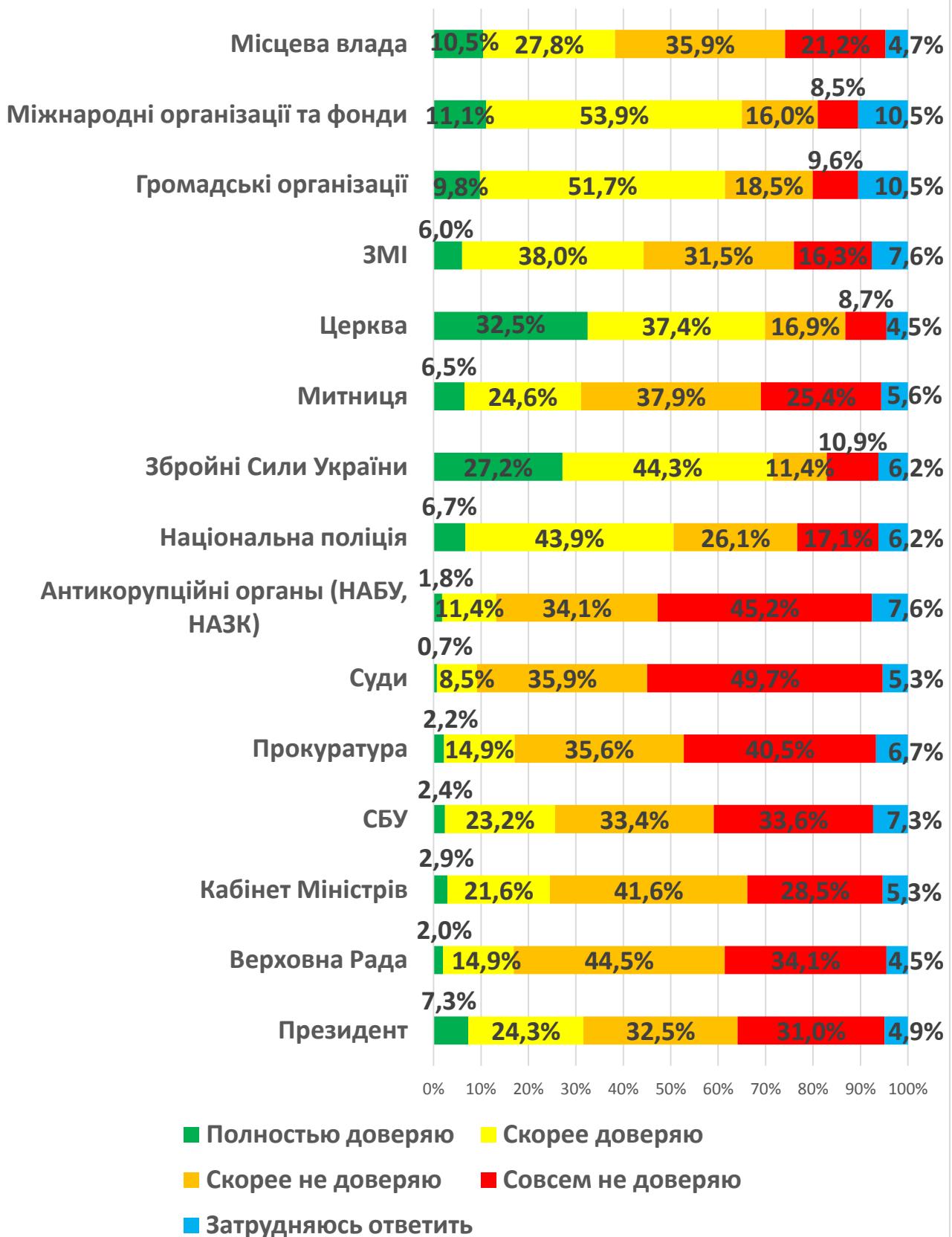
- збільшити розміри бюджетного фінансування соціальної сфери в регіоні відповідно до його стратегічного значення та проблемних питань, властивих даному регіону;
- створити систему пільг та заохочень, (зменшення податків) для підприємців та бізнесменів (відповідно до їхнього рівня), щоб сприяти реєстрації бізнесу в області, а не за її межами і відповідно для утримання податків на користь місцевих бюджетів;
- реалізувати процес циркуляції кадрів, зокрема в сферах освіти та медицини. Відповідно, створення програм для проходження практики в туристичному регіоні освітянам та медикам з інших куточків України, до прикладу – з Півдня та Центру, де відсутній кадровий голод. Заохочувати приїжджих кваліфікованих працівників тимчасовим житлом та акціями в оздоровчих і туристичних комплексах регіону;
- створити окрему систему експертних органів при міських радах, які б спеціалізувались на використанні грантових програм для залучення коштів у проблемні сфери регіону, до прикладу – дороги, освітні ресурси для вивчення мов, розвиток освітньо-розважальних центрів для молоді в районах;
- започаткування окремої премії – матеріального заохочення, закладам, інституціям або підприємствам за діяльність на користь екосистеми регіону, (до прикладу – за насадження дерев, сортування сміття на підприємстві).

Додаток 1.
ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ

**Які проблеми та протиріччя можна спостерігати
у Вашому місті?**

Оцініть рівень довіри до наступних інститутів

Як Ви оцінюєте свій рівень доходу?

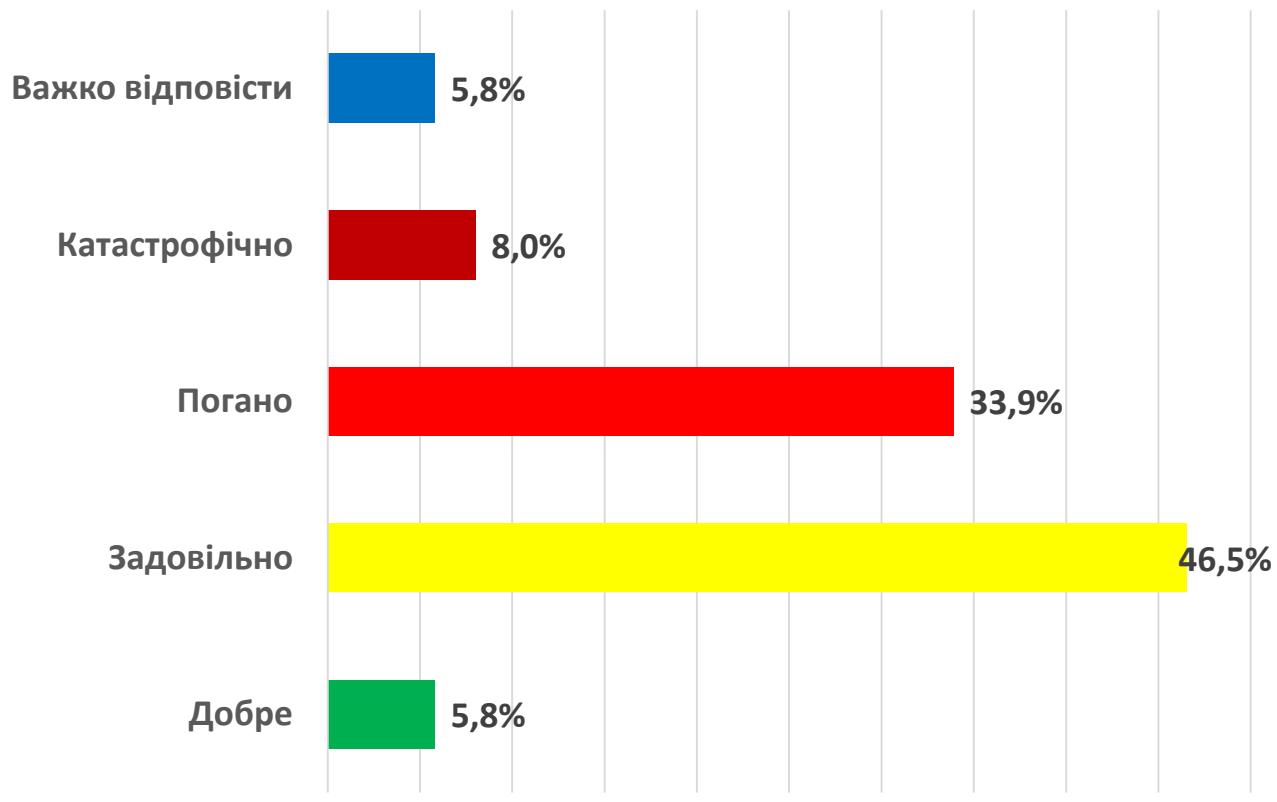
З чого складається Ваш дохід?

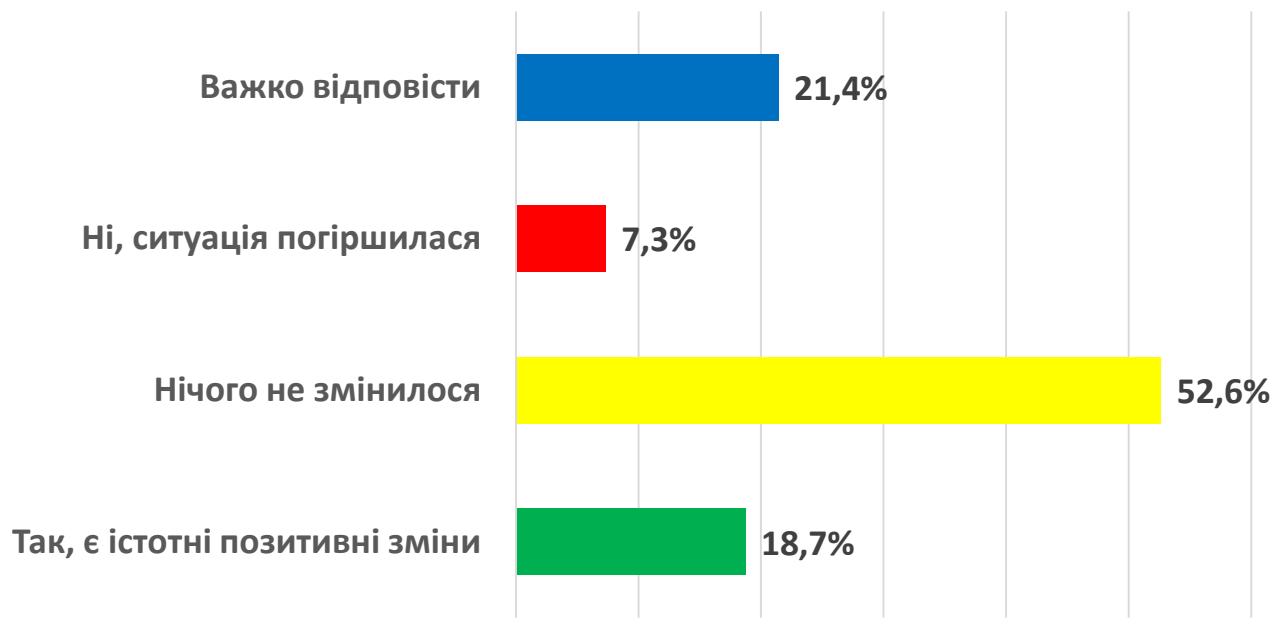
Чи стикалися Ви з проявами корупції?

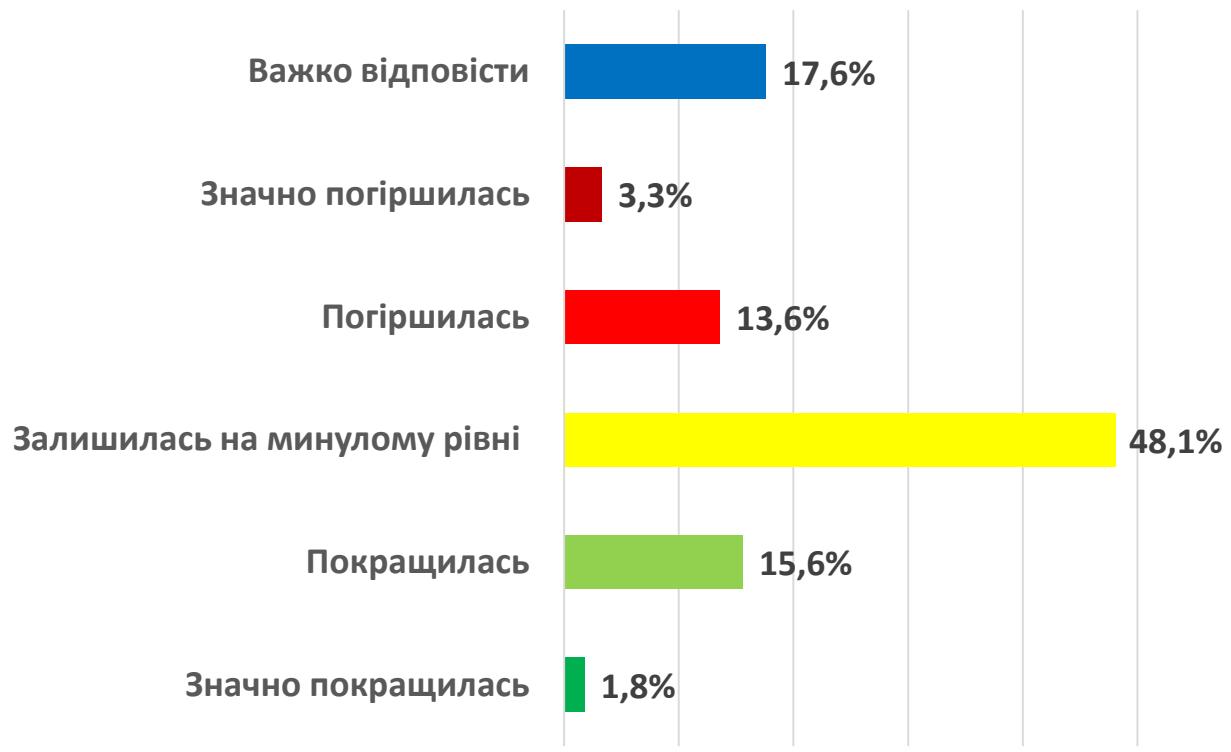
Як Ви оцінюєте стан екології у своєму місті?

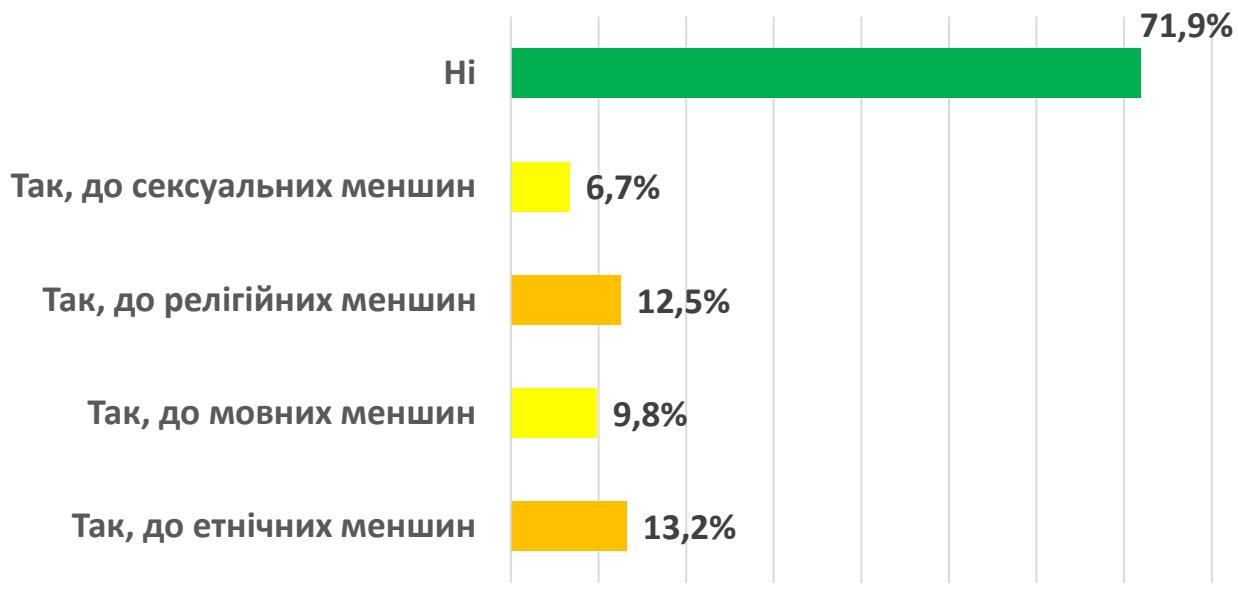
Чи відчуваєте Ви зміни в своєму населеному пункті після реформи децентралізації?

Як змінилась якість надання медичних послуг після реформи 2018 р. (надання первинної медичної допомоги)?

Чи стикалися Ви останнім часом з нетолерантним ставленням до меншин?

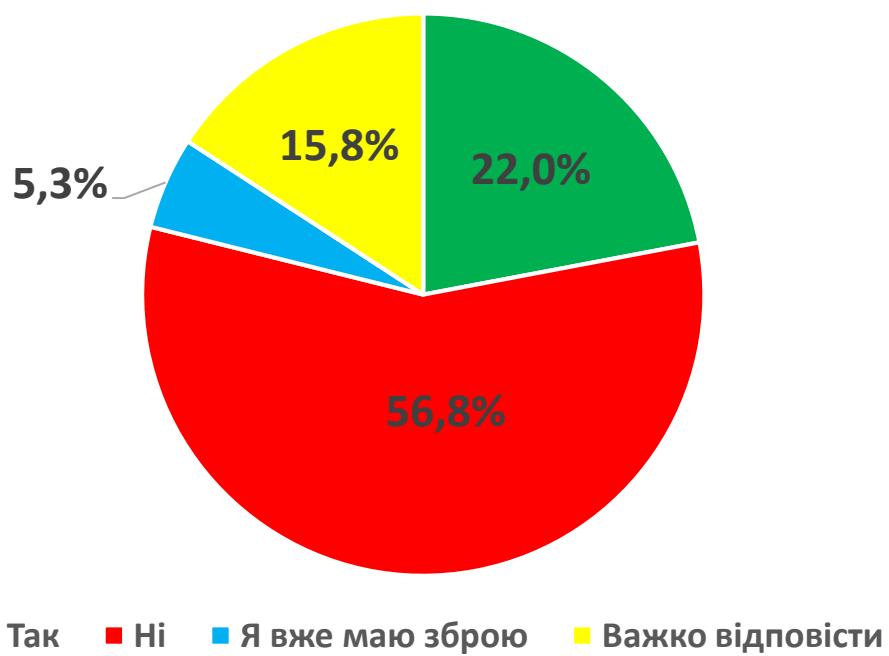
Чи замислювалися Ви щодо можливості поїхати на роботу за кордон?

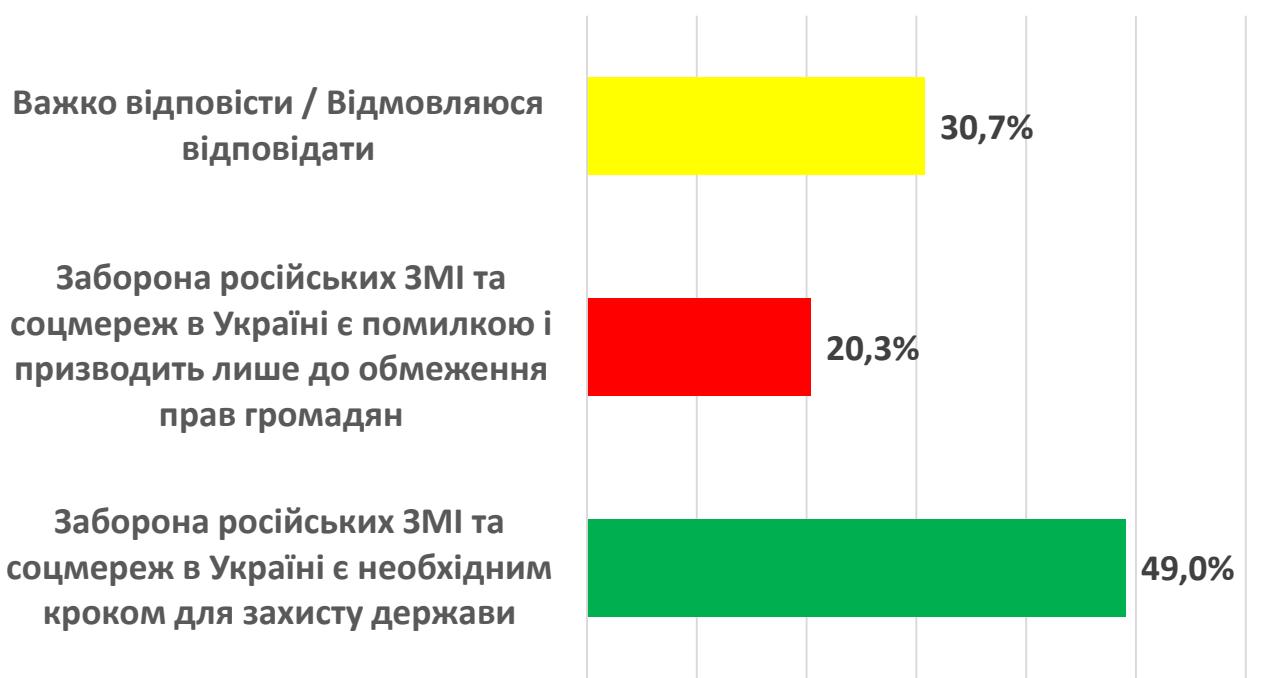
Як Ви ставитеся до діяльності недержавних збройних формувань в Україні ("Національні дружини", С14, Правий сектор та ін.)?

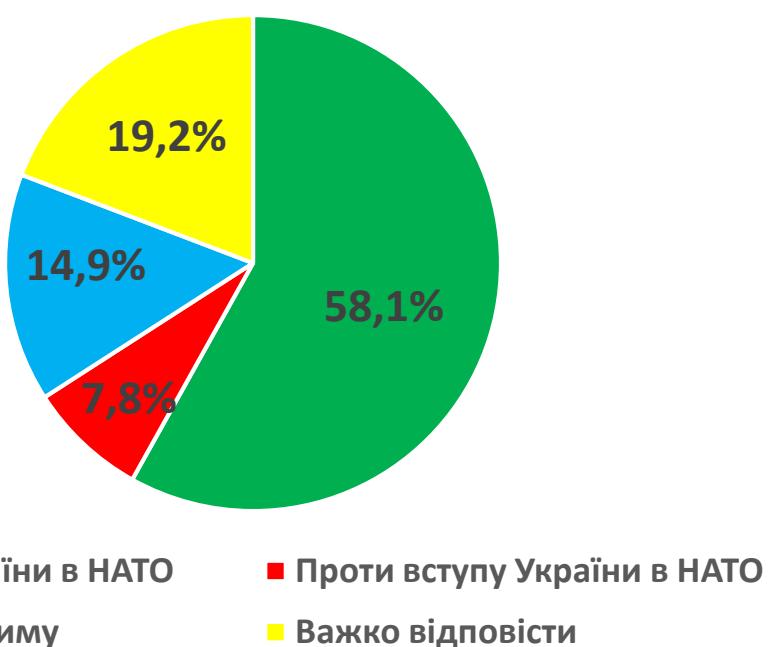
Чи підтримуєте Ви легалізацію зброї в Україні?

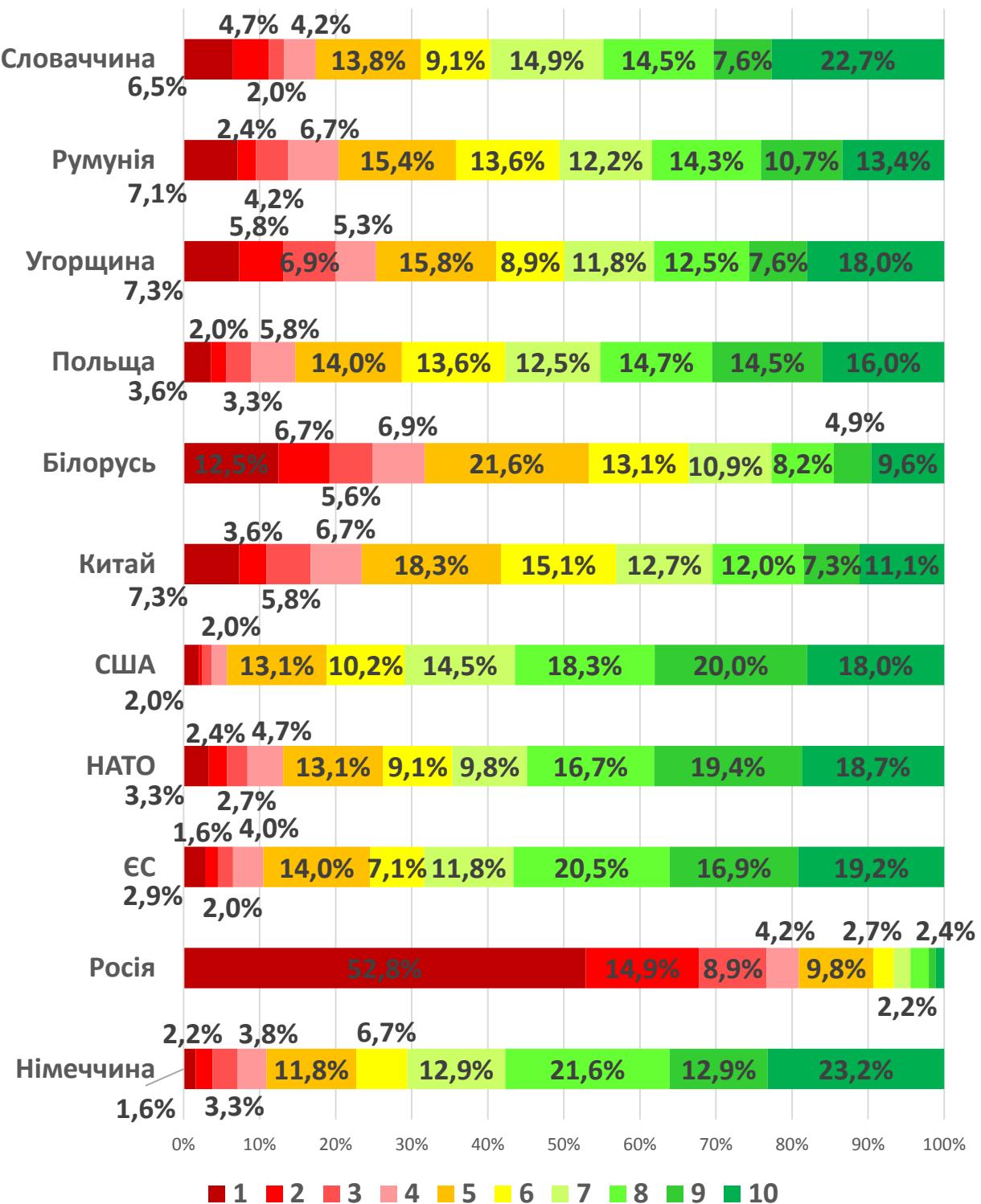
Як Ви ставитеся до заборони російських ЗМІ та соціальних мереж в Україні?

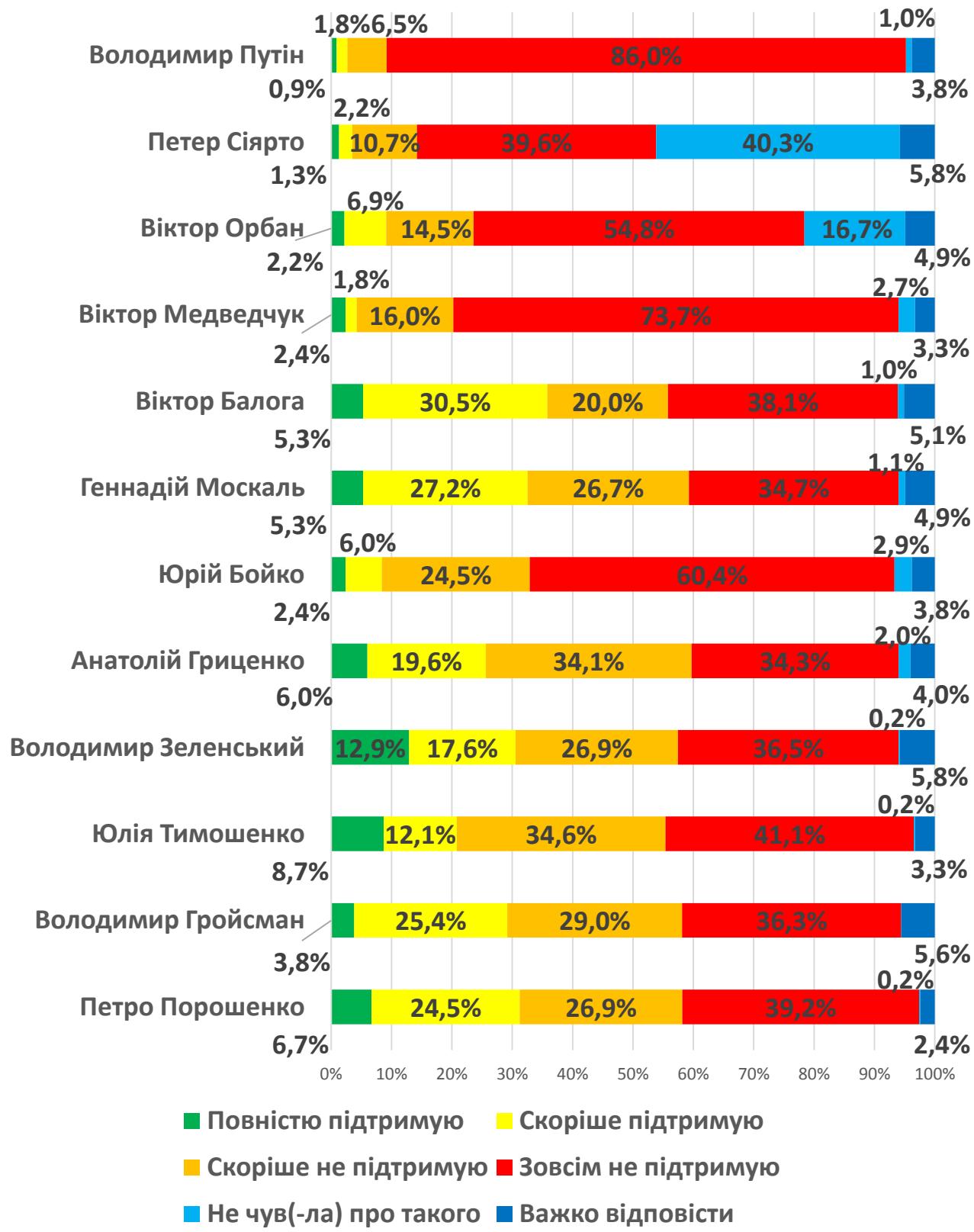
Якщо б референдум про вступ України в НАТО проводився у найближчий час, як би Ви проголосували?

**Ставлення до країн та міжнародних
організацій**
**(за шкалою від 1 до 10, де 1 - найнижчий
показник, 10 - найвищий показник)**

Ставлення до наступних політиків та громадських діячів

УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ МИКОЛАЇВЩИНИ

Миколаївська область розташована на Півдні нашої держави. Цей регіон традиційно відрізнявся відносною популярністю проросійського вектору, радянськими ментальними установками, слабкістю української національної ідентичності. Майже весь період незалежності України Миколаївська область не розглядалась в якості частини державного фронтиру – скоріше вважалась типовим адміністративним утворенням українського Півдня, і в результаті була позбавлена особливої уваги. Втім, сьогодні безпекові виклики для неї актуалізуються близькістю до окупованого Росією Кримського півострова та потенційною можливістю розширення російської агресії. В результаті на неї мають вплив як загальні тенденції розвитку держави, так і специфіка географічного положення.

Регіональні загрози

Найбільш актуальні загрози, які дестабілізують ситуацію в Миколаївській області, стримуючи її розвиток, в цілому співпадають з проблемами загальнонаціонального рівня. Передусім мова йде про економічну кризу, незадовільну екологічну ситуацію, стан транспортної інфраструктури, розповсюдження міграційних процесів, які знекровлюють людський потенціал регіону.

Миколаївщина загалом є аграрним регіоном. Певні міста мають іншу спеціалізацію (Южноукраїнськ – побудований навколо АЕС; Очаків орієнтується на

військові об'єкти), але це не змінює загальної картини. Фактично, окрім фермерські господарства виконують роль ключового компоненту для життя цілих населених пунктів (є містоутворюючими). Економічні конфлікти (перерозподіл власності, рейдерство) не є характерною рисою для регіону – з ними стикалися лише 10,4 % опитаних в рамках соціологічного дослідження респондентів. Основну роль на ринку грають великі підприємства – ключовим гравцем є «Нібулон» О.О. Вадатурського. Менші фермерські господарства також присутні – але їхня діяльність пов’язана з низкою системних проблем. Вони страждають від відсутності стандартизації цін на власні продукти – і в результаті вимушенні продавати товар за заниженими цінами. За таких умов невеликі підприємства майже не отримують прибутку – отримані кошти лише дозволяють утримувати підприємство «на плаву». Також розвитку малого та середнього аграрного бізнесу заважає відсутність порозуміння між фактичними виробниками продукції та потенційними інвесторами або грантодавцями. Люди, які вирішують, чи надавати фінансову (грантову) допомогу, не розбираються в конкретних питаннях сільськогосподарської діяльності, орієнтуючись в основному на паперову роботу та правильність заповнення грантової пропозиції. Натомість аграрії не мають досвіду оформлення грантів. В цій парадоксальній ситуації, коли правильно оформлена заявка важливіша за перспективну ідею, підприємець змушений спеціально наймати людей, які можуть вигідно презентувати його проект.

Економічні проблеми підживлюють міграційні настрої населення регіону. Люди активно виїжджають на заробітки, в пошуках кращих умов та вищого рівня оплати праці. До заробітчанства активно вдаються представники різних верств населення – як спеціалісти робочих професій, на які є попит за кордоном (водії вантажівок), так і представники інших секторів (правоохоронці, менеджери), які згідні працювати не за спеціальністю. Навіть серед представників АЕС в Южноукраїнську достатньо популярною є міграційна перспектива. Хоча на станції є програма утримання спеціалістів, це не завадило багатьом працівникам виїхати до Європи. Міграція відбувається у зовнішньому та внутрішньому форматах. Основними країнами-реципієнтами мігрантів з регіону виступають Польща, Німеччина, Чехія та РФ. Внутрішня міграція в основному спрямовується до Києва, у меншій мірі – до Одеси. Найгостріше стоїть питання міграції молоді, яка не бачить для себе перспектив на Миколаївщині. Навіть люди, які виїжджають на навчання, не бажають повернутися в регіон. Батьки часто самі орієнтують молодь на еміграцію, вважаючи, що там їм вдасться краще себе реалізувати. Результатом еміграції стає кадровий голод та подальший занепад певних населених пунктів.

Однією з ключових проблем Миколаївщини є транспортна інфраструктура. Поганий стан доріг характеризує ситуацію як в основних містах, так і на периферії. Це яскраво видно на кордонах регіону – різниця в якості доріг між Миколаївською та, наприклад, Кропивницькою областю відразу ж кидається в очі. Причиною є недотримання норм вантажопідйомності транспорту. Наприклад, деякі переробні

підприємства, що виготовляють продукцію на експорт за межі області, перевантажують свій парк вантажних автомобілів, що має негативні наслідки для стану дорожнього покриття. При цьому його відновленню заважає не лише нестача коштів, але й проблеми бюрократично-організаційного характеру. Наприклад, в 2018 році на ремонт доріг в Миколаївській області було виділено 800 млн грн Але лише 75 млн грн були реально використані – решту, за умов гальмування тендерних процедур, врешті решт було перерозподілено на інші статті видатків. Проблема насамперед пов'язана з неготовністю більшості підрядників погоджуватися з умовами тендерних пропозицій. Вимоги, які ставить система ProZorro, не дозволяють знайти підрядників для виконання робіт. Важливим місцем в них є згода підрядника в майбутньому виконувати ремонтні роботи у випадку появи проблем на відреставрованій ним ділянці дороги. Це має забезпечити гарантію якості виконання робіт (яка без цього пункту страждає). Але підрядники не погоджуються на ці умови – відтак коло готових взяти участь в тендерах підприємств значно звужується.

Надзвичайну актуальність для Миколаївщини становлять загрози екологічного характеру – менше 5 % населення зазначали, що вважають екологічну ситуацію в регіоні нормальнюю; 43,5 % вважають її задовільною, 39,9 % – поганою, а 9,4 % – катастрофічною. Насамперед йдеється про водопостачання. На територію області припадають нижні течії великих українських річок – Дніпра та Південного Бугу, які стикають в єдиний лиман. Втім, низька якість очисних споруд по всій довжині їхніх течій призводить до того, що саме Миколаївська область страждає від забруднень, які потрапляють до води в інших регіонах. Дніпро взагалі збирає забруднення з трьох країн – Російської Федерації, Республіки Білорусь та України. Іншою проблемою для Південної України стають суховії. Їхня загроза посилюється через вирубку лісосмуг, які мали б захищати поля та інфраструктурні об'єкти від степового вітру.

Локальні загрози

Первомайськ. Ключовою загрозою стабільності залишається складна економічна ситуація. Рівень доходів населення низький, середня зарплата становить не більше 6 тис. грн. Економіка Первомайська та району в основному залежить від сільськогосподарського сектору. Основну роль в аграрній сфері (землеробство, тваринництво, птахівництво) відіграють крупні компанії-монополісти. Невеликі господарства також присутні, але мають значно менший вплив на ринок. Промислову сферу району представляють підприємства з переробки, які обслуговують сільськогосподарський сектор. Їхня продукція виготовляється на експорт. Вони практично нічого не дають району, в якому знаходяться – лише завдають шкоди транспортній інфраструктурі своїми вантажними перевезеннями.

Для міста також актуальною є екологічна загроза. В Первомайську не працюють очисні споруди – для їхнього ремонту потрібні значні кошти. В результаті відбувається забруднення річки Південний Буг. Останнім часом спостерігається падіння рівня води –

причиною цього є нераціональне ставлення до водних ресурсів вище за течією. Насамперед мова йде про недосконалість проекту Александровської ГЕС – це безпосередньо вплинуло на водні ресурси району, призводячи до пересихання Південного Бугу, який практично втрачає суднохідність.

Безпекова ситуація в місті в цілому контролювана. Втім, населення критично розцінює роботу правоохоронних органів. Наводяться приклади відсутності реакції поліцейських та пожежних служб на виклики. Для покращення ситуації пропонується збільшити кількість правоохоронців на вулицях, які б слідкували за порядком в місті.

Гостру критику в Первомайську викликає централізація системи надання адміністративних послуг. Вона проявляється в ліквідації місцевих осередків певних служб. ЦНАП в Первомайську створений – але він займається лише найпростішими завданнями (на кшталт оформлення паспортів). В результаті певні питання можна вирішити виключно через звернення до єдиного адміністративного центру в Миколаєві. Це створює додаткові незручності для жителів, які з різних питань (реєстрація автомобіля, оформлення права на земельну ділянку тощо) відтепер повинні їхати до обласного центру. Надання адміністративних послуг характеризується як неефективне, забюрократизоване. Основна проблема стосується низької швидкості обробки запитів.

Громадський сектор в Первомайську достатньо розвинutий. Він представлений націоналістичними (в місті функціонує осередок «Правого Сектору»), волонтерськими та ветеранськими організаціями, об'єднанням, що опікується справами інвалідів. Вони тісно співпрацюють разом над спільними проектами, які стосуються інформаційного середовища, патріотичного виховання молоді, волонтерської допомоги. Місцева влада надає цій діяльності підтримку – втім, все ж так відчувається нестача коштів для її поглиблення.

Южноукраїнськ. Місто є багатонаціональним – через те, що воно розбудоване навколо АЕС. Станцію будували та обслуговували спеціалісти зі всього СРСР (в тому числі – до 70 % росіян), це сформувало своєрідний етнічний склад населення.

Економіка Южноукраїнська в основному базується на роботі АЕС та комунальних підприємств. Станція напряму забезпечує робочими місцями 7,5 тис. жителів міста; ще кілька тисяч опосередковано обслуговують її діяльність. Отже, від неї залежить 70 % населення. Через це Южноукраїнськ не вважається типовим населеним пунктом з точки зору обсягів та джерел доходу. Серед жителів переважає легальний дохід від роботи на станції; середні зарплати достатньо високі.

Реформи останнього часу реалізовуються по-різному. Реформа з децентралізації в теорії вітасяється, але на практиці гальмується. В Южноукраїнську (міста обласного підпорядкування) все готове для створення ОТГ, відбулись відповідні слухання тощо – але зроблено прогресу немає через конфлікт різних місцевих сил, які не можуть дійти компромісу. В рамках медичної реформи не вистачає кваліфікованих кадрів – місту потрібні додатково 5-8 лікарів, щоб забезпечити все населення сімейними спеціалістами. Натомість відзначається високий рівень надання адміністративних послуг. ЦНАП в Южноукраїнську – найкращий в регіоні. Він дозволяє вирішити основні питання на місці (в тому числі – щодо реєстрації права власності на земельні ділянки). Центр постійно розширюється, збільшується кількість послуг, які в ньому надаються (в планах – організація видачі водійських посвідчень).

В місті в цілому безпечно. Специфічною рисою Южноукраїнська стає реалізація проекту «Безпечне місто». В його рамках встановлюються камери для відеоспостереження за ситуацією на вулицях – зображення з них в онлайн-режимі виводяться на монітор черговому поліцейському. Зараз вже реалізований перший етап проекту – встановлені камери на виїздах з міста, в місцях потенційного скупчення населення. В найближчий час планується збільшити їхню кількість. Також розглядається проект підключення до цієї мережі відеокамер, які в приватному порядку встановлюються ОСББ біля під'їздів житлових будинків.

Екологічна ситуація залишається загрозливою. Місто страждає від падіння рівня води в Південному Бузі, викликаного побудовою великої кількості дамб для риболовецьких ставків та малих ГЕС (останні функціонують виключно для отримання певних економічно-податкових преференцій, не маючи ваги на енергетичному ринку, який забезпечує АЕС). Якість води також погана – дается відсутність очисних споруд в Первомайську вище за течією.

В місті наявна проблема утилізації сміття. Звалище переповнене, існує потреба в будівництві нового. В той же час Южноукраїнськ – єдине місто області, де розпочали програму сортування сміття. Це відбувається в мікрорайонах, і охоплює до 30 % населення. Проект фінансується з місцевого бюджету, та супроводжується відповідною інформаційною кампанією.

Очаків. Специфіка Очакова полягає в особливому значенні військового сектору. В його межах проживає велика кількість військових пенсіонерів. Місто і сьогодні залежить від військової інфраструктури, яка відіграє важливу роль в розвитку міста. В Очакові постійно перебуває понад 2 тис. військовослужбовців, їх податкові відрахування наповнюють міський бюджет. Саме військові є джерелом прибутків для міста – особливо завдяки рішенню залишати ПДВ на місцях. В результаті міський бюджет отримує надлишкові кошти – і цим коштом фінансуються певні ініціативи. В той же час така ситуація може мати певні негативні наслідки – міська влада, звикаючи до цих надприбутків, не приділяє належної уваги структурній модернізації міста, проблемі створення додаткових робочих місць та відкриття нових підприємств.

Економка району страждає від певних кризових тенденцій. Середня зарплата становить близько 7 тис. грн. Втім, представники деяких професій сільськогосподарського сектору отримують до 16-18 тис. грн – так їх намагаються утримати від міграції, яка набуває все більшого поширення.

Очаківський район відзначається розвитком альтернативної енергетики. Вже збудовані кілька приватних парків з вітряками, які мають перспективи та плани розвитку. В селищі Чорноморка планується побудувати сонячну електростанцію. Навколо Очакова також розвинута туристична галузь. Втім, в основному індустрія має сезонний характер, забезпечується місцевими жителями, які працюють неофіційно, без сплати податків. Бракує інвестицій в цю.

Розвитку туризму перешкоджає катастрофічний стан екології в районі Очакова. Місцевість забруднюється як викидами з підприємств м. Миколаєва, так і результатами індустріальної діяльності людини, які збираються в Дніпрі вище за течією. В самому Очакові також наявна проблема з очисними спорудами. За підтримки європейських партнерів експерти розробили проект оптимізації водопостачання та водовідведення в Очакові. Він був затверджений в міністерстві регіонального розвитку. Його можна подавати на фінансування за державними та міжнародними грантами – втім, поки що це не зацікавило місцеву владу. Актуальною проблемою Очаківського району є сміття. Спеціальний полігон існує лише в селищі Чорноморка. При цьому в нього вже спливає термін експлуатації – але побудову нового ніхто не планує. Роздільного збору сміття немає. окремо наголошується на нестачі в районі сміттєвих баків.

Наявність в районі військових об'єктів актуалізує безпекову загрозу для нього. Зараз вона не така явна, як в 2014 році – втім, нікуди не зникла. Наприклад, в 2018 році були зафіковані кілька випадків, коли місцеві склади боєприпасів намагалися підпалити за допомогою фаєрів.

Зовнішній вплив

Вплив зовнішніх факторів на ситуацію в Миколаївській області є незначним. Вона не має сухопутних кордонів з іншими державами. Її економічний потенціал не викликає зацікавленості у закордонних інвесторів. Фактично, іноземні інвестиції є рідкістю на Миколаївщині. Серед тих, що заслуговують на згадку, є план побудови в селищі Чорноморка Очаківського району вантажного порту за китайські кошти. Проект може загрожувати екологічній ситуації – але на громадських слуханнях люди погодились на це, оскільки більше переймаються питанням створення нових робочих місць. Втім, зараз проект перебуває лише на папері – на практиці його реалізація фактично заморожена.

Зовнішньополітичні пріоритети населення демонструють наявність прихильників як західного, так і східного напрямків розвитку України. Серед країн, які мають найвищі рейтинги сприйняття місцевою громадськістю, в першу чергу відзначаються Німеччина та Білорусь. Перша уособлює образ багатої, успішної європейської країни – прозахідні жителі області вбачають в ній зразок для наслідування щодо рівня й стандартів життя. Натомість імідж Білорусі формується високим рівнем порядку в цій державі. Логічно припустити, що вона уособлює надії людей, які все ще певним чином перебувають в полоні радянських стереотипів та менталітету.

Ставлення до Росії в населення регіону неоднозначне. Дані соціологічного опитування демонструють високий рівень її негативного рейтингу – понад третина респондентів виставили їй мінімальні оцінки, відповідаючи на питання щодо особистого ставлення до певних міжнародних акторів. В той же час в населення наявні відмінності в оцінці політичних процесів та політики РФ, та більш глобальних питань україно-російського співіснування (історичного, культурного тощо). Існує тенденція до поділу особистого ставлення до російської влади та простого населення. Якщо Кремль стає об'єктом розповсюджені критики (адже люди бачать провину В. Путіна в розв'язуванні конфлікту), то до російського народу ставлення в цілому залишається достатньо позитивним.

Ступінь загрози сепаратизму та проросійських виступів в регіоні поступово знижується. В 2014 році в області було дійсно неспокійно, відчувалась загроза російського вторгнення. Місцеві українські патріоти отримували погрози на свою адресу. Відповідальні органи не реагували на сигнали – СБУ саботувала роботу, а деякі місцеві правоохоронці відверто говорили, що не будуть ставати на захист Миколаївщини у випадку ескалації. Фактично, загрозу вдалося втримати під контролем завдяки місцевому патріотичному активу. Зараз ситуація значно спокійніша. Відверто проросійську колаборантську позицію займає незначна частина населення. Втім, більше людей виступають за мирне співіснування та взаємовигідну співпрацю з РФ.

На позицію населення області стосовно Росії впливає її національний склад. Специфікою Миколаївщини є велика кількість етнічних росіян, які проживають на її

території. Це є результатом історичного процесу розвитку регіону – його освоєння в XVIII-XIX століттях та реалізації радянських індустріальних проектів із залученням людських ресурсів зі всієї території СРСР. Помилкою буде вважати, що ці люди та їхні нащадки сповідують російську ідентичність – вони переважно асоціюють себе з Україною, брали участь в добровольчому русі тощо. Втім, в багатьох залишаються родичі в РФ, вони відчувають тісний зв'язок з російським інформаційним та культурним полем тощо. Через це багато людей не підтримують санкції проти діячів естради українського походження, які працюють в РФ, та заборону російського мовлення й соціальних мереж. На користь останньої висловлюється до чверті населення; виступає проти понад 50 % респондентів. Противники заборони вбачають в цьому порушення прав – це в тому числі перекриває для них канали спілкування з родичами (особливо на цьому наголошують мешканці Южноукраїнська).

В той же час підкреслимо, що вплив російського інформаційного простору на регіон все ще відчувається. Практична реалізація заборони російського мовлення та соціальних мереж не була успішною. Інтернет неможливо перекрити; люди розібралися, як обійти заборону, та мають доступ до забороненого контенту. Також немає ніяких проблем з переглядом російських каналів через Інтернет. На Півдні України є проблеми з трансляцією українського радіо – натомість добре ловиться сигнал з території окупованого Криму.

Протилежний напрямок зовнішньополітичного позиціонування також має своїх прихильників та супротивників. Із впливових зовнішньополітичних гравців та структур Організація Північноатлантичного договору має найбільший – після Росії – рівень несприйняття. Ставлення до членства України в НАТО на Миколаївщині залишається контролерсійним. Соціологічні опитування демонструють, що 30 % жителів підтримує таку політику; 32 % - виступає проти; 38 % не визначилися зі своєю позицією. В той же час місцеві активісти ставлять під сумнів такі результати, доводячи, в масштабах області реальна підтримка Альянсу є нижчою.

В принципі, як позитивне, так і негативне ставлення до НАТО має під собою зрозуміле підґрунтя. З одного боку, регіон відчув на собі прояви російської гібридної агресії в 2014 році, коли на його території здійснювалися спроби дестабілізації ситуації та реалізації Донецько-Луганського сценарію. Це, а також близькість окупованого Криму, наочно демонструє людям актуальність безпекової загрози та необхідність використовувати всі інструменти для підвищення обороноздатності держави. Членство в євроатлантичній системі колективної безпеки може розглядатися як один з дієвих методів захисту України від агресії. Частина населення розуміє, що співпраця та членство в цій організації сприятимуть розвитку ОПК, політичній кооперації з розвинутими державами, певним соціально-економічним трансформаціям за західним зразком. Також позитивний вплив на популярність ідеї військового партнерства з Заходом здійснюють практичні ініціативи НАТО та окремих-країн членів (в першу чергу – США), які реалізовуються

на території області. Мова йде про модернізацію полігону «Широкий Лан» та проведення багатонаціональних навчань на його території; розбудову американцями Центру оперативного управління для українського ВМФ поблизу Очакова; реалізацію програми надання другої освіти військовослужбовцям. Таким чином, населення бачить позитивні наслідки від кооперації з НАТО для українських збройних сил.

В той же час в суспільстві залишається популярним негативне ставлення до Альянсу. В цілому, воно походить з неосвіченості населення та наявності стереотипів. Люди, які повністю володіють інформацією щодо діяльності НАТО в регіоні, позитивно сприймають допомогу з боку організації. Втім, ті, хто не заглибується в питання, зазвичай орієнтуються на старі стереотипи та дезінформацію, презентовану російським інформаційним середовищем. В результаті в них формується спотворене сприйняття євроатлантичного курсу. Іншою негативною тенденцією, яка характеризує реалізацію останнього, стає певне розчарування патріотів. Місцеві активісти доводять, що за останні роки серед патріотичних кіл спостерігається зниження популярності НАТО. Дехто розчарувався в організації в 2014 році, вважаючи, що вона не дала належну відсіч російській агресії проти України. Інші вважають, що пік популярності ідеї євроатлантичної інтеграції прийшовся на 2015 рік – коли військова загроза з боку РФ вбачалася найбільш актуальною. Натомість згодом гальмування процесу реформ та економічна стагнація призвели до зниження рівня патріотичного підйому, що в тому числі відобразилося й на оцінці зовнішньополітичних пріоритетів та перспектив держави.

Внутрішні системні проблеми

Процес імплементації реформ на Миколаївщині супроводжується певними труднощами. Реформа з децентралізації реалізовується поступово. В області функціонує 29 ОТГ (де відбулись місцеві вибори, всього сформовано 41 ОТГ). Втім, підкреслюється наявність проблеми з її практичними результатами. Поки що вона не принесла покращення жителям регіону. Майже 62 % респондентів не помічають будь-яких змін внаслідок її започаткування. Фактично, ситуація мало змінилась у порівнянні з попереднім періодом: села, які були перспективними, продовжують розвиватися, натомість депресивні населені пункти продовжують занепадати. Децентралізація не призвела до вирівнювання ситуації. Також люди які живуть в сформованих ОТГ, скаржаться на ускладнення документообігу: деякі довідки, які раніше вдавала кожна селищна рада, тепер можна отримати лише в центрі громади.

Іншою проблемою децентралізації стає низький рівень професійної підготовки, готовності до прийняття самостійних рішень в представників громади, які в результаті реформ отримали значні повноваження та можливість розпоряджатися місцевими коштами. Де-юре вони мають всі необхідні інструменти для реалізації перспективних змін – але не мають досвіду роботи, не використовують надані

можливості самоуправління, чекаючи, щоб їхні проблеми, як і раніше, вирішувалися центральною владою районного або обласного рівня. Фактично громадам не вистачає підготовлених та кваліфікованих спеціалістів, які б нормальню організували їхню діяльність. Мова йде в тому числі й про специфіку оформлення грантових пропозицій, які могли б стати дієвим інструментом реалізації інноваційних змін на місцях.

Медична реформа викликає в населення стримані відчуття. З одного боку, жителі області розуміють необхідність модернізації сфери надання медичних послуг. Але в той же час позитивних результатів від реалізованих реформ не відчувають. Їх помітили лише 11,8 % респондентів. Натомість 36,5 % вказали, що обслуговування залишилось на старому рівні, а на думку 43,9 % воно погіршилося.

В цілому, ця галузь страждає від низки системних проблем. Основною з них є низький рівень надання послуг, який практично не змінився в результаті реформи. Реформу треба було починати з переатестації кадрів – адже некваліфікованість медичної допомоги залишається головною проблемою для регіону. Введення інституту сімейного лікаря не вплинуло на цей аспект діяльності лікарів – адже формат їхньої роботи, кількість зареєстрованих в конкретного фахівця клієнтів не можуть змінити якість його роботи, якщо він не має реальної кваліфікації та знань. На місцях в сімейного лікаря перекваліфіковуються деякі спеціалісти – педіатри та терапевти – які не мають необхідних знань щодо широкого спектру медичної допомоги. Особливо низький рівень надання послуг спостерігається в селах. Фактично, на місці можна лише отримати довідку – але за нормальним лікуванням необхідно звертатися або в обласну, або в приватну лікарні. Існує проблема несприйняття старими кадрами нововведень – лікарі, яким до пенсії залишилось недовго, не бажають перекваліфіковуватись за новими стандартами. При цьому вони негативно впливають й на молодих лікарів, прищеплюючи їм стари зразки поведінки та організації роботи. Для реального виправлення ситуації потрібно, щоб змінилось покоління лікарів, і були забуті «старі» лікарські практики.

Вирішити ситуацію мало б оновлення кадрового складу. Але воно не відбувається – адже наступною системною проблемою медичної сфери є кадровий голод. З одного боку, криза поглибується через активну участь лікарів в міграційних процесах. В результаті на місцях залишаються в основному стари кадри – пенсійного або передпенсійного віку. Паралельно спостерігається небажання молодих лікарів працювати на периферії регіону – мова йде не лише про села, але й про районні центри та міста обласного підпорядкування. Медичний персонал відлякують низькі зарплати.

Нарешті, реформа не забезпечена необхідною матеріально-технічною базою, оновлення якої стає важливим питанням для лікарень. В медичних закладах відсутні принтери та ноутбуки. Лікарі не можуть обладнати кабінет для надання кваліфікованих послуг. Такі проблеми сектору викликані, в першу чергу, нестачею коштів та розмиванням сфери повноважень в рамках процесів децентралізації.

Наприклад, нещодавно Очаківська лікарня була зареєстрована як некомерційне комунальне підприємство. Але не зрозуміло, як воно буде функціонувати в майбутньому – адже лікарня має борг близько 0,5 млн. грн. за електроенергію. Для фінансового забезпечення міської лікарні на спільному засіданні було вирішено залучити кошти з бюджетів всіх структур, які вона обслуговує (місто Очаків, ОТГ та район) – пропорційно кількості населення, які в них проживають. Але на практиці процес спільногоФінансування гальмується.

Реформа поліції в області була реалізована – але її важко назвати успішною. Правоохоронні органи також відчувають кадровий голод. Багато досвідчених співробітників пішли зі служби. Однією з причин було небажання проходити переатестацію – люди вважали, що вона принижує їхню гідність. В результаті, хоча криміногенна ситуація в регіоні в цілому контролювана, все ж таки відрізняється, що після реформи вона має тенденцію до погіршення.

Проблемою є формат визначення статистики та звітності по справах правоохоронцями – зараз вони вираховуються не по рішенню суду, а по спрямуванню справи до суду. Відтак правоохоронці можуть спрямовувати в суд що завгодно – а в результаті останній на основі наявних даних вимушений закривати справи або приймати виправдувальний вирок.

Рівень довіри до силових та правоохоронних структур відрізняється. Найбільше несприйняття викликає робота судів (повністю не довіряють 50,9 %) та СБУ (повністю не довіряють 42,1 %). Поліція та збройні сили мають значно вищі показники довіри, користуючись певним авторитетом в суспільстві.

Глобальною проблемою кримінального характеру залишається корупція. Вона стосується різних сфер життя та функціонування держави. Найчастіше з нею стикаються в медичних установах та при наданні адміністративних послуг. Антикорупційна боротьба лише імітується – на практиці жодна зі створених центральних антикорупційних структур не працює як слід. 56,1 % респондентів не довіряють їм повністю, ще 15,9 % - скоріше не довіряють. Від поліції в цих справах теж мало користі. Правоохоронці не реагують на випадки корупції з боку місцевої влади – оскільки ради мають на них важелі впливу (вони можуть висловити недовіру начальнику поліції своїм голосуванням).

В цілому, політичні настрої населення характеризує зневіра щодо можливості покращення ситуації. Для населення актуальною є проблема загострення політичної боротьби – 31,2 % вказують, що відчувають на собі вплив конфронтації між різними політичними силами та політиками. Відчувається тотальна недовіра до центральних органів влади – Президента (зовсім не довіряють – 51,2 %), Верховної Ради (зовсім не довіряють – 61,9 %), Кабінету міністрів (зовсім не довіряють – 53,9 %). Жителі Миколаївщини переймаються кризою політичної влади, відсутністю інструментів контролю, впливу та зворотного зв’язку з обраними до центральних органів влади народними представниками. Виключенням є депутат-мажоритарник від Очакова –

Б.Ю. Козир (БПП). Він активно бере участь в житті свого округу, допомагає місцевим органам влади та організаціям.

Жителі регіону в цілому нейтрально-критично оцінюють успіхи чинної обласної влади. Діяльність губернатора О.Ю. Савченка не викликає різкої негативної реакції – втім, відчувається розчарування населення відсутністю реальних дій, недостатньою комунікацією з органами місцевої влади. Відзначається неспроможність вирішити актуальну проблему відновлення транспортної інфраструктури. Його попередник – В.І. Меріков – має кращий імідж толерантного та ефективного менеджера, який захистив Миколаївщину в критичний момент від загрози проросійського сепаратизму в 2014 р. Відзначається ефективність Мерікова в підборі кадрів. Навіть інцидент з його відставкою – політик сам залишив посаду після того, як було виявлено, що його перший заступник залучений до корупційних схем – не кидає тінь на його репутацію. Наголошується, що сам Меріков до цих протиправних дій не мав відношення, і є найбільш достойним представником місцевого політикуму.

Характерною рисою регіону стає тотальна заангажованість ЗМІ, яка в деяких випадках набуває форми непрофесійності. Мас-медіа Миколаївщини перебувають в приватній власності, знаходячись під контролем певних політичних сил або конкретних осіб. Відтак публікації в них спрямовані на обслуговування інтересів власників, а не об'єктивне висвітлення подій. При цьому мова йде як про традиційні, так і про електронні ЗМІ. З формату та тону публікацій чітко видно, кого яке видання «обслуговує», до якого табору належить. Втім, люди помічають таку заангажованість. Це знижує рівень загальної довіри до ЗМІ (повністю не довіряють їхній роботі 48,9 %, скоріше не довіряють – 28,9 %). Погана журналістика призводить до фрагментації інформаційного простору та дестабілізації суспільства.

Окрім суб'єктивного підходу до висвітлення інформації місцеві медіа страждають від нестачі кореспондентів та коштів – в результаті вони в основному передруковують контент з Інтернету. Відчувається нестача не лише аналітичних матеріалів, але й роботи «в полі» – кореспонденти не висвітлюють актуальні події регіону (ані проблеми, ані конкретні сфери діяльності, успіхи в них – те, що було основною темою місцевих радянських медіа, та до чого звикли прості мешканці глибинки).

В містах спостерігається зростання популярності електронних медіа у порівнянні з друкованими. Молодь особливу увагу приділяє соціальним мережам («Фейсбук») та месенджерам («Вайбер»). У створених на цих майданчиках спільнотах та групах проходить обговорення актуальних подій, які відбуваються в місті та хвилюють населення. Вони де-факто заміняють традиційні ЗМІ – але в основному стосуються аполітичних тем. Спроби перевести дискусію в політичну площину, опублікувати політичні новини, модеруються. В той же час в селищах, де проживають переважно люди пенсійного та передпенсійного віку, а доступ до Інтернету ускладнений, населення віддає перевагу традиційним газетам.

Миколаївська область в основному російськомовна. Частина населення визнає, що спілкується суржиком. Підкresлюється, що проблем на мовному підґрунті в регіоні ніколи не було – лише 12 % респондентів вказували, що стикалися з утисками за мовною ознакою. Більшість населення вийшла з російськомовного середовища, була вихована в рамках радянського менталітету. При цьому до останнього часу Україна нічого не робила, щоб виправити ситуацію – системної національної політики не було. Відтак, сьогодні людям зручніше спілкуватися російською. Жителі регіону не бачать нічого негативного в двомовності, зауважуючи, що чим більше мов знає людина – тим краще. Актуалізація мовного питання в політичному дискурсі вважається штучною.

Стосовно сучасної політики українізації ставлення обережно-критичне (особливо в обласному центрі, де навіть були певні протестні виступи). На практиці державна політика в регіоні щодо мови в сфері освіти практично не виконується. Формально викладання в школах ведеться українською – втім, учні відповідають на уроках та спілкуються російською. Представники старшого покоління лише зараз починають підтягувати знання української – адже в СРСР її практично не вчили. Відзначено, що місцеві чиновники в основному розуміють її, можуть читати та складати документи українською. Втім, через нестачу практики є проблема зі спілкуванням державною мовою.

Релігійна сфера життя Миколаївщини достатньо спокійна. Конфліктність в ній вбачають лише 9% населення. На території області функціонують церкви різних конфесій. В основному вони толерантно співіснують. Виключенням є прояви загальнонаціонального конфлікту Православної церкви України та структур Московського патріархату. При цьому відзначається, що прецеденти переходу громад до новоствореної ПЦУ є достатньо рідкісним явищем. Взагалі населення регіону не надто релігійне. Люди масово відвідують церкву лише на великих свята. Натомість популярність недільних служб низька.

Згідно з даними соціологічного дослідження, населення Миколаївщини в цілому негативно ставиться до ідеї легалізації зброї. Проти цього виступають 72,5 %, підтримують ідею 18,6 %. В той же час представники місцевих експертних кіл висловлюють думку, що така ініціатива забезпечить впевненість громадянина у власному захисті. Ухвалення відповідного законодавства допоможе стабілізувати суспільну ситуацію та надасть людям можливість захистити свої інтереси, власність та життя в умовах, коли в регіоні зброя (в тому числі – незареєстрована) вже достатньо розповсюджена серед підприємців та криміналітету.

Діяльність парамілітарних формувань на Миколаївщині присутня, втім – не дуже активна. Їхні осередки фрагментарно охоплюють територію області. В населення вони викликають в цілому негативну реакцію. Їх підтримують трохи більше 10 %; скоріше не підтримують 28,1 %; засуджують їхню діяльність – 27,2 %. З одного боку, патріотичні організації та рухи мають певну позитивну репутацію через свої досягнення на фронті, роль в придушенні проросійських виступів на

території області в 2014 р. В той же час вважається, що якими б не були їхні заслуги у справі захисту держави, зараз вони стають джерелом агресії та причиною дестабілізації внутрішньополітичної ситуації. Відзначається, що в країні не може бути двовладдя – держава має забезпечити свою монополію на використання сили.

Частина населення в умовах існування в суспільстві незадоволеного запиту на соціальну справедливість шукає в формувань типу Національного Корпусу та Національних дружин допомоги та захисту. В деяких випадках їхня практична діяльність на Миколаївщині дійсно несе користь – на кшталт встановлення надзору над риболовством в районі Первомайська з боку місцевого «Правого Сектору». При цьому прихильники діяльності парамілітарних організацій висловлюють припущення, що їхній негативний імідж пов'язаний зі спеціальною кампанією з дискредитації, яку реалізовують ЗМІ – до простих людей просто не доходить інформація про реальні цілі, справи та успіхи активістів-патріотів.

Рекомендації

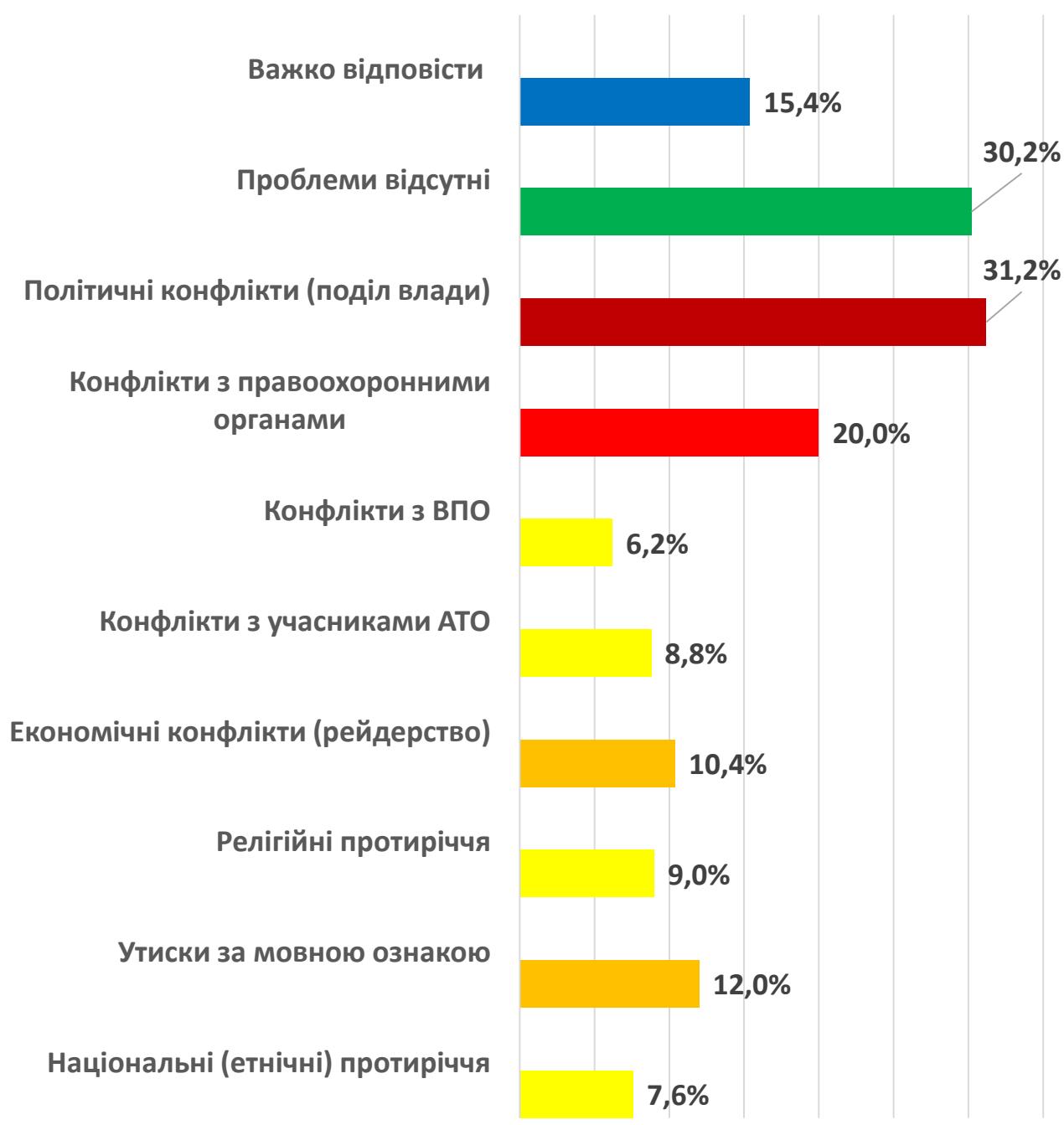
Задля налагодження стабільної системи розвитку регіону і зменшення впливу негативних факторів, що сформувались в Миколаївській області, пропонується:

- реалізувати інформаційно-навчальну кампанію, спрямовану на підвищення якості функціонування територіальних громад – у форматі роз'яснюальної роботи для їхніх представників щодо повноважень та засобів, якими вони володіють, та можуть використати для вирішення місцевих проблем;
- реалізувати державну програму курсів української мови для місцевих чиновників регіону, особливо тих, які працюють на периферії області (в районах, де значну частину державного апарату складають представники старшого покоління, які були виховані в російськомовному середовищі та до останнього часу не мали нагальної потреби вивчати українську – втім, бажають працювати на благо держави);
- створити мережу консультаційних кабінетів з надання допомоги представникам малого та середнього бізнесу в сфері підготовки грантових пропозицій, які в тому числі можуть залучатися до практичного оформлення заявок;
- здійснити кроки щодо вдосконалення регіонального інформаційного простору – за рахунок імплементації та подальшої підтримки (у форматі надання грантової допомоги) незалежних мас-медіа. Вони мають з одного боку висвітлювати актуальні питання життя області, її конкретних частин (на це є попит в цільової аудиторії), а з іншого – сприяти інформаційній підтримці державного курсу (в цьому є інтерес центральних органів влади). Перспективним вбачається звернутися до громадського досвіду в цій сфері (спроби активістів започаткувати газету в місті Очаків);

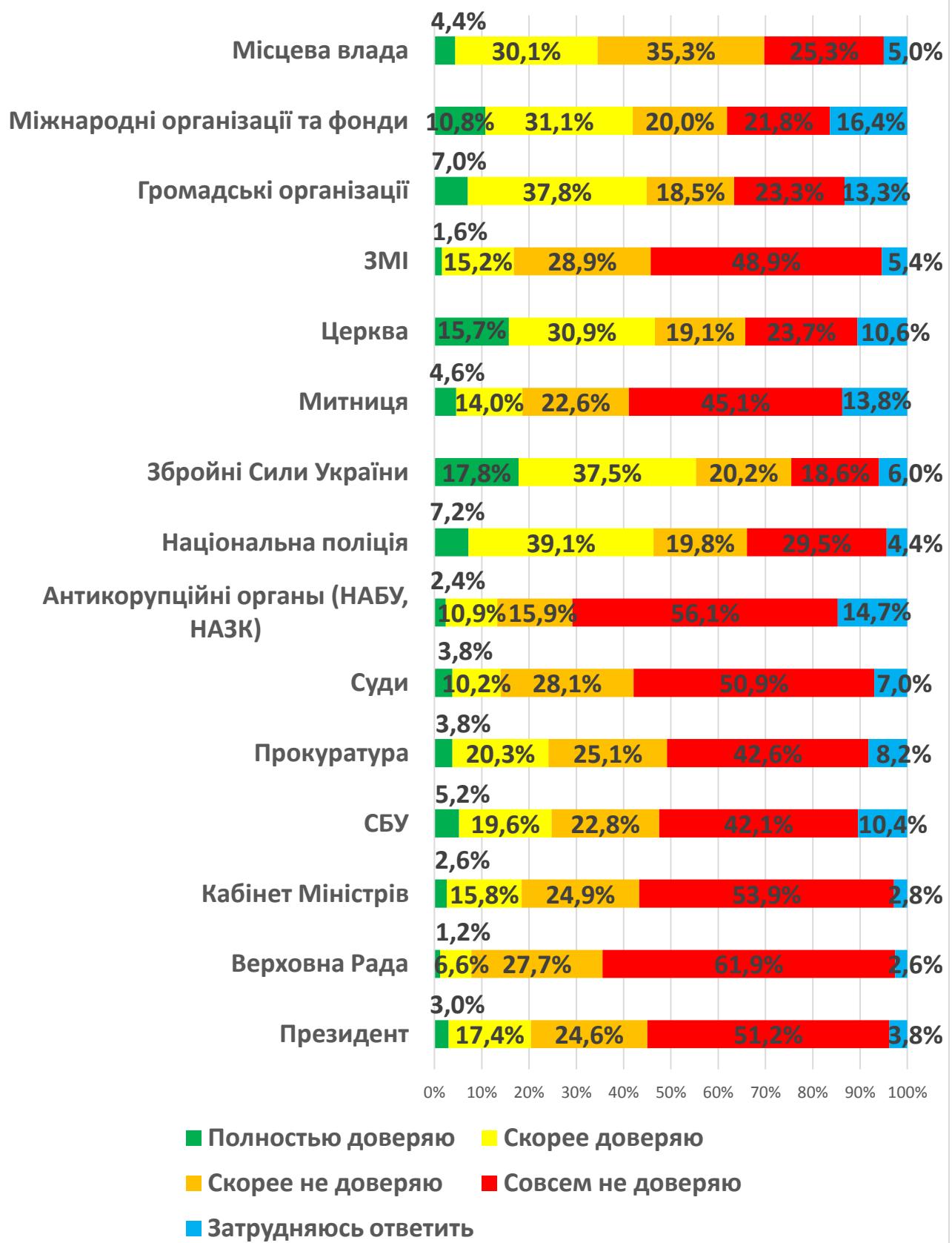
- активізувати державну політику в сфері протидії екологічним загрозам, особливу увагу приділяючи питанню відновлення очисних споруд. Мова йде про зусилля національного рівня – адже вирішити проблему забруднення води в Миколаївській області можна лише за рахунок покращення ситуації по всій широті та довжині басейнів Південного Бугу та Дніпра;
- запровадити програму заохочення лікарських кадрів до роботи на селі – у форматі додаткового фінансування та розробки системи дієвих преференцій (наприклад – надання житлової площі за спрощеною системою) за рахунок місцевих бюджетів

Додаток 2.
МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

**Які проблеми та протиріччя можна спостерігати
у Вашому місті?**

Оцініть рівень довіри до наступних інститутів

Як Ви оцінюєте свій рівень доходу?

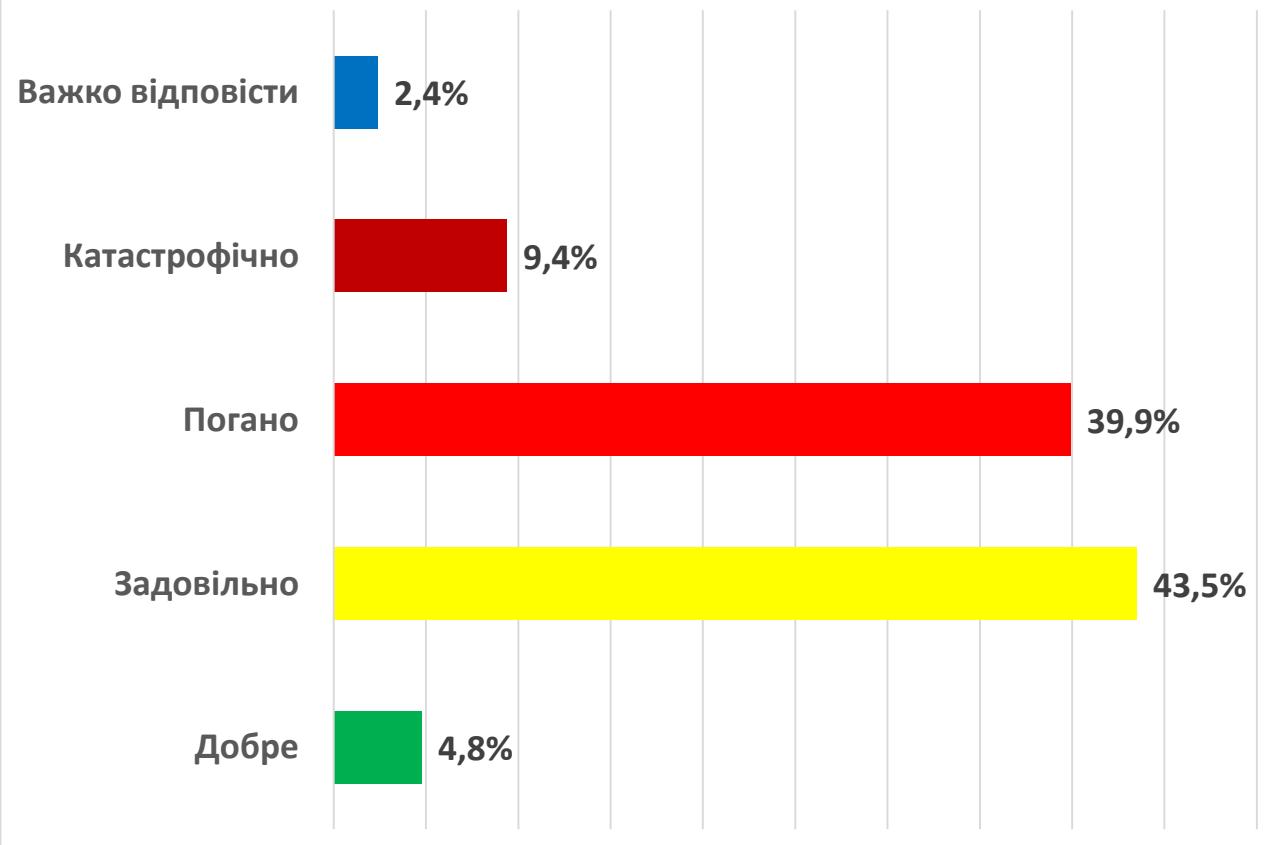
З чого складається Ваш дохід?

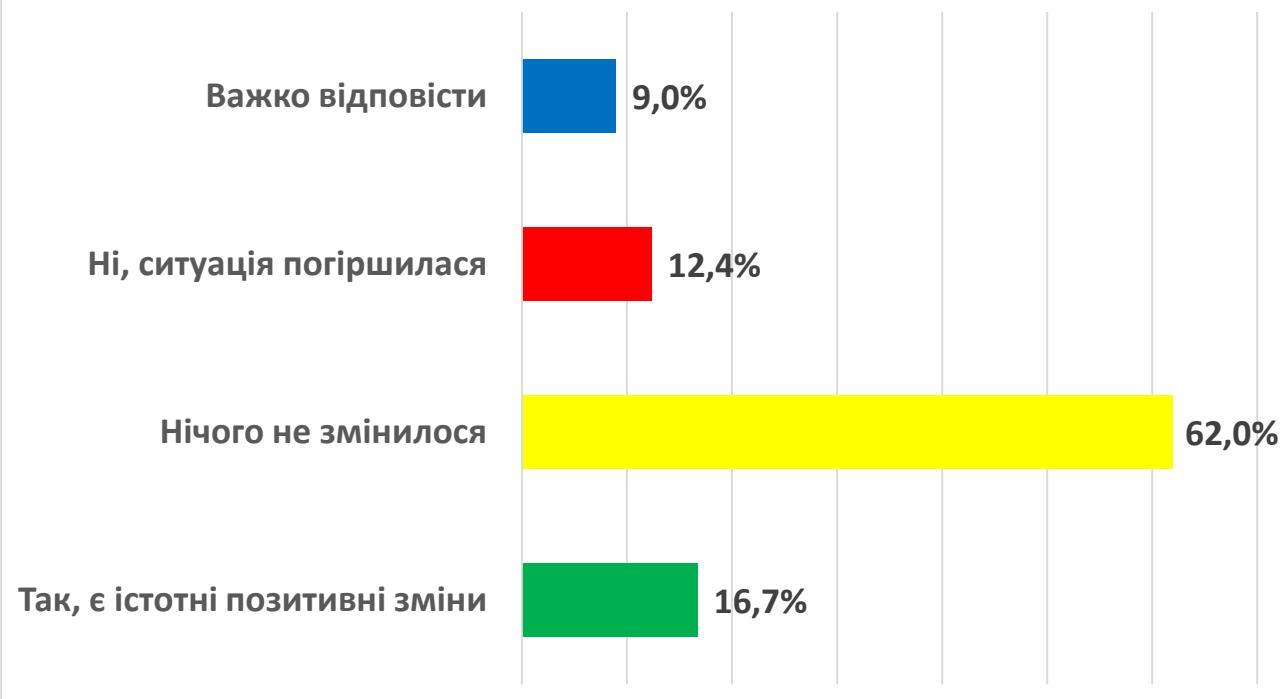
Чи стикалися Ви з проявами корупції?

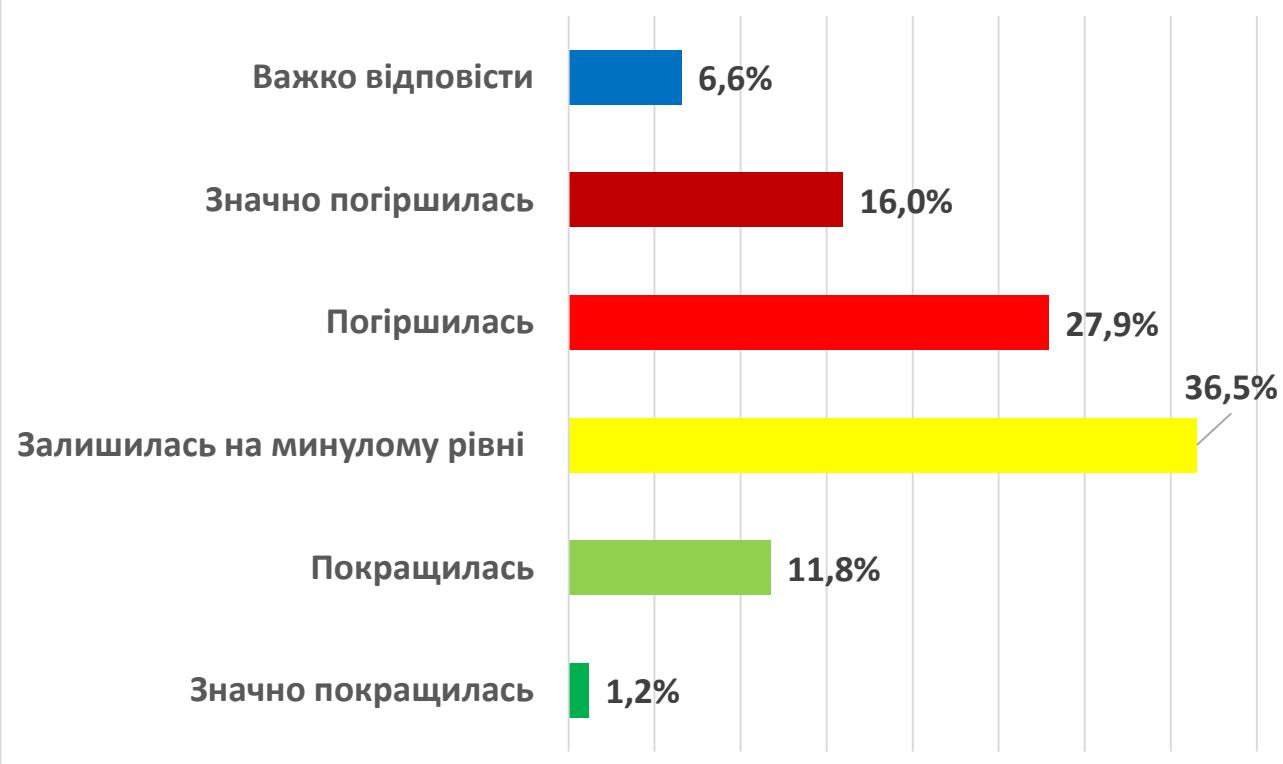
Як Ви оцінюєте стан екології у своєму місті?

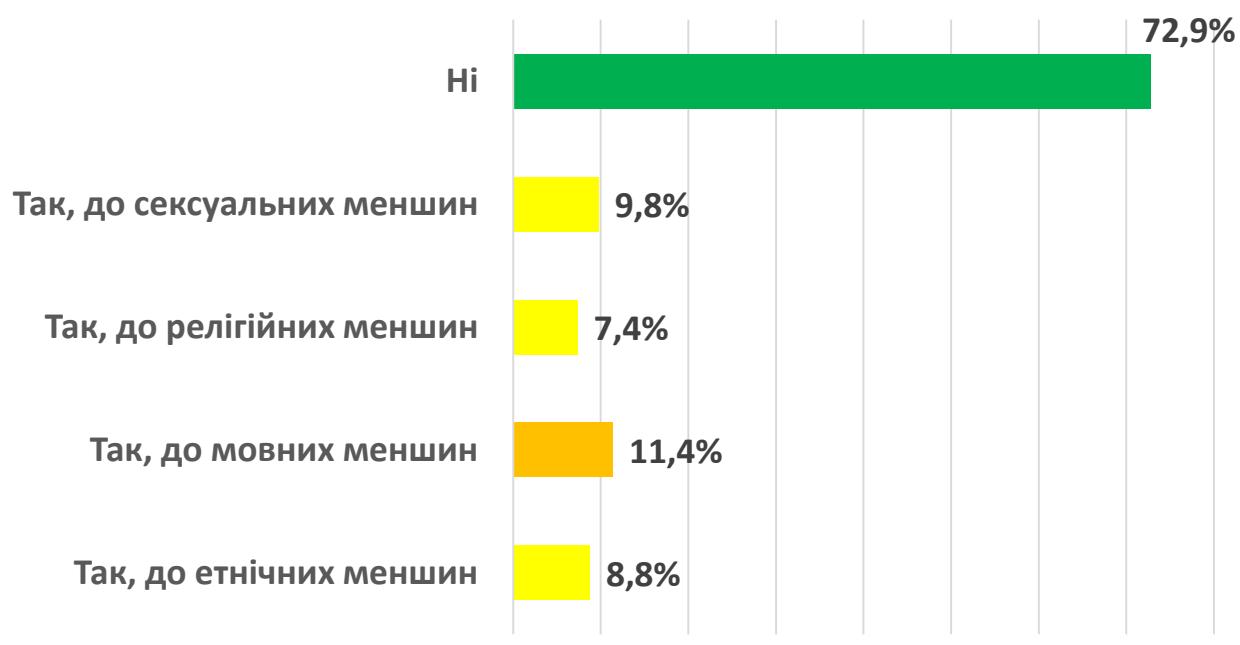
Чи відчуваєте Ви зміни в своєму населеному пункті після реформи децентралізації?

Як змінилась якість надання медичних послуг після реформи 2018 р. (надання первинної медичної допомоги)?

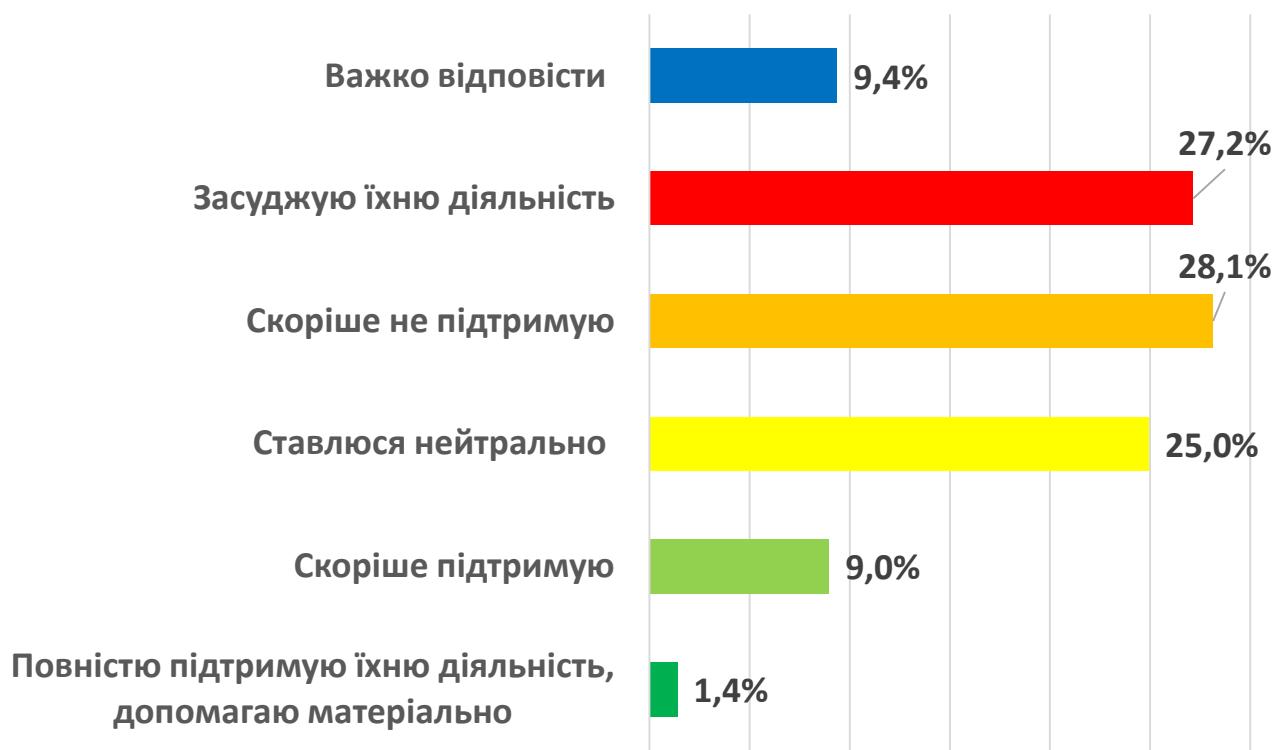
Чи стикалися Ви останнім часом з нетolerантним ставленням до меншин?

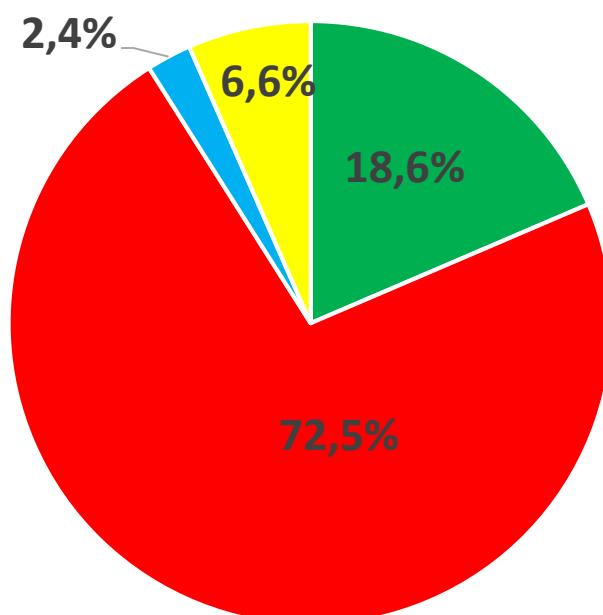
Чи замислювалися Ви щодо можливості поїхати на роботу за кордон?

Як Ви ставитеся до діяльності недержавних збройних формувань в Україні ("Національні дружини", С14, Правий сектор та ін.)?

Чи підтримуєте Ви легалізацію зброї в Україні?

■ Так ■ Ні ■ Я вже маю зброю ■ Важко відповісти

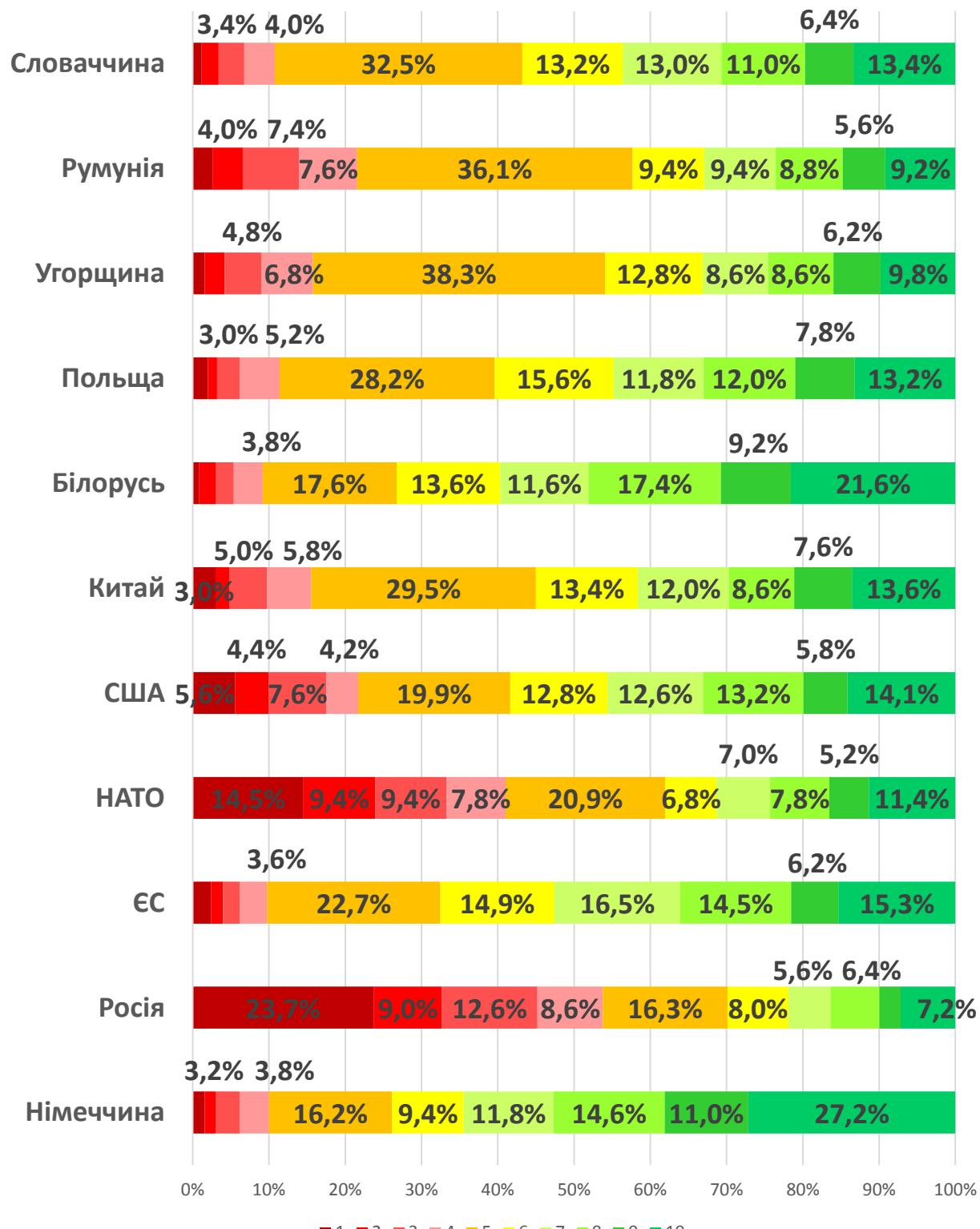
Як Ви ставитеся до заборони російських ЗМІ та соціальних мереж в Україні?

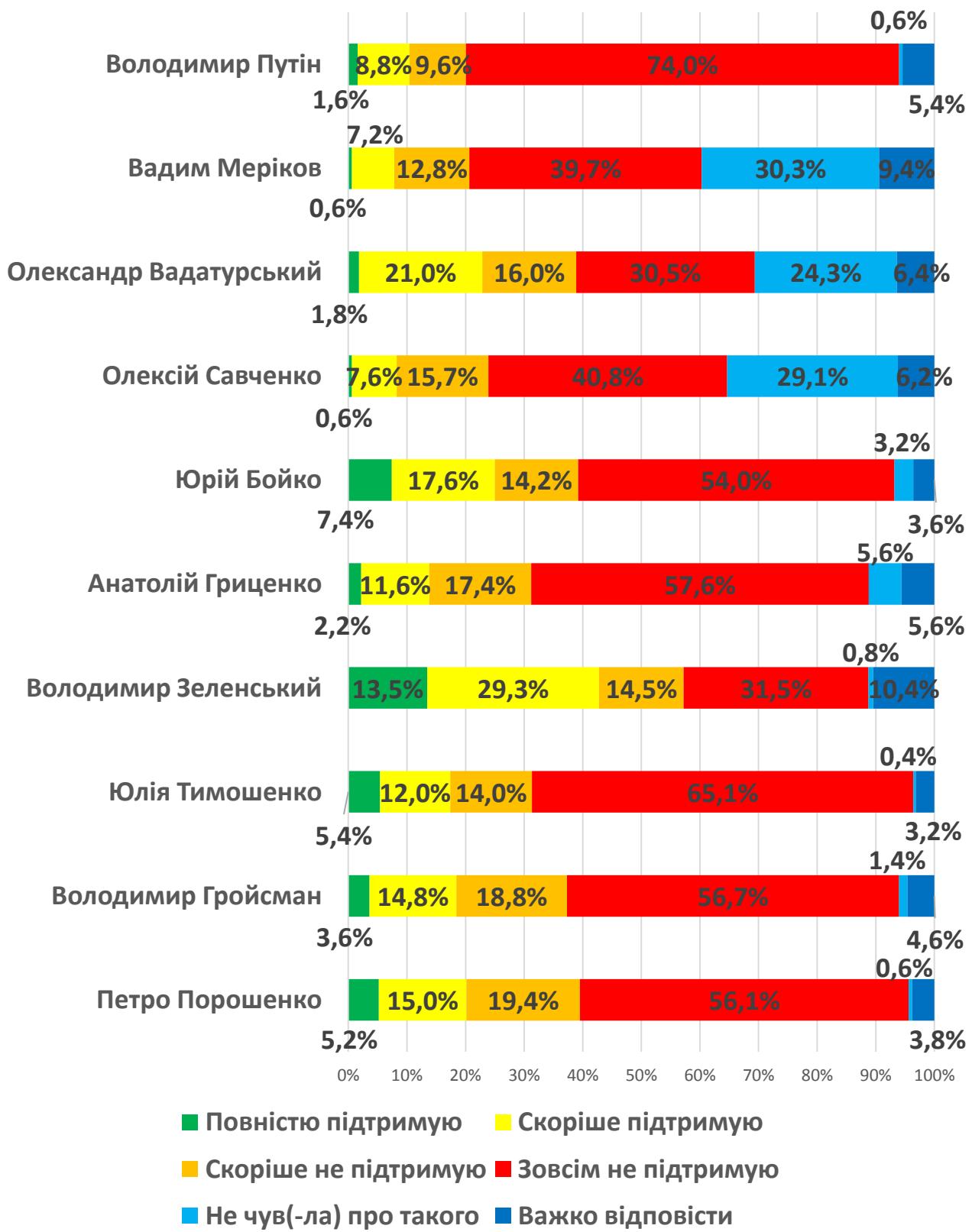
Якщо б референдум про вступ України в НАТО проводився у найближчий час, як би Ви проголосували?

**Ставлення до країн та міжнародних
організацій**
**(за шкалою від 1 до 10, де 1 - найнижчий
показник, 10 - найвищий показник)**

Ставлення до наступних політиків та громадських діячів

УКРАЇНСЬКИЙ ФРОНТИР: ВИКЛИКИ ДЛЯ ОДЕЩИНИ

Одещина – південний регіон України, який характеризується виключним економічним значенням для держави за рахунок розвитку торгівлі і туризму. Специфікою регіону є наявність численних національних меншин, які компактно проживають на території області. Географічна близькість Одещини до самопроголошеної Придністровської Молдавської Республіки та анексованого Російською Федерацією Криму вимагає відслідковування і вчасного реагування на існуючі та потенційні виклики і загрози регіональної та національній безпеці.

Регіональні загрози

Однією з найбільш актуальних проблем для Одещини виступає питання національної політики держави (зокрема, щодо «мовного» закону і теми декомунізації). Враховуючи полінаціональність населення регіону, в суспільних дискусіях лунають певні застереження до закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної» - значна частина населення, особливо літнього віку, не володіє державною мовою на необхідному рівні. Аналогічне ставлення серед населення старшого віку викликає і запроваджений процес декомунізації – зокрема через дії окремих націоналістичних організацій, що може призводити до загострення ситуації в суспільно-політичній площині. Представники національних меншин підкреслюють відсутність у регіоні етнічних і

міжконфесійних конфліктів та важливість російської мови, яка найчастіше використовується для міжнаціонального спілкування жителів області.

Соціально-економічні проблеми в регіоні пов'язані з відсутністю розвитку промислового виробництва, модернізації старих та відкриття нових підприємств, створення нових робочих місць для населення. В окремих районах області спостерігається брак фінансових інвестицій у сфері розвитку туристичного потенціалу регіону. Суспільство відчуває зниження рівня життя через зростання комунальних тарифів і цін на продукти зі збереженням низьких заробітних плат (передусім, у бюджетній сфері). Результати опитування щодо оцінки жителями Одеської області свого рівня доходу продемонстрували наступне: більшій половині опитуваних (55%) доходів вистачає на харчування, комунальні послуги і товари першої необхідності; 25% можуть купувати товари довгострокового користування і робити заощадження; близько 20% опитуваних відповіли, що коштів їм ледь вистачає / не вистачає на їжу.

Через низьку купівельну спроможність значна частина населення користується субсидіями, що призводить до навантаження на місцевий бюджет і створення «штучного» безробіття. Іншою проблемою у цьому контексті залишається тінізація економіки за рахунок розповсюдження неофіційного працевлаштування. Така ситуація породжує проблему масової міграції громадян до сусідніх держав на заробітки (за результатами опитування найбільш привабливими для респондентів виявилися Німеччина, Польща, Білорусь, Словаччина та Болгарія). При цьому молодь, виїжджаючи за кордон на навчання, часто не повертається до України через більш вигідні умови працевлаштування в європейських країнах.

Проблемою регіону є відсутність модернізації та розвитку транспортної інфраструктури. Певне вдосконалення ситуації відбувається лише щодо деяких маршрутів національного та міжнародного значення. Транспортні ж комунікації в районах, далеких від обласного центру, залишаються в жахливому стані. Занедбаність вантажних аеропортів, трас міжнародного значення на півдні області, відсутність належного залізничного сполучення породжує проблеми із транспортуванням сільськогосподарської продукції з Одещини до інших областей України та за кордон, що сповільнює розвиток економіки й торгівлі регіону.

Населення області має достатньо суперечливе ставлення до реформи децентралізації, впровадження якої в багатьох районах сприймається критично. За результатами опитування відсутність змін після реформи спостерігають близько 54% респондентів, 36% помічають позитивні зміни. Негативне сприйняття децентралізації можна пояснити гальмуванням реформи в окремих частинах області, а також нежиттєздатність частини сформованих у віддалених від центру районах ОТГ, що пояснюється їх утворенням не з реальних економічних умов та потенціалу, а на основі домовленостей місцевої влади, кумівства керівників різних населених пунктів.

Переважно негативно сприймається реформа первинної медичної допомоги – 47% опитуваних не бачать змін і вважають, що якість надання медичних послуг залишається на попередньому рівні (при цьому близько 28% респондентів відчувають погіршення після реформи). Місцеві жителі відзначають відсутність можливості отримати якісну медичну допомогу (зокрема, в рамках стаціонарного лікування). Іншою проблемою залишається нестача відповідних кадрів, які могли б зайняти робочі місця в сільській місцевості. Спостерігається міграція лікарів з міст області через відсутність належної оплати праці та гідних умов для самореалізації. окремо жителі відзначають корупцію в медичних закладах (52% респондентів також підтвердили цю інформацію) – вона присутня при влаштуванні на роботу в медичні установи. Крім того, є скарги на кумівство (лікарі без черги обслуговують родичів та друзів).

У сфері безпеки, здебільшого, проблеми спостерігаються у сфері патрулювання населених пунктів та дорожнього руху. Жителі відмічають втрату професійних і досвідчених кадрів (нестачу відповідного кадрового забезпечення), недостатню ефективність поліції у розкритті злочинів та підтримки громадського правопорядку.

Локальні загрози

Подільськ. У Подільську проблеми економічного характеру пов’язані з відсутністю розвитку промислового потенціалу міста - єдиним підприємством, що нині забезпечує робочі місця, залишається меблева фабрика, на якій працює близько 50 осіб (попри те, що раніше в місті функціонували м’ясокомбінат, пухокомбінат, асфальтний завод). Значна частина населення задіяна у сфері послуг і торгівлі (у місті нараховується близько 1400 офіційно зареєстрованих ФОПів), проте певна кількість жителів працевлаштована неофіційно через брак робочих місць та низький рівень доходів. Крім того, основу економіки становлять обслуговування військових частин, комунальні підприємства та залізниця. Остання стикається з проблемами скорочення вантажних перевезень. Незважаючи на значну географічну відстань від Одеси – економічно місто зорієнтоване саме на неї та Затоку. Тобто – незважаючи на свій прикордонний статус є чітка ідентифікація з Одеською областю.

У процесі реалізації реформи децентралізації в районі у 2017 році була створена лише одна ОТГ, яка наразі є найбільшою в області: до її складу входить 61 населений пункт (26 тис. жителів). З одного боку, в результаті її функціонування покращилося забезпечення благоустрою населених пунктів – ремонтується об’єкти соціальної інфраструктури (медичних та освітніх закладів), комунальних комунікацій (водогону). З іншого боку, район стикається з проблемою браку коштів для створення місцевих пожежних команд та оснащення їх відповідною технікою. За довідкою, на створення та забезпечення однієї команди потрібно від 3 до 5 млн. грн., натомість зараз кошти виділяються ОТГ на рівні 800

тис. грн. Крім того, спостерігається нестача коштів для створення комплексних Центрів безпеки громадян в ОТГ.

Соціальна сфера життя суспільства загалом незадовільна – мешканці відзначають погіршення за останні п'ять років якості життя населення. Таку тенденцію пов'язують зі зростанням цін (зокрема, на комунальні тарифи, які є одними з найвищих в області) і низькими заробітними платами (офіційна середня зарплата в місті – 8 тис. грн). Втім, така сума забезпечується високими зарплатами залізничників та співробітників військових частин. Вважається, що залізниця у фінансовому плані представляє собою окремий, не пов'язаний з районом компонент. Загалом, половина жителів району отримує зарплати на рівні 4-6 тис. грн. В цілому з проблемою безробіття ситуація парадоксальна – в центрі зайнятості налічується велика кількість вакансій, однак люди не бажають їх займати через низькі заплати.

Медична реформа в районі проходить важко – жителі скаржаться на нестачу коштів на лікування. Разом з тим, нововведення запроваджуються достатньо широко та швидко – в Подільську та районі вже 68 % населення обрали собі сімейного лікаря. Додаткову допомогу в медичній сфері надає губернаторська програма «Доступна медицина», в рамках якої спеціалісти з Одеси приїжджають у район для обслуговування його жителів.

Реформа поліції дає позитивні результати (хоча проблемою залишається втрата професійних та досвідчених кадрів). Однак криміногенна ситуація залишається незмінною; деякі ж мешканці відмічають її погіршення за рахунок важкої економічної ситуації та низького рівня життя населення, що призводить до залучення людей до криміналу.

Білгород-Дністровський. У процесі реформи децентралізації в районі створені чотири ОТГ. Втім, сам хід реформи викликає певну критику серед мешканців, які вважають частину сформованих ОТГ нежиттєздатними та сформованими на основі домовленостей і домовленостей між представниками місцевої влади. Також комунікацію ускладнює географічний розподіл територій під контролем ОТГ та районної влади – перші територіально вклинилися між районним центром та Затокою, яка все ще підпорядковується району.

Спостерігаються значні проблеми в соціально-економічній сфері життя суспільства. Місцеве населення стурбоване високими тарифами за комунальні послуги, які не відповідають рівню доходу громадян. В результаті заборгованість населення за опалення становить 2 млн. грн. Загальний борг міста Білгород-Дністровський перед областю за останній час зрос з 19 до 28 млн грн.

Актуальною для міста та району є проблема якості води, а також ситуація зі стічними водами та каналізацією. В деяких районах міста стічні води потрапляють по вулицях до Лиману, що призводить до його забруднення. Також у деяких районах через каналізаційний запах важко дихати на вулиці та у приміщеннях. Причиною таких явищ є незадовільний стан очисних споруд, які не справляються з обсягами роботи, в результаті чого відбувається аварійне скидання. При цьому кошти, виділені з боку місцевої влади на ремонт очисних споруд, були спрямовані на інші статті видатків.

Середня зарплата в районі становить від 3,5 до 5,5 тис. грн (остання цифра – лише за рахунок працюючих в бюджетній сфері), через що велика частина населення району користується субсидіями. В сільській місцевості єдиним джерелом для існування стає сільське господарство. За оцінкою місцевих мешканців, якість життя в районі гірша, ніж у сусідній Молдові (за деякими свідченнями – навіть гірше ніж у ПМР).

Інші проблеми соціальної сфери пов’язані з відсутністю в місті Білгород-Дністровський системної роботи в рамках реалізації молодіжної політики. Молодь виїжджає з району – в рамках зовнішньої (за кордон) та внутрішньої (до Одеси чи Києва) міграції. Проблемою також є незадоволення потреб для соціальної захищеності інвалідів – наприклад, у місті та громадському транспорті відсутні спеціальні пандуси.

Важлива проблема – забезпечення міста водою. Якість води погана, спостерігається вторинне забруднення. Через туристичну спрямованість розвитку міста – необхідні значні інвестиції у міську водопровідну та каналізаційну системи.

Загалом, однією з найбільш актуальних проблем району стає відсутність у місцевих мешканців відчуття особистої безпеки та захищеності. Ситуація ускладнюється наявністю проблем з наркоманією та алкоголізмом. Населення стурбоване відсутністю бази для нормального виховання молоді (інфраструктури на кшталт спортивних майданчиків тощо). Причиною незахищеності людей також є недостатня ефективність діяльності місцевої поліції. На думку деяких мешканців, правоохоронці сьогодні не відображають правдиву статистику, відмовляючись реєструвати заяви щодо адміністративних правопорушень (забезпечуючи, таким чином, нижчий рівень кількості правопорушень). Інші жителі відмічають, що заяви реєструються, однак на практиці справи не розслідуються.

Крім того, у місті все ще немає патрульної поліції, що ускладнює підтримку порядку на вулицях. Це стосується, перш за все, контролю за дорожнім рухом: жителі відмічають збільшення кількості ДТП за рахунок нестачі встановлених дорожніх знаків і відсутності дорожньої розмітки. При цьому важко зрозуміти, хто має нести відповідальність за відповідний комплекс діяльності – адже сфера компетенції є розмитою. Поки патрульна поліція в місті все ще не сформована – де факто справою займаються звичайні поліцейські, яким і так вистачає клопоту з розслідуванням тяжких правопорушень та злочинів. Також поліції бракує підготовленого професійного кадрового складу (старі досвідчені співробітники за останні роки звільнiliся). Зараз кадрове забезпечення поліції залишається на рівні 60%.

Щодо розкриття тяжких злочинів ситуація в районі позитивна. Втім, невдоволення місцевих жителів викликає відсутність розслідування політичних справ. Наприклад, в місті були випадки порушення при встановленні комунальних тарифів, але розслідування справи не відбулося, що свідчить про наявність певної

конвергенції між правоохоронцями та місцевою владою (яка в деяких випадках представляє кримінал).

Крім того, занепокоєння жителів викликають радикально налаштовані провокатори, які загострюють ситуацію в суспільно-політичній площині. Крім того, в районі залишається потенційно небезпечною ситуація з ромською національною меншиною, яка може загостритися у будь-який момент.

Болград. Болградський район представлений великою кількістю національностей (близько 20), серед яких основні групи складають болгари, гагаузи, албанці. Спілкування ведеться 4-6 мовами, серед яких російська виступає однією з найбільш зручних мов міжнаціональної комунікації. На цьому підґрунті проблеми в районі відсутні. За результатами опитування, 78% респондентів відповіли, що не стикалися з нетolerантним ставленням до меншин (у тому числі, етнічних). Разом з тим, мовне питання (зокрема, у контексті «мовного закону») сприймається місцевими жителями достатньо чутливо – одні вбачають у ньому штучно створену проблему «згори»; на думку ж інших, в результаті утисків та насадження силовими засобами різних мов за радянської / румунської доби у населення регіону сформувалося несприйняття будь-якого нав'язування мови.

У районі присутні проблеми економічного характеру, пов'язані з необхідністю переорієнтацією економіки на сервісні послуги. Наразі з промислового потенціалу функціонують лише винні заводи; а також фабрики, що переробляють зерно – тобто

ті, що обслуговують сільськогосподарську галузь. Реформа децентралізації залишила район без робочих місць, які перейшли під контроль Ізмаїлу та Одеси. Хоча в тому ж Ізмаїлі є власні проблеми – завод «Еталон» та військові містечка навколо міста також закриваються та втрачають своє значення в якості місць працевлаштування.

Ліквідація військових містечок протягом 1990-2000-х років суттєво вдарила по району, в якому раніше все зосереджувалося навколо військової галузі. Поряд з Болградом дислокувалася повітрянодесантна дивізія, яку наразі розформували. Натомість, нові інвестиції, які раніше не надходили через закритість району та дислокацію військових частин, так і не були знайдені.

Наразі основною галуззю промисловості в районі є сільське господарство, розвиток якого стикається з низкою проблем. Наприклад, після закриття Припортового заводу в Одесі зросли ціни на міндобрива. Але вартість зерна залишилась на тому ж рівні, що провокує нерентабельність його виробництва. Галузь страждає від нестачі ринку збути – відсутня централізована закупка виробленої продукції. Після закриття головного ринку збути – російського – регіону так і не вдалося переорієнтуватися на європейські ринки. За словами місцевих виробників, причиною цього є квоти. Український ринок (передусім Київ) знаходиться на далекій відстані, тож місцевому бізнесу важко забезпечити збут для всього виробництва.

Значну частину робочих місць створюють виноробні господарства, які виробляють продукцію знану на національному та міжнародному рівні. Розвиток цієї галузі ускладнюється проблемою перенасичення ринку виноградом – його нікому реалізовувати (особливо після розриву торгівельних зв'язків з Кримським півостровом). Великі українські агрохолдинги заходять в район лише з метою експлуатації зернової галузі, при цьому інші сектори сільського господарства їх не цікавлять (через мораторій на продаж землі). Наприклад, тваринництво так само страждає від відсутності ринків збути та дотацій.

Економічну ситуацію загострює логістична проблема в регіоні. Взагалі район існує у відриві від «великої» України – сполучення з нею відбувається лише по двох мостах. Траса міжнародного значення до Європи втратила рентабельність – адже після розпаду СРСР на ній з'явилися нові кордони. Територіальне вклинення Молдови (на 50 км) заважає ефективній кооперації з Румунією. За відсутності задовільного залізничного сполучення існує проблема з транспортуванням сільськогосподарської продукції. Логістичну проблему могла б вирішити розбудова паромної переправи до Румунії, яка, втім, поки що залишається нереалізованою.

В соціальній сфері тягар на місцевий бюджет створює значна кількість отримувачів соціальної допомоги (матері одиначки, безробітні та ін.). Головною проблемою залишається «тіньове» працевлаштування, яке не дає надходжень до бюджетів. В результаті останній відчуває надзвичайний тиск – на одну офіційно працюючу людину приходиться до п'яти непрацюючих.

Екологічний стан в регіоні незадовільний – проблеми стосуються, перш за все, падіння рівня води у Дунаї та озерах (наприклад, Ялпуг). Через це шлюзи не працюють належним чином – вони не забирають необхідну воду. Насосні станції на каналі до Молдови не працюють, що призвело до його замулення. В селищах району існує велика проблема з водопостачанням (вода, переважно, є привозною). Водоочисні системи є застарілими, їхня подальша експлуатація призводить до появи небезпечних хлорових сполук у міському водогоні. Наразі місто Болград отримує воду з озера Ялпуг, тож будь-яке його забруднення несе загрозу жителям міста. Через забруднення і браконьєрство протягом останнього часу в озері вже зникли популяції певних видів раків та риб. На річках, що підживлюють Ялпуг, побудовані дамби, які заважають трансферу води. Додаткову загрозу екології створює могильник хімічних відходів, розташований поблизу кордону на території Молдови.

Зовнішній вплив

З огляду на географічне розташування Одеської області та строкатість етнічного складу населення, серед місцевих мешканців залишаються стійкими зв'язки з сусідніми європейськими країнами. Однією з найбільш популярних місць призначення для виїжджуючого населення Одещини є Болгарія та Румунія – молодь зазвичай прямує туди на роботу та навчання, проте значна частина залишається на постійне місце проживання. Болгарія активно підтримує такий міграційний рух, особливо з огляду на те, що деякі райони Одещини (передусім, Болград) є місцем компактного проживання болгар. Софія вливає в район кошти, підтримуючи культурне надбання болгарської національної меншини в Україні. Також певним чином свою присутність в районі підтримує і Туреччина.

Російська Федерація продовжує розглядати цей регіон як плацдарм для дестабілізації півдня України – насамперед, через значну роль чорноморських портів у зовнішній торгівлі нашої держави. Зв'язки з Москвою згадуються передусім у питанні економіки й торгівлі з огляду на те, що РФ до війни виступала головним ринком збуту продукції для представників місцевих бізнес-кіл. Це прослідковується і в оцінці Росії під час опитування – близько половини респондентів поставили РФ оцінки від 5 до 10 балів за шкалою привабливості країни. Крім того, в регіоні населення продовжує мати доступ до російських телеканалів і негативно ставиться до їх блокування (за результатами опитування, майже 60% громадян області негативно розцінюю заборону російських ЗМІ та соцмереж в Україні; підтримують таку ідею 27%).

Румунія, у порівнянні з власною активністю на Буковині, майже не виділяє кошти на підтримку своєї політики в регіоні. Її дії простежується виключно на словах, у риториці політиків. Протягом 1990-х років Румунія фінансувала певні проекти, але потім ситуація змінилась. Зараз кошти якщо й спрямовуються, то лише на підтримку національних осередків. Освітні та бізнесові гранти існують – але не дуже

розповсюджені. В той же час румунські політики допускають зі свого боку риторику щодо повернення Бессарабії під румунську юрисдикцію.

У сприйнятті місцевих жителів близькість Одещини до самопроголошеного Придністров'я на безпекову ситуацію в регіоні впливу не має. Загрозу сепаратизму з того боку населення не відчуває. Більш того, розповсюджена точка зору, що ПМР не є загрозою для України. Навпаки, значна частина населення відзначає, що рівень життя там вищий (наприклад – пенсії на рівні 190 доларів США, плюс російські доплати), відтак придністровці приїжджають за покупками на територію області. Тим не менше, зворотних міграційних зв'язків (з України до Придністров'я) практично немає; ті, що існують, мають родинне підґрунтя. Разом з тим, з території ПМР в деяких районах Одещини можна дивитися мовлення придністровського телебачення та радіо. Також значний вплив продовжують мати російські телеканали, які мешканці регіону дивляться через супутники.

Серед старшого покоління населення існує здебільшого негативне сприйняття НАТО. Хоча в цілому опитування експертів показало, що приблизно 40 % підтримують євроатлантичний курс – це збігається з виявленою думкою населення.

Внутрішні системні проблеми

Головною системною проблемою для населення Одещини залишається низький рівень довіри до центральних органів виконавчої влади, що пояснюється відірваністю регіону від центру та специфікою його економічного і суспільно-політичного розвитку. За результатами опитування довіри до інститутів влади антирейтинг серед жителів області очолює Верховна Рада України – їй зовсім не довіряє / скоріше не довіряє близько 85% респондентів. Місцеві жителі це пов'язують з тим, що парламент фактично не звертає уваги на проблеми віддалених районів області.

Здавна проблемою в регіоні вважається нав'язування адміністративних кордонів згори. Наприклад, до міста Білгород-Дністровський приєднали Затоку та інші райони, які знаходяться на далекій відстані – і які важко контролювати. Відтак будь-які позитивні явища в соціально-економічному розвитку регіону населення не пов'язує зі структурними реформами (децентралізацією, переглядом податкового кодексу). Натомість вважає, що за покращення несе відповідальність міська влада. Це в свою чергу формує позитивне ставлення жителів до останньої.

Актуальною проблемою державного управління місцеве населення вважає той факт, що основні економічні питання вирішуються в центрі, а місцева влада не має на них впливу. Конструктивного діалогу та сталої комунікації з вищими інстанціями районна влада не має. Згори лише спрямовуються доручення до виконання. Натомість місцева діяльність штучно політизується – хоча за нормальнюю адміністративною системи місцева влада навпаки, має концентруватися на вирішенні практичних питань та забезпечення економічного добробуту. Представники сільських рад мають проблеми навіть з тим, щоб просто потрапити на прийом до керівництва ОДА – все треба узгоджувати в письмовій формі.

Системним явищем для Одещини залишається проблема корупції, яка є широко розповсюдженою. Результати опитування демонструють, що більшість опитуваних стикалися з випадками корупції в медичних закладах (52%), при наданні адміністративних послуг (33%), в освітніх установах (30%), з боку правоохоронців (21%). Разом з тим, прослідковуються протиріччя між різними групами населення у сприйнятті корупції на побутовому рівні.

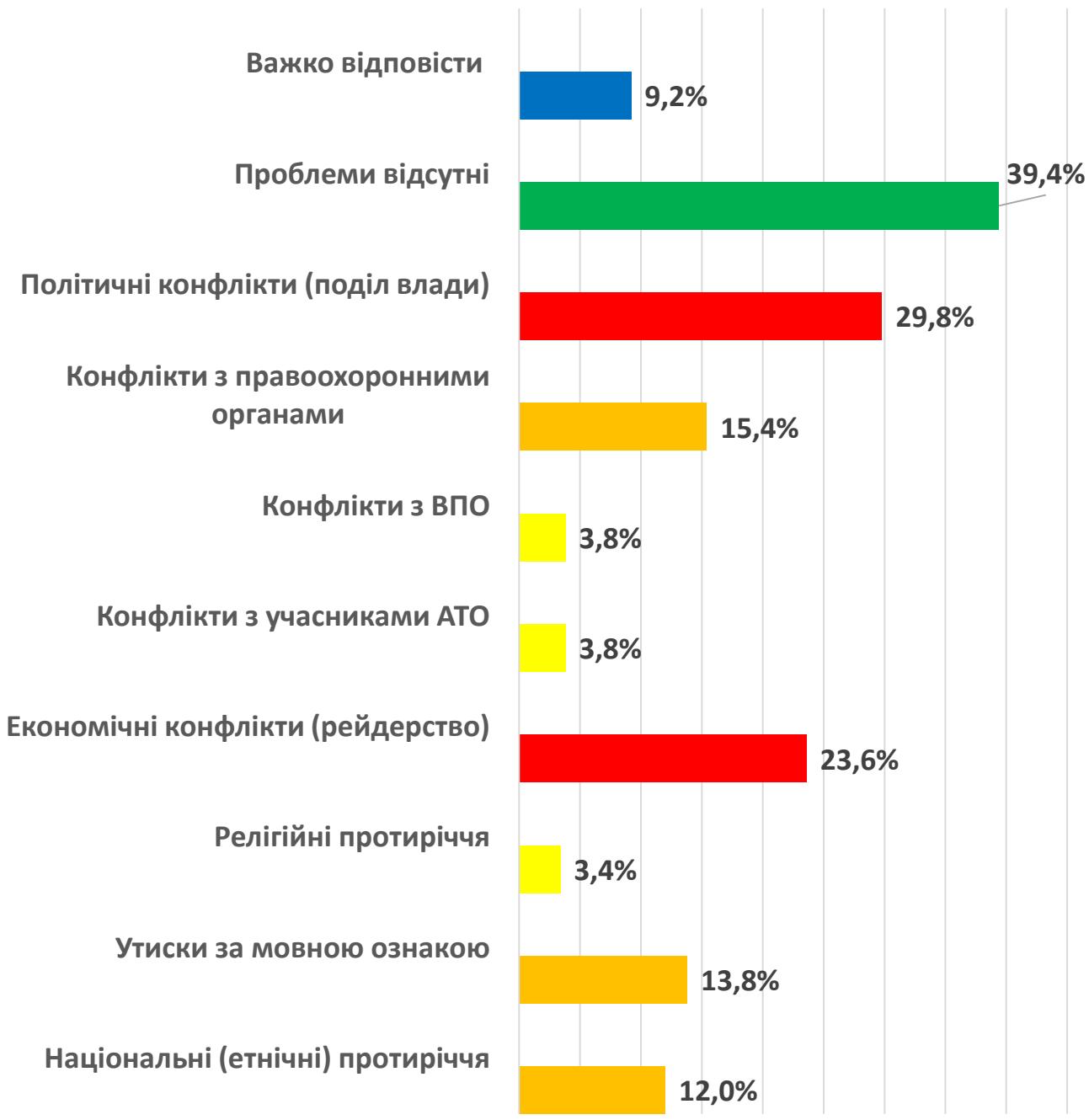
Рекомендації

З метою покращення безпекового, економічного, суспільно-політичного клімату Одещини та нівелювання негативного впливу певних чинників її розвитку пропонується наступне:

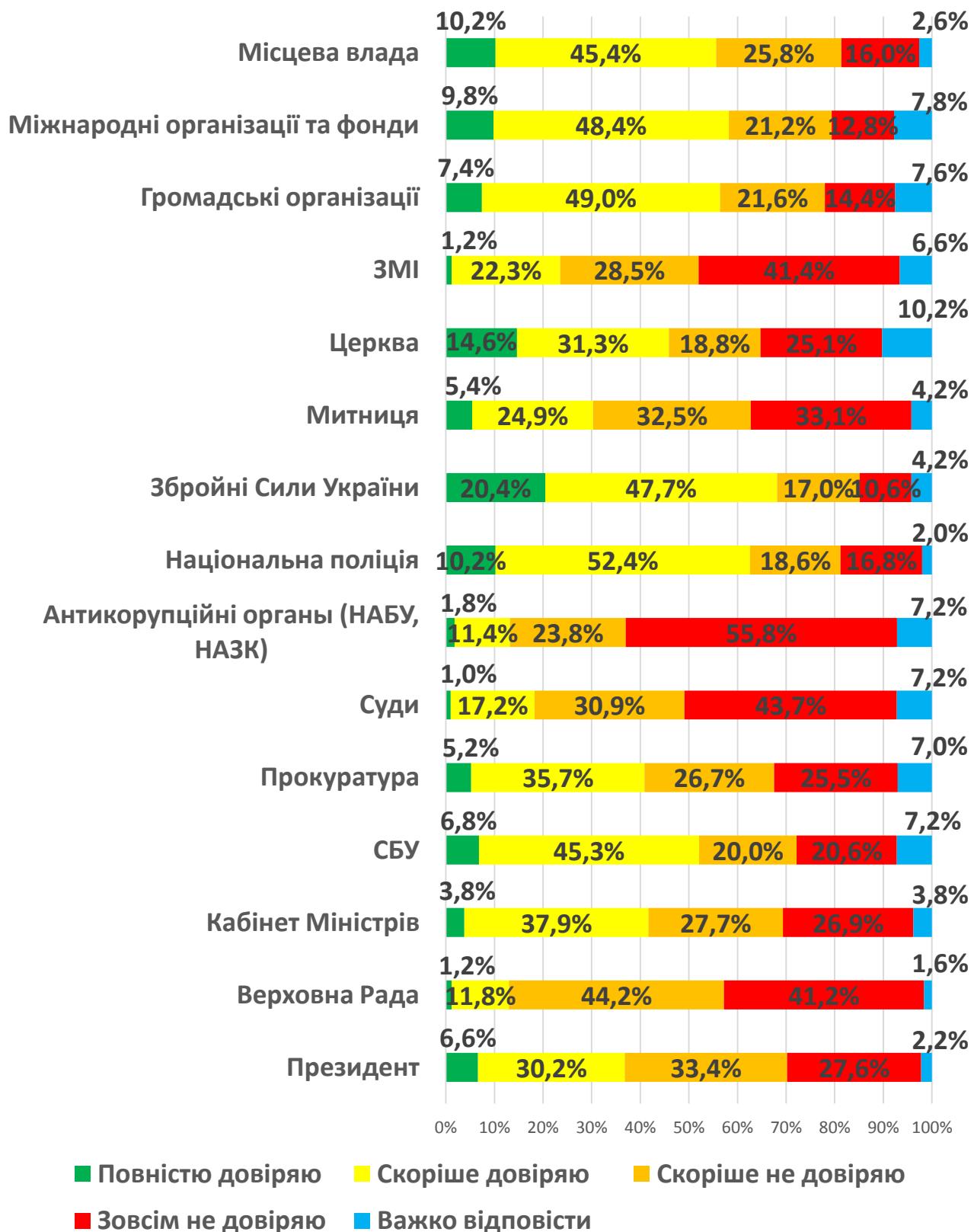
- продовжити процеси децентралізації та відмови від вертикальних командних методів прийняття рішень (максимальне залучення місцевого населення до прийняття рішень, розвитку інфраструктури, фінансового планування розвитку територій);
- вдосконалити місцеву систему транспортного сполучення за рахунок оновлення існуючої інфраструктури (перш за все, ремонту доріг на проблемних напрямках) та реалізації проектів побудови нових об'єктів;
- сприяти стимулюванню бізнес-ініціатив населення регіону в рамках програми підтримки малих та середніх підприємств, запровадження інновацій. В галузевому форматі надавати перевагу тим ініціативам, які пропонують перспективні проекти, альтернативні за своєю суттю домінуючим галузям економічного розвитку району;
- приділяти окрему увагу підготовці місцевих пожежних команд та добровільних пожежних команд ОТГ, зокрема через розробку системи податкових пільг (наприклад – для купівлі пожежних машин);
- використовувати історико-культурний та природний потенціал віддалених районів області для залучення туристів з інших регіонів України, а також з-за кордону. Сприяти створенню Національного природного парку та туристичного маршруту - «Придунайська Бессарабія»;
- створити окрему систему експертних органів при міських радах, які б спеціалізувались на використанні грантових програм для залучення коштів у проблемні сфери регіону, як до прикладу – дороги, забруднення водоймищ тощо;
- Започаткування окремої премії – матеріального заохочення, закладам, інституціям або підприємствам за діяльність на користь еко-системи регіону.

Додаток 3.
ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ – ДАНІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

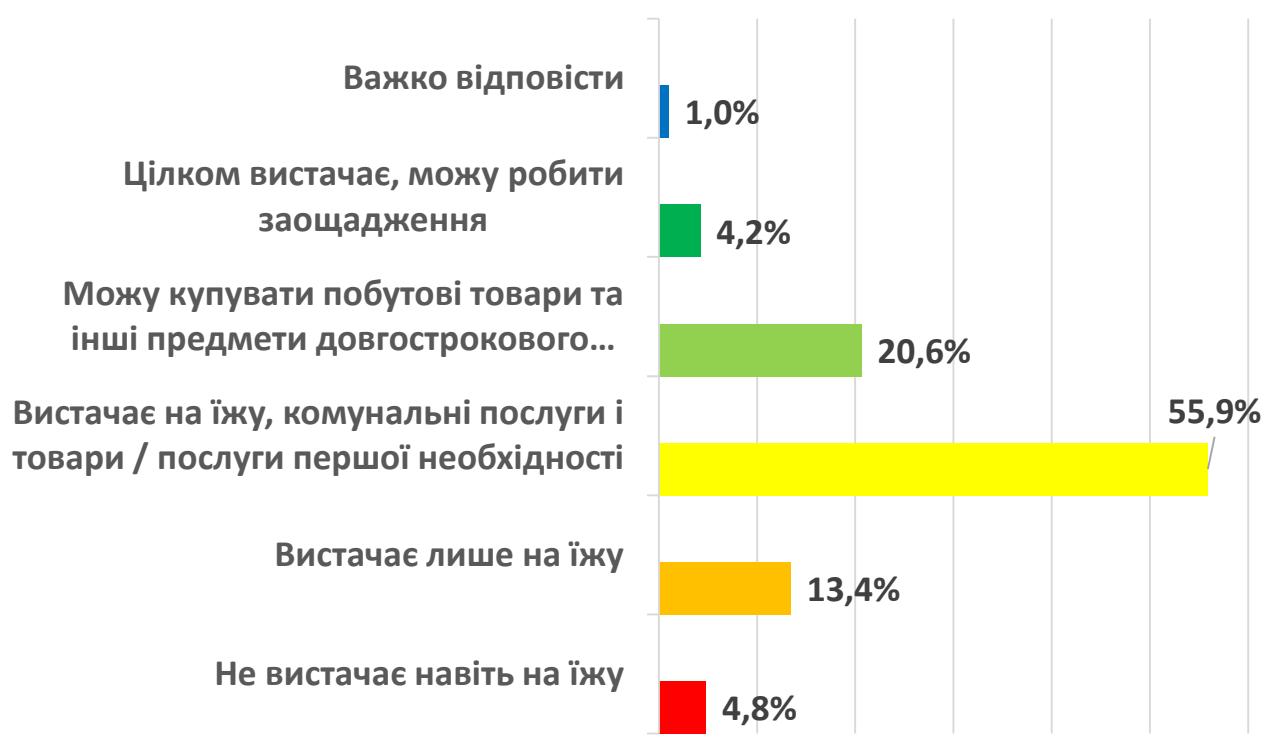
**Які проблеми та протиріччя можна спостерігати
у Вашому місті?**

Оцініть рівень довіри до наступних інститутів

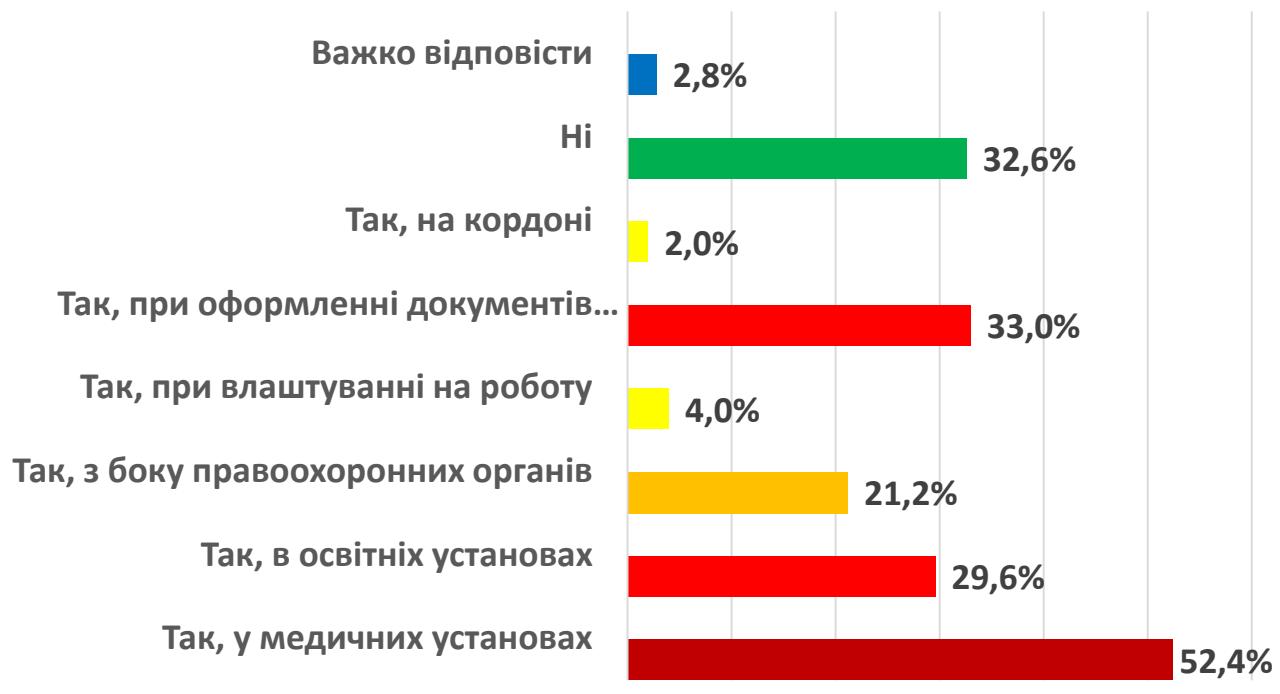
Як Ви оцінюєте свій рівень доходу?

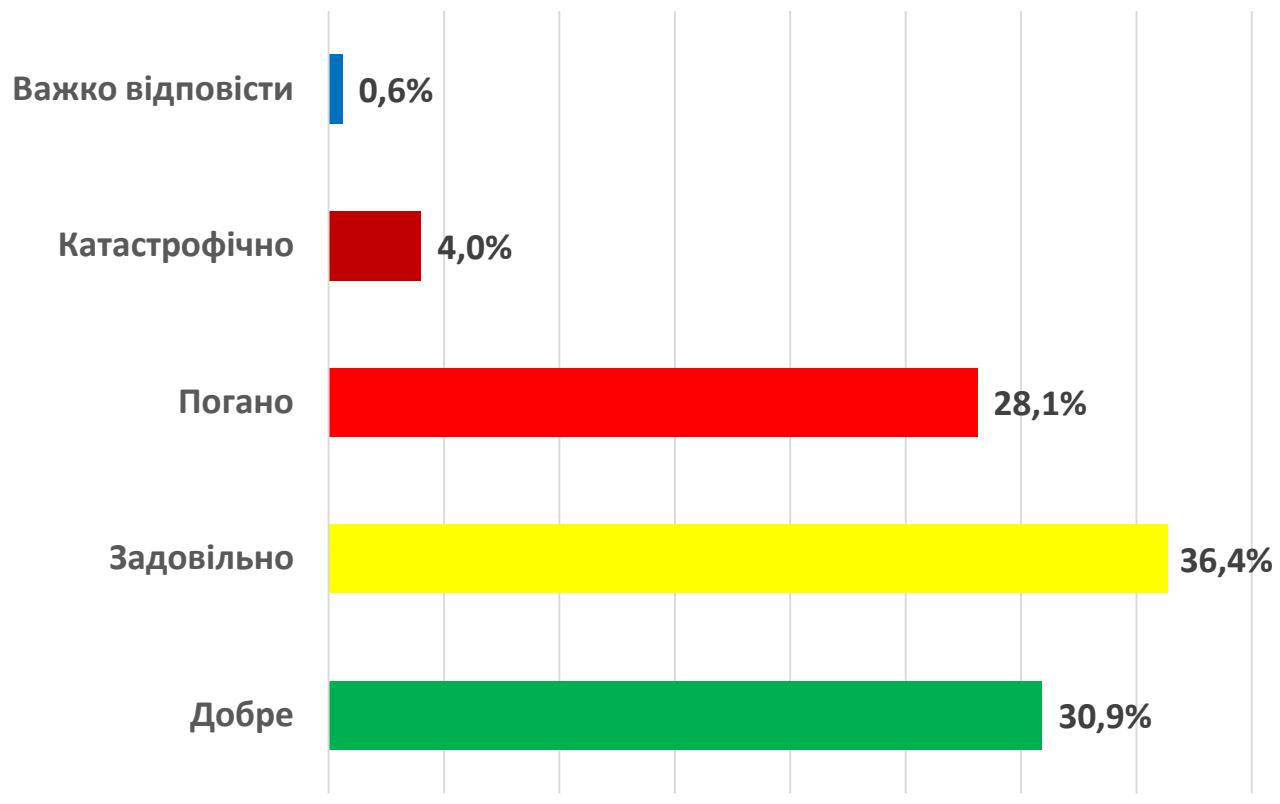
З чого складається Ваш дохід?

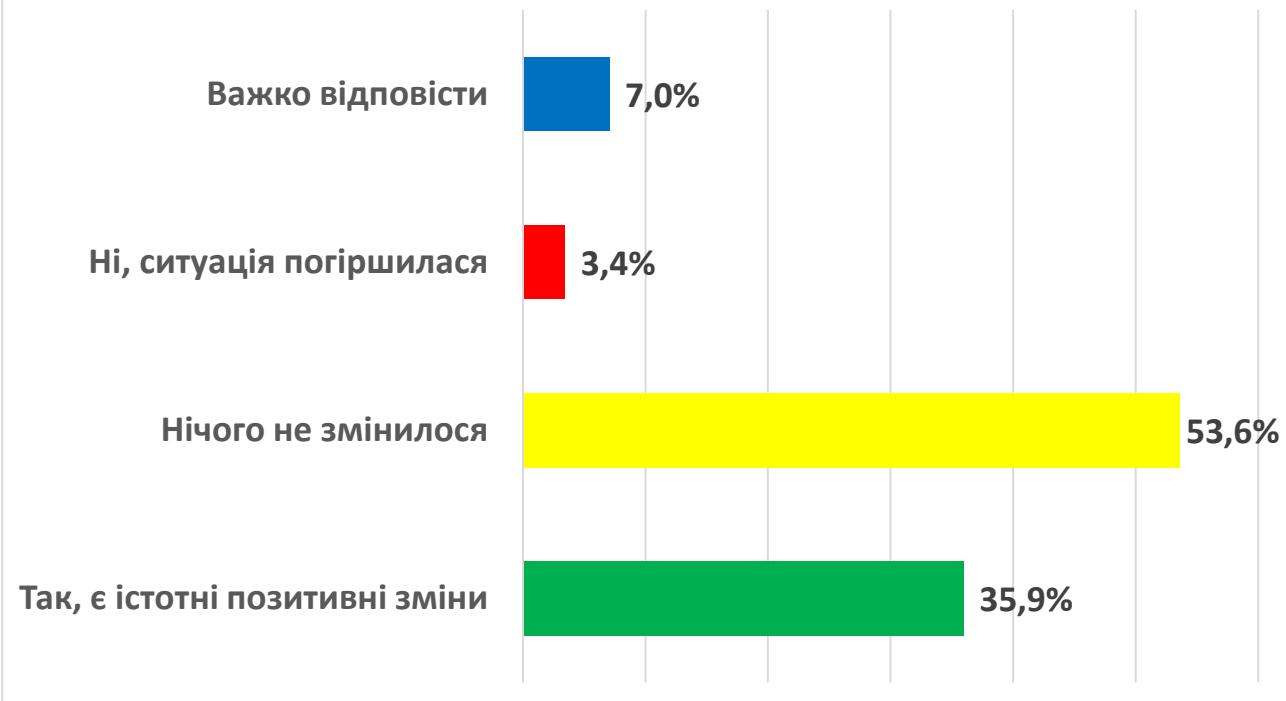
Чи стикалися Ви з проявами корупції?

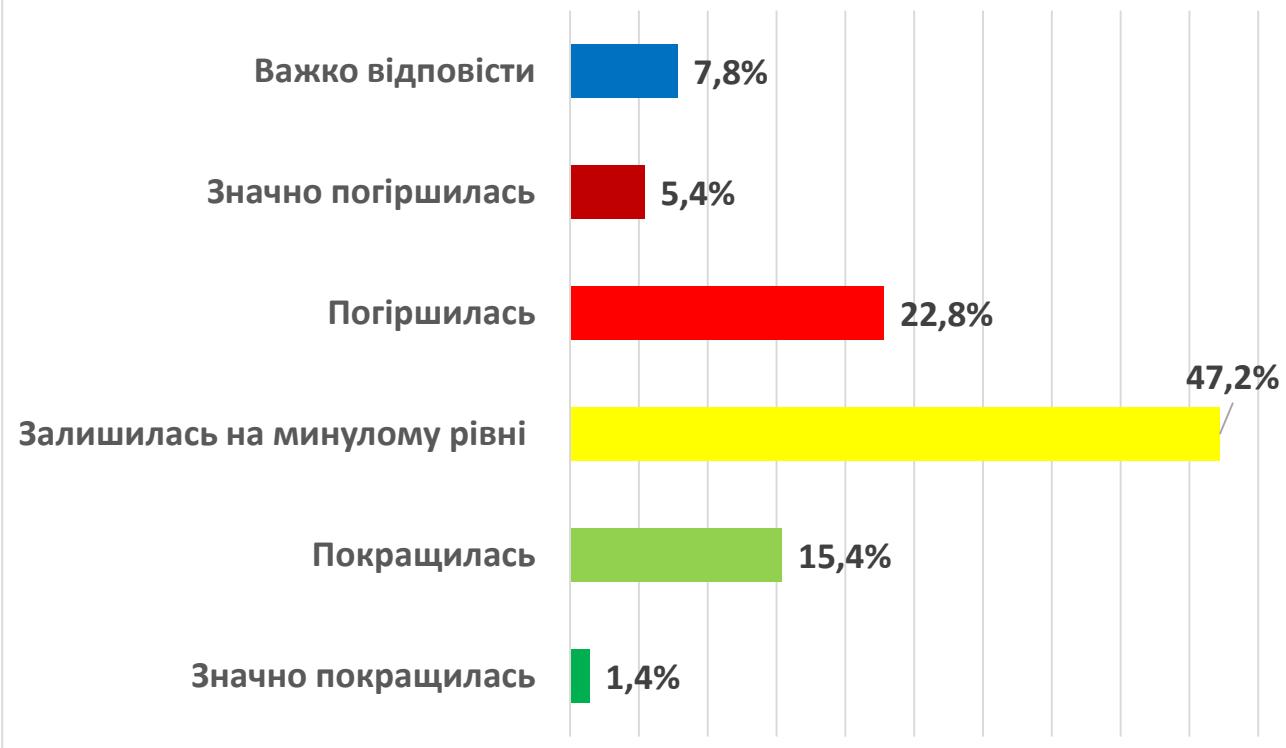
Як Ви оцінюєте стан екології у своєму місті?

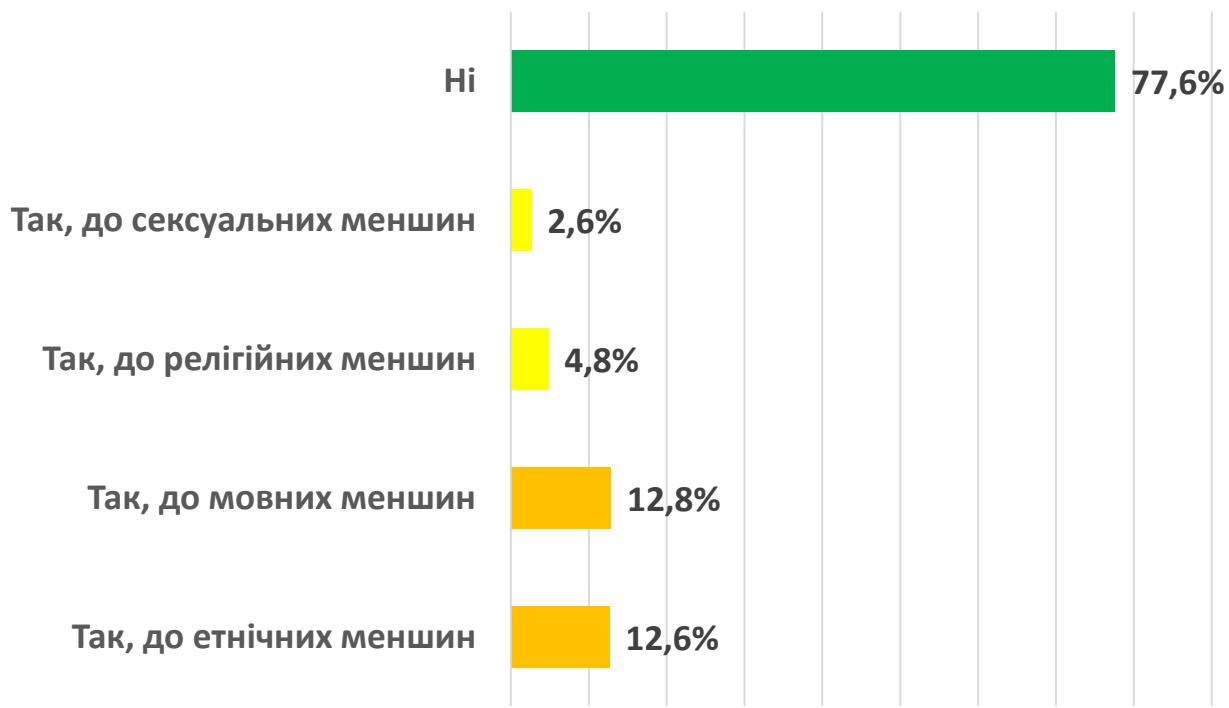
Чи відчуваєте Ви зміни в своєму населеному пункті після реформи децентралізації?

Як змінилась якість надання медичних послуг після реформи 2018 р. (надання первинної медичної допомоги)?

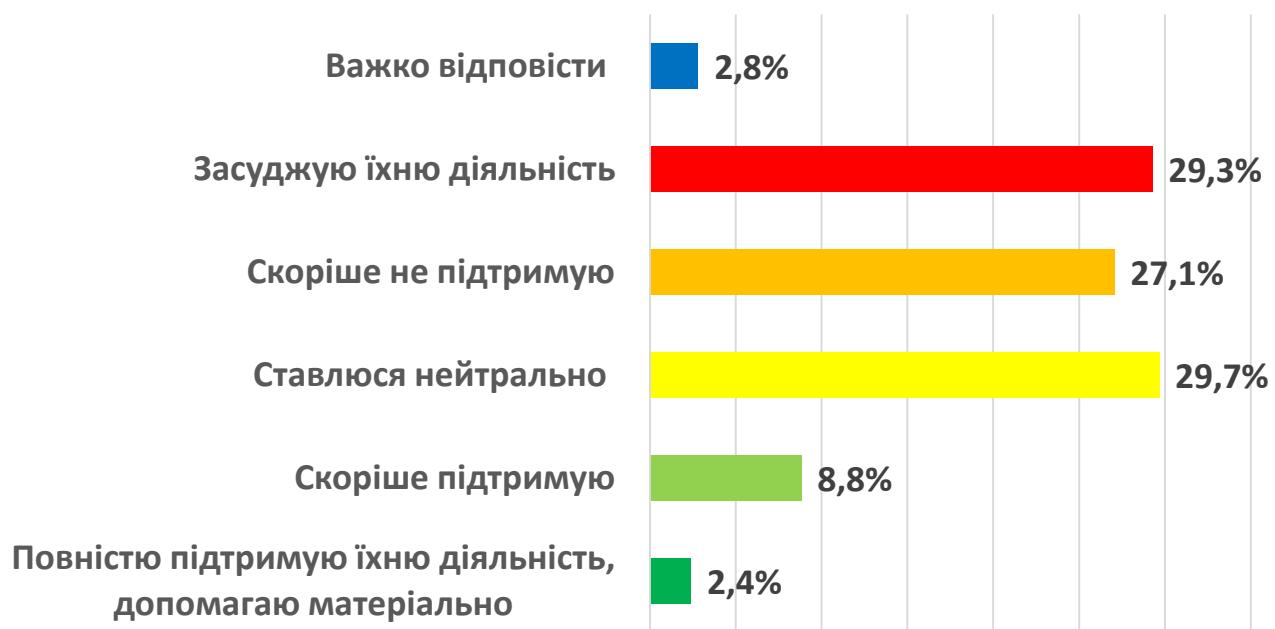
Чи стикалися Ви останнім часом з нетолерантним ставленням до меншин?

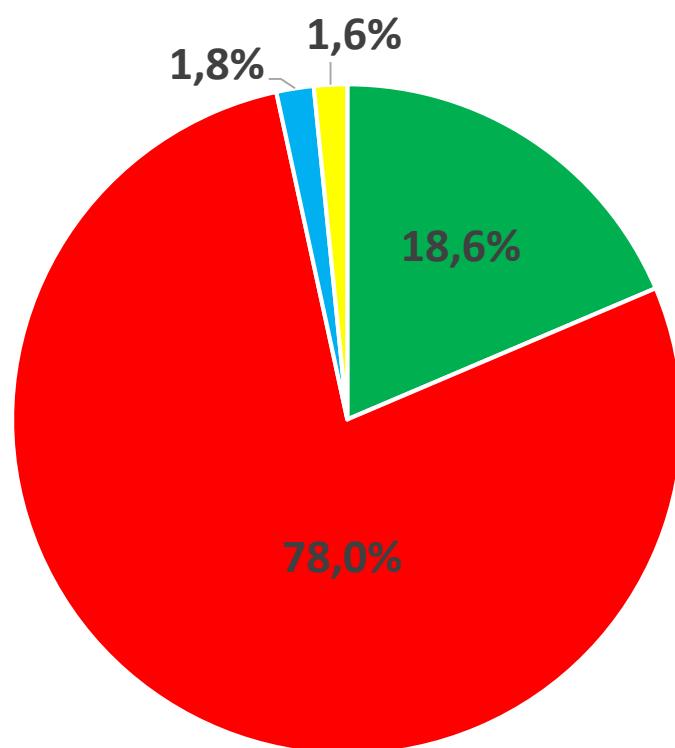
Чи замислювалися Ви щодо можливості поїхати на роботу за кордон?

Як Ви ставитеся до діяльності недержавних збройних формувань в Україні ("Національні дружини", С14, Правий сектор та ін.)?

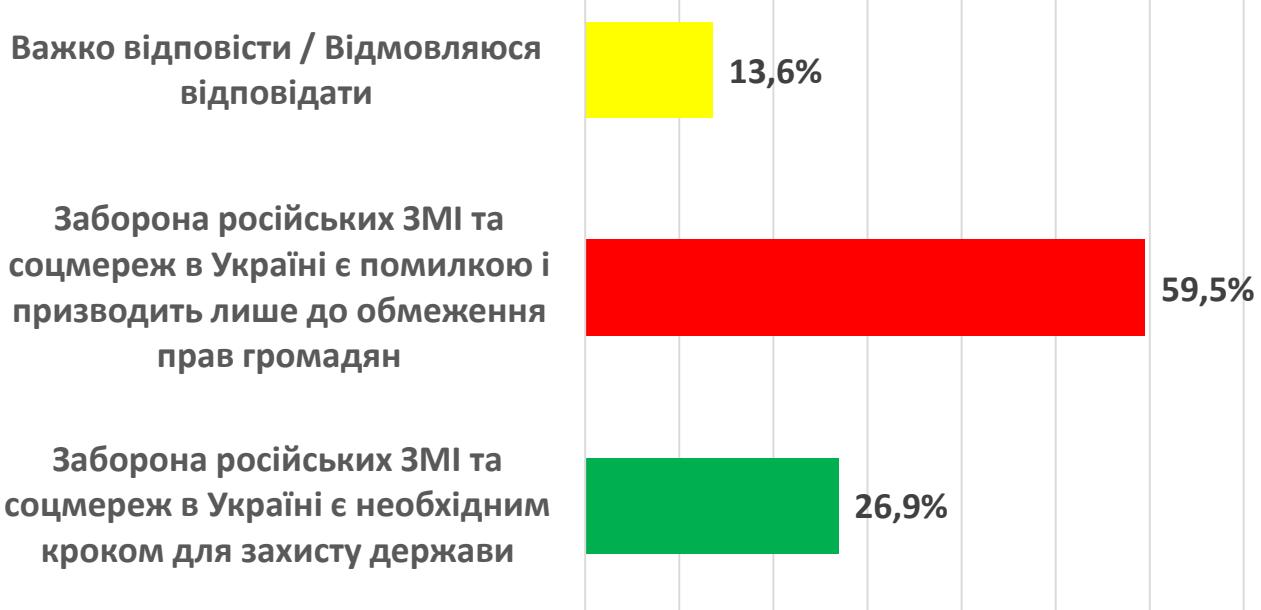

Чи підтримуєте Ви легалізацію зброї в Україні?

■ Так ■ Ні ■ Я вже маю зброю ■ Важко відповісти

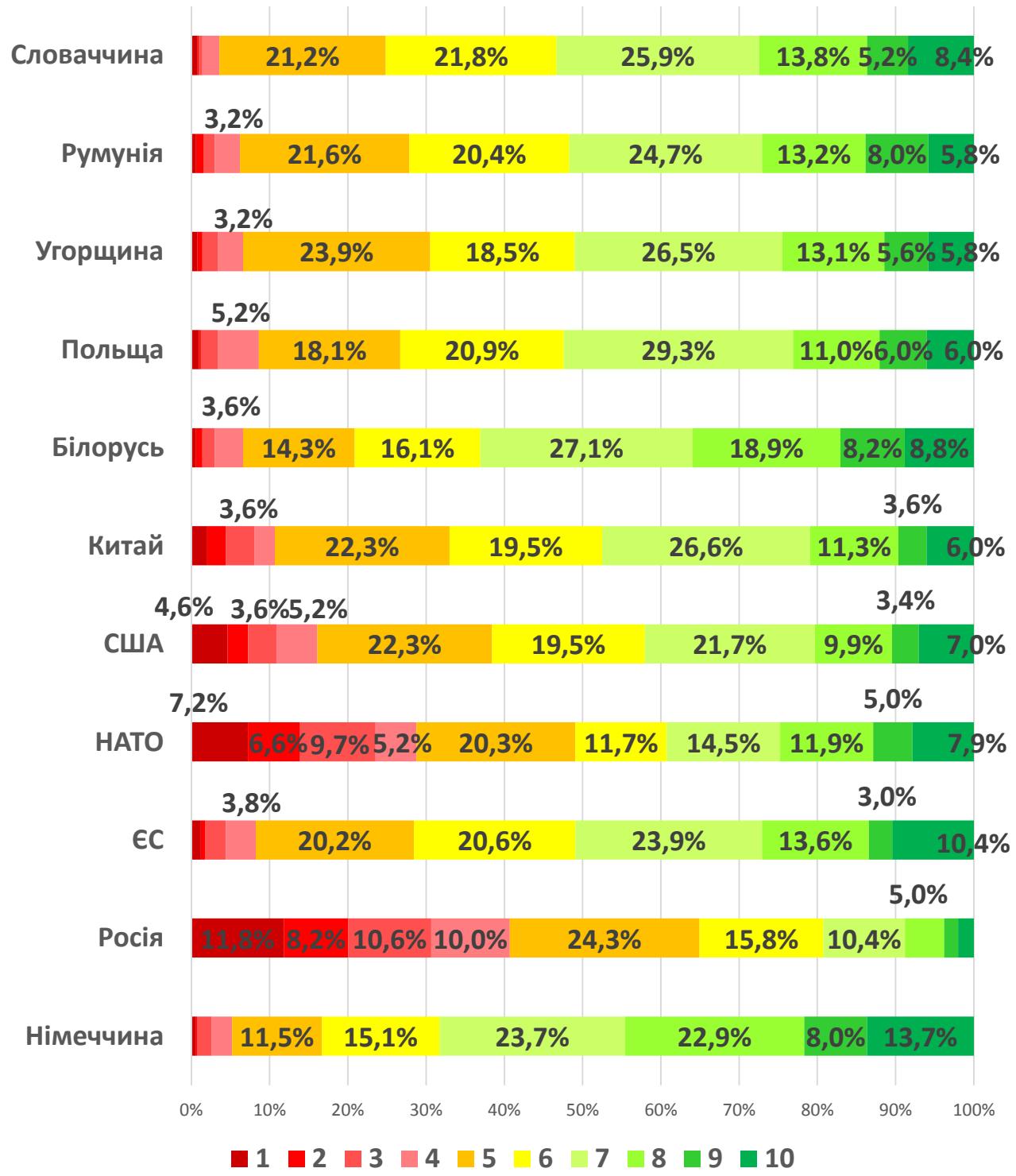
Як Ви ставитеся до заборони російських ЗМІ та соціальних мереж в Україні?

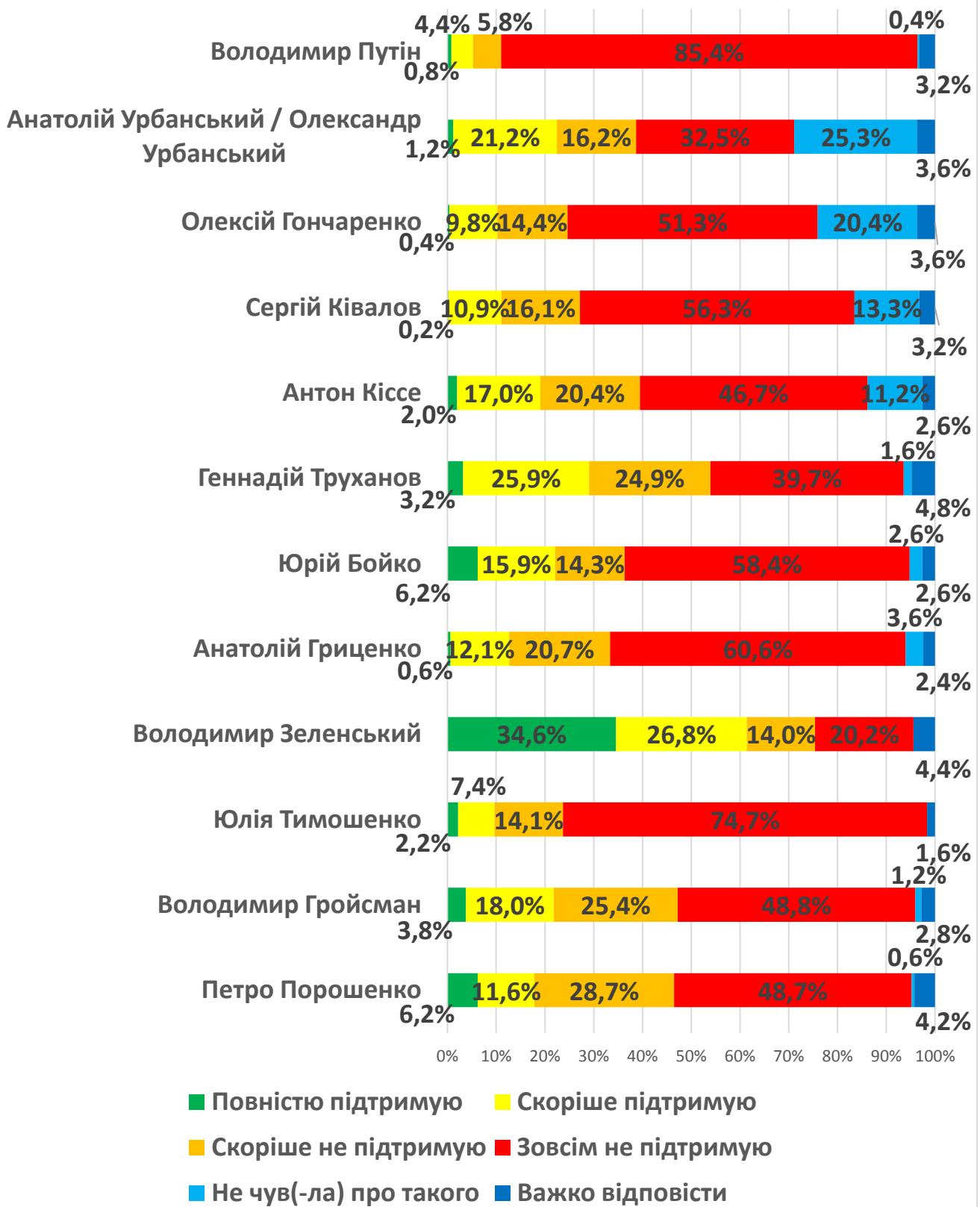
Якщо б референдум про вступ України в НАТО проводився у найближчий час, як би Ви проголосували?

Ставлення до країн та міжнародних організацій
(за шкалою від 1 до 10, де 1 - найнижчий показник, 10 - найвищий показник)

Ставлення до наступних політиків та громадських діячів

UKRAINIAN FRONTIER:

**challenges for
Transcarpathia and
Black Sea Coast region**

Research Materials

Authors:

Davymuka Oleksandra, project manager, DLCO "Centre for International Security", junior senior research fellow, the National Institute for Strategic Studies

Zamikula Mykola, deputy director, DLCO "Centre for International Security"; senior research fellow, the National Institute for Strategic Studies

Karakuts Andriy, first deputy director, DLCO "Centre for International Security"

Kravchenko Valeriy, director, DLCO "Centre for International Security"; senior research fellow, the National Institute for Strategic Studies

This study has been produced by the NGO "Centre for International Security" and the National Institute for Strategic Studies in partnership with the Ministry for Temporarily Occupied Territories and Internally Displaced Persons of Ukraine, with the assistance of the Konrad-Adenauer-Stiftung Ukraine (Kyiv) within the project "Neighborhood of the European Union" funded by the German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development.

The information and views set out in this study are those of the author and do not necessarily reflect the official opinion of the Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. or of the Ministry.

All parts of this publication are protected by copyright.

No part of this publication may be translated, copied, reproduced by any means, electronic, mechanical or otherwise, or stored in or processed by electronic systems, without the prior permission of the publisher.

© Centre for International Security, 2019

© National Institute for Strategic Studies, 2019

© Konrad-Adenauer-Stiftung e.V. Ukraine Office Kyiv, 2019

Acknowledgments:

The authors of the study express gratitude to the regional partners:

- Berehove district state administration
- Khust district state administration
- Pervomaisk district state administration
- Pervomaisk district library
- Yuzhnoukrainsk city council
- Ochakiv district state administration
- Podilsk district state administration
- Bilhorod-Dnistrovskyi district state administration
- Bolhrad district state administration

And, personally, to Svitlana Mitryayeva, Vladislava Znoviak, Maryna Honcharova and Kateryna Bilotserkovets for their valuable contributions and comments.

Sociological Research contractor:

Centre for Applied Studies, <https://cpd.com.ua>

National Institute for Strategic Studies
DLCO "Centre for International Security"
Chokolivs'kyi Blvd, 13, Kyiv, 03186,
Ukraine

Phone: + 38 044 242 3803
E-mail: intsecurity@ukr.net
Web-site: <https://intsecurity.org/>

Konrad-Adenauer-Stiftung
5 Akademika Bohomoletsya str., office 1
01024 Kyiv
Ukraine
<https://www.kas.de/web/ukraine>
office.ukraine@kas.de

CONTENT

GENERAL INFORMATION ABOUT THE PROJECT	78
UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR TRANSCARPATHIA	
Regional Threats.....	79
Local threats.....	81
External influence.....	86
Internal problems.....	88
Recommendations.....	91
Annex 1. TRANSCARPATHIA – SOCIOLOGICAL RESEARCH.....	92
UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR MYKOLAIV OBLAST	
Regional Threats.....	102
Local threats.....	104
External influence.....	108
Internal problem.....	111
Recommendations.....	115
Annex 2. MYKOLAIV OBLAST – SOCIOLOGICAL RESEARCH.....	117
UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR ODESA OBLAST	
Regional Threats.....	127
Local threats.....	129
External influence.....	135
Internal problems.....	136
Recommendations.....	136
Annex 3. ODESA OBLAST – SOCIOLOGICAL RESEARCH.....	138

GENERAL INFORMATION ABOUT THE PROJECT

The project "Ukrainian frontier: challenges for Transcarpathia and Black Sea Coast region" is the initiative launched by NGO "Centre for International Security" (CIS) and the National Institute for Strategic Studies with the support of the Konrad Adenauer Stiftung in Ukraine, in partnership with the Ministry for Temporarily Occupied Territories and Internally Displaced Persons of Ukraine.

The aim of the project is to identify imminent threats and challenges in multicultural, multinational Ukrainian Black Sea Coast region and Transcarpathia, where are risks of increasing conflictogenicity due to internal and external factors; developing recommendations for reducing the identified destructive impacts and ensuring good governance at the level of districts (communities), local and central authorities.

During April-May 2019, representatives of the Centre for International Security and the Konrad Adenauer Stiftung in Ukraine studied the problems of the regional centres of Transcarpathia (Mukachevo, Berehove, Khust), Mykolaiv oblast (Pervomaisk, Yuzhnoukrainsk, Ochakiv), and Odesa oblast (Podilsk, Bilhorod-Dnistrovskyi, Bolhrad).

The fieldwork stage included quantitative and qualitative sociological research (employing a questionnaire, in-depth interviews, and focus groups in the format of thematic round table discussions). The sampling quota was based upon sex, age, and representative of the population of the region in which the research was conducted; for experts - targeted (representatives of civil society organizations, business associations, central and local authorities, local self-government, education and culture sectors). In total, 1500 questionnaires were processed (500 respondents from each region). The organization that implemented the study is the Centre for Applied Sciences.

As a result, problem mapping for each studied region and their respective districts was performed.

The data was organized by the following categories:

- Regional threats;
- Local threats;
- External influences;
- Internal problems.

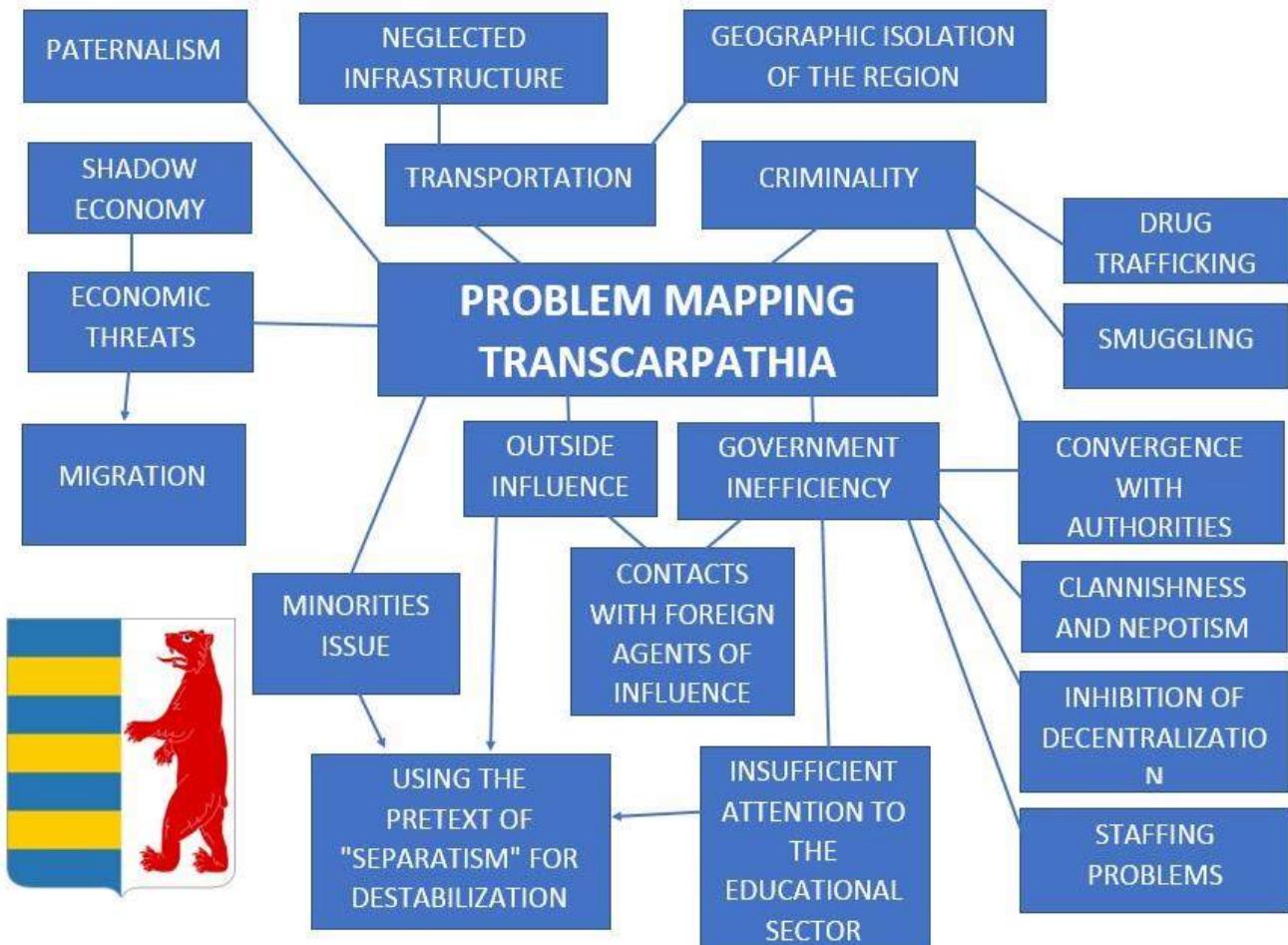
The methodology of the research was based on "Methodological Recommendations for Risk Assessment in Communities, Adversely Affected by Armed Conflict", developed by the Ministry for Temporary Occupied Territories and Internally Displaced Persons of Ukraine, as well as on the "Security Passport of Ukraine" developed by the CIS².

---

² "Security Passport of Ukraine: Results and Recommendations" – web-site of the NGO "Centre for International Security", https://intsecurity.org/security_passport_of_Ukraine.pdf; Security Passport of Ukraine 2018: Results and Recommendations – web-site of the NGO "Centre for International Security", http://intsecurity.org/Security_%20passport_of_Ukraine_2018.pdf

UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR TRANSCARPATHIA

Transcarpathia (Zakarpattia oblast) is characterized by isolation and independent lifestyle relatively to the whole country. Yet, exactly this part of Ukraine is an example of a cohesive, peaceful coexistence of people of different ethnic groups and religious denominations in one territory. Therefore, the local problems is a unifying factor, and ways of solving these problems bring this region to another level of relations between public and state. As a result, the trends of the region's development open up new challenges and threats for both Transcarpathia and Ukraine.

Regional Threats

Transcarpathia has not escaped such statewide problems as unsatisfactory state of transport infrastructure, unemployment, low wages, and lack of waste processing plants. At the same time, Transcarpathia is characterized by the widespread labour migration, mostly triggered by economic factors, rather than ethnic ones. This is the most pressing issue because it provokes migration of the intellectual elites abroad, which respectively generates a shortage of skilled workers. It should be noted that according to the survey results, only 27.4% of respondents gave a negative answer to the question "Are you planning to take an opportunity to go work abroad?" While the largest share of the respondents - 31% - could not give a clear answer to this question, which can be explained by the region's residents uncertainty in their future

and situational decision making. In the following, we can observe the interdependence of problematic issues that concern residents of Transcarpathia.

Another region-wide problem is education in Ukrainian language. Besides the caused by migration lack of teaching staff, there is a noticeable inaction of the central government, which ignores the situation, and lack of an adequate resource base. Nevertheless, according to the results of the survey, more than 70% of the respondents indicated that they support the article on language in the education law and the draft law on the status of the state language. Taking into account the contradiction between these two facts, we can assume that further demands of the central government, in particular, on this issue, will lose legitimacy. Above all, the greater danger is that due to the internal influence and investment, foreign language schools will be more prestigious, comfortable, and in demand. The result may be that teaching in Ukrainian in educational institutions in the region will be suppressed.

Equally problematic is the economic situation in the region, negative trends are observed. Ten years ago, 54% of the regional budget was subsidized. Presently, this percentage has grown to 78%. Herewith, some districts are subsidized by over 90%. In these districts, only teachers and other public officials pay taxes. The reason for this situation is mass labour migration and failure to pay taxes. Only 450 000 people out of the 1.2 million people in the oblast pay taxes. At the same time, 12.9% of respondents' answers to the question "What does your income consist of?" were "private business", 9.4% - "earnings abroad" and 7.1% - "other unofficial income". Accordingly, we can assume that a large proportion of taxes from the private sector is not paid or paid to budgets of other oblasts. Regarding the distribution of salaries in the region, it is hypertrophied and unfair. Low salaries for educators and healthcare workers instigate even more corruption, which in turn causes questionable personnel appointments by top executives. This is especially noticeable in the results of the survey: to the question "Have you encountered corruption?" 58% of respondents answered "yes, in medical institutions" and 32.7% - "yes, in educational institutions".

The decentralization reform has become a problem for the region as well. Survey results showed that about 52% of respondents did not feel changes in their locality after the decentralization reform, and 7.3% of respondents believe that the situation has deteriorated. In Zakarpattia oblast, there is the lowest number of UTCs in the country: only six (Baranynska, Polianska, Perechynska, Irshavyska, Vilkhovetska, and Tiachivska). Transcarpathia also remains the only region in the country where there is no long-term plan for the formation of united territorial communities. Such structures operate only under the patronage of the heads of the Regional State Administration (RSA) and their political allies from the "Opposition Bloc". For example, in Mukachevo, UTC was established in October 2018 but its work is blocked by the RSA. People are trying to form communities, but the regional authorities are reluctant to share funds and mandate.

In Transcarpathia, a noticeable problem is the transport infrastructure that connects the region with other parts of the country. A positive sign is the reopening of the airport in Uzhhorod. However, the airport functions are extremely simplified and it does not really connect Transcarpathia with other regions in Ukraine. Only one flight per week departs from Uzhhorod in this direction. From year to year, the situation with the railway connection deteriorates. Even on holidays, no additional trains are sent to Transcarpathia, as is the case in other directions. The opening of new railway connections to the region in practice is a profanation. All three, introduced recently, depart to Rahiv. These trains are transiting Bukovel and this town is the main purpose of this intensification of railway communication, not the strengthening of transport links with Transcarpathia. All these new trains do not even stop in the tourist centres of the region. In such conditions, it is very difficult to leave this oblast for other Ukrainian territories. Constant underfunding and neglect of the need for repair contribute to the destruction of highways. Particularly poor road conditions on the roads of state importance "Mukachevo - Rohatyn" (the second most important transportation route of Transcarpathia), "Uzhhorod - Sambir", "Khust - Dolyna", "Nyzhni Vorota - Volovets - Mizhhiria", "Synevyr – Synevyrsko Poliana", "Khust - Shaiany - Vyshkovo - Bushtyno".

Summing up the regional-level threats, it is worth noting that the low level of public awareness, lack of communication between citizens and government representatives are equally important. As a result, local communities slow down the implementation of certain infrastructure projects. For example, construction of the wind power stations is considered a promising endeavour, but the population protests against such projects. Above all, the biggest threat to the uninformed society is misinformation and propaganda.

Local threats

Mukachevo. The quality of the healthcare services has improved in Mukachevo, because of the medical reform. Certain services are provided free of charge in the district. As part of the survey, 15.6% of respondents noted that the quality of medical services has improved, while 48% believe that services remained on the same level, and 17.6% of respondents could not give a clear answer. We can hypothesize that the respondents' assessment of the results of medical reform depends on citizens' awareness and negative propaganda, which became widespread especially during the pre-election period.

Mukachevo has the potential to turn into a tourist hub, but there is a lack of funds, especially on the restoration of transport infrastructure. Neither Kyiv nor the regional authorities are interested in the development of the region. At the same time, local educators said there were some issues with the employment of students from the University of Mukachevo. However, these challenges do not apply to all professions; graduates of this higher educational institution (HEI) with qualification in some fields

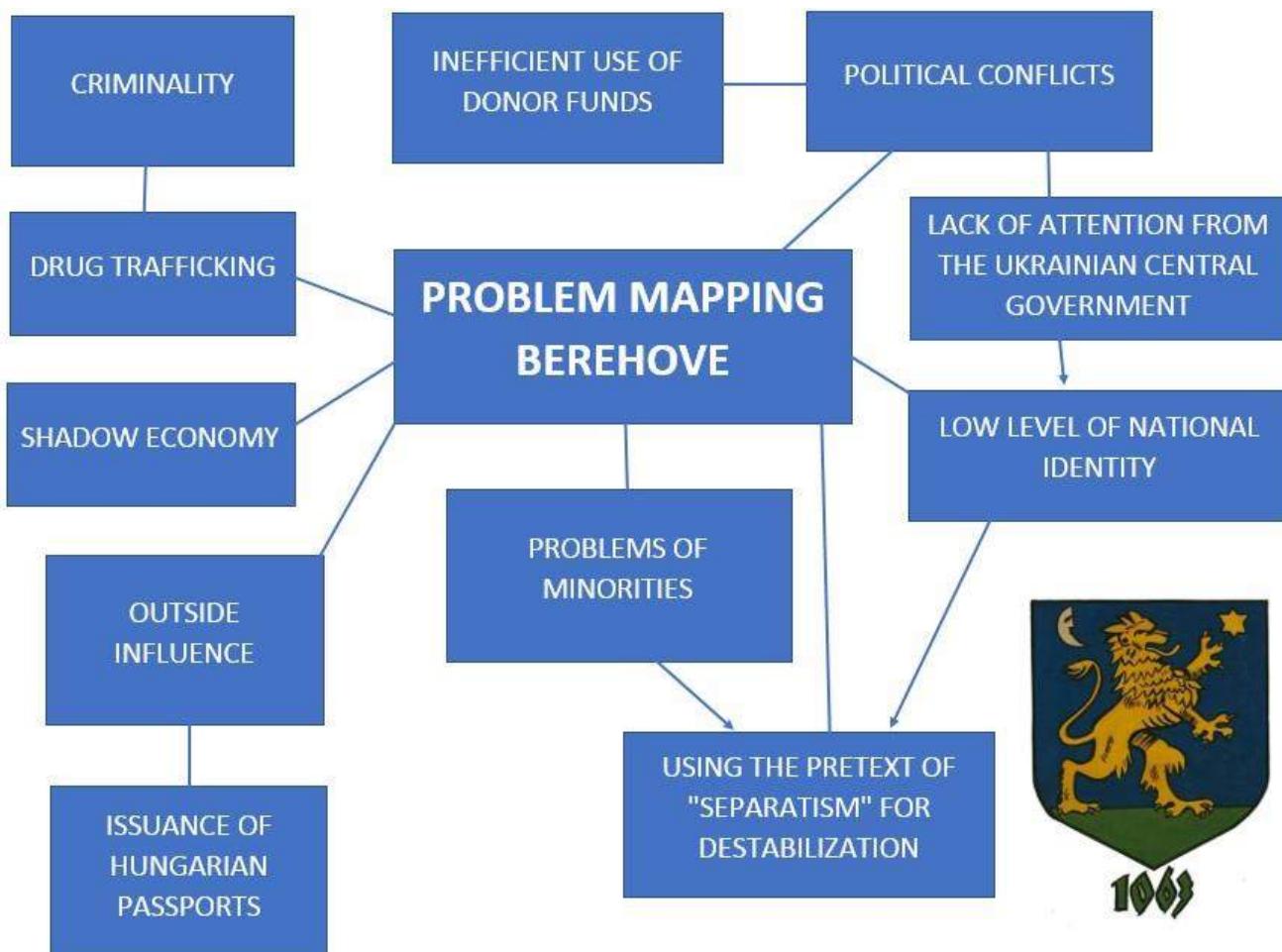
are highly valued. This issue is related to regional problems such as migration, corruption during recruitment, and lack of trained staff.

At the same time, banditry and racketeering became characteristic features of the city of Mukachevo. Entrepreneurs are forced to accept the conditions of racketeers, trying to keep their lives and peace of mind. In general, racketeering "chokes" small and medium businesses. Sometimes there are clashes between representatives of various criminal groups, e.g. notorious shooting with the participation of the "Right sector" in 2015 is an example of such events. The fact that nobody was punished shows that both parties to the conflict had the support of influential forces.

Berehove. In Berehove, a particularly prominent problem is the state of manufacturing industry. If in case of Mukachevo a certain industrial potential is still preserved, then in this area it has completely disappeared. Those enterprises that had opportunity for development moved to Mukachevo, increasing the potential of the centre and leaving this area without industry. It is worth paying special attention to the survey results separately in each district. In Berehove, 24% of respondents noted as one of the problems of their city is economic conflicts (raiding). One can assume that this is one of the hidden causes of the outflow of both industry and labour. In such conditions, young people do not see prospects in the homeland and leave; consequently, the region loses not only labour but also intellectual, promising capital. Thus, due to the labour migration, Berehove is already facing a shortage of labour power. Many local residents do not even move, they simply live in the Ukrainian territory and commute for work abroad every day, which is 10 km away.

Simultaneously, on the question "Are you planning to take on the opportunity to work abroad?" 23% of the Berehove residents indicated that they already have such experience, 10% - plan to go in the near future, 8% - want to leave Ukraine permanently, and 38% - did not provide a clear answer. The results for this region are significantly different from the results of Mukachevo, as only 21% of respondents from Berehove indicated that they did not plan to work abroad and were satisfied with the situation on the ground, while in Mukachevo 34.2% of respondents gave this answer. One can conclude that the greatest threat to Berehove today is labour migration: outflow of labour, capital, and skilled personnel. This problem is particularly noticeable in the educational and medical sphere. For with the departure of young specialists, there is an increasing aging of the personnel in these spheres.

At the same time, subventions for the so-called "Hungarian" district - settlements with a compactly settled Hungarian minority in the Berepivsky and Vynohradivsky districts - are not allocated from the state budget. As to the reasons for this, different points of view are being put forward: either the Ukrainian authorities save money by shifting responsibility for this territory to Hungary or officials are reluctant to provide funds to the territories under the influence of V. Baloha due to the internal political confrontation. The result of the survey confirm this reason, as more than 15% of respondents indicated that the key local problems and contradictions are political

conflicts and power struggle. These factors, together with the classical for Ukraine "telephone law", hinders the development of the region.

The issue with transport is gaining particular importance in Berehove, which requires a quick solution. All-Ukrainian tendencies are maintained: while European partners are ready to invest in remedying the situation in the region, finance certain projects, they are stopped by distrust of Ukrainian contractors and reluctance to work with them.

For decades, in Transcarpathia, a system has been formed in which society is characterized by a high level of religious, linguistic, and ethnic tolerance. There were no conflicts on this basis in the region. Therefore, the recent problem of separatism, according to local representatives, is artificially created. The national Ukrainian media played an important role in fuelling this controversial topic. Their representatives at a certain time actively visited the region but not for the truthful and unbiased coverage of the situation, their purpose was to "find separatists." Thus, their position was based on their previous preconceptions, and not on the real state of affairs. They did not find manifestations of separatism; however, their activities and publications fuelled and formed a negative image of Transcarpathia in the Ukrainian perception. Among the concrete manifestations of this media approach that the residents of Berehove noted was polarization of various national minorities (journalists in their stories de facto compared the "good" for Ukraine Romanians living in Chernivtsi region, with "bad" Hungarians in Transcarpathia). The Hungarian community is naturally outraged by this. Local representatives emphasize that in Transcarpathia separatism exists only in journalistic materials that arbitrarily cast a shadow on a minority and have all the signs of incitement to ethnic hatred.

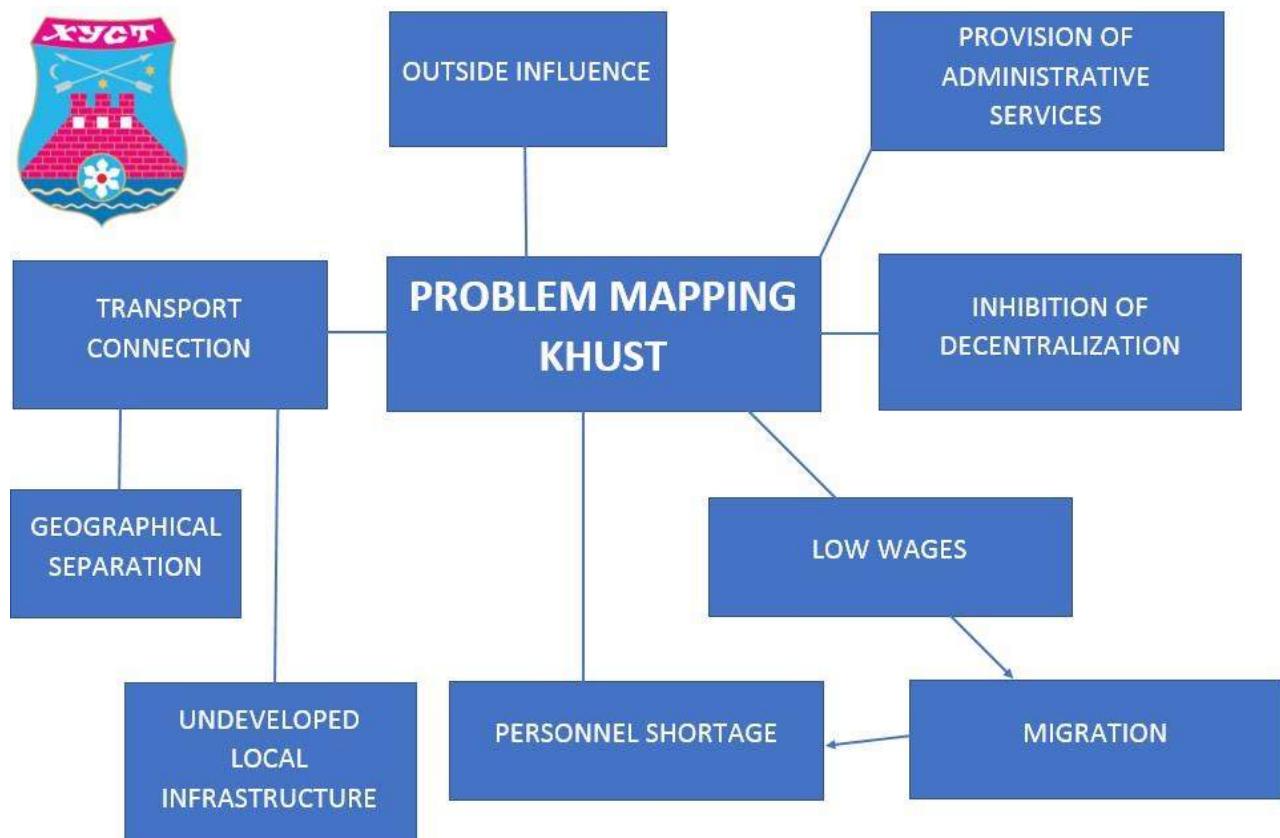
Khust. A specific problem for the region is the process of decentralization and united territorial community building. The situation is illustrated by the example of the urban type settlement Vyshkovo. At present, there are 12 000 people in the community formed around this settlement, which unites five villages, including Shaian resort. However, local tax revenues give only 7 million UAH to its budget and this is not enough to ensure normal functioning. For comparison, the budget of the city of Khust with subventions and grants amounts to 400 million UAH. Consequently, the economic and tax policies of the state are unsatisfactory for local communities. In fact, the funds provided are only sufficient to support the critical infrastructure for servicing the population (salaries for educators, healthcare workers, etc.).

Another important problem is migration. People are leaving the area for Hungary (for example, in 2017, 120 families from Vyshkovo lived and worked in Budapest alone). Herewith, the participants of this processes of irreversible migration is the most active group of the population. Ethnic factor in this case has no influence on migration activity; both Hungarians and Ukrainians are leaving Transcarpathia. The prevalent phenomenon is temporary migration for work. Local residents even use holidays to go abroad and earn

money. They work mainly in a different field than their specialization doing low skilled work. The cause of migration is, above all, the economic factor: lack of money and low wages.

Interdependent economic issues of citizens directly affect the local budget. Thus, individuals provide 92% of budget revenues at the expense of their income tax. Industrial enterprises avoid paying taxes by registering elsewhere and other similar tricks. For instance, around Vyshkovo there are four mineral water plants, but they pay nothing to the local budget. There are also enterprises of manufacturing, mining and processing industries; asphalt plants are built. Tourism is a promising sector of the economy. However, its development is hampered by poor road conditions, which is characteristic for the whole oblast. The existing railway connection with the main part of Ukraine does not aid the situation.

There are no controversies based on ethnic, linguistic or religious differences in the area. The survey of the residents also did not confirm the existence of separatist sentiment. Instead, the current situation surrounding educational legislation is a source of lively interest from local educators. They emphasize that the main problem is ensuring teaching in Ukrainian language. The same programmes are used for teaching Russian-speaking Ukrainians as when educating Hungarian minority. Yet, there is a great difference between them; therefore, it is necessary to develop special programme for working with Hungarian national minorities. As a foundation, the format of teaching that is used in the education of foreigners could be applied. The textbooks and workload must be changed. Nevertheless, this is obstructed by an important problem inherent in the Ukrainian education system: education policy is formed without proper attention to the suggestions and recommendations of practitioners.

At the same time, the main wish of ordinary people, the problem that concerns them the most, becomes access to quality services. There is a number of grassroots initiatives working in this direction; for example, a state registrar's cabinet was opened in Vyshkovo, which simplifies service to citizens. However, in this administrative sphere there is a personnel shortage as there are no skilled staff to fill the vacancies. Extra money for their training and support is needed. The same problem is present in the field of education: lack of staff among preschool educators. The lack of human resources reserve provokes corruption during the teachers' recruitment.

External influence

The characteristic of external influence in this region is an economic component. Europe allocates large amounts of money to various areas of life in Zakarpattia oblast: repairing roads, equipping the checkpoint at the border, and introducing the waste recycling industry. For instance, Hungary, through the EU programmes, provided funds for the construction of a waste processing plant. The first part of the plant is already built near village Yanoshi of Berehove district. However, Kyiv for a year and a half drags the project's paper work, which impedes its implementation. Thus, European funds are allocated for the infrastructure sector, while Hungary also separately sponsors the cultural sector, and these funds disappear somewhere in the depths of the Ukrainian bureaucratic and corrupt apparatus, and in practice little is done. The Ukrainian authorities are preventing the efficient use of these funds.

Important in this case is the promptness of providing the region with aid. Since Transcarpathia is an area remote from the center, and infrastructure is one of the most problematic spheres in the region, Hungarian support has become noticeable. For example, in 2018 there was a problem with the supply of medicines for people connected to the artificial kidney; the medication was absent for six months. As a result, four people died in the oblast. In order to prevent further deaths, the RSA chairperson has contacted the Hungarian side. Hungarians promptly transferred the necessary medicines to the region. This is practiced not only by the regional authorities, but also by mayors who are trying to solve existing problems. Thus, according to one such request, Hungary transferred the chlorine needed for water purification to the region, when there was none in Ukraine, and Kyiv could not help in this matter.

At the same time, Hungary invests in the development of local businesses. For instance, last year the Ed Egan Foundation provided support to local entrepreneurs. The funds under this programme are given to business projects within Transcarpathia. This sponsorship project is for 5 years, which makes it impossible to withdraw money beyond its borders.

In the educational sphere, the Hungarian government finances the reconstruction of dozens of kindergartens in Transcarpathia and ensures the functioning of Hungarian schools. Hungary opens its own educational institutions of varying status in Ukrainian villages as well, because the country has the means and

desires. Children are sent to study there because they have better conditions for their education in these schools. In addition, Hungarian school graduates can access higher educational institutions abroad through the simplified procedures, for example, in Slovakia, where it is possible to enter the HEI without the results of Ukrainian external testing. At the same time, the Hungarians are accepting to their educational institutions all those who are willing to apply, no matter what their ethnic origin is. The direct assistance to educators provided by Hungary is also important. After inflation, the Hungarian authorities increased payments to all teachers who teach children in Hungarian schools, disrespectful of the subject they are teaching. If an educator teaches in Hungarian language, he or she receives some kind of help once a year. In 2017, the amount was 300 EUR; in 2018, it increased to 700 EUR. The amount of funds provided under this state programme is about 5 million EUR a year. Healthcare professionals, librarians and journalists also receive payments from Hungary. In addition, guides receive extra pay as well. Since there is a shortage of such specialists, Hungary finances special training courses for them, both Hungarian and Ukrainian. Hungary has made a major contribution to the provision of preschool education; however, these institutions are Hungarian. Funds are also allocated for teaching in Ukrainian language but, for example, in Berehove these funds are insufficient. At the same time, representatives of local communities agree that from 2014 there is a significant improvement in funding for educational institutions in the district from the budget. It is not about salaries of teachers, but about the general support of educational institutions. In this case, the budget reform had positive effects. This - in combination with the Hungarian help, which during the last year was directed also to schools with Ukrainian language - improves the situation in the education sector.

Another good example is Vyshkovo, where a hospital was renovated with financial support from Hungary. Hungary also provided the region with fire trucks. However, the residents understand that the main burden in supporting the region is still on the Ukrainian budget. Foreign funds only help to preserve it and implement more initiatives. In this context, the approach of the chairperson of the Regional State Administration H. Moskal deserves attention. He does not shy away from attracting funds for the development of the region from all sources that can be reached, including funds from abroad.

If you look at the results of the survey, the attitude of local residents to the most influential and tangent to the region countries and institutions is interesting. Thus, the highest scored were - Germany, Slovakia, EU, NATO, the USA, and Hungary. We assume that such ranking depends more on the preferences of migrant workers and content of the local media.

Internal problems

It is indicative that the internal problems were revealed by the decentralization. The expert group has noted that it cannot be guided from above, inculcated by violent means. It should not be a simple redistribution of powers or revision of the existing boundaries between territorial and administrative units. For its successful implementation, it is necessary to introduce a new philosophy of life in the society, to educate the community and its leaders about the new format. It is necessary to create such a climate in which all members of the community will work for change and reform. Today, the reform represents a simple redistribution of funds, yet first, it must focus on changing local people's mind so that they more structurally dispose of the powers and finances they allocate.

The decentralization reform has a disputed reputation. There is a disproportion across the region. Rich villages form the united territorial communities (UTC) without any problems, and as a result turn into a locomotive of the reform, receiving at their disposal the appropriate budget funds from the district. In return, poor depressed settlements, which existing UTCs do not want to incorporate, are left behind and have no resources to support themselves. In this situation, the district needs to be divided by the order "from above". It is noted, that the implementation of this reform cannot be fully given to the discretion of local communities; the district authorities have to have assay in this matter, although they must undoubtedly take into account the opinion of the population and seek compromises.

Regarding the system of allocation of the subventions and subsidies from the state budget, local experts have noted that the practice of redistribution of funds based on the distribution of population is wrong because the number of residents does not affect the depth of existing problems in one region or another. As a result, Transcarpathia can count on 2% of the total budget subsidies but it needs more, as it faces a large number of problems and threats that are not typical to other parts of the state. There is an urgent need to revise the Budget Code in this regard.

The weak human resources policy of the central government on appointments in Transcarpathia draws attention as well. First, it is about the head of the RSA, since he is the main representative of Kyiv in the region, a liaison between the region and the capital. However, the region's executives perform these functions poorly. For example, the acting Chairman of the Regional State Administration, H. Moskal, may have an activity that even brings positive results; however, the main problem is that he does not fulfil the main task of representation of state policy in the oblast. It is believed that the main purpose of the appointment of Moskal as the Head of the RSA was to create a counterbalance to the Baloha clan. Moskal has fulfilled this function, depriving Baloha of influence. However, reforms in the region are not implemented; there is a stagnation. He actively criticizes certain ministers and the actions of the Cabinet of Ministers of Ukraine; as a result, it seems as he acts

separately from the central authorities. Consequently, in the population's public perception, there is a formed image of insufficient attention of the central government to the region and absence of their representation in it.

A specific issue is the problem of dual citizenship. Locals are asking a logical question: why cannot they do the same as (which raises accusations of separatism and lack of patriotism) senior officials living in Kyiv have passports of different states, and nobody condemns them? It is noted that for the local population, dual citizenship is not a political but an economic issue. It simplifies employment abroad, eliminates the need for a lot of paperwork. In a situation, where the region suffers from the unemployment, it becomes important for the migrant workers. Yet, they do not cease to identify themselves with Ukraine, because of Hungarian passports; they do not become less patriotic. Attention is also drawn to the fact that the practice of dual citizenship is recognized by certain EU countries. Consequently, it does not contradict the European values that Ukraine must recognize in realizing its integration strategy aimed at gaining membership in the Union.

The conditions for business are unsatisfactory. Initiative entrepreneurs do not feel confident about their future. At any moment, new legislative restrictions can put an end to their profits. The tax policy of the state is criticized. At the same time, it is noted that entrepreneurial activities, initiatives and tendencies of the population to enter business are higher than in other regions of Ukraine. As a result, there is a large number of enterprises in the oblast. However, many of them remain "in the shadow," and because of this, they do not fill the budget.

Sensitive for the region is the problem of criminalization. Due to the ineffectiveness of the police in combating ordinary crimes, there is no confidence in it among the residents. The assassination of entrepreneurs is a pervasive and widespread practice (incl. using grenades, grenade launchers, etc.). In general, the participants of the expert discussion confirmed that there is a convergence of authorities with criminality at all levels in the region. It is emphasized that local law enforcement officers are involved in criminal schemes; they directly control the criminal activities of the region. In this case, it is worth to stress on the general level of local residents' trust in law enforcement structures. According to the results of the survey, the highest level of distrust among the citizens of the region is in courts, the prosecutor's office, anti-corruption bodies, and the SSU. We assume that public opinion in the region is shaped according to the situation on the ground. An important detail is the route of drug trafficking to Europe through the region. However, such trafficking could be stopped by the local law enforcement agencies and intercepted at the border, but these activities usually have a small effect. The main route of drug trafficking is by transit of heavy aviation transportation through Uzhhorod airport. It is virtually impossible to seize such flights. After all, they are checked and sealed at other places. The same situation is with smuggling. The image of the problem is formed by the local manifestations of the phenomena that

get into the media. However, there is a real threat of large cargo transit traffic, to which local law enforcement and customs officials have no access.

The solution to the problems of the region is hampered by the political struggle between the responsible structures. The power vertical does not co-operate in favour of society but has plunged into contradiction and conflict. For example, Mukachevo authorities are in conflict with the Head of the Regional State Administration H. Moskal. At the central level, there is no one to lobby for the interests of the region; civil servants who would perform such function do their jobs badly. Insufficient attention of the Ukrainian authorities to the problems of the region is manifested at all levels. For example, there is a complete disregard for various regional events, where the perspective directions of the region's development are discussed. In the bilateral Ukrainian-Hungarian conference on tourism, Hungary was represented by a powerful delegation of professors, academics, and employees of the Ministry of Foreign Affairs. While Ukraine was represented only by one senior teacher of local HEI, despite the fact that the invitations to the event were sent to central authorities. Kyiv's indifference sometimes disappears but unfortunately, it can also have negative consequences. For example, now there was a problem with documentary provision of cargo air transportation through Transcarpathia. Most aircrafts are heading to Slovakia with which there was an agreement signed a long time ago, that has been automatically prolonged year after year. Recently, questions about the need to understand its terms and agree on its provisions was raised in Kyiv and it turned out that it was concluded before Slovakia has joined the EU. So now, it is necessary to have a full audit.

Unlike the all-Ukrainian situation, for Transcarpathia there are no religious contradictions. Neither the Greek Catholic nor the Roman Catholic communities have issues with the Orthodox community, and there are Protestant churches in the region as well. At the same time, the region is one of the most religious in Ukraine; the population in general is apolitical, but religious. The region has the highest level of confidence in the church; people are ready to invest their own funds in it (for renovation and reconstruction). Conflicts on religious grounds are practically non-existent. In those that sometimes do occur, it is often the fault of the church itself and related to the unlawful activity and bad reputation of some its ministers. Such tolerant and moral relationships of local residents are confirmed by the results of the survey. For instance, to the question "Have you recently encountered intolerance towards minorities?", more than 70% of the respondents answered "No".

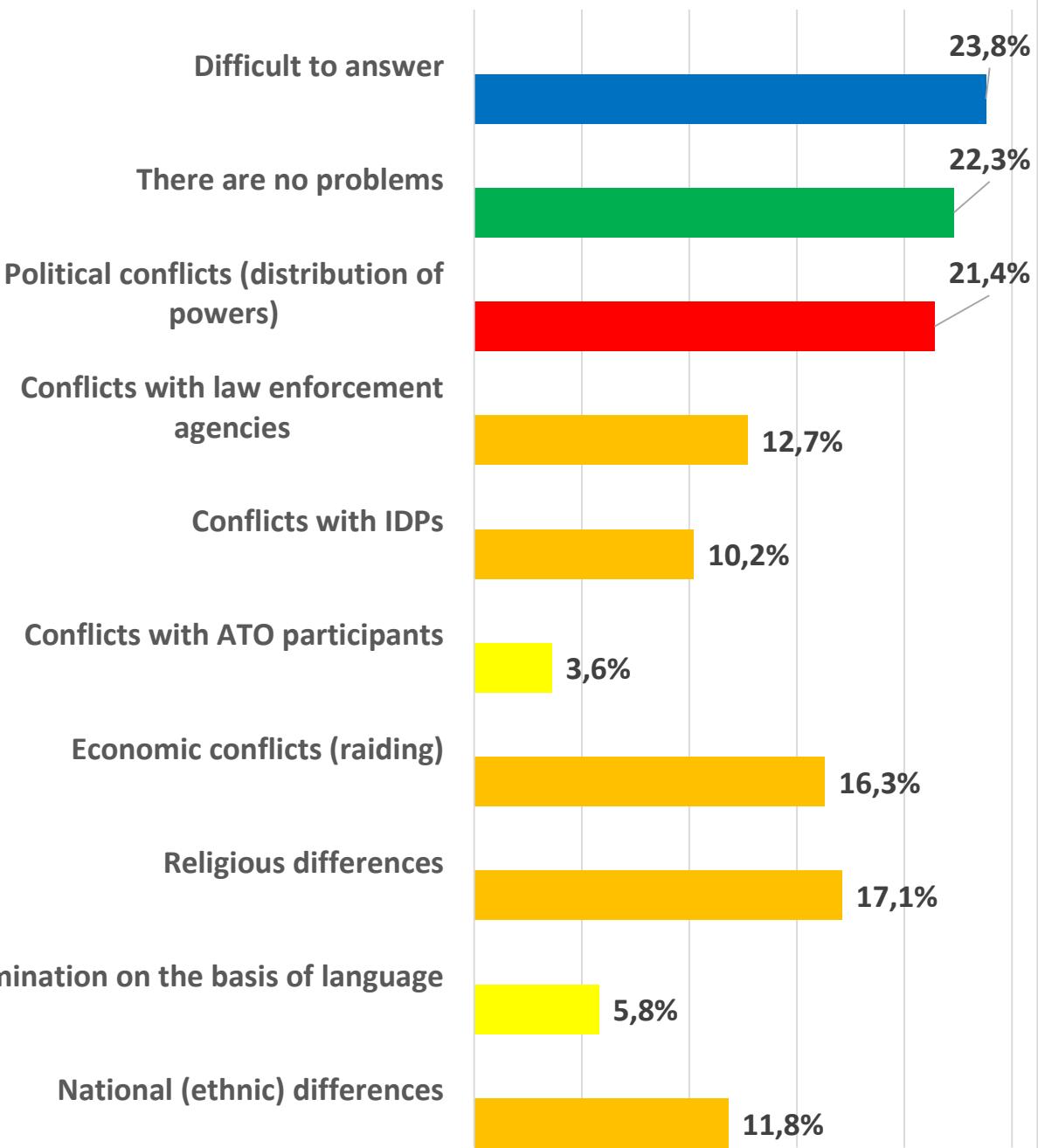
Recommendations

In order to establish a stable system of development of the region and reduce the influence of negative factors that have been formed in Zakarpattia oblast, the following is proposed:

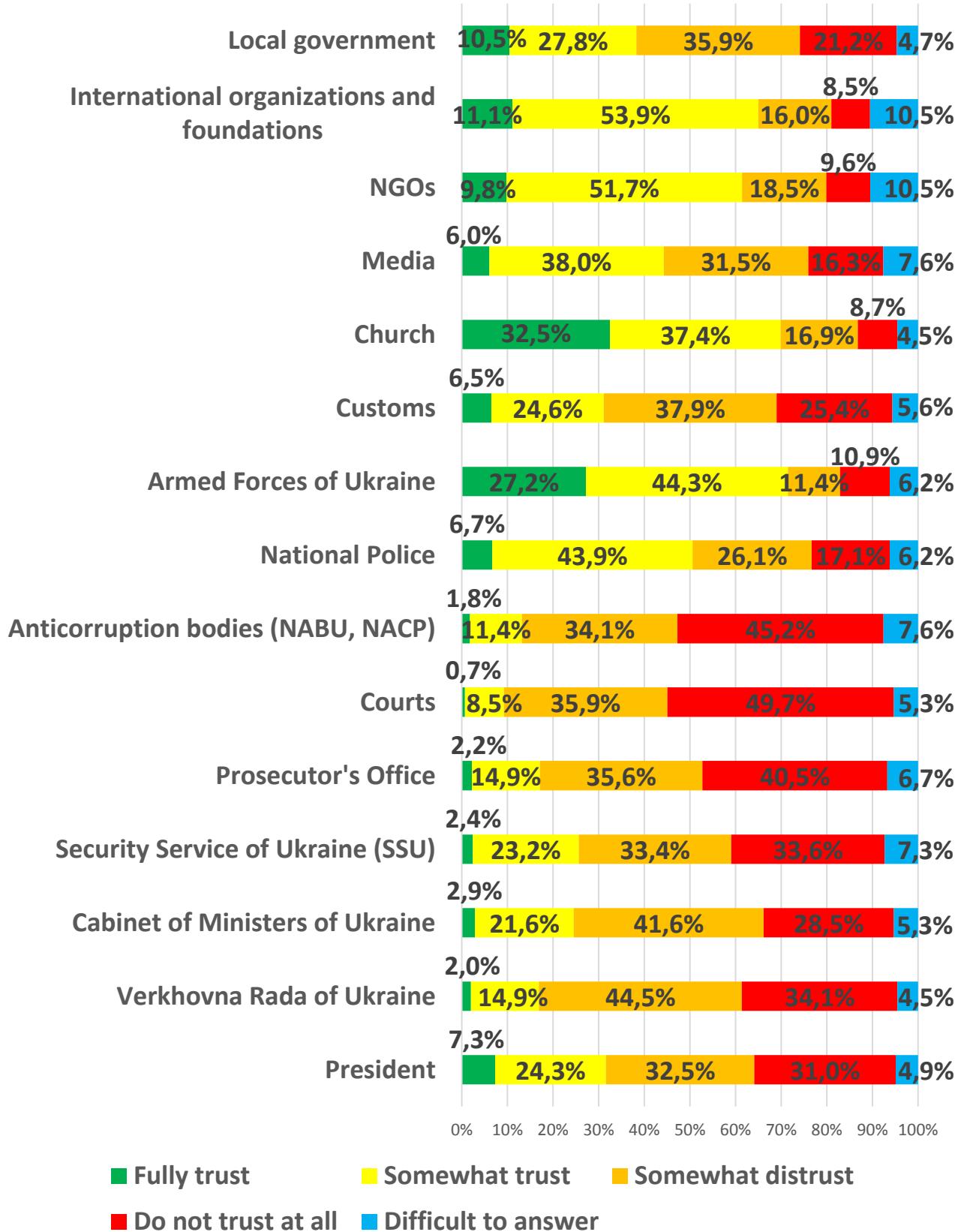
- To increase the budget financing of the social sphere in the region in accordance with its strategic importance and problematic issues inherent to this region.
- To create a system of benefits and incentives (tax reductions) for entrepreneurs (according to their level) and to facilitate business registration in the region, instead of beyond its borders, for taxes to stay in local budgets.
- To implement the process of personnel's circulation, particularly in the fields of education and healthcare. Introduce programmes for practice placement in the tourist region for educators and healthcare workers from other parts of Ukraine, for example, from the South and the Centre, where there is no personnel shortage. Encourage the arrival of skilled workers with temporary housing and promotions in health and tourism complexes in the region.
- To create a separate system of expert bodies in city councils that would specialize in the use of grant programmes to raise funds for problem areas of the region, for example, roads, educational resources for language learning, development of educational and entertainment centres for youth in the regions.
- To establish of a separate bonus, material incentive, for organizations, institutions or enterprises for activities in favour of the eco-system of the region (for example, for planting trees, recycling).

Annex 1.
TRANSCARPATHIA – SOCIOLOGICAL RESEARCH

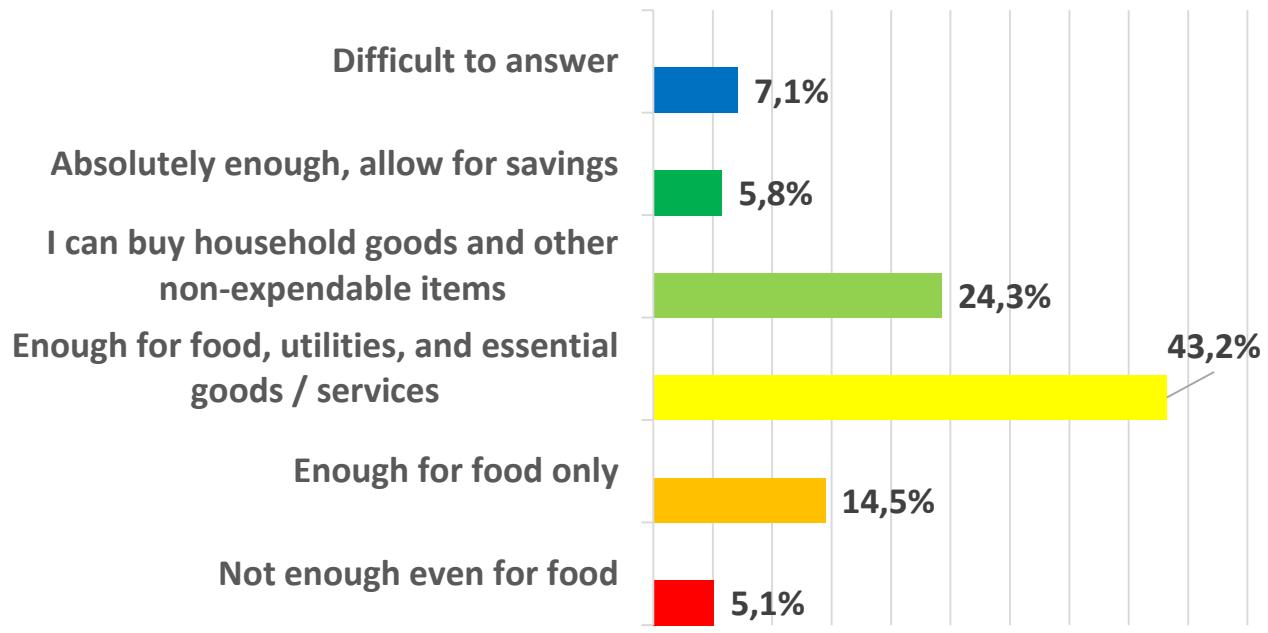
What problems and differences can be observed in your city?

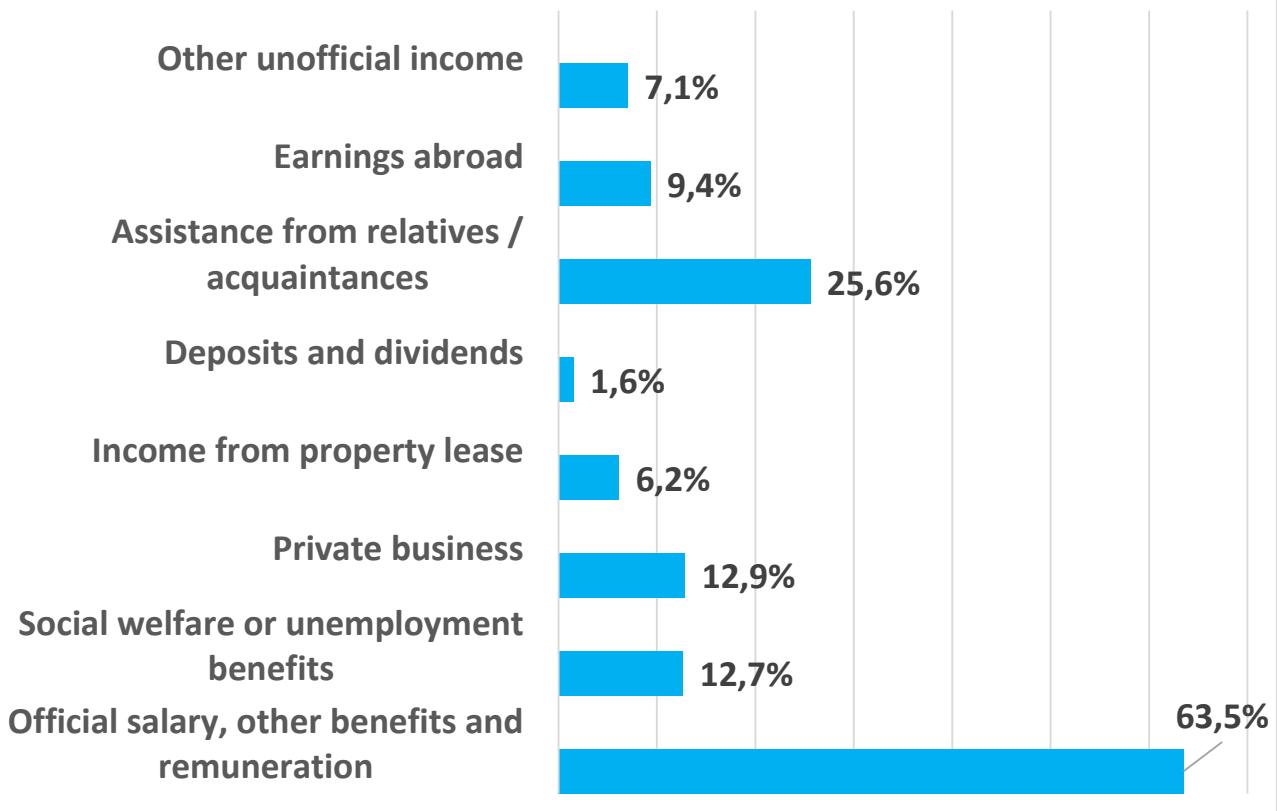
Evaluate the level of confidence in these institutions

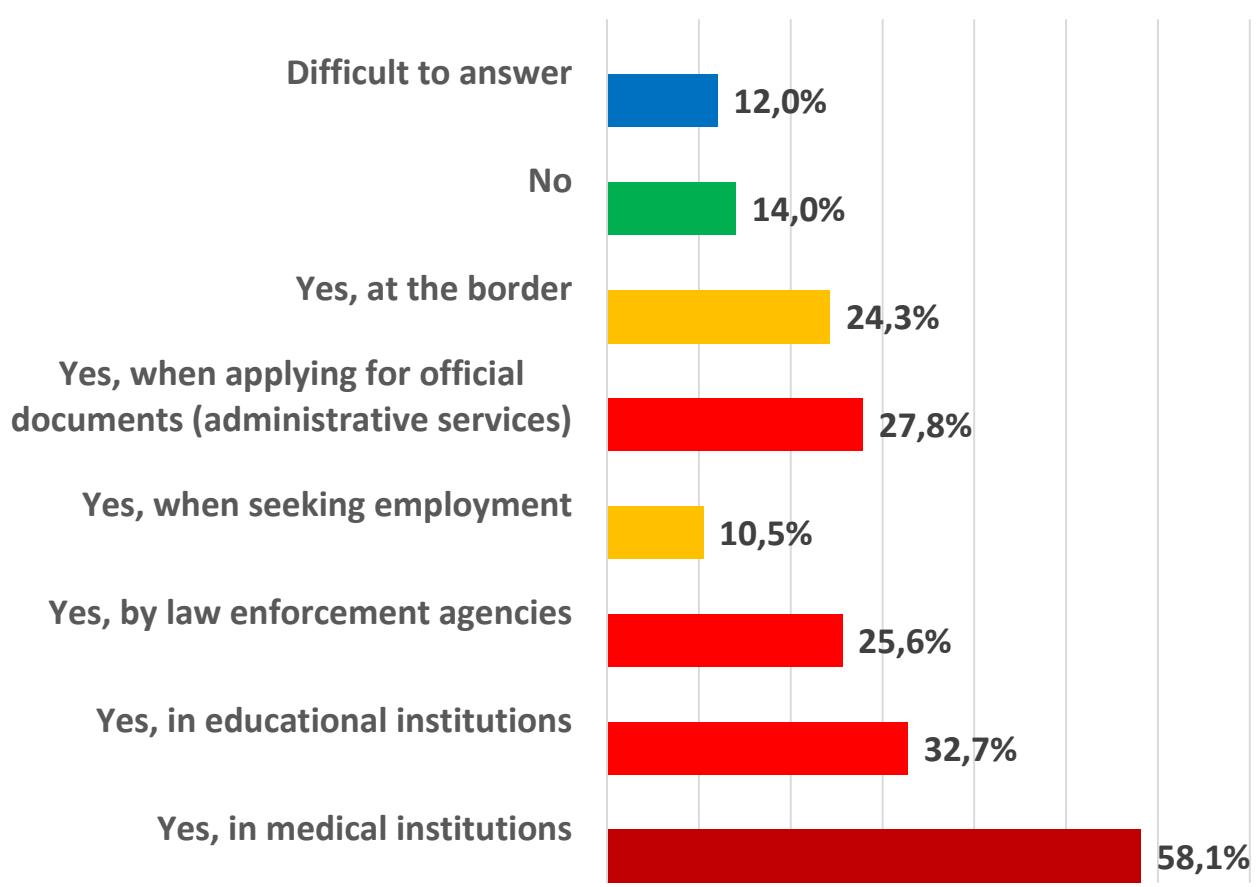
How would you rate your level of income?

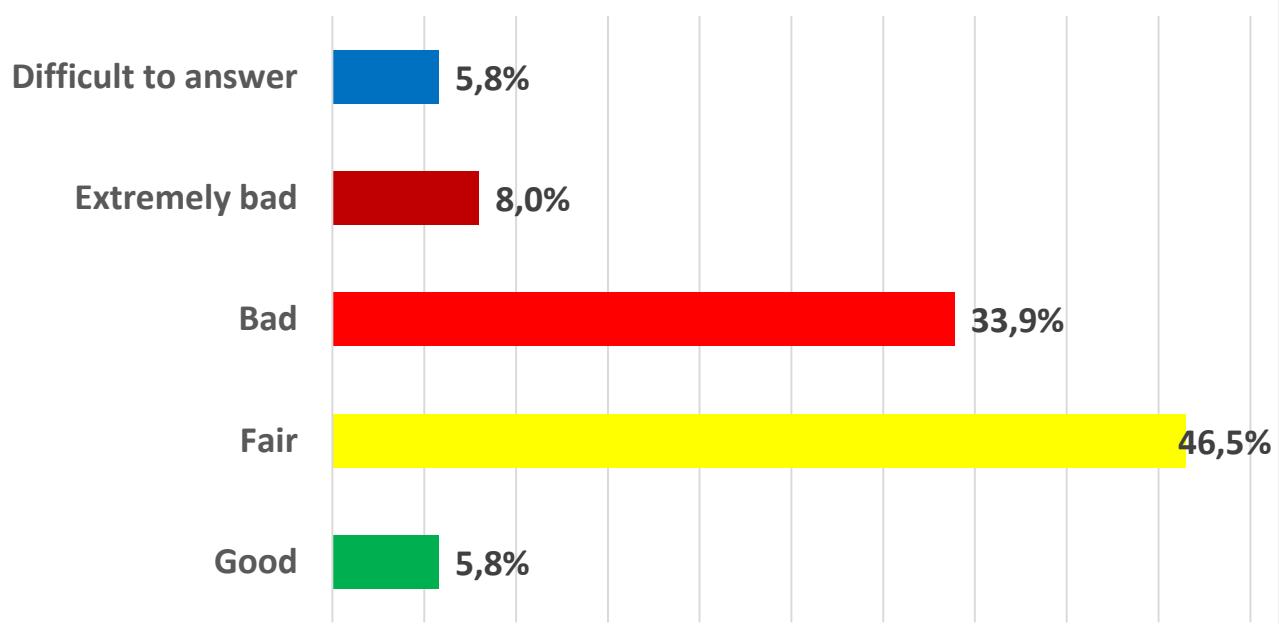
What does your income consist of?

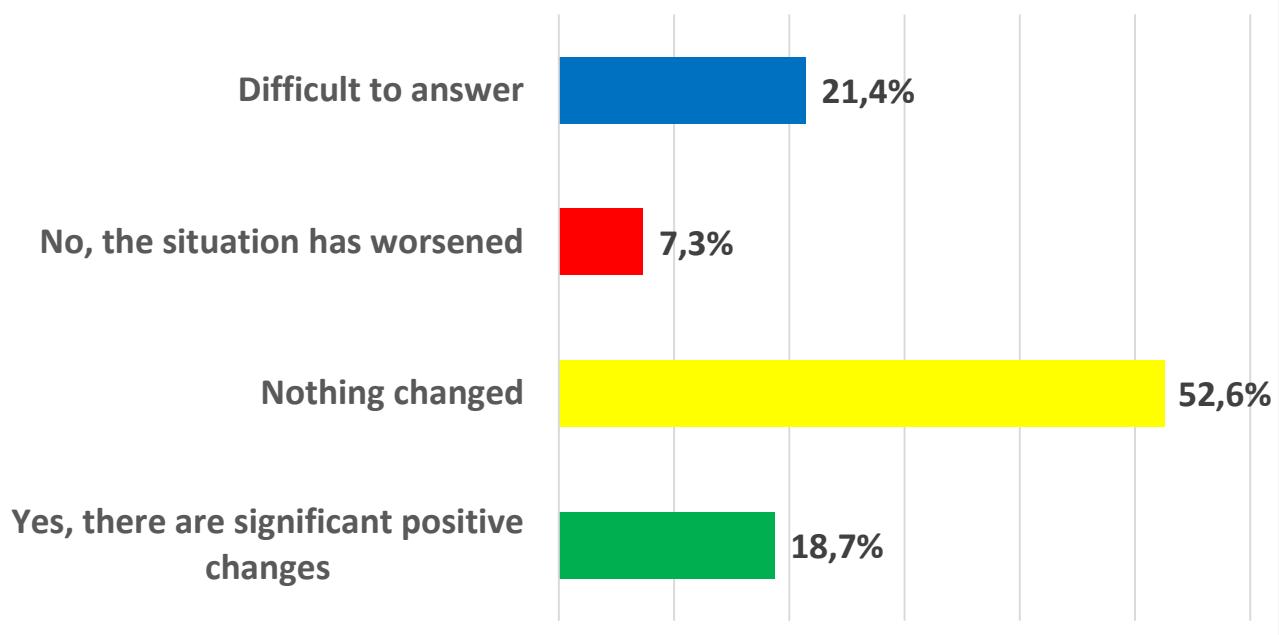
Have you encountered corruption?

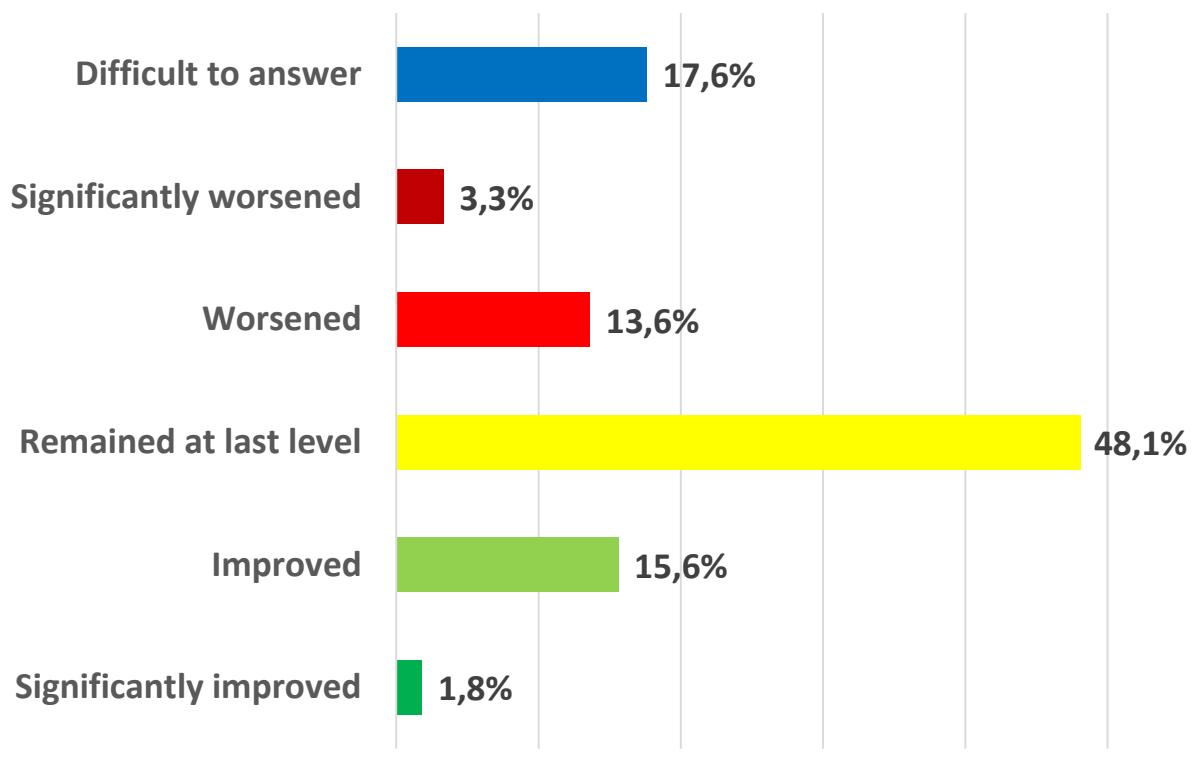
How do you assess the environmental situation in your area?

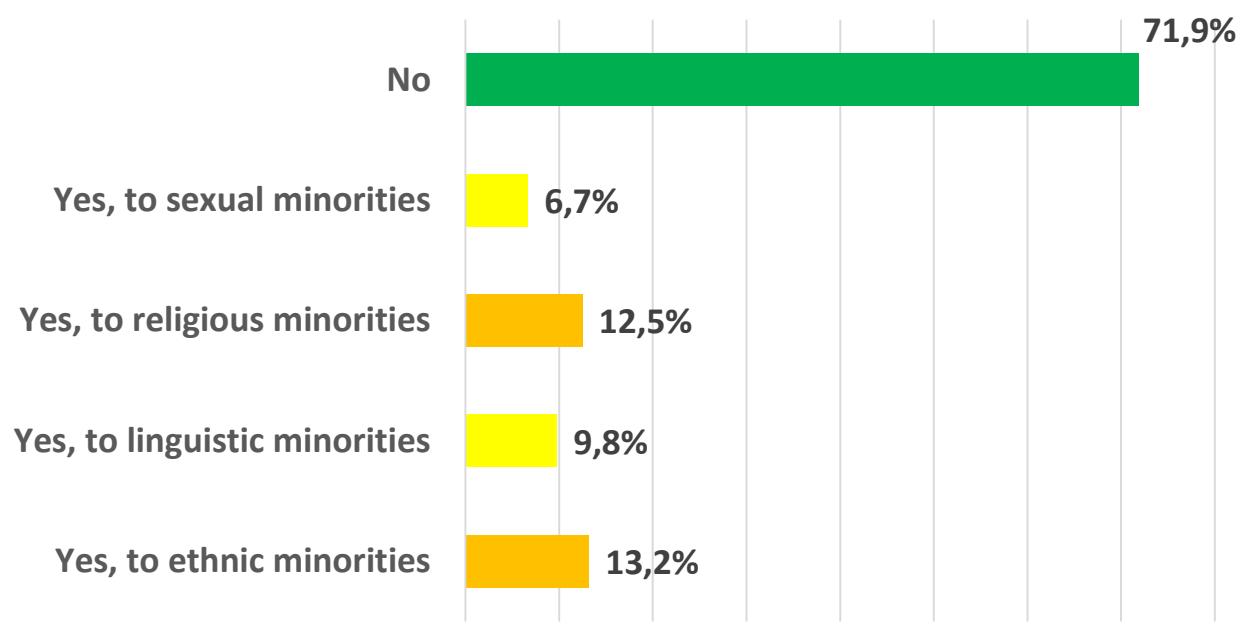
Do you feel a change in your locality after the decentralization reform?

How has the quality of healthcare services changed after the 2018 reform (provision of primary care)?

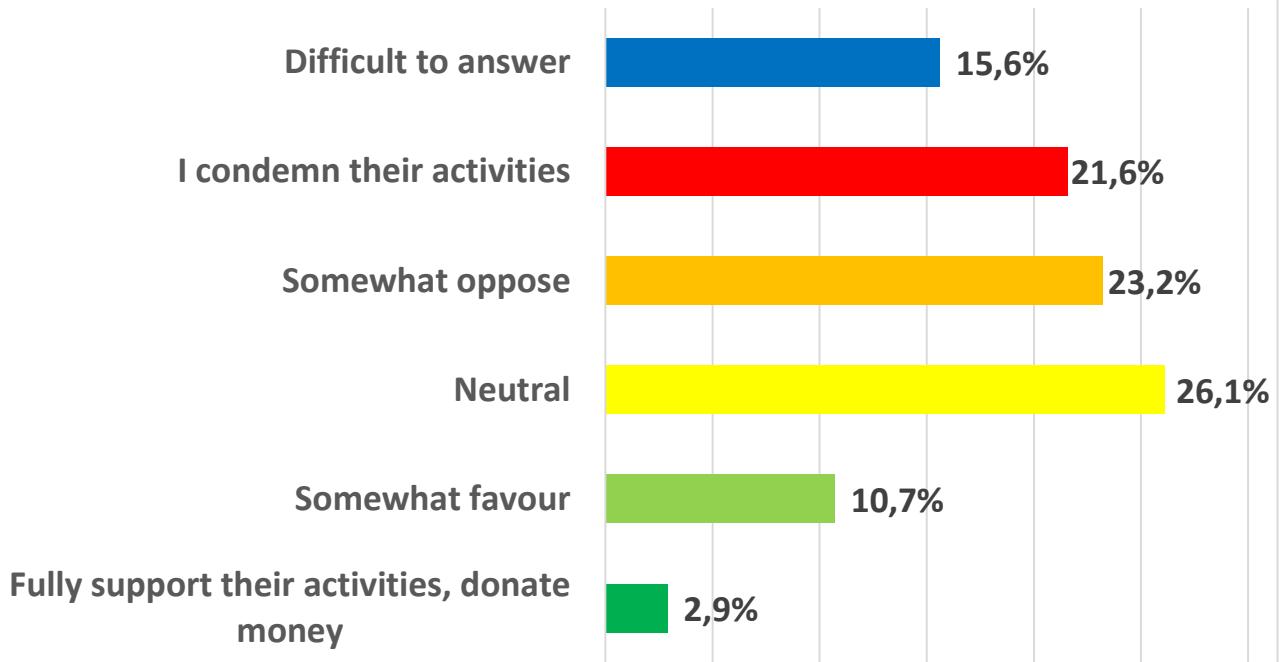
Have you recently encountered intolerance towards minorities?

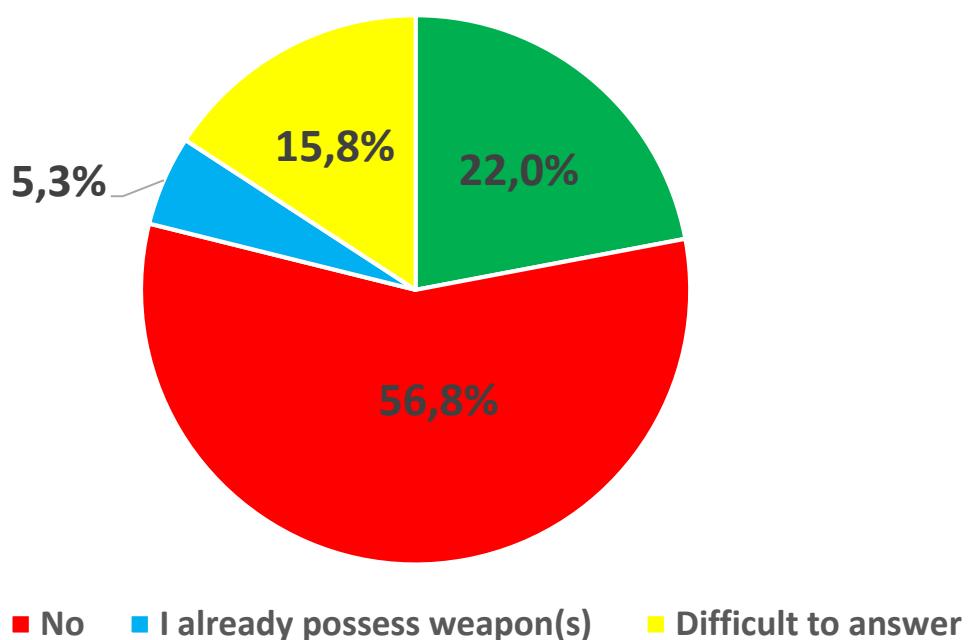
Have you thought about the possibility of work abroad?

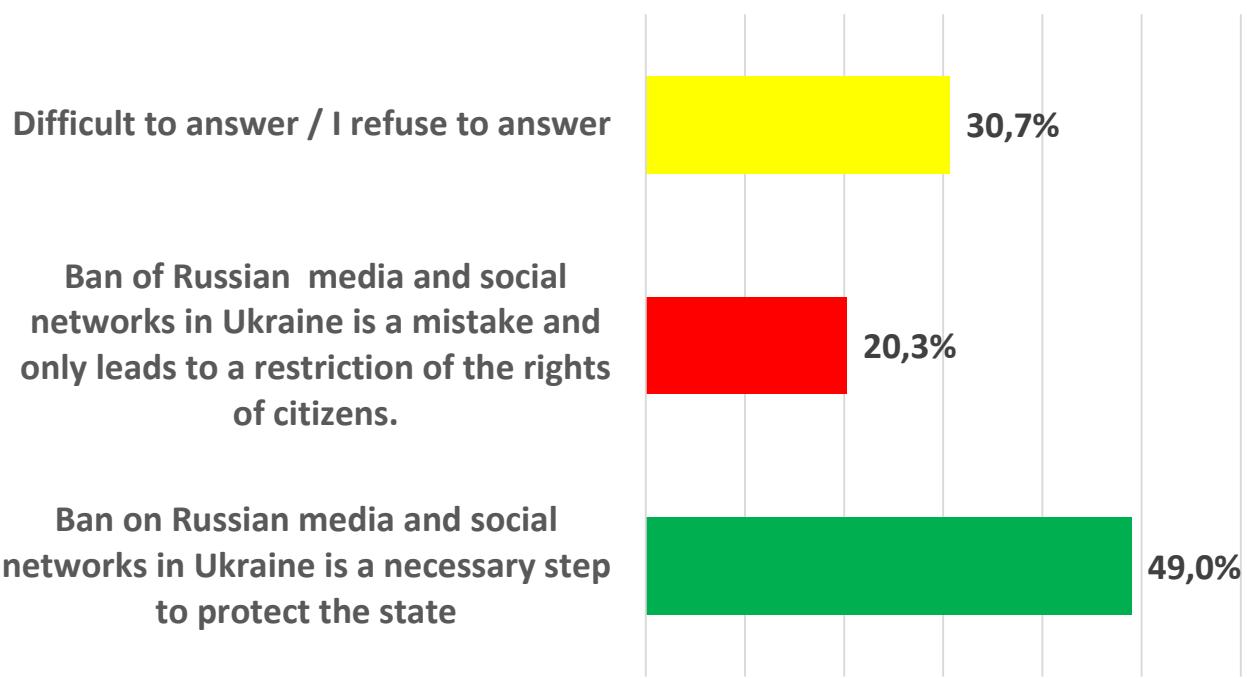
What is your attitude to the activities of non-state armed groups in Ukraine? (National Druzhyny, C14, Right Sector, etc.)?

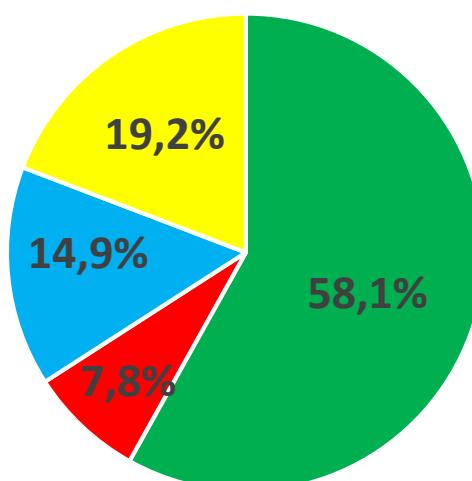
Do you support the legalization of guns in Ukraine?

What is your attitude towards the ban of Russian media and social networks in Ukraine?

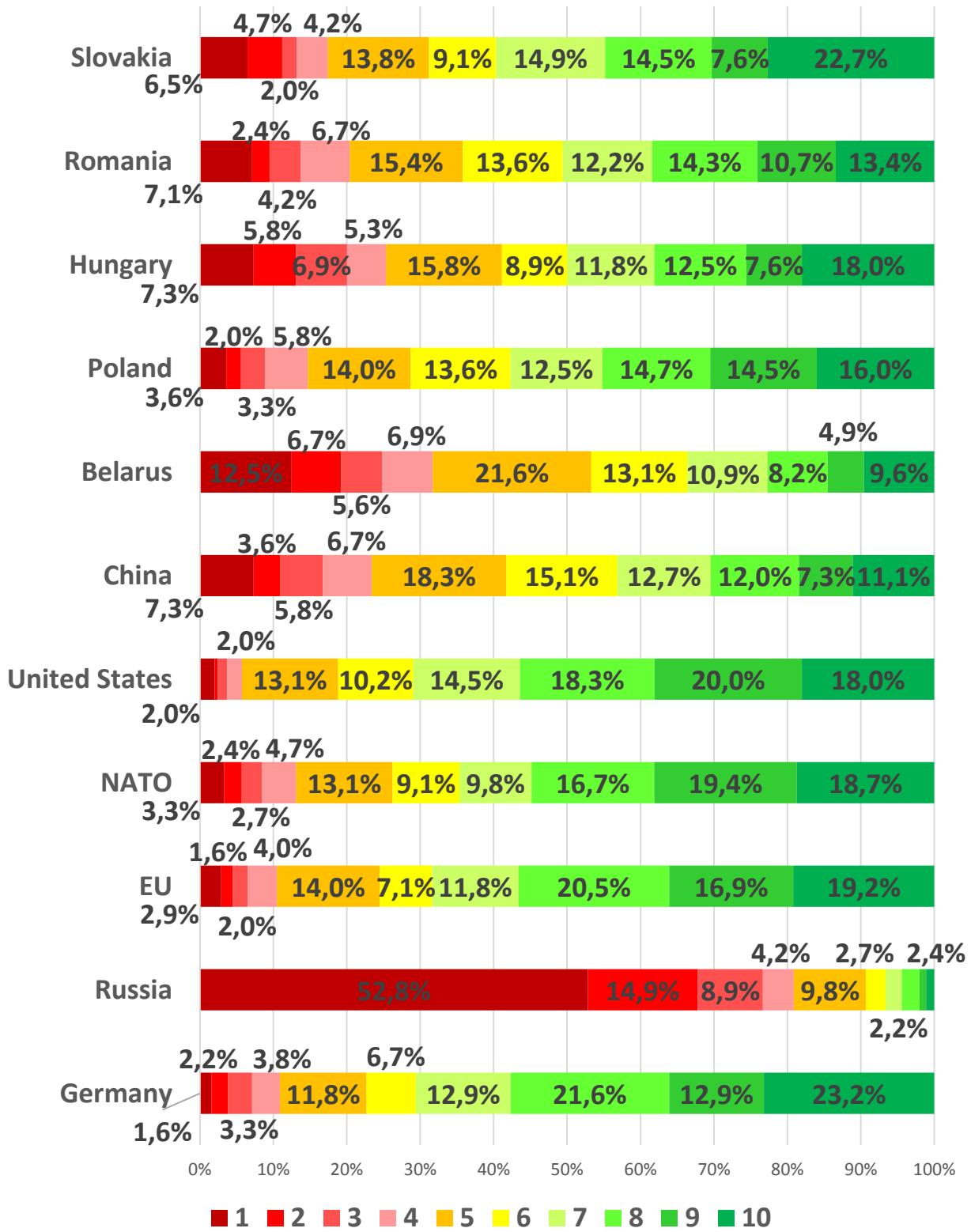

If a referendum on Ukraine's accession to NATO was held in the near future, how would you vote?

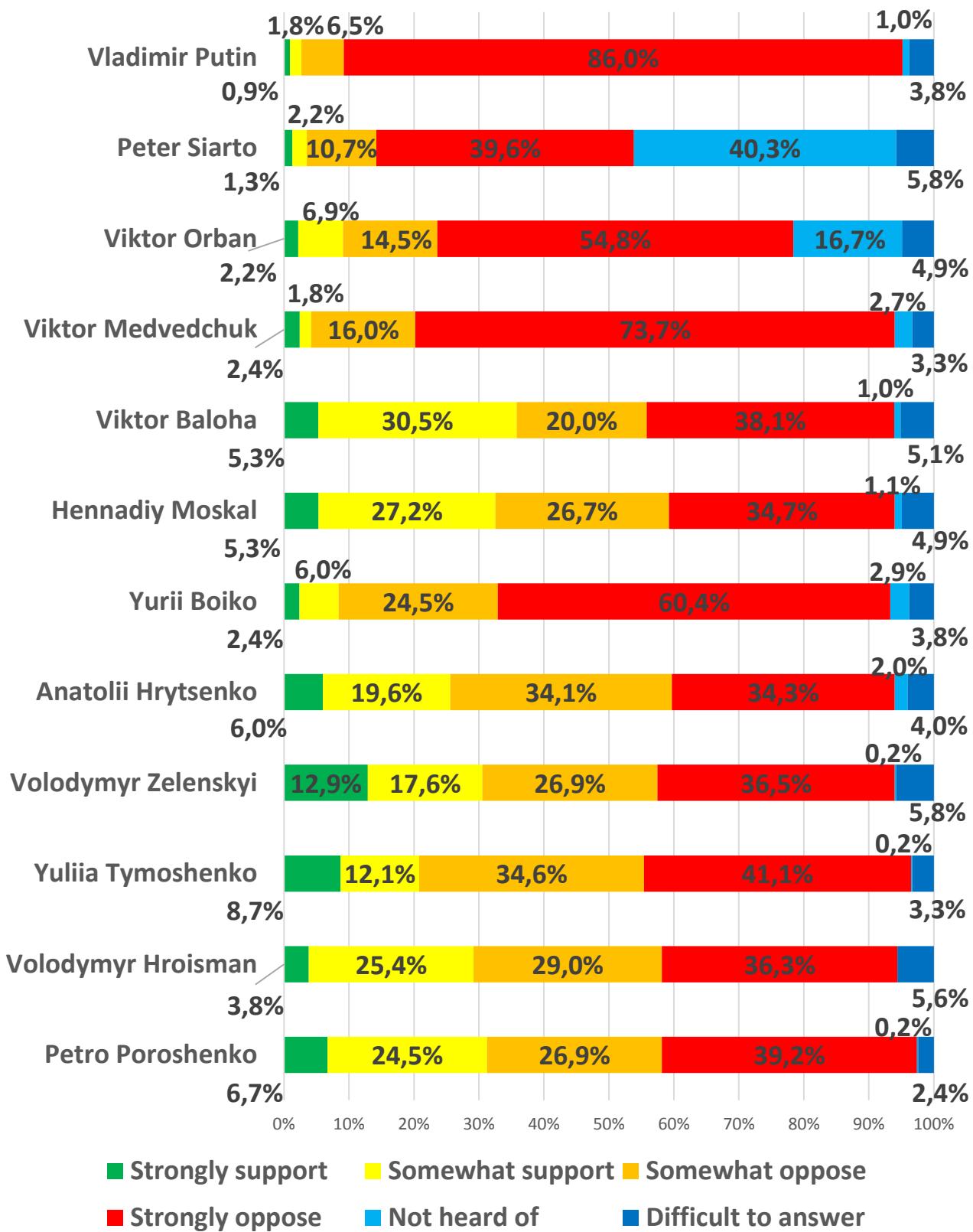

- For Ukraine's accession to NATO
- Against Ukraine's accession to NATO
- I will not vote
- Difficult to answer

Attitude to the following countries and international organizations (on a scale from 1 to 10, where 1 is the lowest, 10 is the highest)

Attitude to the following politicians and public figures

UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR MYKOLAIV OBLAST

Mykolaiv oblast is located in the south of our country. This region has traditionally been characterized by the relative popularity of the pro-Russian views, Soviet mentality, and weak Ukrainian national identity. For almost entire period of Ukraine's independence, Mykolaiv oblast was not considered a part of the state frontier; it was more likely to be considered a typical administrative entity of the Ukrainian South, and as a result was devoid of special attention. However, today the security challenges in this region are actualized by the proximity to occupied by Russia Crimean peninsula and potential expanding of Russian aggression. Consequently, the oblast is influenced by both the general tendencies of the state's development and the specificity of the geographical position.

Regional threats

The most urgent threat that destabilize the situation in the Mykolaiv oblast, while hampering its development, generally coincide with the problems of the nationwide level. Above all, we are talking about the economic crisis, unsatisfactory ecological situation, state of the transport infrastructure, increase in migration processes, which exhaust the human potential of the region.

Mykolaiv oblast is mainly an agrarian region. Although certain cities have a different focus (Yuzhnoukrainsk is built around the nuclear power plant, Ochakiv is focused on military installations), this does not change the overall picture. In fact, individual farms play a key role in the lives of entire settlements (they are city forming). Economic conflicts (redistribution of property, raiding) are not a characteristic feature of the region: only 10.4%

of respondents encountered it. Big companies play a major role in the market, for instance, the "Nibulon" owned by O.O. Vadaturskyi. There are also smaller farms but their activities are associated with a number of systemic problems. They suffer from the lack of standardization of prices for their own products and as a result, they are forced to sell their products at low prices. In such circumstances, they have virtually no profit; their income only allow keeping companies "afloat". In addition, the development of small and medium-agrarian business is hampered by the lack of understanding between actual manufacturers of products and potential investors or donors. People who decide on whether to provide financial assistance (grants) do not understand the specific issues that agrarians face, focusing mainly on paperwork and the correctly filled in grant proposals. While farmers do not have the experience of proposals writing. In this paradoxical situation, when a properly executed application is more important than a promising idea, entrepreneurs are forced to seek people who can present their projects for them.

The presence of economic problems acts as a push-factor for migration among the population of the region. People actively move for work abroad in search of better conditions and higher wages. Representatives of diverse groups in the population are working abroad: manual labour workers, which are in demand abroad (as truck drivers), as well as representatives of other sectors (law enforcement, managers) who can work in positions outside their qualifications. The idea of migration is quite popular even among the representatives of the nuclear power plant in Yuzhnoukrainsk. Even though the power plant has a programme for retention of the specialists, this did not stop many workers from going to Europe. Migration takes place in external and internal formats. The main recipient countries of the migrants from the region are Poland, Germany, the Czech Republic, and the Russian Federation. Internal migration is mainly directed to Kyiv and Odesa, to a lesser extent. The most urgent issue is the migration of young people, who see no opportunities for them in Mykolaiv oblast. Even people who went to study elsewhere do not want to go back to their region. Parents often push youth to migrate abroad, thinking that they will be better able to fulfil their potential there. The result of the migration is a personnel shortage and further decline in number of settlements.

One of the key problems of the Mykolaiv oblast is the transport infrastructure. Both in the main cities and in the countryside the quality of roads is quite low. This is especially noticeable on the borders of the region; the difference in the quality of roads between Mykolaiv oblast and, for example, Kropyvnytsk oblast is striking. The reason is the non-compliance with the standards of load carrying capacity of the transport. For example, some enterprises that manufacture products for export overload their trucks, which has negative affects the road. At the same time, the restoration of the roads is hindered not only by the lack of funds, but also by bureaucratic and organizational problems. For example, in 2018, 800 million UAH was allocated for road repairs in the Mykolaiv oblast. Yet, only 75 mil UAH was actually used, the rest, due to undermined tender procedures, eventually were transferred for other expenditures. The problem is primarily caused by the contractors' absence of readiness to comply with the terms of tender offers. Requirements

imposed by the ProZorro system do not help finding contractors. According to the requirements of the system, the contractor shall carry on repair work in case of any problems on the restored section of the road in the future. This should provide a guarantee of the quality of their work (which without this point will be neglected). However, contractors do not agree on these conditions, so the number of willing companies to participate in the tender is significantly reduced.

Ecological threats are of extreme urgency for the Mykolaiv oblast: less than 5% of the population indicated that they consider the ecological situation in the region as good; 43.5% consider it fair, 39.9% - bad, and 9.4% - extremely bad. Above all, it is about water supply. The territory of the region has access to the lower currents of the largest Ukrainian rivers: the Dnipro and the Southern Buh, which are connecting into a single estuary. However, the poor quality of water waste treatment facilities throughout their lengths leads to the fact that the Mykolaiv oblast suffers from pollution that falls into the water in other regions. In the case of the Dnipro, it collects pollution in general from three countries: the Russian Federation, the Republic of Belarus, and Ukraine. Another problem for Southern Ukraine is dry wind. Its threat is exacerbated by the deforestation of forest belts that would protect the fields and infrastructure objects from the wind.

Local threats

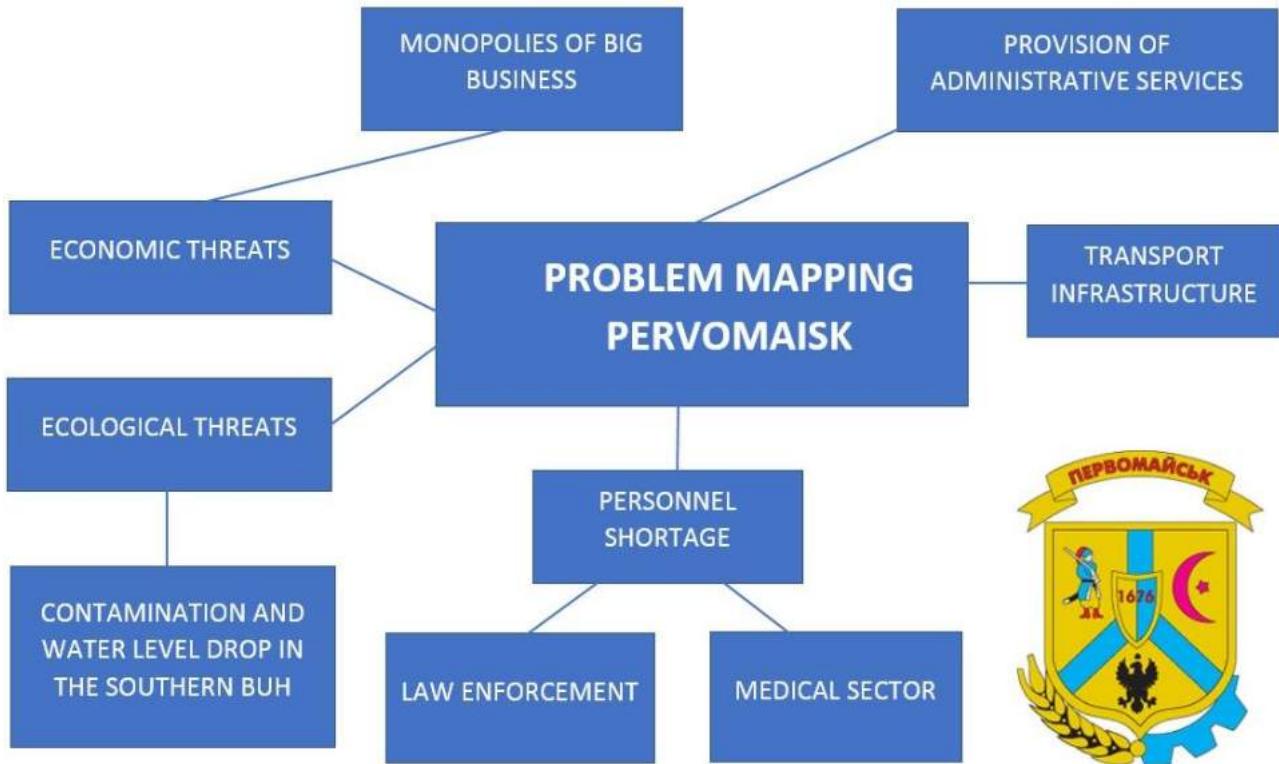
Pervomaisk. Difficult economic situation remains a key threat to stability in the district. The population's income level is low, the average salary is no more than 6 000 UAH. The economy of Pervomaisk and the district is largely dependent on the agricultural sector. The major role in the agrarian sector (agriculture, stockbreeding, and poultry breeding) is played by large monopolies. Small farms are there as well but have a much smaller impact on the market. The industrial sphere of the district is represented by processing enterprises serving the agricultural sector. Their products are manufactured for export. The district, in which they are located, gains virtually nothing from their work, they only damage the transport infrastructure with their freight transport.

The environmental threat is also relevant to the city. There are no water waste treatment facilities in Pervomaisk, as these require large spending for the repairs. As a result, the Southern Buh is polluted. Recently, there has been a drop in water levels; the reason for this is the irrational use of the water resources upstream. Above all, it is the issue of Aleksandrivska NPP, which was build based on imperfect construction plan, and it is directly affecting the water resources of the district, resulting in the drying up of the Southern Buh and loss of ship access to the river.

The security situation in the city is generally well managed. However, the population criticizes the work of law enforcement agencies. Residents give examples of lack of police and fire department response to calls. In order to improve the situation, it is proposed to increase the number of law enforcement officers who would patrol the streets in the city.

The centralization of the system for providing administrative services in Pervomaisk ignites acute criticism. It manifests itself in the elimination of local centres of some

services. The Centre for Administrative Services (CAS) in Pervomaisk was created but it deals only with the simplest tasks (such as the issuance of passports). As a result, certain issues can be resolved solely in a single administrative centre in Mykolaiv. This creates additional inconvenience for the residents who now have to travel to the centre of the oblast to solve various issues, such as car registration, registration of rights to land, etc. The provision of administrative services is ineffective and bureaucratized. The main problem concerns the low processing speed of the queries.

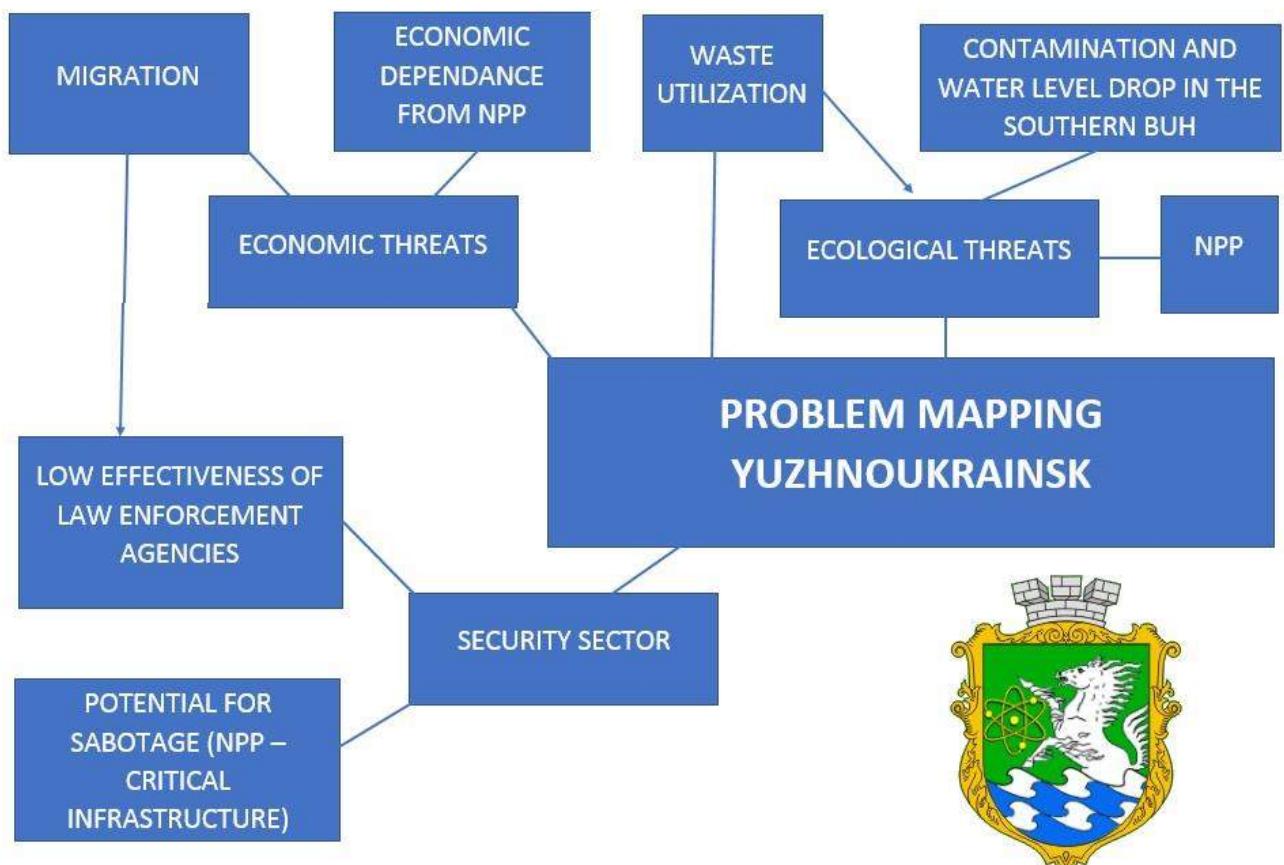
The public sector in Pervomaisk is well developed. It is represented by nationalist (the "Right Sector" branch operates in the city), volunteer and veteran organizations, associations taking care of people with disability. They work closely together on joint projects related to the information environment, patriotic education of youth, and volunteering. The local government provides support for these activities; however, there is still a lack of funds for its spread.

Yuzhnoukrainsk. The city is multinational, for it is built around the NPP. The station was built and serviced by specialists from all over the USSR (including up to 70% of Russians), which formed a special kind of ethnic composition of the population.

The economy of Yuzhnoukrainsk is based on the work of NPPs and utility companies. The plant provides 7 500 residents of the city with workplaces; several thousand people are indirectly serving its work. Thus, 70% of the population depends on the power plant. Therefore, Yuzhnoukrainsk is not a typical settlement in terms of volume and sources of income. Among the residents, the legal income from work at the plant is dominant; the average salary is relatively high.

The recent reforms are implemented differently. The reform of decentralization is welcomed in theory but in practice, it is undermined. In Yuzhnoukrainsk (city in subordination to the oblast) everything is ready for the creation of UTC, hearings have been held, etc. Yet the UTC is not formed because of the conflict between different local forces that cannot reach a compromise. Within the framework of the medical reform, there are not enough skilled personnel: the city needs additional 5-8 doctors to provide all the population with general healthcare workers. Instead, there is a high level of administrative services. The CAS in Yuzhnoukrainsk is the best in the region. It allows to solve the main issues in one place (incl. the registration of right to land). The centre is constantly expanding, and the number of services provided in it is increasing (the issuance of drivers' licenses is in plans).

In general, the city is safe. A specific feature of Yuzhnoukrainsk is the implementation of the "Safe City" project. Within it, cameras are installed on the streets for video surveillance, monitored online by a police officer. The first phase of the project has already been implemented: cameras are installed on the outings of the city and in places of potential congestion of population. In the near future, it is planned to increase the number of cameras. In addition, a project on connecting cameras, which are privately installed in the front of the apartment buildings, to this surveillance network is considered.

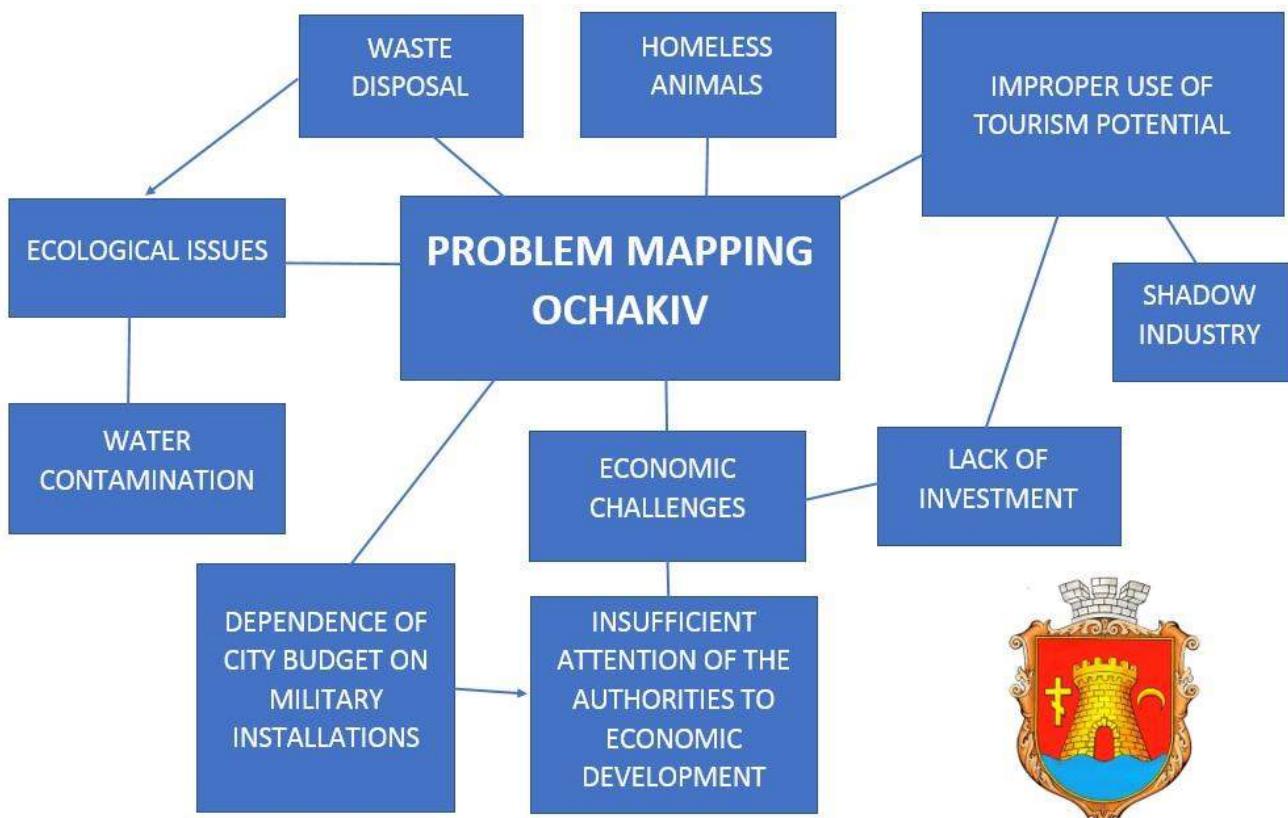

The ecological situation remains threatening. The city suffers from the drop in the water level in Southern Buh, caused by the construction of a large number of dams for fishing ponds and small hydroelectric plants (the latter operate solely for the purpose of obtaining certain economic and tax preferences without any impact on the energy market,

which is mainly provided by the nuclear power plant). The quality of the water is also poor, due to the lack of water treatment facilities upstream, in Pervomaisk.

There is a problem with garbage in the city. The landfill is filled; there is a need in the construction of a new one. At the same time, Yuzhnoukrainsk is the only city in the oblast where the garbage-recycling programme has started. It occurs in micro districts, and covers up to 30% of the population. The project is financed from the local budget, and is accompanied by an appropriate information campaign.

Ochakiv. The specificity of Ochakiv lies in the special significance of the military sector. Within the city, there is a large number of military retirees. Today, the city depends on the military infrastructure, which plays an important role in the development of the city. There are more than 2 thousand servicepersons in Ochakiv and their tax deductions fill the city budget. The military is a source of income for the city, especially thanks to the decision to leave VAT to the local communities. Consequently, the city budget receives surplus funds and at its expense, certain initiatives are funded. At the same time, this situation can have some negative consequences. The city authorities, getting used to these extra-profits, do not pay due attention to the structural modernization of the city, the creation of additional jobs and opening of new businesses.

The economy of the district suffers from certain crisis trends. The average salary is about 7 000 UAH. However, representatives of some professions in the agricultural sector receive up to 16 000 - 18 000 UAH. It is supposed to keep them from growing migration.

Ochakiv district is reportedly developing alternative energy sources. Several private parks with windmills have already been built, with prospects and development plans. In the village of Chornomorka it is planned to build a solar power station. There is also a tourism industry around Ochakiv. However, the industry has mainly a seasonal nature, and local residents work informally, without paying taxes. There is not enough investment in this area.

The development of tourism is hampered by the catastrophic state of ecology in the Ochakiv district. The area is polluted as emissions from enterprises in the city of Mykolaiv, as well as the results of industrial activities of people upstream the Dnipro River. In Ochakiv, there is also a problem with water waste treatment plants. With the support of European partners, experts have developed a project to optimize the water supply and drainage in Ochakiv. It was approved by the Ministry of Regional Development. It can be submitted for funding under state and international grants; however, it has not been of interest to local authorities so far. The actual problem of the Ochakiv district is garbage. A special landfill exists only in the village of Chornomorka. At the same time, its exploitation period has already expired but nobody plans to build a new one. Separate issue is that there is no recycling. There is a separate emphasis on the lack of garbage bins in the city.

The presence of military installations actualizes a security threat to the district. Now it is not as obvious as in 2014; however, it has not disappeared. For example, in 2018 several cases were recorded when the locals tried to put fire to ammunition depots with fireworks.

External influence

The influence of external factors on the situation in the Mykolaiv oblast is insignificant. It has no land borders with other states. Its economic potential is not of interest to foreign investors. In fact, foreign investments are rare in the Mykolaiv oblast. Among those that are worth mentioning, there is a plan for building a cargo port at Chinese expense in the village of Chornomorka, Ochakiv district. The project could threaten the environmental situation but in public hearings people agreed to it, because they are more concerned with creating new jobs. However, the project is only on paper. In practice, its implementation is frozen.

The foreign policy priorities of the population demonstrate the presence of supporters of both the Western and Eastern directions of Ukraine's development. Germany and Belarus are among the top countries with the highest ratings among the local public. The first country represents the image of a rich, successful European country; the pro-Western residents of the region see it as a model to follow referring to the level and living standards. Instead, the image of Belarus is described as a country with high level of order. It is logical to assume that it embodies the hopes of people who are still somehow in captivity of Soviet stereotypes and mentality.

The attitude towards Russia in the region is ambiguous. The data from the sociological survey shows a high level of its negative perception: more than a third of

respondents gave it the lowest ratings, answering questions about the personal attitude to certain countries and international organizations. At the same time, the population has differences in the assessment of political processes and policies of the Russian Federation, and more global issues of Ukrainian-Russian coexistence (historical, cultural, etc.). There is a tendency for a division of personal attitude toward the Russian authorities and ordinary people. If the Kremlin becomes the object of widespread criticism (since people see Putin's guilt in igniting the conflict), the attitude towards the Russian people in general remains quite positive.

The degree of threat of separatism and pro-Russian addresses in the region is gradually decreasing. In 2014, the region was restless; there was a threat of Russian invasion. Local Ukrainian patriots received threats. The responsible authorities did not react to it; the SSU sabotaged the work, and some local law enforcement officers directly said that they would not defend Mykolaiv in case of escalation. In fact, the local patriotic asset managed the threat. Now the situation is much calmer. A pro-Russian collaborate position is taken by a small part of the population. However, more people are in favour of peaceful coexistence and mutually beneficial cooperation with the Russian Federation.

The position of the population of the region in relation to Russia is affected by its national composition. The specificity of Mykolaiv is a large number of ethnic Russians living on its territory. This is the result of the historical development of the region. This territory was initially developed in the XVIII-XIX centuries and involved human resources from all over the territory of the USSR under the Soviet industrial projects. It would be a mistake to assume that these people and their descendants profess Russian identity; they mostly associate themselves with Ukraine, participated in a voluntary movement, and so on. However, many have relatives in Russia; they have a close connection with the Russian information and cultural sphere, etc. Thus, many do not support sanctions against Ukrainian pop music figures who work in Russia, and the ban of Russian broadcasting and social networks. A quarter of the population is in favour of the latter, yet more than 50% of respondents are against it. Opponents of the ban perceive this as violation of their rights, as this includes closing channels for communication with their relatives (especially stressed by the residents of Yuzhnoukrainsk).

At the same time, we emphasize that the influence of the Russian information space on the region is still felt. Practical implementation of the prohibition of Russian broadcasting and social networks was not successful. Internet cannot be blocked; people have figured out how to bypass the ban and have access to banned content. There is also no problem viewing Russian channels over the Internet. In the South of Ukraine, there are problems with the broadcast of Ukrainian radio, while the signal from the territory of the occupied Crimea is accessed quite easily.

The opposite direction of foreign policy also has its supporters and opponents. From influential foreign policy players and structures, the North Atlantic Treaty

Organization has the largest - after Russia - level of rejection. The attitude towards Ukraine's membership in NATO in Mykolaiv remains controversial. The survey shows that 30% of the population supports this policy; 32% - opposes; 38% have not decided. At the same time, local activists doubt such results, proving that the real support of the Alliance is lower in the whole oblast.

In principle, both positive and negative attitudes towards NATO have a clear foundation. On the one hand, the region experienced a manifestation of Russian hybrid aggression in 2014, when attempts were made on its territory to destabilize the situation and implement the Donetsk-Luhansk scenario. This and proximity to the occupied Crimea clearly demonstrates to people the urgency of a security threat and the need to use all the tools to enhance the state's defence capability. Membership in the Euro-Atlantic system of collective security can be seen as one of the most effective methods of protecting Ukraine from aggression. Part of the population understands that cooperation and membership in this organization will promote the development of defence industry, political cooperation with developed countries, and certain social and economic transformations by the Western model. In addition, the positive impact on the popularity of this idea of a military partnership with the West has the practical initiatives of NATO and its individual member states (first of all, the United States) implemented on the territory of the oblast. It is a question of modernizing the "Shyrokyi Lan" range and conducting multinational exercises on its territory; the development of the Operational Centre for the Ukrainian Navy near Ochakiv by the Americans; implementation of the programme of providing second education to servicepersons. Thus, the population sees positive effects from cooperation with NATO for the Ukrainian armed forces.

At the same time, a negative attitude towards the Alliance remains popular in the society. In general, it comes from the lack of the population's awareness and presence of stereotypes. People who have full understanding of NATO's activities in the region have a positive perception of the organization. However, those who are not well educated about this matter, are usually guided by the old stereotypes and misinformation presented by the Russian information environment. As a result, they have a distorted perception of the Euro-Atlantic course. Another negative trend that characterizes the implementation of the latter is frustration of the patriots. Local activists have shown that in recent years, NATO's popularity has been declining among patriotic circles. Some were disappointed in the organization in 2014, believing that it did not give a proper response to Russian aggression against Ukraine. Others believe that the peak of the popularity of the idea of Euro-Atlantic integration was in 2015, when the military threat from the RF was seen as the most urgent. In the meantime, however, the undermined reform process and economic stagnation led to a decrease in the level of patriotic upsurge, which also reflected on the assessment of foreign policy priorities and prospects of the state.

Internal problems

The process of reforms implementation in Mykolaiv oblast is accompanied by some difficulties. The decentralization reform is being implemented gradually. There are 29 UTCs in the region (in places where local elections took place, 41 UTCs were formed). However, the problem with its practical implementation was underlined. So far, it has not brought improvement to the people of the region. Almost 62% of respondents answered that they did not notice any changes as a result of their formations. In fact, the situation has changed little in comparison with the previous period: the villages that were promising continue to evolve, while depressed settlements continue to decline. Decentralization did not lead to equalization of the situation. In addition, people who live in formed UTCs, complain about the complication in the document circulation: some of certificates that were previously issued by each village council, now available only in the centre of the community.

Another problem of the decentralization is the low level of professional training, readiness to make independent decisions in the community, which, as a result of reforms, received significant powers and the ability to dispose of local funds. De jure, they have all the necessary tools for implementing promising changes but they do not have experience, do not use the opportunities they have as self-government, waiting for their problems to be solved by the central authorities of the district or oblast level. In fact, communities lack the trained and skilled specialists who would normally organize their activities. It is also about the specifics of the execution of grant proposals, which could become an effective tool for implementing innovative changes on the local level.

Medical reform causes restricted feelings in the population. On the one hand, residents of the oblast understand the need for modernization of the medical sphere. Yet, at the same time, there are no positive results from the implemented reforms. Only 11.8% of respondents noticed them. Instead, 36.5% indicated that the service remained at the old level and in opinion of 43.9% - it has deteriorated.

In general, this sphere suffers from a number of systemic problems. The main one is the low level of service provision, which practically did not change after of the reform. The reform had to start with re-certification of personnel. In fact, the unqualified healthcare workers remains the main problem for the region. The introduction of the family doctor's institution did not affect this aspect of the work of healthcare workers because the format of their work, the number of registered clients, cannot change the quality of their work if they have no real qualifications and knowledge. Some physicians, pediatricians and therapists, who do not have the necessary knowledge about a wide range of medical healthcare issues, are re-qualified in offices of local family doctors. Especially low level of service provision is observed in villages. In fact, you can only get a sick note on the spot but for normal treatment, you must go either to the regional or private hospital. There is a problem of rejection of innovation by the old staff; doctors who will retire soon do not want to re-qualify by the new standards. At the same time, they have a negative impact on young doctors, forcing them to old patterns of behaviour and organization of work. For a

real improvement of the situation, it is necessary that the generation of doctors has been changed, and the "old" medical traditions have been forgotten.

The rejuvenation of the workforce could be a solution to the situation. However, it will not happen because the next systematic problem of the medical sector is a personnel shortage. On the one hand, the crisis deepens due to the active participation of doctors in migration processes. As a result, mostly old staff of the retirement or pre-retirement age are left in places. On the other hand, there is a reluctance of young doctors to work on the periphery of the region, not only villages, but also district centres and cities of regional subordination. Low salaries scare medical staff away.

Finally, the reform is not supported with the necessary material and technical base, updating of which becomes an important issue for hospitals. There are no printers or laptops in the healthcare facilities. Physicians cannot equip a cabinet to provide qualified services. Such sector problems are caused, above all, by the lack of funds and blurred division of powers within the decentralization processes. For example, recently the Ochakiv hospital was registered as a non-profit public utility. Nevertheless, it is not clear how it will function in the future because the hospital has a debt for electricity of about 0.5 million UAH. For the financial provision of the city hospital, it was decided at a joint meeting to raise funds from the budgets of all the structures it serves (the city of Ochakiv, UTC and district) in proportion to the number of people living in them. Yet, in practice, the co-financing process is slowed down.

Police reform in the region has been implemented but it is difficult to call it a success. Law enforcement agencies also experience personnel shortage. Many experienced employees left the service. One of the reasons was the reluctance to undergo a re-certification. People believed that it undermined their dignity. As a result, although the crime situation in the region is generally controlled, though it is noted that after the reform it tends to deteriorate.

The problem is the format for determining the statistics and reporting of cases by law enforcement officers. These are now calculated not by a court decision, but by the number of directions of the cases to the court. As a result, law enforcement officers can sue for anything and as a result, the latter, based on the available data, is forced to close the case or take an acquittal.

The level of trust in force and law enforcement structures is different. The most objectionable is the work of courts (50.9% do not trust them) and the SSU (42.1% do not trust them). Police and armed forces have a much higher degree of trust, using a certain authority in society.

Corruption remains a global problem of a criminal nature. It concerns various spheres of life and functioning of the state. Most often, it is encountered at the medical institutions and administrative services. Anticorruption fight is only imitated and in practice, none of the established central anti-corruption structures works as it should. 56.1% of respondents do not trust it at all, 15.9% rather do not trust. Police in these cases are also of little use. Law enforcers do not respond to local government corruption cases because

the latter have influence over them (they can have a vote of no confidence in the police chief).

In general, the political attitudes of the population is characterized by disbelief in the possibility of improving the situation. For the population, the problem of exacerbating the political struggle is important: 31.2% indicate that they are affected by the confrontation between different political forces and politicians. There is total lack of confidence in the central authorities: the President (51.2% do not trust him at all), the Verkhovna Rada (61.9% - do not trust it at all), the Cabinet of Ministers (53.9% do not trust it at all). The residents of Mykolaiv oblast are concerned with the crisis of political power, the lack of tools for control, influence and feedback from elected representatives of the central authorities. Exception is the majoritarian MP from Ochakiv - B. Y. Kozyr (Petro Poroshenko Block). He actively participates in the life of his district, assists local authorities and organizations.

Residents of the region in general have a neutral and critical assessment of the successes of the current oblast authorities. Activities of Governor O.Y. Savchenko does not causes a sharp negative reaction; however, there is disappointment among the population due to the lack of real action, lack of communication with local authorities. There is an inability to solve the actual problem of restoring transport infrastructure. His predecessor – V.I. Merikov - has a better image of a tolerant and efficient manager who defended Mykolaiv oblast at a critical moment from the threat of pro-Russian separatism in 2014. Marikov's effectiveness in recruiting staff members is well noted. Even the incident with his resignation (the politician has left the post after it was discovered that his first deputy was involved in corruption schemes) does not cast a shadow over his reputation. It is said that Merikov himself was unrelated to these unlawful actions, and is the most worthy representative among the local politicians.

A characteristic feature of the region is the total media bias, which in some cases takes on a completely unprofessional form. Mykolaiv oblast media are privately owned by certain political forces or specific individuals. Therefore, their publications are aimed at serving owners, rather than giving objective coverage of events. In this case, it concerns both traditional and electronic media. From the format and the tone of publications, it is clearly visible whom the publication "serves", to which camp it belongs. However, people notice such bias. This reduces the level of general trust in the media (48.9% completely distrust and 28.9% somewhat distrust). Poor journalism leads to fragmentation of the information space and the destabilization in the society.

In addition to a subjective approach to the coverage of information, local media suffers from lack of correspondents and money. Consequently, they mostly reprint content from the Internet. There is a lack of not only analytical materials, but also works in the field. The correspondents do not cover the actual events in the region (neither problems nor specific areas of activity, successes in them; what was the main theme of local Soviet media, and what ordinary people used to in the countryside).

In cities, there is an increasing popularity of electronic media in comparison with printed ones. Young people pay special attention to social networks (Facebook) and to messengers (Viber). Communities and groups created on these platforms are used for discussing current events that are taking place in the city and are exciting for the population. They de facto replace traditional media and mostly apolitical. Attempts to turn the discussion into a political one or to publish political news are moderated. At the same time, in the settlements where mostly live people in retirement and pre-retirement age, the access to the Internet is complicated, thus, they prefer traditional newspapers.

Mykolaiv oblast is mostly Russian-speaking. A part of the population recognizes that it is communicating in "surzhyk". It is emphasized that there were never any problems on the linguistic grounds of the region. Only 12% of respondents indicated that they have encountered language oppression. Most of the population grew up in the Russian-speaking environment, was educated within the Soviet mentality. At the same time, until recently, Ukraine did nothing to correct the situation; there was no systemic national policy. Therefore, today people are more comfortable talking in Russian. Residents of the region see nothing bad in bilingualism, noting that the more languages one knows the better. Actualization of the linguistic issue in political discourse is considered artificial.

Regarding the modern policy of Ukrainization, the attitude is cautiously critical (especially in the regional centre, where there were even certain protest actions). In practice, state policy in the region regarding the language of education is not implemented. Formally, teaching is conducted in Ukrainian; however, children answer during lessons and communicate in Russian. Representatives of the older generation are only beginning to gain the knowledge of Ukrainian. In fact, in the USSR it was not taught. It is noted that local officials mostly understand it, can read and write documents in Ukrainian. However, due to lack of practice, there is a problem with communication in the state language.

The religious sphere of life of Mykolaiv oblast is calm. Only 9% of the population has encountered issues connected to religious differences. On the territory of the oblast, there are churches of different denominations. They tolerantly coexist. Exceptions are the manifestations of a nation-wide conflict between the Orthodox Church of Ukraine and the structures of the Moscow Patriarchate. It is stressed that the precedents of the transition of communities to the newly created Ukrainian Orthodox Church are quite rare. In general, the population of the region is not very religious. People visit the church massively only on big holidays. The attendance of Sunday services is low.

According to the results of the survey, the population of Mykolaiv oblast in general has a negative attitude towards the idea of legalization of guns. 72.5% are against it and 18.6% support the idea. At the same time, the opinion of the representatives of local expert groups is that such an initiative will ensure the citizen's confidence in their own safety. Adoption of the relevant legislation will help to stabilize the public situation and enable people to protect their interests, property and life in conditions where the weapon (including unregistered) in the region is already widely distributed among entrepreneurs and criminals.

The activity of paramilitary formations in the Mykolaiv oblast is present; however, it is not very active. Their branches fragmentarily cover the territory of the region. In general, they cause a negative reaction of public. They are supported by just over 10%; 28.1% rather do not support them; and 27.2% condemn their activities. On the one hand, patriotic organizations and movements have a certain positive reputation because of their achievements at the front, their role in suppressing pro-Russian appearances on the territory of the region in 2014. At the same time it is considered that whatever their merits in protecting the state, they are now become a source of aggression and a cause of destabilization in the domestic political situation. It is noted that there cannot be dual power in the country; the state must ensure its monopoly on the use of force.

Part of the population, in the conditions of society's existence where they are unsatisfied with the request for social justice, are seeking formations like the National Corps and the National Druzhyny for assistance and protection. In some cases, their activity in the Mykolaiv oblast is beneficial, such as the establishment of oversight of fishing in the district of Pervomaisk by the local "Right Sector". At the same time, supporters of the paramilitary organizations suggest that their negative image is associated with a special discrediting campaign that is being implemented by the media. Ordinary people just do not get information about the real goals, deeds and successes of patriot activists.

Recommendations

In order to establish the stable system of development of the region and reduce the influence of negative factors that have been formed in Mykolaiv oblast, the following is proposed:

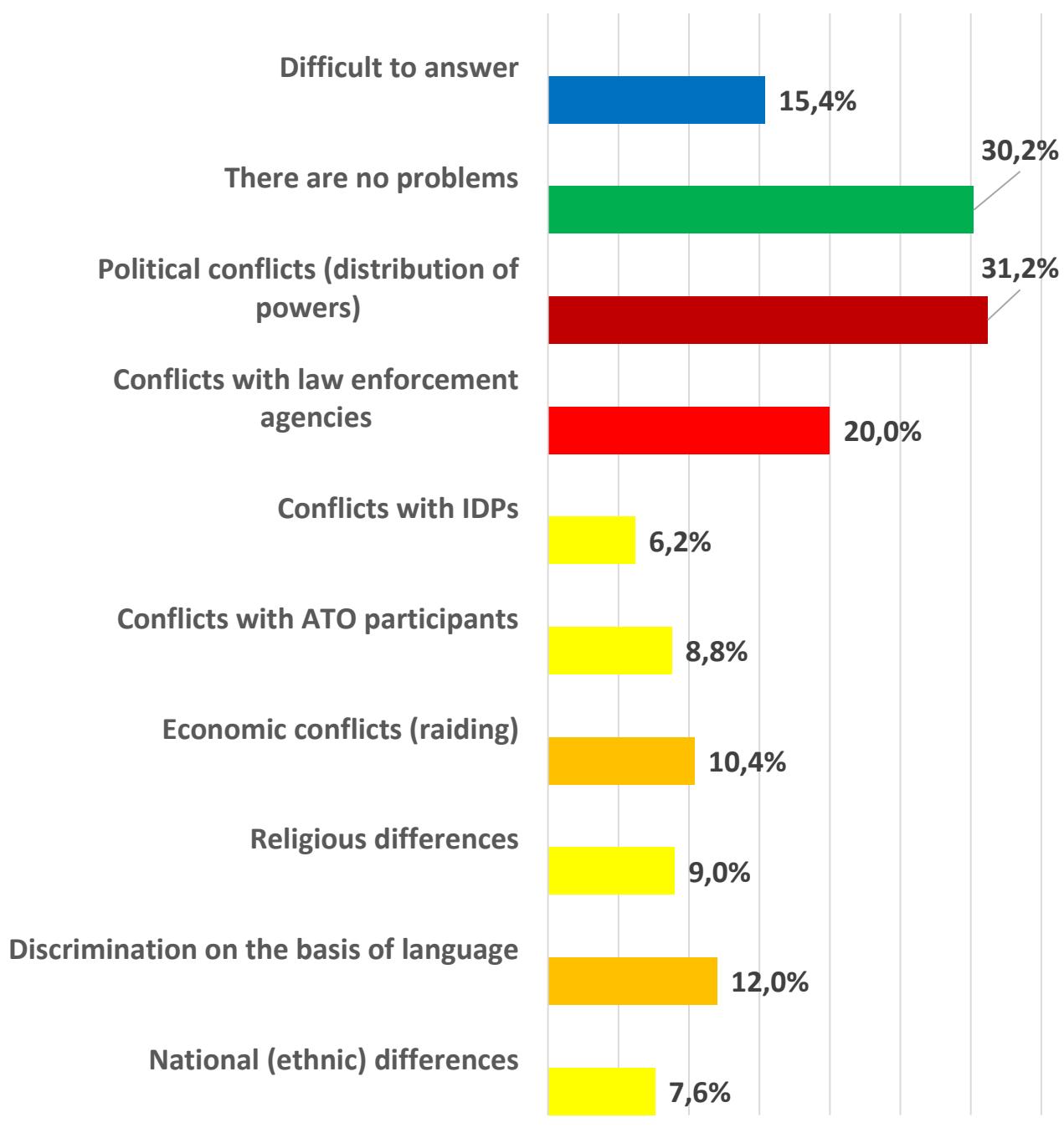
- To implement an information and training campaign aimed at improving the quality of functioning of united territorial communities, to raise their representatives' awareness about the powers and tools that they have and can use to solve local problems;
- To implement a state programme of Ukrainian language courses for local officials of the region, especially those working on the periphery of the oblast (in areas where a significant part of the state apparatus is composed of representatives of the older generation who were raised in the Russian-speaking environment and until recently had no urgent need to study Ukrainian; however, they want to work for the good of the state);
- To create a network of consultancy offices to assist small and medium-sized business representatives in writing grant applications, which may also be involved in drafting of the applications;
- To take steps to improve the regional information environment, through the implementation and further support (in the format of grant assistance) of the independent media. They should, on the one hand, cover the actual issues in the region, its specific parts (this is the demand of the target audience), and on the other

hand, to promote the state policy (this is the interest of the central authorities). It might be promising to turn to the experience of the civil society (attempts by activists to launch a newspaper in the city of Ochakiv);

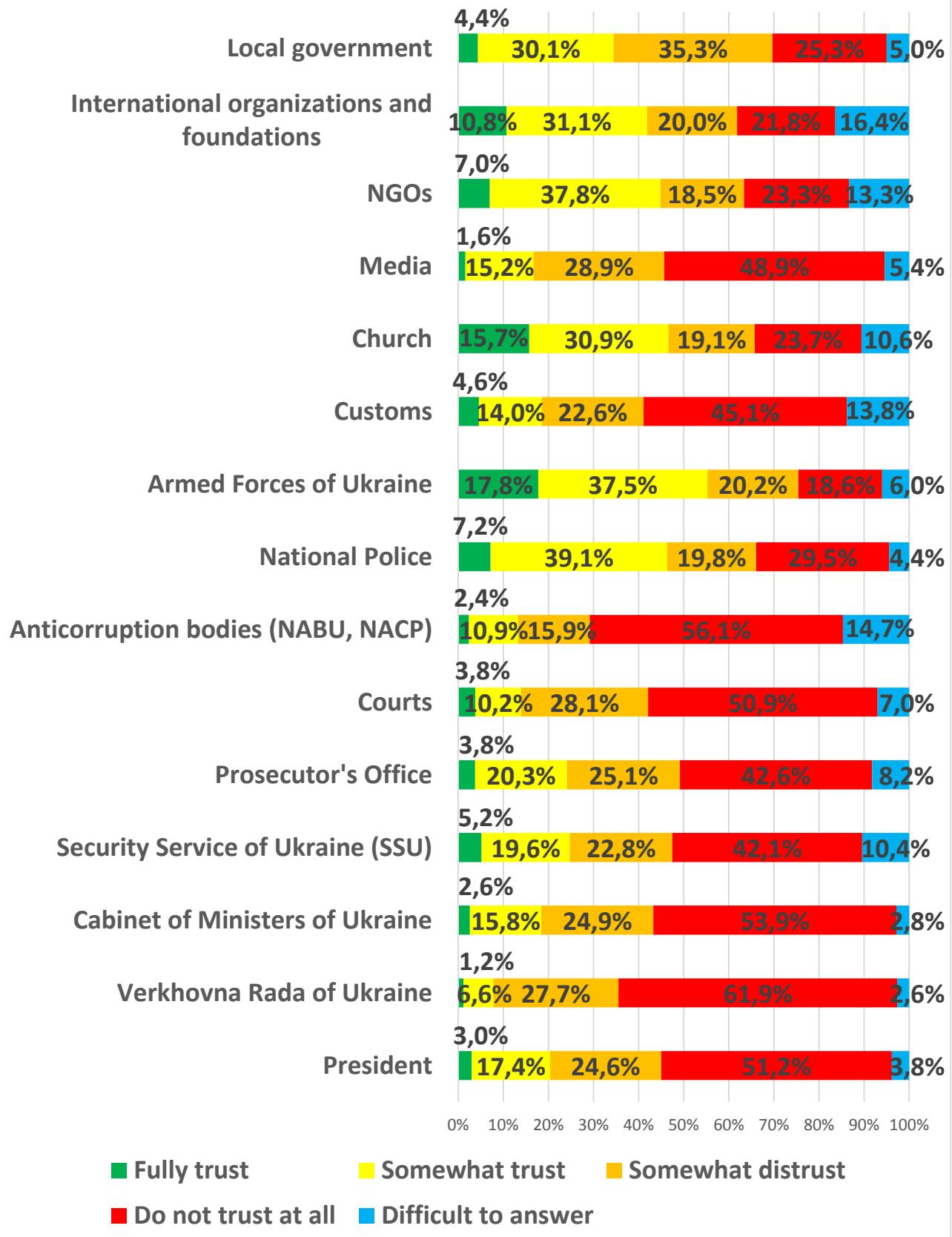
- To enable state policy in the field of counteraction to environmental threats, paying particular attention to the issue of restoring water waste treatment plants. It is a national level effort. In fact, solving the problem of water contamination in the Mykolaiv oblast can only be achieved by improving the situation throughout the latitude and length of the basins of the Southern Buh and the Dnipro;
- To introduce a programme for encouraging medical personnel to work in rural areas: additional financing and development of a system of effective preferences (for example, the provision of housing under a simplified system) at the expense of local budgets.

Annex 2.
MYKOLAIV OBLAST – SOCIOLOGICAL RESEARCH

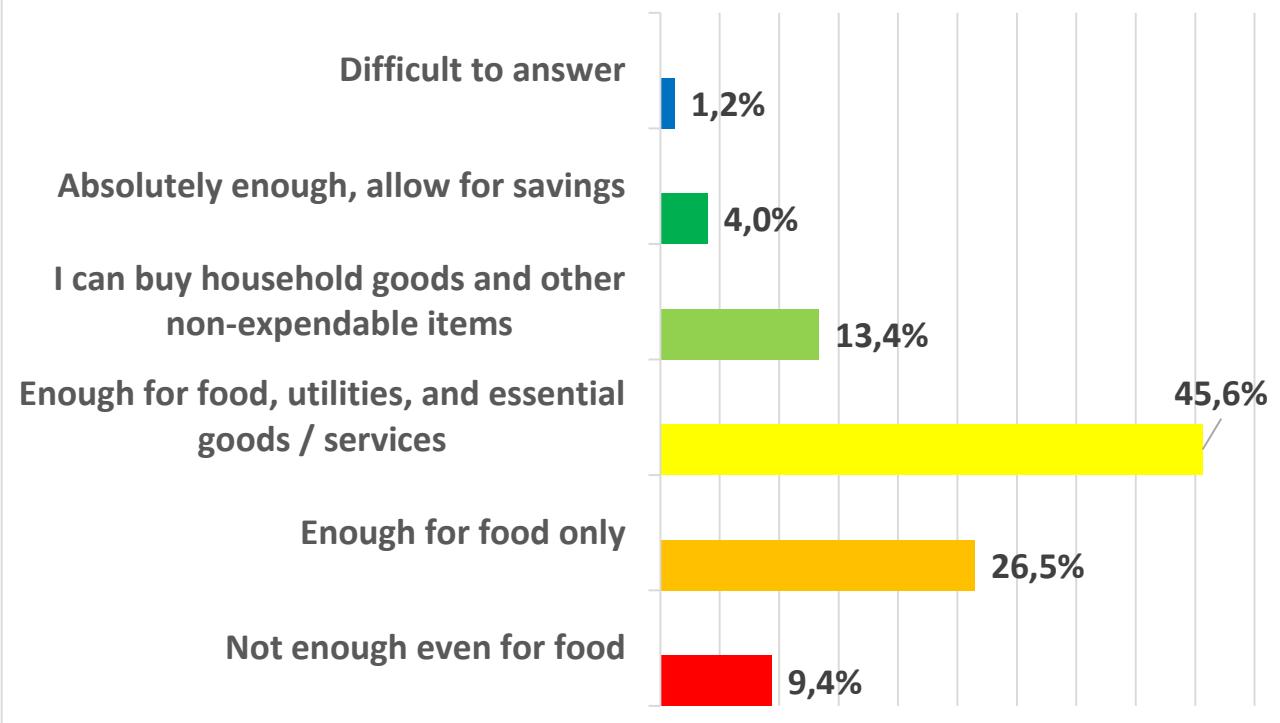
**What problems and differences can be observed
in your city?**

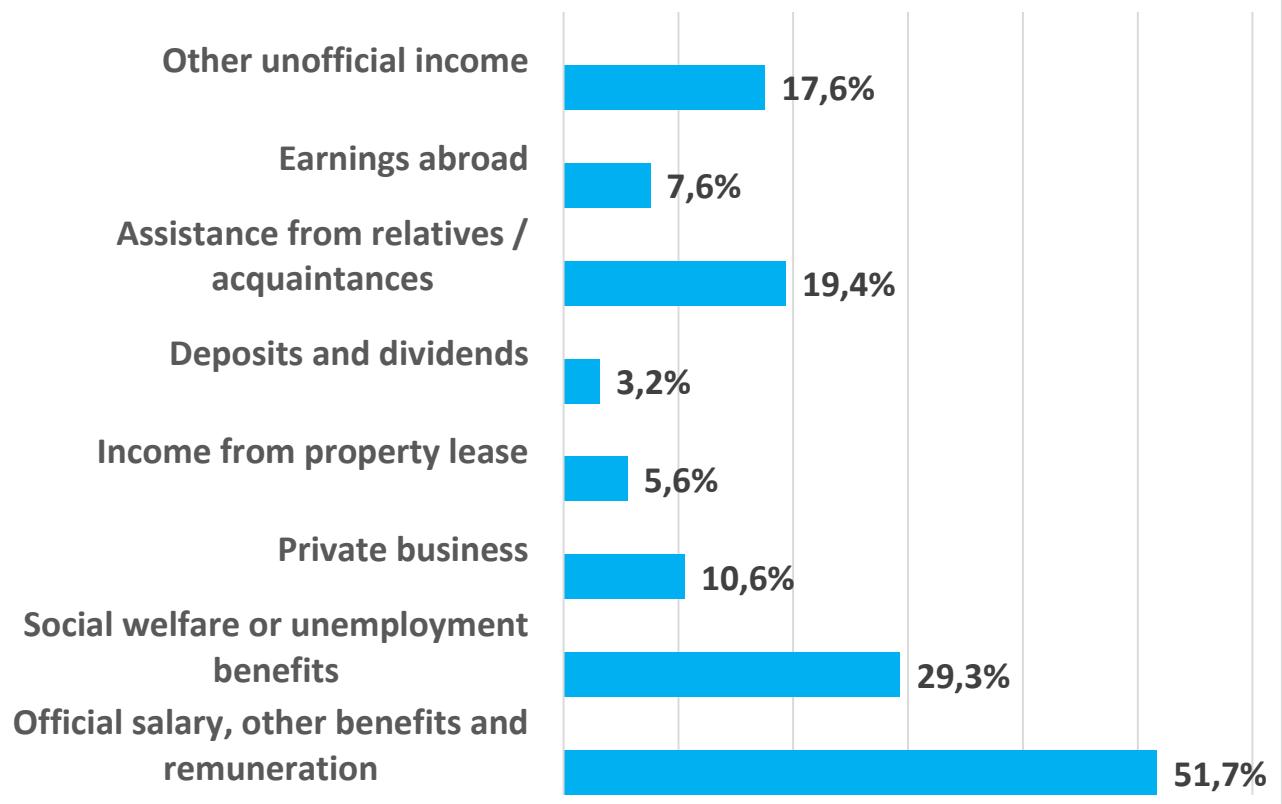
Evaluate the level of confidence in these institutions

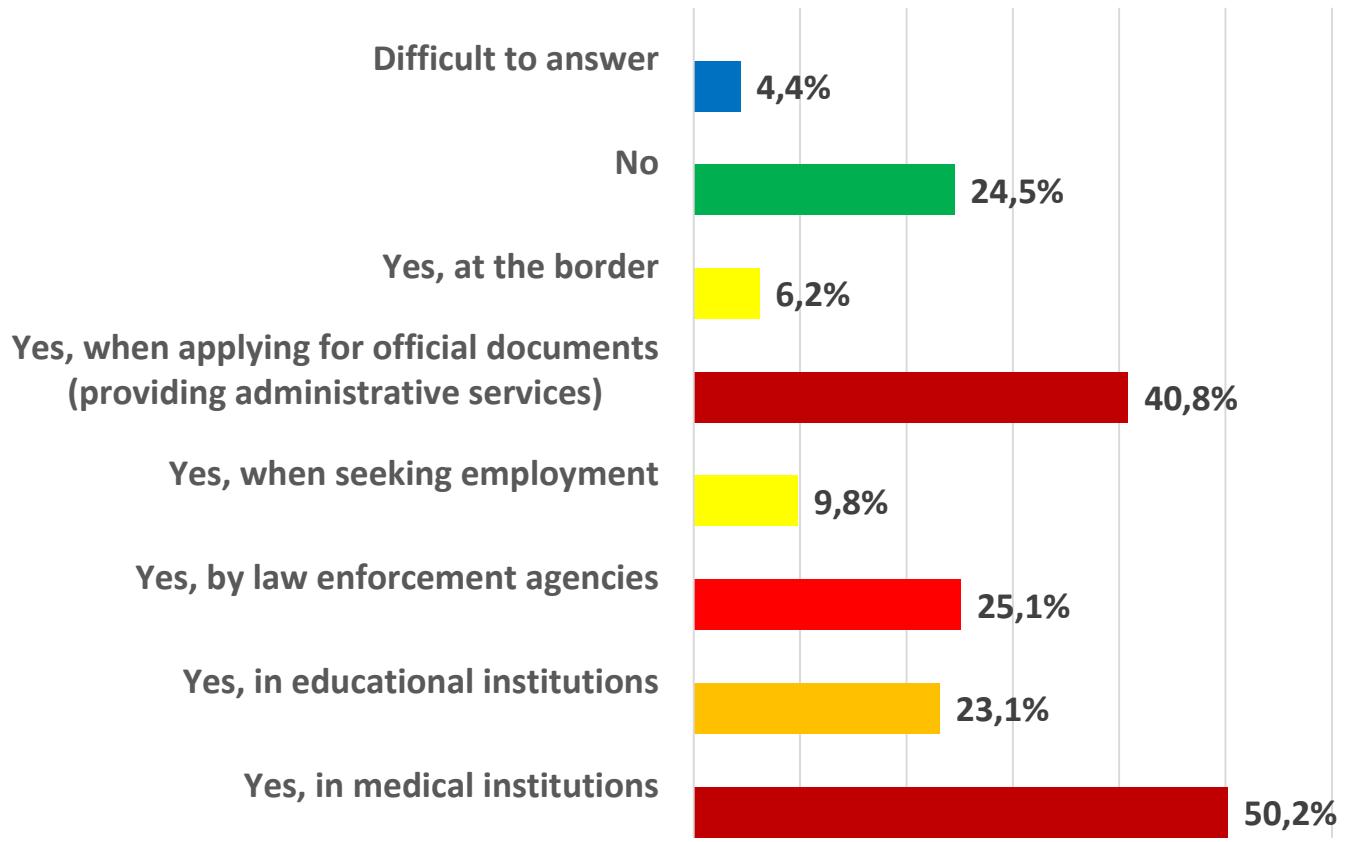
How would you rate your level of income?

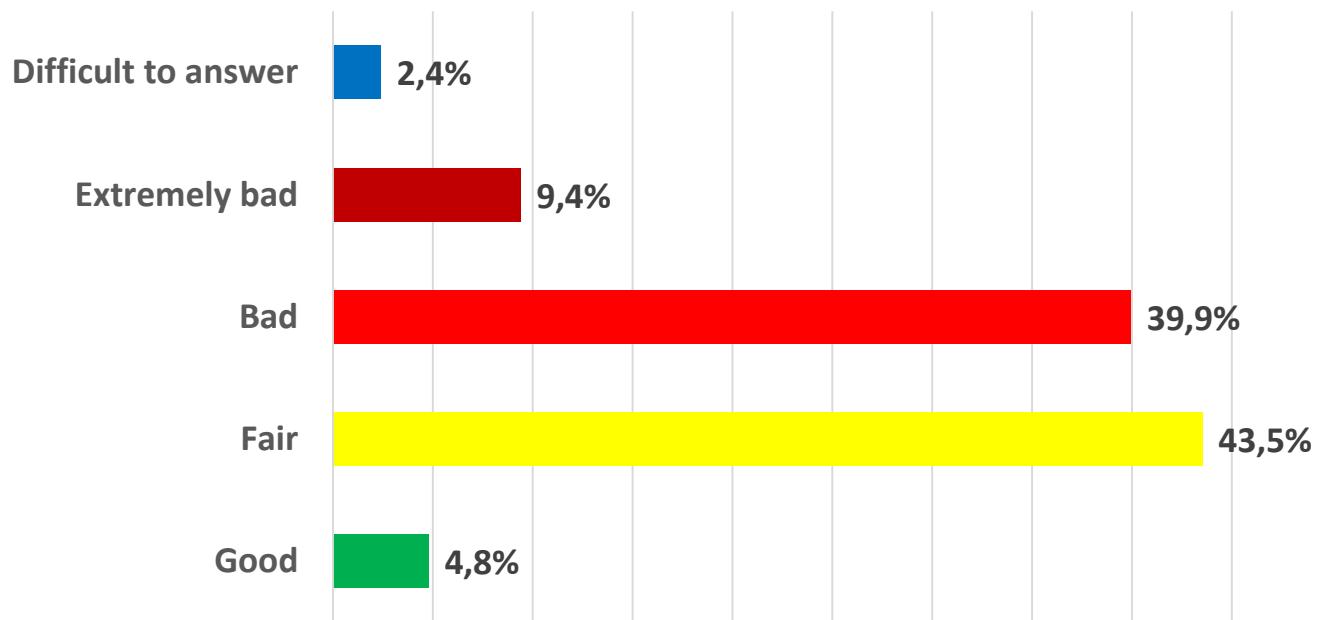
What does your income consist of?

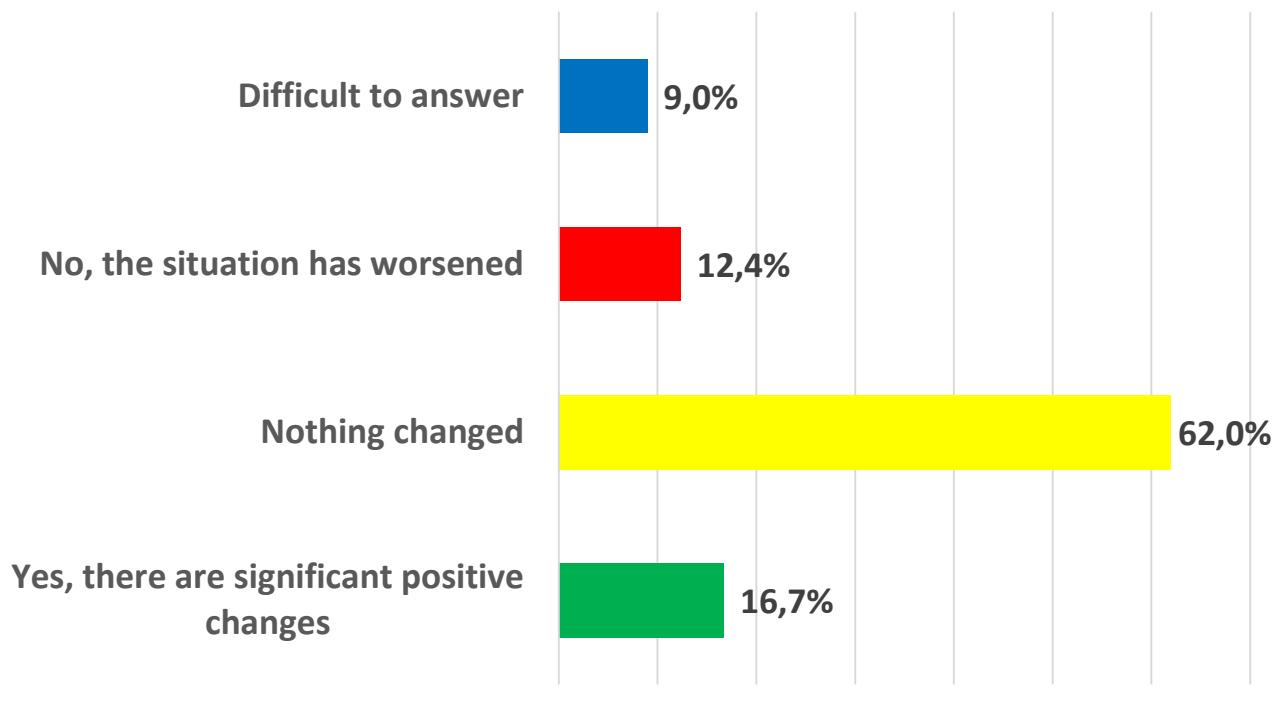
Have you encountered corruption?

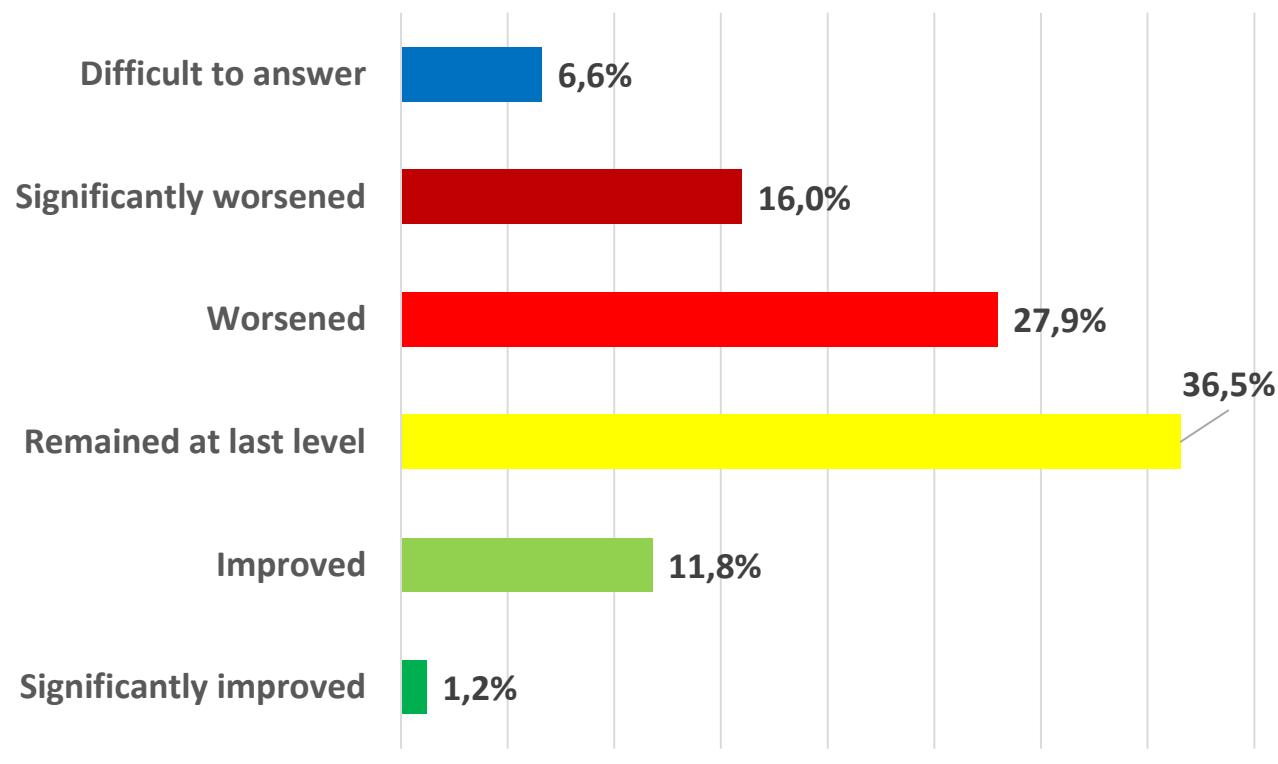
How do you assess the environmental situation in your area?

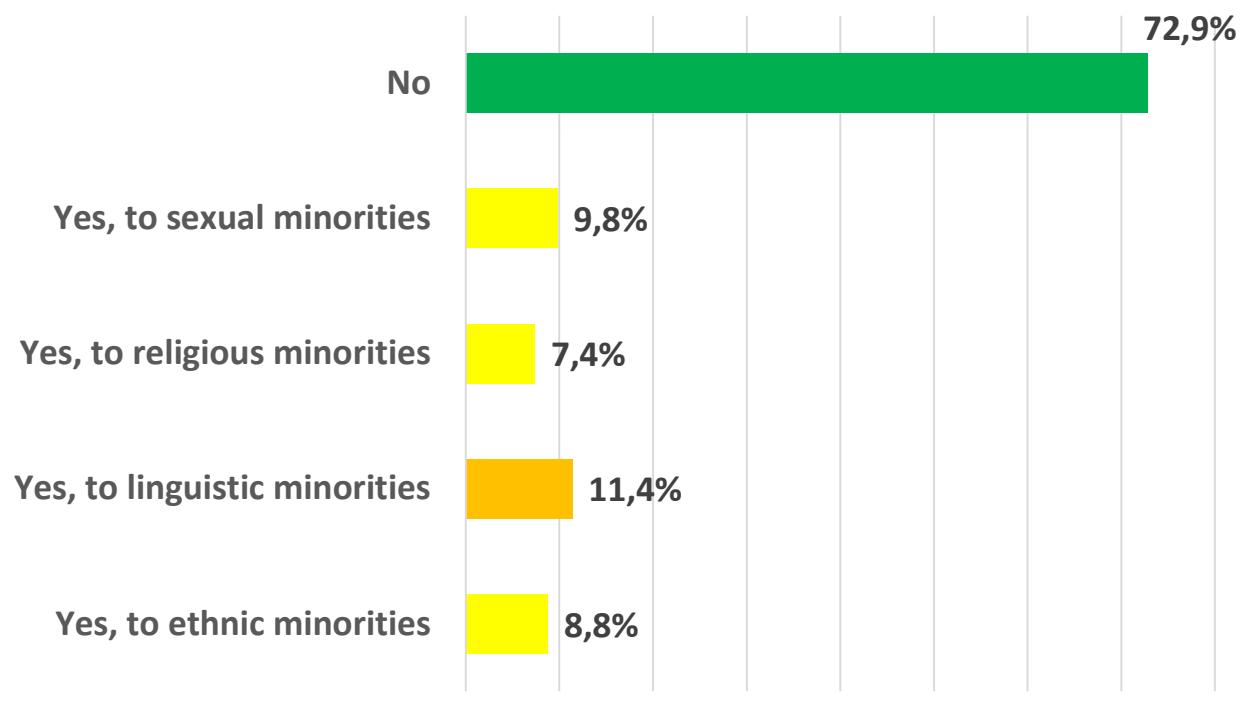
Do you feel a change in your locality after the decentralization reform?

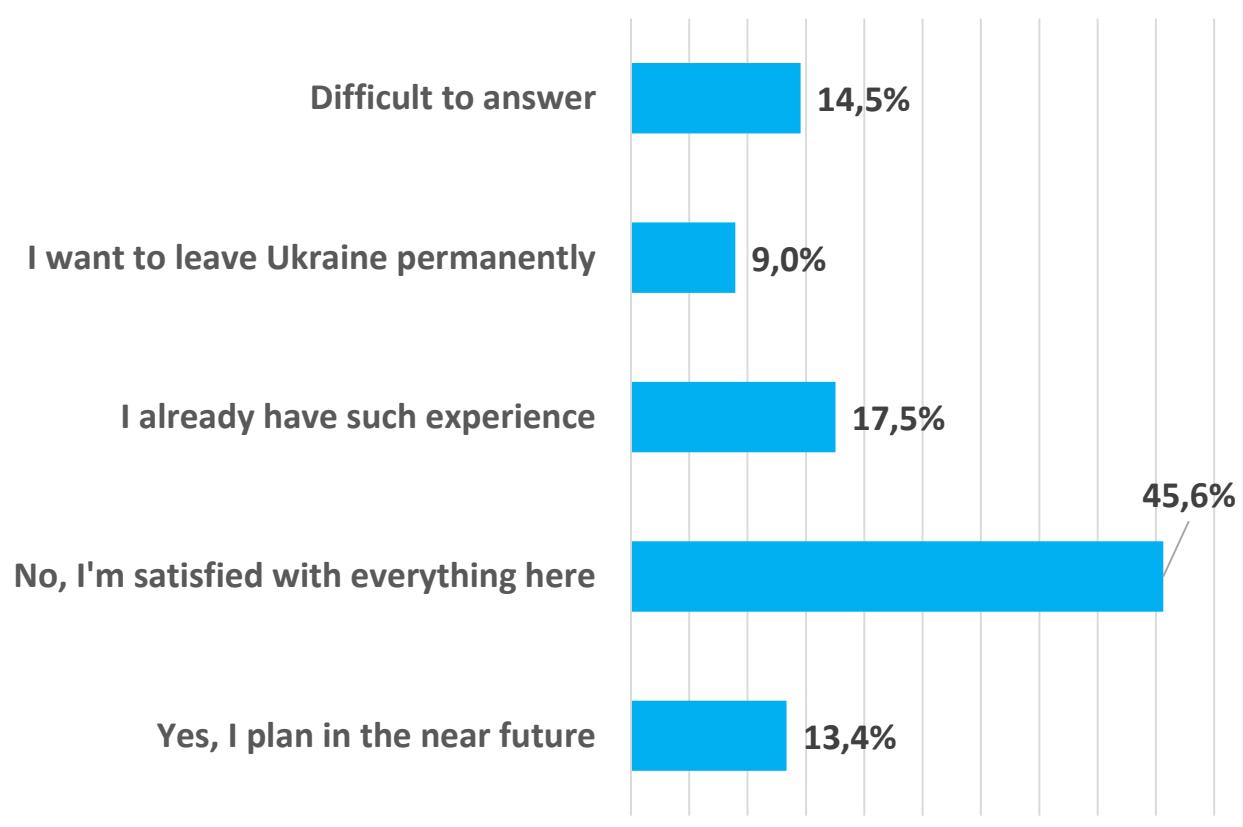
How has the quality of healthcare services changed after the 2018 reform (provision of primary care)?

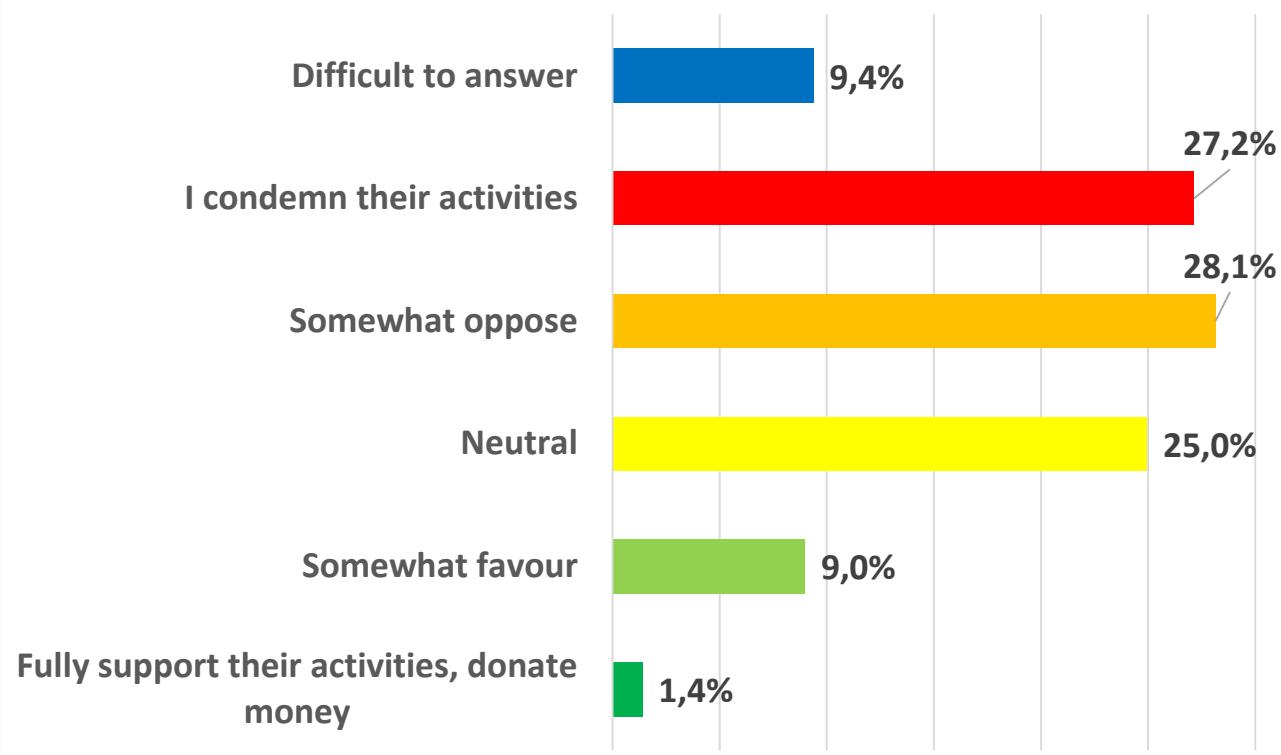
Have you recently encountered intolerance towards minorities?

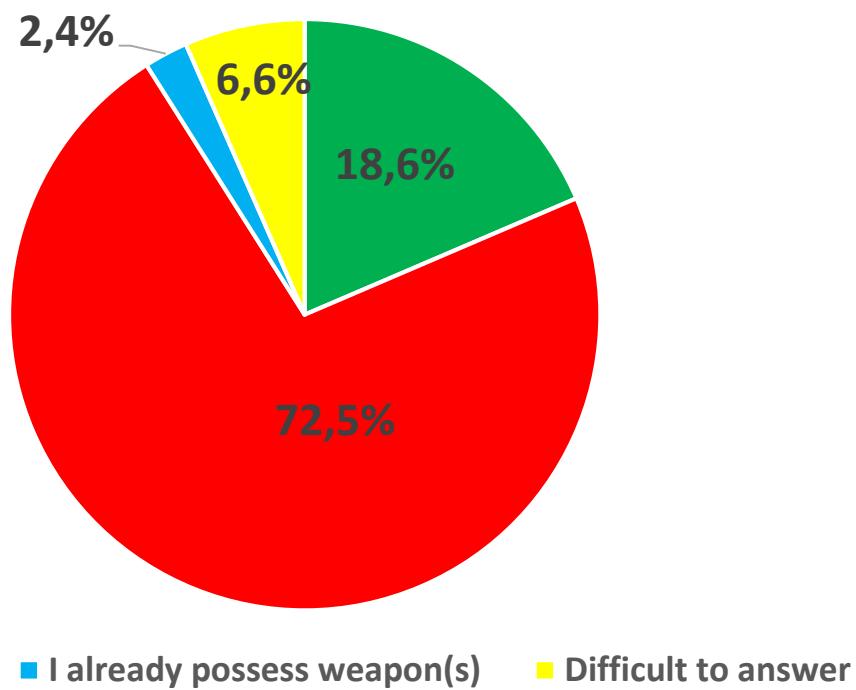
Have you thought about the possibility of work abroad?

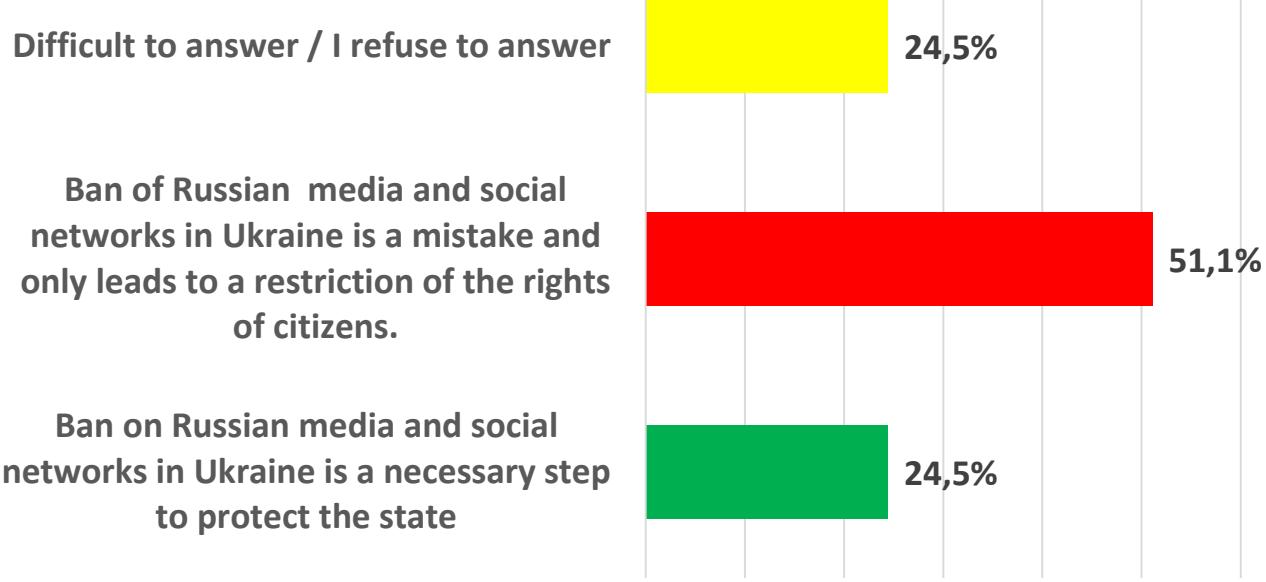
What is your attitude to the activities of non-state armed groups in Ukraine? (National Druzhyny, C14, Right Sector, etc.)?

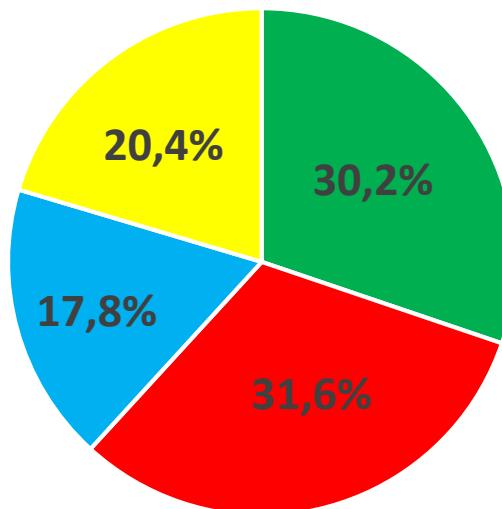
Do you support the legalization of guns in Ukraine?

What is your attitude towards the ban of Russian media and social networks in Ukraine?

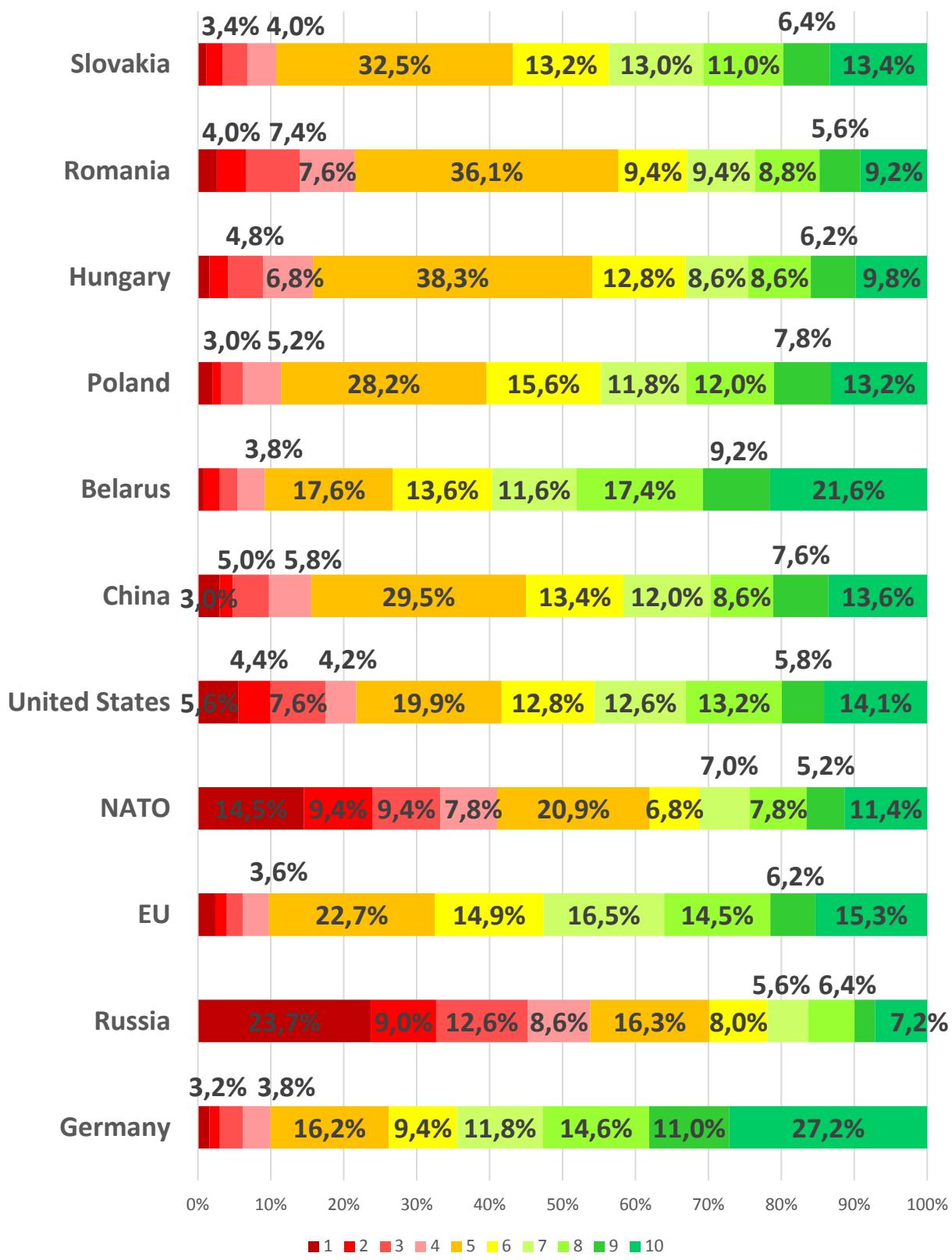

If a referendum on Ukraine's accession to NATO was held in the near future, how would you vote?

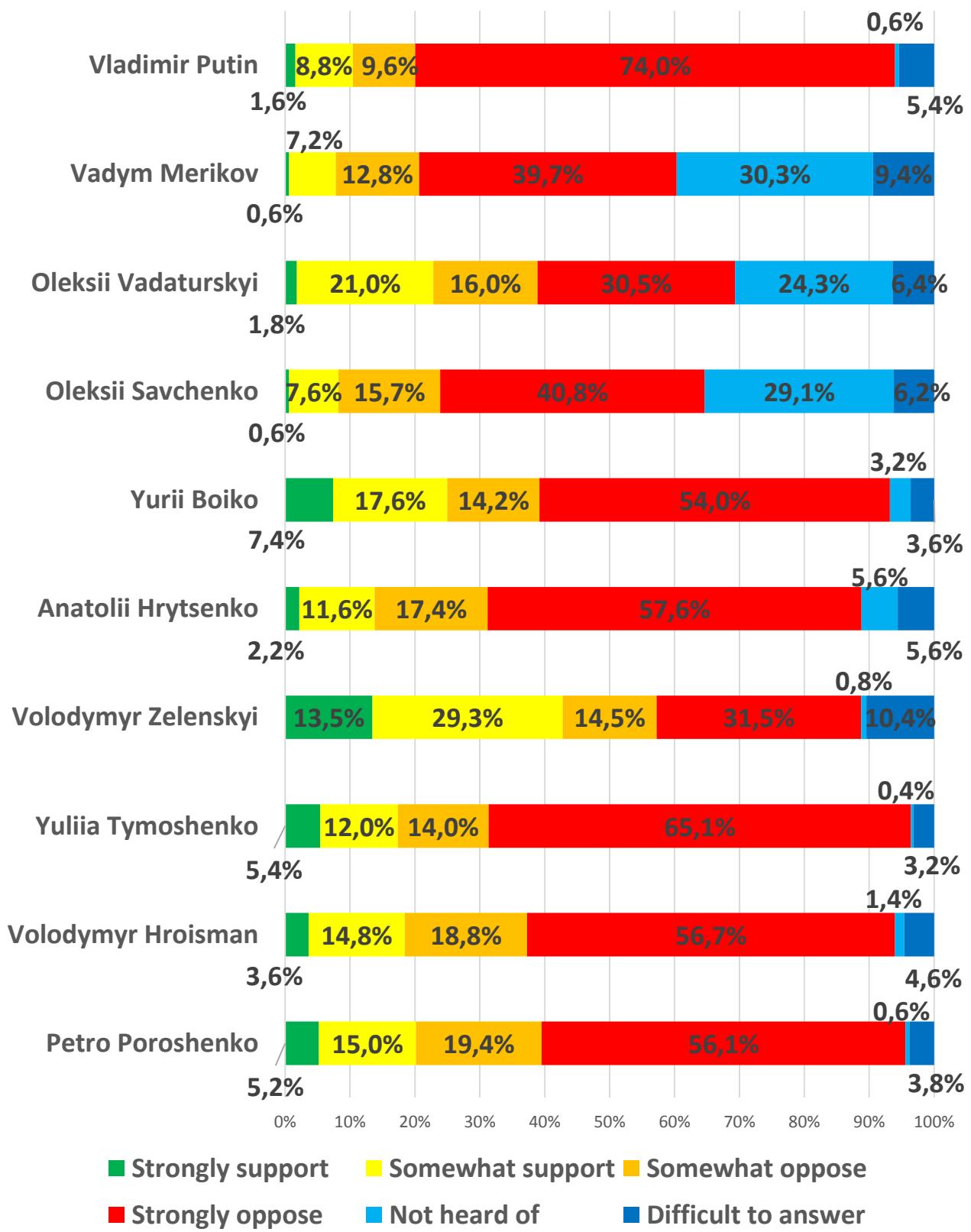

- For Ukraine's accession to NATO
- Against Ukraine's accession to NATO
- I will not vote
- Difficult to answer

Attitude to the following countries and international organizations (on a scale from 1 to 10, where 1 is the lowest, 10 is the highest)

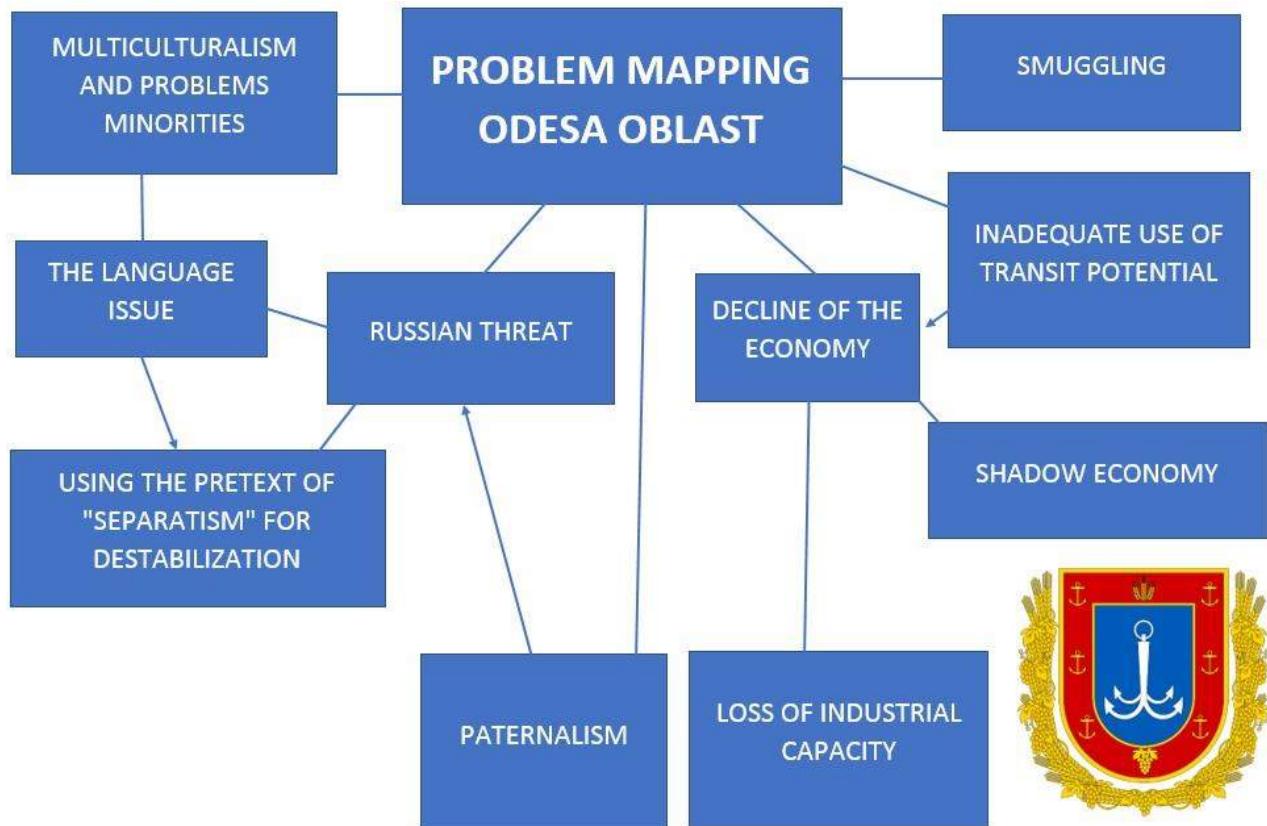

Attitude to the following politicians and public figures

UKRAINIAN FRONTIER: CHALLENGES FOR ODESA OBLAST

Odesa oblast is a southern region of Ukraine and has an exclusive economic value for the country due to the development of trade and tourism. The presence of a large number of national minorities that live compactly on the territory is specific to the oblast. The geographical proximity of the Odesa oblast to the self-proclaimed Pridnestrovian Moldavian Republic and the Crimea Peninsula annexed by the Russian Federation requires monitoring and timely responses to existing and potential challenges and threats to regional and national security.

Regional Threats

One of the most topical issues for the Odesa oblast is the question of the national policy of the state (in particular, concerning the "language" law and de-communization). Taking into account the multinational population of the region, the law "On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language" raises certain reservations in public discussions. A significant part of the population, especially the elderly, does not speak the state language at the needed level. A similar attitude among older people is caused by the introduction of the de-communization, especially due to the actions of some nationalist organizations, which may lead to an aggravation of the situation in the socio-political sphere. Among the representatives of national minorities, the lack of regional and inter-confessional conflicts in the region and the importance of the Russian language, which is most often used for communication among the multinational residents of the region, is highlighted.

Socio-economic problems in the region are connected to the lack of industrial development: modernization of the old and opening of new enterprises, and creation of new jobs for the population. In some districts of the oblast, there is a lack of financial investment in the development of tourism potential of the region. The society feels a decline in living standards due to the growth of utility tariffs and product prices, while the wages are staying low (above all, in the public sphere). The results of the survey on the Odesa oblast residents' assessment of their income level have demonstrated the following: more than half of the respondents (55%) indicated that their income is enough to cover food expenses, utilities and basic necessities; 25% of the respondents are able buy non-expendable items and make savings; about 20% of the respondents said that they have barely enough / not enough money for food.

Due to low purchasing power, a large part of the population uses subsidies, which creates a burden on local budgets and leads to "artificial" unemployment. Another problem is the shadow economy due to the spreading informal employment. This situation raises the problem of mass labour migration of citizens to neighbouring countries (according to the results of the survey, the most appealing destinations were Germany, Poland, Belarus, Slovakia, and Bulgaria). In addition, young people move abroad to study and often do not return to Ukraine because of the more favourable conditions of employment in Europe.

The lack of modernization and development of transport infrastructure in the region is a problem. There are some improvements to the situation but only with respect to routes of national and international importance. Transport infrastructure in districts far from the regional centre is in a terrible state. The neglect of cargo airports, roads of international importance in the south of the oblast, lack of proper rail connections raises problems with the transportation of agricultural products from Odesa oblast to other regions of Ukraine and abroad, which slows down the development of the economy and trade in the region.

The population of the region has rather contradictory attitudes to the decentralization reform, the implementation of which in different districts is perceived critically. According to the results of the survey, about 54% of the respondents observed the lack of changes after the reform, while 36% have noticed positive changes. The negative perception of decentralization can be explained by the inhibition of the reform in some parts of the oblast, as well as unsustainability of some of the UTCs formed in remote districts. This is explained by the way these were formed: not accordingly to the economic conditions and potential, but based on agreement between the local authorities and nepotism.

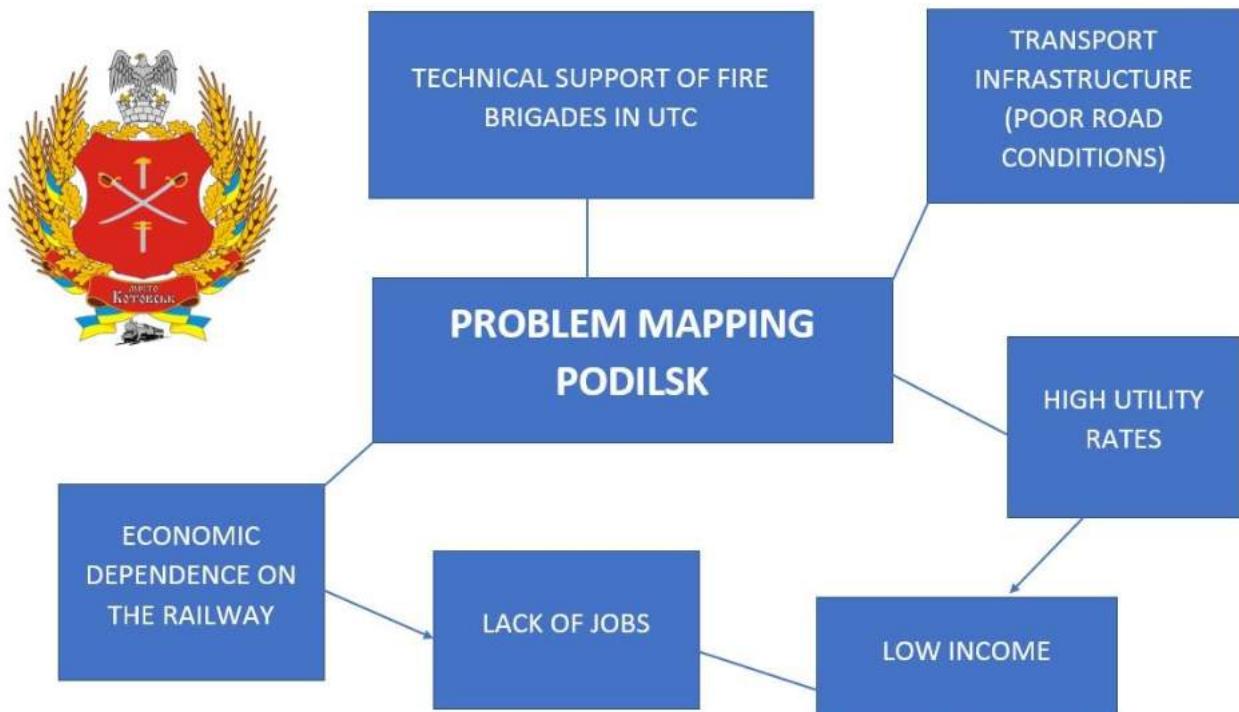
The majority of public has a negative perception of the medical reform: 47% of the respondents see no changes and believe that the quality of medical services has remained at the same level (and about 28% of the respondents has noticed decline after the reform). The local residents highlighted the lack of access to quality healthcare (in particular, in the framework of inpatient treatment). Another problem is

the shortage of personnel who could take jobs in rural areas. The doctors from the cities in the oblast are moving away due to the lack of adequate pay and decent conditions for self-realization. On a separate note, residents mentioned corruption in medical institutions (52% of the respondents also confirmed this information); corruption is present at the recruitment to medical institutions. In addition, there are complaints about nepotism (doctors serve relatives and friends ahead of the line).

As for the security situation, for the most part, there are problems with settlements and traffic patrolling. Residents noticed a loss of professional and experienced staff (shortage skilled staff) in the police force, lack effectiveness in crimes clearance and in public order maintenance.

Local threats

Podilsk. In Podilsk, the problems of economic nature are connected with the lack of the city's industrial development. The only enterprise that provides employment now is the furniture factory, which employs about 50 people (despite the fact that meatpacking plant, poultry processing plants, and asphalt plant functioned in the city previously). A significant part of the population is involved in services and trade (in the city there are about 1 400 officially registered individual entrepreneurs), but a certain number of residents has unofficial employment due to lack of employment opportunities and low income. In addition, the economy is founded on servicing military bases, utilities, and railway. The latter faces challenges in reducing freight traffic. The city is economically oriented on Odesa (even though it is far from it) and Zatoka. That is, in spite of it being located near the border, there is a clear identification with the Odesa oblast.

In the process of implementing the decentralization reform in the region in 2017, only one UTC was formed, which is currently the largest in the oblast: it consists of 61 settlements (26 thousand inhabitants). On the one hand, as a result of its functioning, provision of public welfare was improved: the objects of social infrastructure (medical and educational institutions), utility infrastructure (water supply) are being repaired. On the other hand, the district faces the problem of lack of funds for the creation of local fire brigades and their proper equipment. In order to form and support one fire brigade, from 3 to 5 million UAH is required. Currently, the UTC allocates approximately 800 000 UAH. In addition, there is a shortage of funds for the creation of integrated Centres of Citizens' Security in the UTC.

The social welfare in the society in general is unsatisfactory: residents note the deterioration in the quality of life over the last five years. This tendency is associated with rising prices (in particular, utility costs, which are among the highest in the oblast) and low wages (the official average salary in the city is 8 000 UAH). However, in calculations of this average were taken into account high wages of railway and military personnel. The railway is considered financially separate from the district. In general, half of the resident of the district have salaries at the level of 4 000 – 6 000 UAH. In general, with the unemployment problem, the situation is paradoxical: there are a large number of vacancies in the employment centre, but people are reluctant to take them because of low pay.

Medical reform in the area continues to present difficulties: residents complain on a lack of money to pay for medical treatment. At the same time, innovations are being implemented rather broadly and quickly: in Podilsk and the district, 68% of the population has chosen a family doctor. Additional help in the medical sphere is provided by the Governor's programme "Affordable Medicine", where specialists from Odesa come to the area to serve its residents.

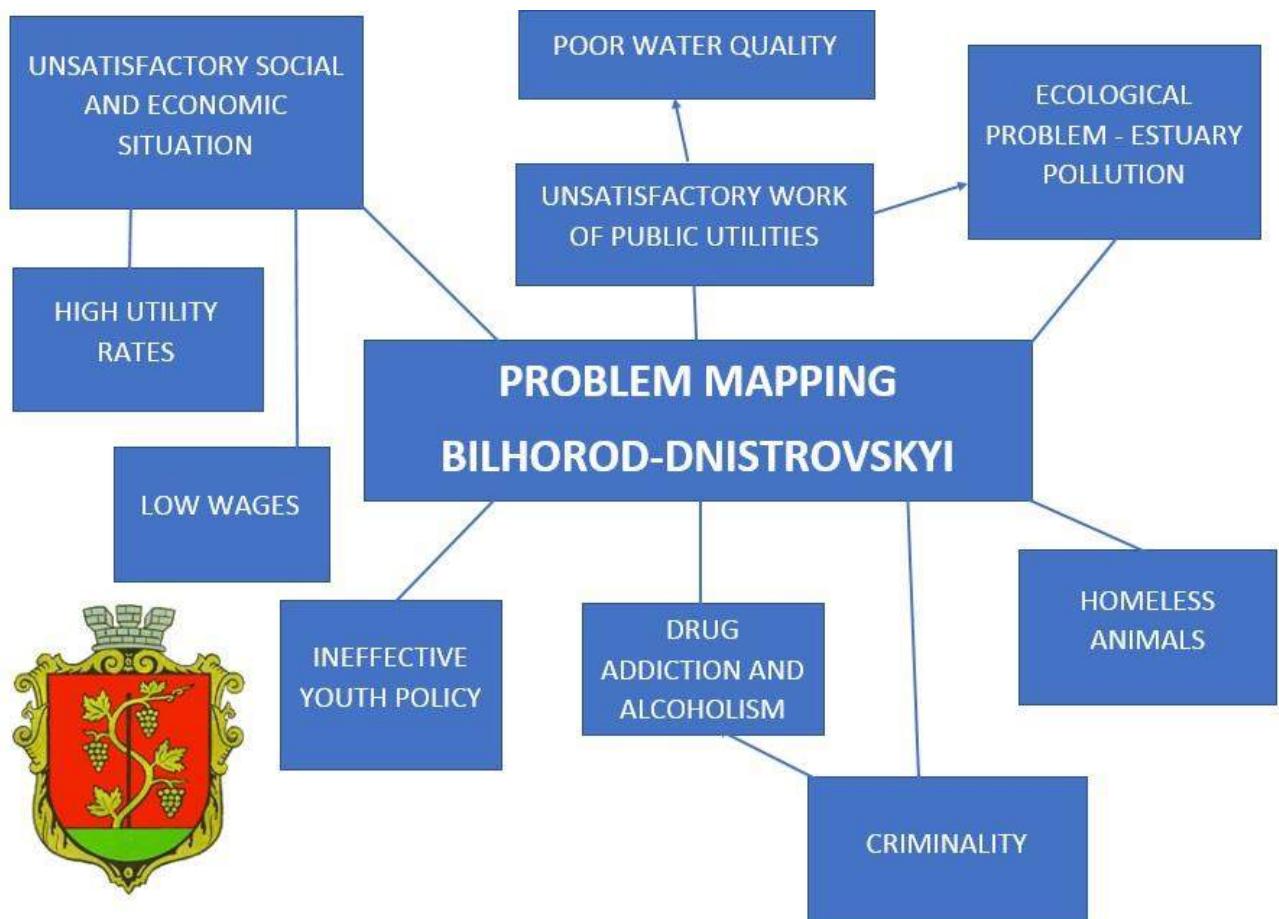
Police reform yields positive results (although the problem of the loss of professional and experienced staff remains). However, the crime situation remains unchanged; some residents noticed its deterioration due to the difficult economic situation and low living standards of the population, which encourages people to get involved in crime.

Bilhorod-Dnistrovskyi. In the process of decentralization reform, four UTCs have been formed in the district. However, the very course of reform causes some criticism among residents who regard some of the formed UTCs as unsustainable and formed based on agreements between representatives of local authorities. In addition, communication is complicated by the geographical distribution of territories under the control of the UTCs and district authorities. The former wedged between the district centre and Zatoka, which is still a subordinate to the district.

There are significant problems in the socio-economic sphere. The local population is concerned about high tariffs for utility services that do not meet the level

of their income. As a result, the public dept for heating is 2 million UAH. The total debt of the city of Bilhorod-Dnistrovskyi to the oblast has recently increased from 19 million to 28 million UAH.

The problem with water quality, as well as sewage and sanitation, is relevant to the city and the district. In some areas, sewage flows directly through the streets into the Estuary, which leads to its contamination. In some areas, it is difficult to breathe in the streets and in the rooms due to the sewage smell. The reason is the poor condition of the water treatment facilities, which cannot cope with the amount of work, resulting in an emergency water discharge. At the same time, funds allocated by the local authorities for the repair of water treatment facilities were redirected to other budget lines.

The average salary in the district is from 3 500 to 5 500 UAH (the latter figure is only due to employees in the public sphere), that is why a large part of the district's population is subsidised. In rural areas, the only source of livelihood is agriculture. According to local residents, the quality of life in the area is worse than in neighbouring Moldova (according to some evidence, it is even worse than in the PMR).

Other social problems concern the absence of system work on implementation of the youth policy in the city of Bilhorod-Dnistrovskyi. Youth leave the district for the external (abroad) and internal (to Odesa or Kyiv) migration. There is also an issue

with unmet needs of people with disabilities. For example, there are no special ramps in the city nor in transport.

An important problem is the city's water supply. The water quality is bad; there is a secondary water pollution. Due to the tourist direction of city development, significant investments in urban water supply and sewage systems are required.

In general, one of the most urgent problems in the district is the lack of feeling of personal security and protection in local residents. The situation is complicated by the presence of problems with drug and alcohol addictions. The population is concerned about the lack of infrastructure for youth development (such as sports and play grounds, etc.) Another reason for people's insecurity is also ineffectiveness of the local police. According to some residents, law enforcement officers today do not show true statistics, refusing to register statements about administrative offenses (thus ensuring a lower level of registered offenses). Other residents note that statements are registered, but in practice, nothing is being investigated.

In addition, the city still does not have a patrol police, which complicates the maintenance of order in the streets. This concern, above all, traffic control: residents notice an increase in the number of road accidents due to the lack of established road signs and road marking. At the same time, it is difficult to understand who should be responsible for these activities because the areas of authority are blurred. While the patrol police in the city have not yet been formed, de facto, everything is handled by ordinary police officers, who still have the duty to investigate serious offenses and crimes. In addition, the police lack qualified personnel (old experienced staff have retired in recent years). At present, the staffing of the police remains at 60%.

Regarding the detecting of serious crimes, the situation in the district is positive. However, the dissatisfaction of local residents is caused by the lack of investigation of political cases. For example, there were cases of violations in the city during the establishment of utility tariffs, but there was no investigation into the case, indicating a certain convergence between the law enforcement and local authorities (which in some cases represents a criminal offense).

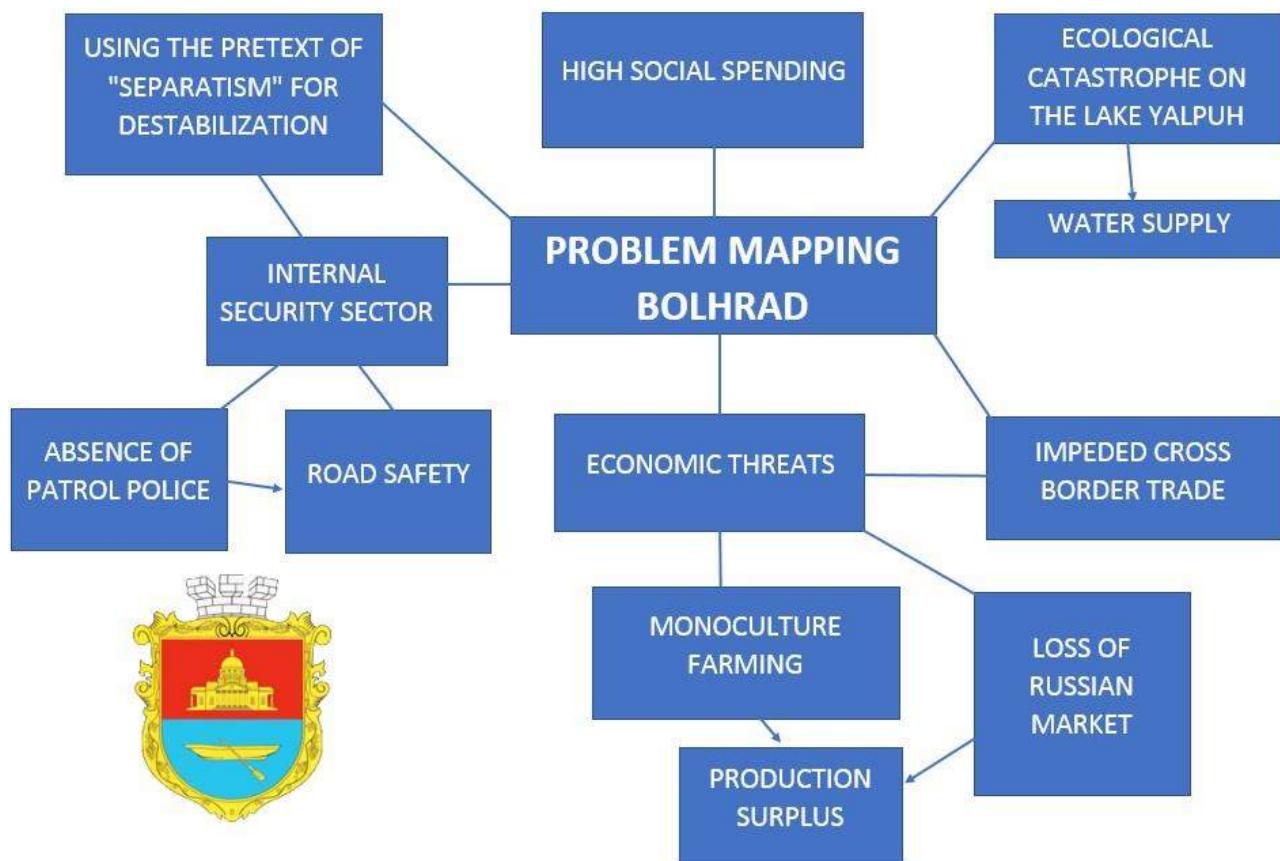
In addition, the residents are anxious because of the radicalized provocateurs, who exacerbate the situation in the socio-political sphere. Furthermore, there is a potentially dangerous situation in the district with the Roma minority, which can become aggravated at any time.

Bolhrad. A large number of nationalities (about 20) represents Bolhrad district, among which the main groups are Bulgarians, Gagauzes, and Albanians. Communication is conducted in 4-6 languages, among which Russian acts as one of the most convenient languages for inter-ethnic communication. There are no problems in this sphere in the district. According to the survey, 78% of respondents said that they did not encounter intolerant attitudes towards minorities (including ethnic ones). At the same time, the language question (in particular, in the context of

the "language law") is perceived by the locals rather sensitive. Some see it as artificially created problem "from above". While the others reject any imposed language because of the oppression and forced use of different languages during the Soviet or Romanian era in the region's history.

There are problems of an economic nature in the district, which are related to the need to reorient the economy to service provision. At present, wineries and factories that process grain represent the industrial potential of the district. These serve the agricultural sector. The decentralization reform left the area without jobs, which are now under the control of Izmail and Odesa. Although Izmail has its own problems, the Etalon plant and military towns around the city are also closed and are losing their importance as employment cities.

The elimination of military towns during the 1990-2000s greatly affected the area in which everything was previously concentrated around the military. Near Bolhrad, the airborne division was deployed, which is currently dismantled. The new investments that were previously unavailable due to the closed area and deployment of military never came.

Currently, the main industry in the region is agriculture, the development of which faces a number of problems. For example, after the closure of the Port Plant in Odesa, prices for fertilizers have increased. However, the cost of grain remained at the same level, which makes it unprofitable. The industry suffers from a lack of sales markets. There is no centralized procurement of products. After closing the main

market (the Russian market), the industry failed to reorient to the European countries. Local business blame quotas for this. The Ukrainian market (above all, Kyiv) is far, so it is difficult for local businesses to sell out.

A significant part of jobs is created by winemaking enterprises, which produce goods known at the national and international level. The development of this industry is complicated by the problem of the markets' oversaturation with grapes. There is no one to dispose it of (especially after the breakdown of trade ties with the Crimean peninsula). Large Ukrainian agricultural holdings enter the area only for exploiting the grain industry, while other sectors of agriculture are not interesting to them (because of the moratorium on land sales). For example, livestock breeding also suffers from the lack of sales markets and subsidies.

The economic situation is exacerbated by the logistical problem in the region. In general, the region is in isolation from the "big" Ukraine. There are only two bridges connecting the district. The route of international importance to Europe has lost its profitability after the collapse of the USSR as new borders appeared on it. Territorial wedge of Moldova (for 50 km) hinders effective cooperation with Romania. In the absence of a satisfactory railway connection, there is a problem with the transportation of agricultural products. The logistical problem could be solved by the development of a ferry crossing to Romania, which, however, remains unrealized.

In the social sphere, the burden on local budgets is created due to a significant number of social assistance recipients (single mothers, unemployed, etc.). The main problem remains the "shadow" employment, which does not give money to the budget. As a result, the latter feels extraordinary pressure. For one officially employed person there are up to five unemployed.

The ecological situation in the region is unsatisfactory. The problems concern, above all, drop in the water level, which affects the Danube and lakes (for example, Yalpuh). Because of this, the gateways do not work properly; they do not take the necessary water. Pumping stations on the channel to Moldova do not work, which led to its silting. In the villages of the district there is a big problem with water supply (water is mainly imported). Water-purifying systems are outdated. Because of their use, water has dangerous chlorine compounds. Now the city of Bolhrad receives water from the lake Yalpuh, so any pollution to it is a threat to the residents of the city. Due to pollution and poaching, the population of certain species of cancers and fish has disappeared in the lake in the last years. Dams constructed on the rivers supplying Yalpuh interfere with the transfer of water. An additional threat to the environment creates a burial site of chemical waste, located near the border on the territory of Moldova.

External influence

Given the geographical location of the Odesa oblast and the variability of the ethnic composition of the population, local residents still have stable ties with neighbouring European countries. One of the most popular destinations for the population of the Odessa oblast is Bulgaria and Romania. The youth usually go to work and study there, but many stay for permanent residence. Bulgaria is actively supporting such migration, especially given that some parts of the Odesa oblast (above all, Bolhrad) are places of compact residence of Bulgarians. Sofia pours funds into the area, supporting the cultural heritage of the Bulgarian national minority in Ukraine. Turkey also supports its presence in the region in a certain way.

The Russian Federation continues to consider this region as a bridgehead for destabilization of the south of Ukraine. Above all, because of the significant role of the Black Sea ports in the foreign trade of our country. Relations with Moscow are primarily referenced while discussing economy and trade, given that Russia was the main market for the sale of products for the representatives of local business circles before the war. This is also observed in the assessment Russia in the survey, with about half of respondents rating the Russian Federation from 5 to 10 points on the scale of the country's attractiveness. In addition, in the region, the population continues to have access to Russian television channels and has negative attitude towards their blocking (according to the survey, almost 60% of citizens in the oblast negatively evaluate the prohibition of Russian mass media and social networks in Ukraine, 27% of the respondents support the idea).

Romania allocates almost no funds to support its policy in the region, in comparison with its activities in Bukovyna. Romania's actions can be seen only in words, in the rhetoric of the politicians. During the 1990s, Romania financed some projects, but then the situation changed. Now funds are directed only in support of national branches. Educational and business grants exist but these are not very common. At the same time, Romanian politicians allow rhetoric on the return of Bessarabia under Romanian jurisdiction.

In the perception of local residents, the proximity of Odesa oblast to self-proclaimed Transnistria has no influence on the security situation in the region. The population does not feel the threat of separatism from that territory. Moreover, the widespread view is that the PMR is not a threat to Ukraine. On the contrary, a significant part of the population indicates that the standard of living there is higher (for example, pensions at the level of 190 USD, plus extra pay from Russia), and therefore residents of Transnistria come shopping to Odesa oblast. Nevertheless, there are practically no reverse migration links (from Ukraine to Transnistria); those that do exist are connected to family reunification. At the same time, it is possible to watch Transnistrian television and listen to Transnistrian radio from some districts of Odesa oblast. In addition, Russian TV channels that residents of the region are watching through satellites continue to have a significant influence on people.

Among the older generation, there is mostly a negative perception of NATO. Although a general survey of experts showed that about 40% support of the Euro-Atlantic course, which is in line with the discovered public opinion.

Internal problems

The main systemic problem for the population of the Odessa oblast remains the low level of trust in the central executive authorities, which is explained by the separation of the region from the centre and the specifics of its economic and socio-political development. According to the results of the survey of confidence in the institutions, the Verkhovna Rada of Ukraine is leading in the anti-rating among the residents of the oblast: about 85% of the respondents do not trust / more likely not to trust it. Local residents explain it by the parliament's lack of attention to the problems of remote districts in the oblast.

The imposed administrative boundaries are considered problematic in the region since long ago. For example, the city of Bilhorod-Dnistrovskyi was joined with Zatoka and other distant districts, which are difficult to control. Thus, the residents do not connect any positive development in the socio-economic sphere of the region to the structural reforms (decentralization, revision of the tax code). Instead, they believe that the city authorities are responsible for the improvements. This, in its turn, forms the positive attitude of the residents towards the latter.

The pressing problem of public administration is the fact that the main economic issues are solved in the centre, and the local authorities have no influence on them. The local authorities have no constructive dialogue and stable communication with the district authorities, instead the orders are sent down for execution. The local authorities artificially politicize the local activities, although under normal conditions, the local authorities, on the contrary, should concentrate on solving practical issues and ensuring economic well-being. Representatives of village councils have problems even to just get a meeting with regional authorities; everything needs to be agreed in writing.

The systemic phenomenon of the Odessa oblast remains the problem of corruption, which is widespread. Survey results show that most respondents encountered corruption in medical institutions (52%), administrative services (33%), educational institutions (30%), and from law enforcement officers (21%). At the same time, there are contradictions between different groups of people in perceptions of corruption in everyday life.

Recommendations

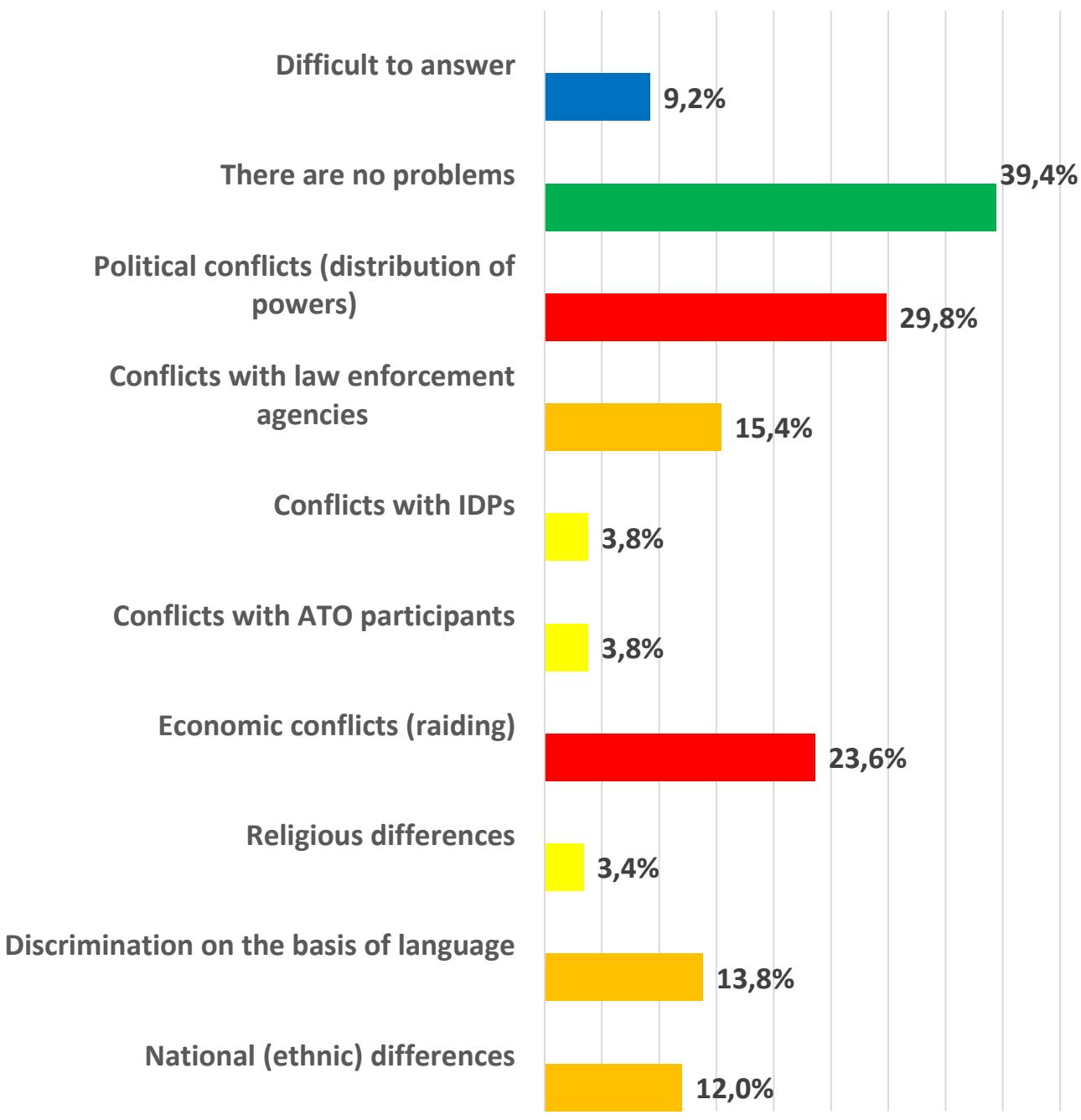
In order to improve the security, economic, socio-political climate in the Odesa oblast and minimize the negative impact of certain factors of its development, the following is proposed.

- To continue processes of decentralization and rejection of the vertical decision-making practice (maximum involvement of local population in decision-making, infrastructure development, financial planning of development of the territories).

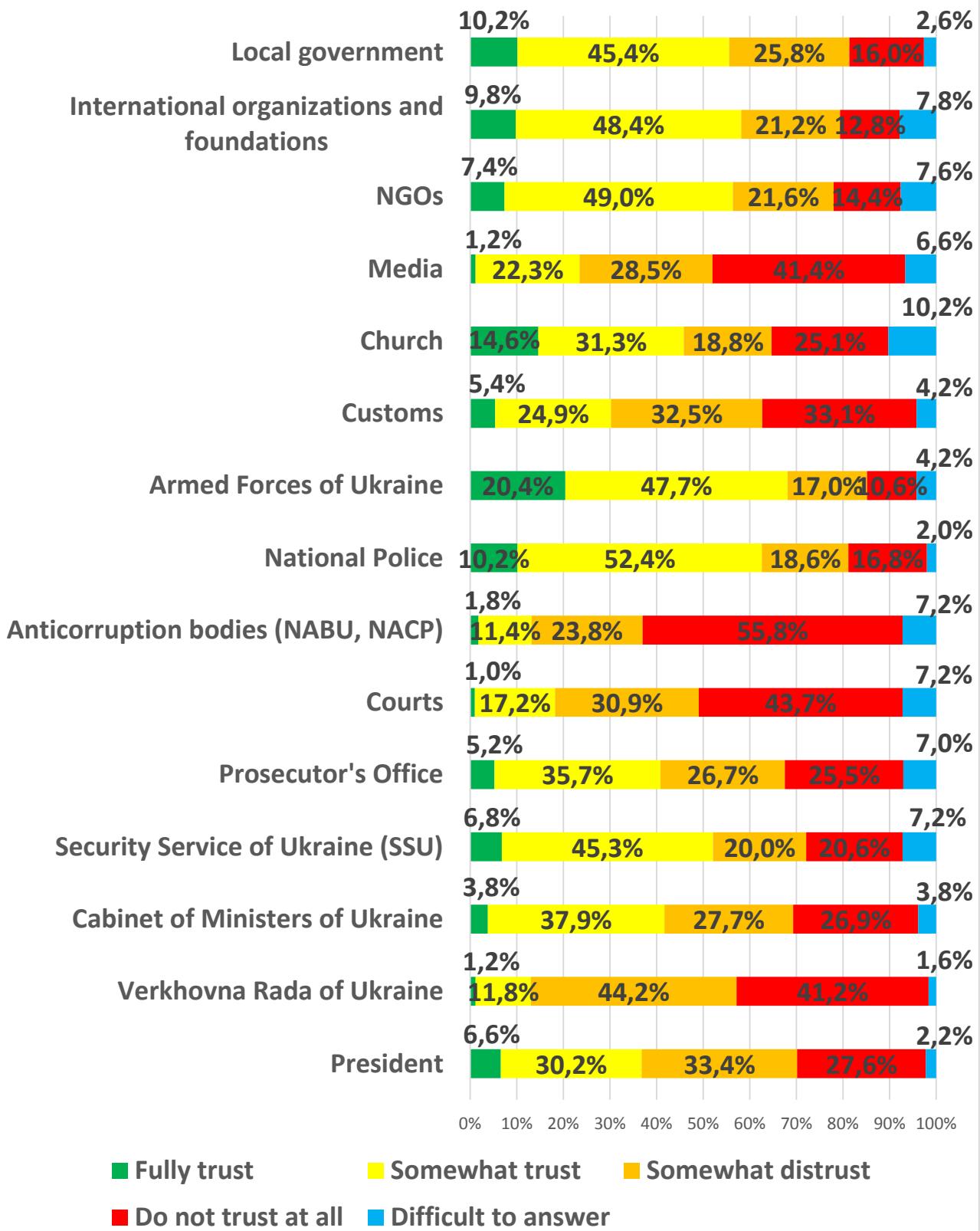
- To improve local transport system by upgrading existing infrastructure (above all, start with areas with the worst roads) and to implement projects for construction of new infrastructure objects.
- To facilitate the promotion of the region's population business initiatives within the small-medium enterprise support programme, introduction of innovations. In the sectoral format, the preference must be given to those initiatives that offer promising projects, alternative in their essence to the dominant sectors of the economic development of the district.
- To pay particular attention to the training of the local fire brigades and voluntary fire brigades, particularly through the development of a system of tax incentives (for example, for the purchase of fire trucks).
- To use the historical, cultural and natural potential of remote areas of the oblast to attract tourists from other regions of Ukraine, as well as from abroad. To contribute to the creation of the National Natural Park and the tourist route - "Danube Bessarabia"
- To establish a separate system of experts in the city councils that would specialize in using grant programmes to raise funds for solving issues in the oblast, such as roads, water pollution, etc.
- To launching a separate prize, material incentive, for organizations, institutions or enterprises for activities in favour of eco-system in the region.

Annex 3.
ODESA OBLAST – SOCIOLOGICAL RESEARCH

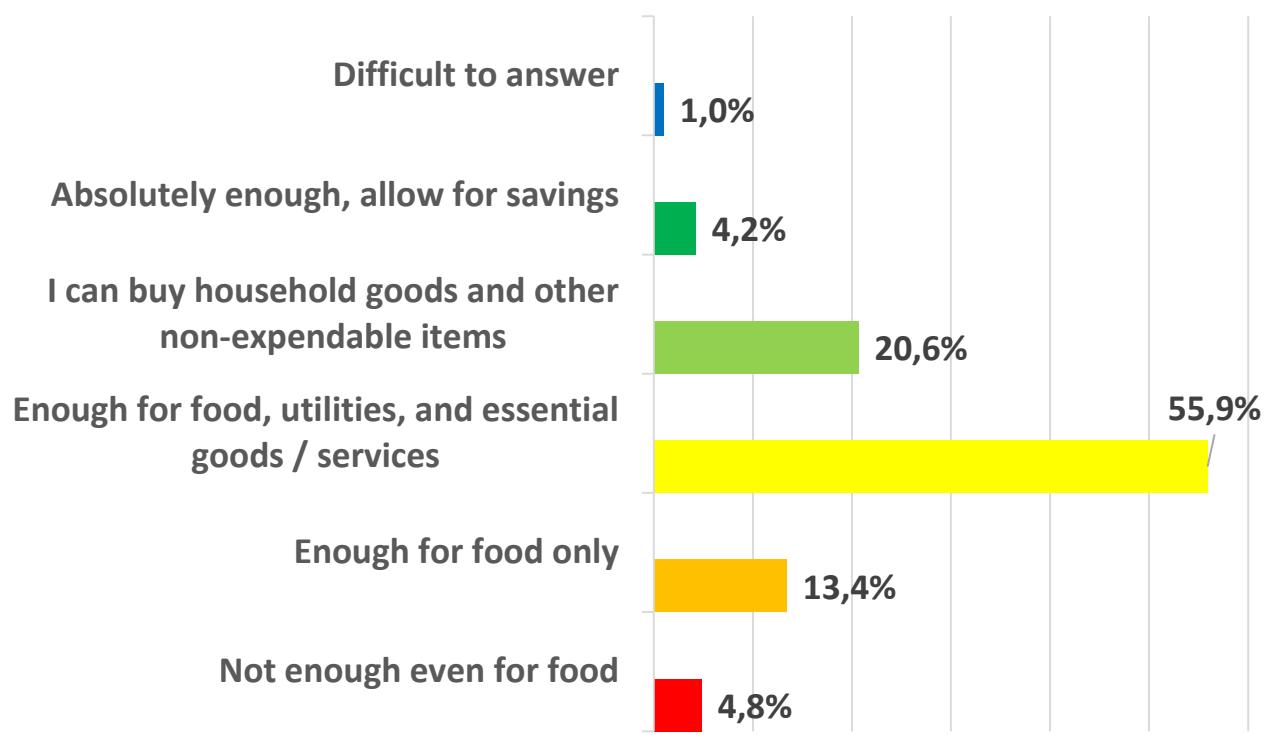
What problems and differences can be observed in your city?

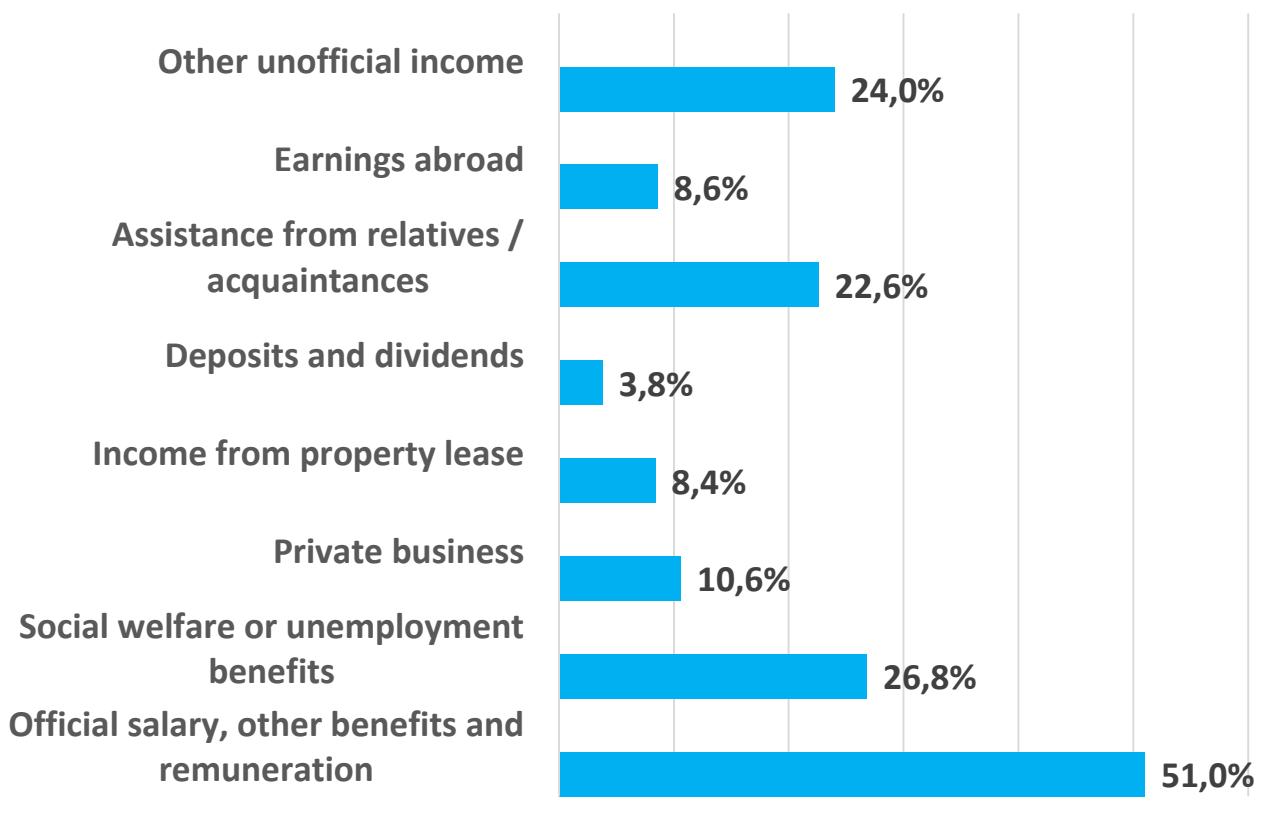
Evaluate the level of confidence in these institutions

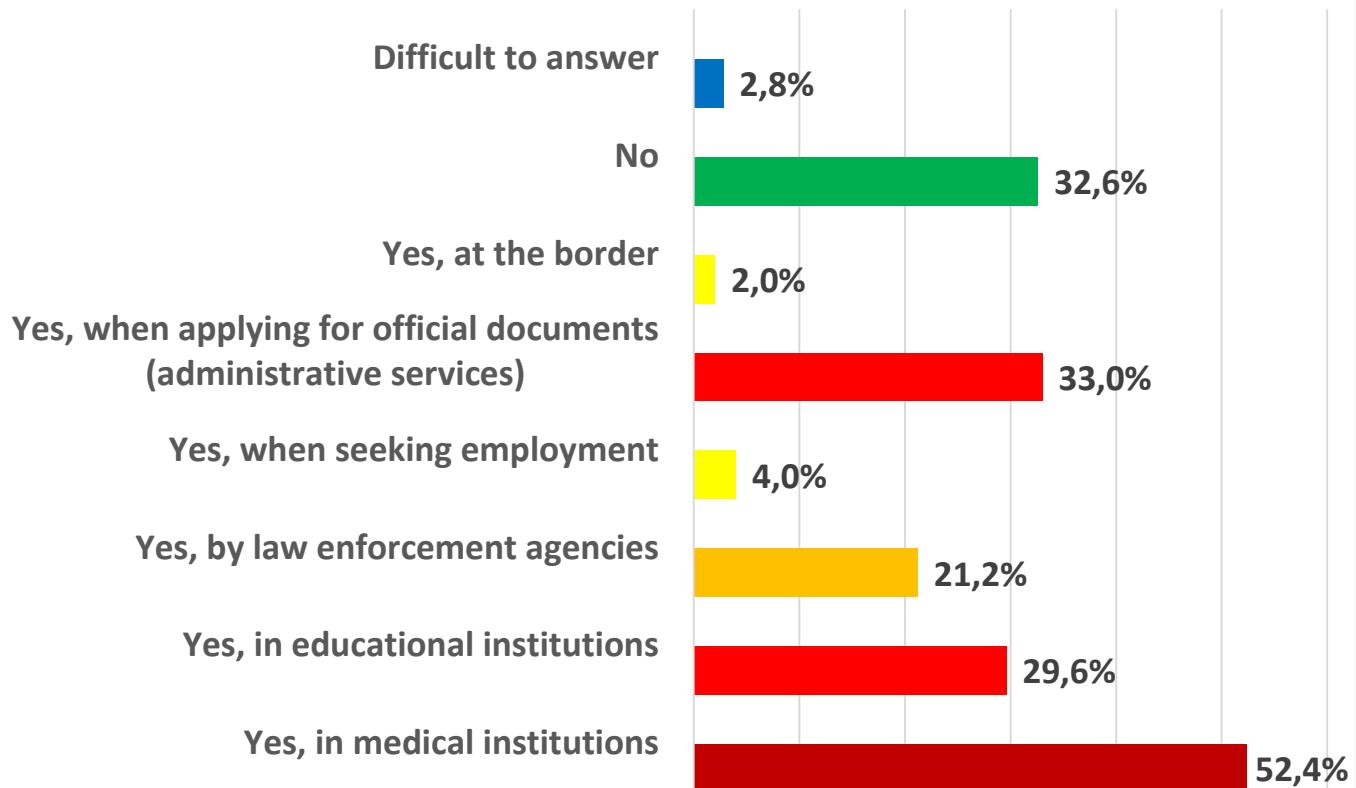
How would you rate your level of income?

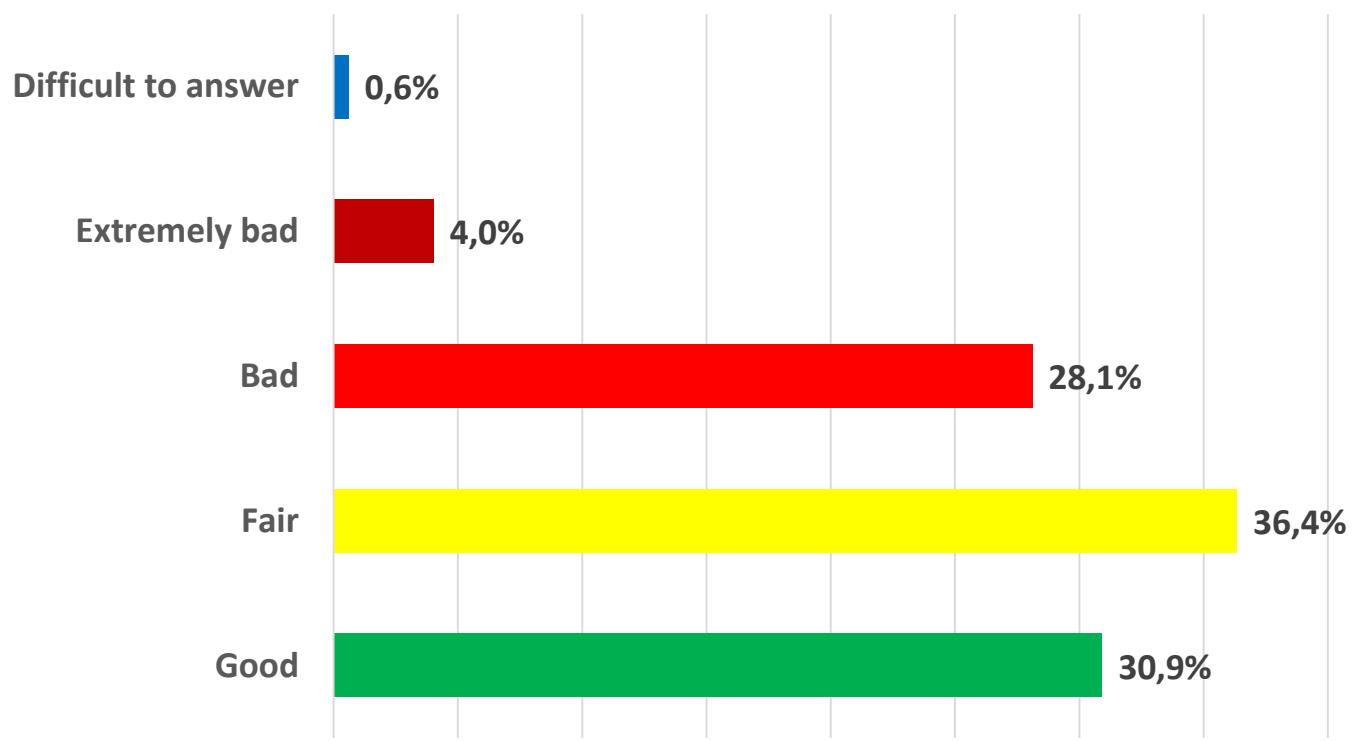
What does your income consist of?

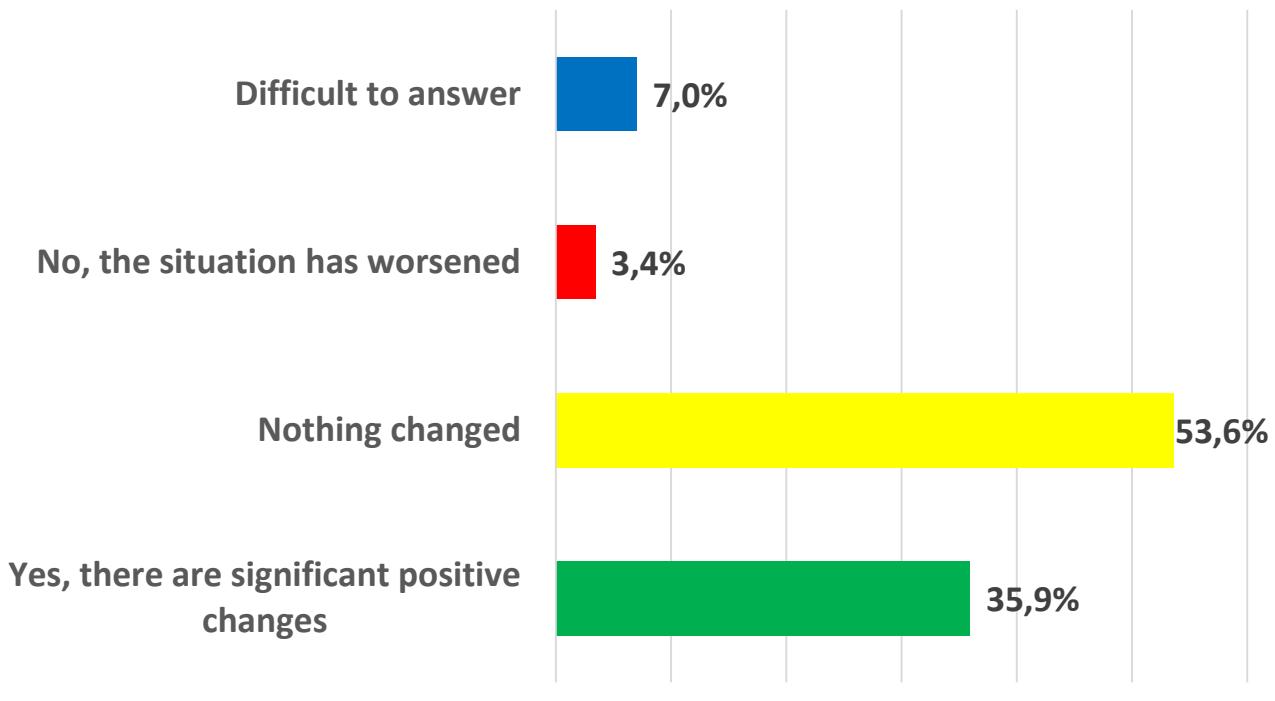
Have you encountered corruption?

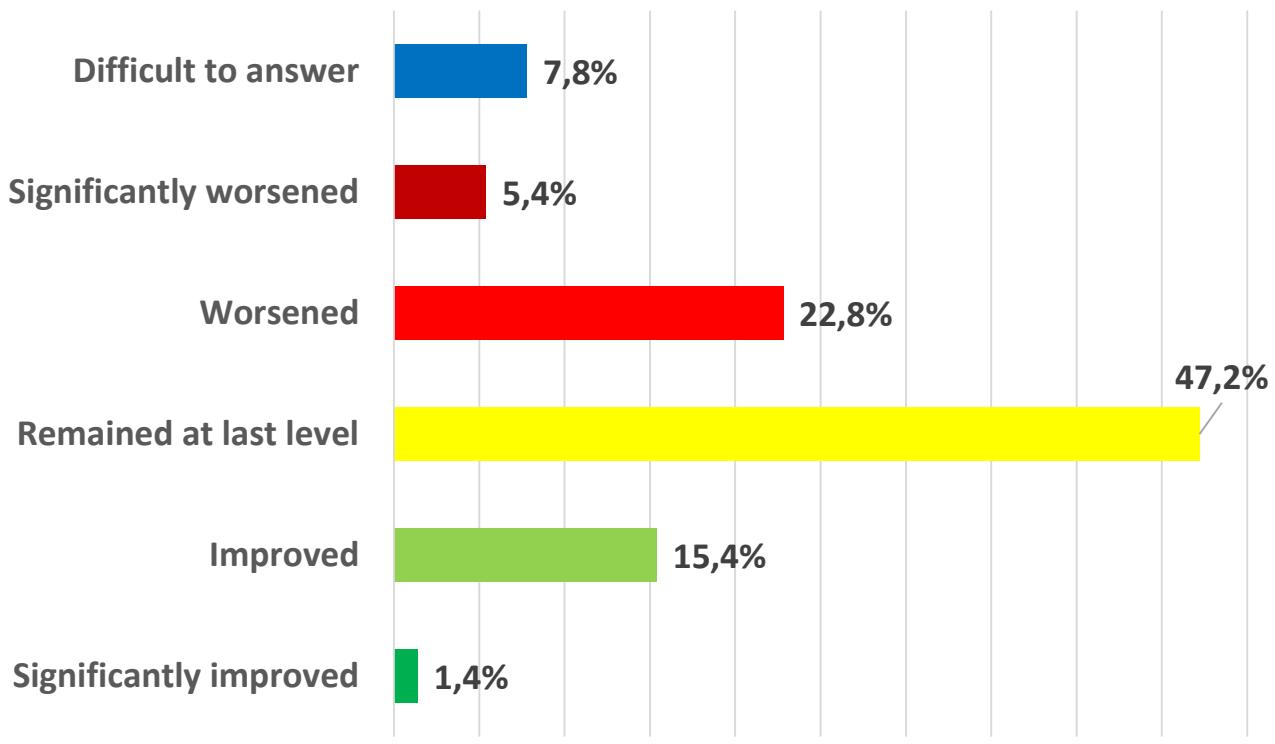
How do you assess the environmental situation in your area?

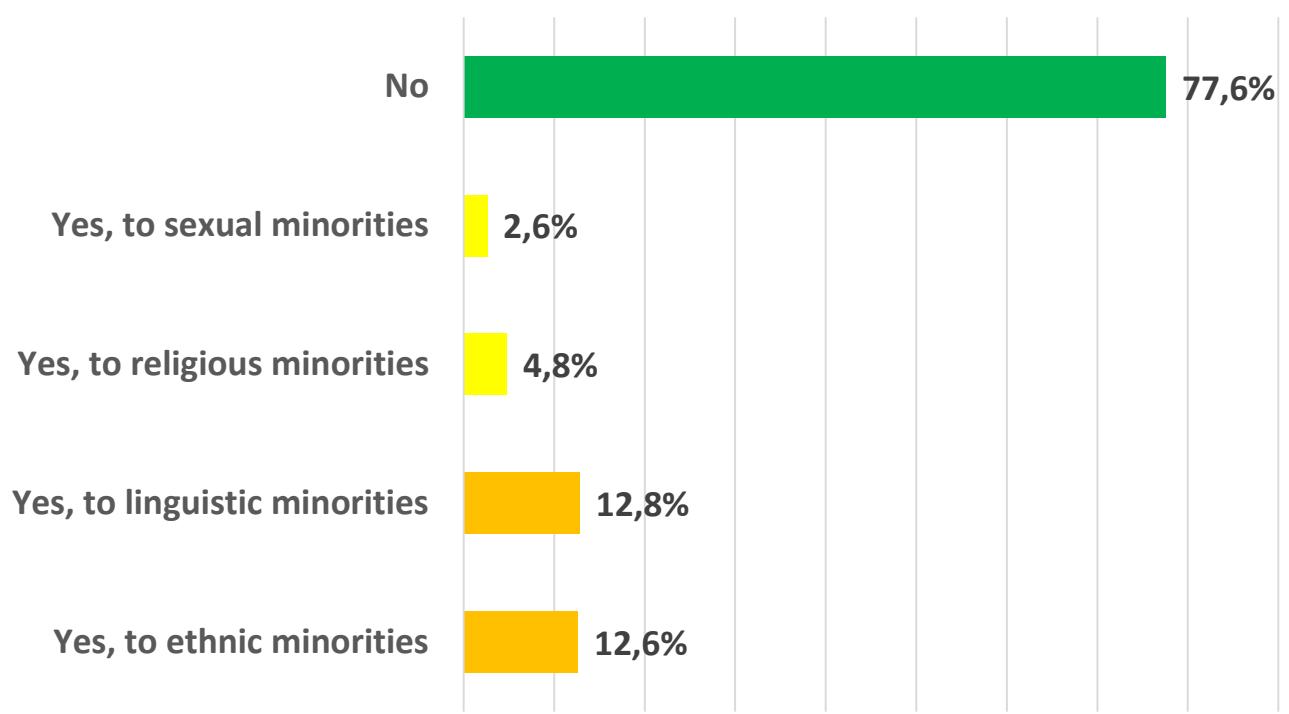
Do you feel a change in your locality after the decentralization reform?

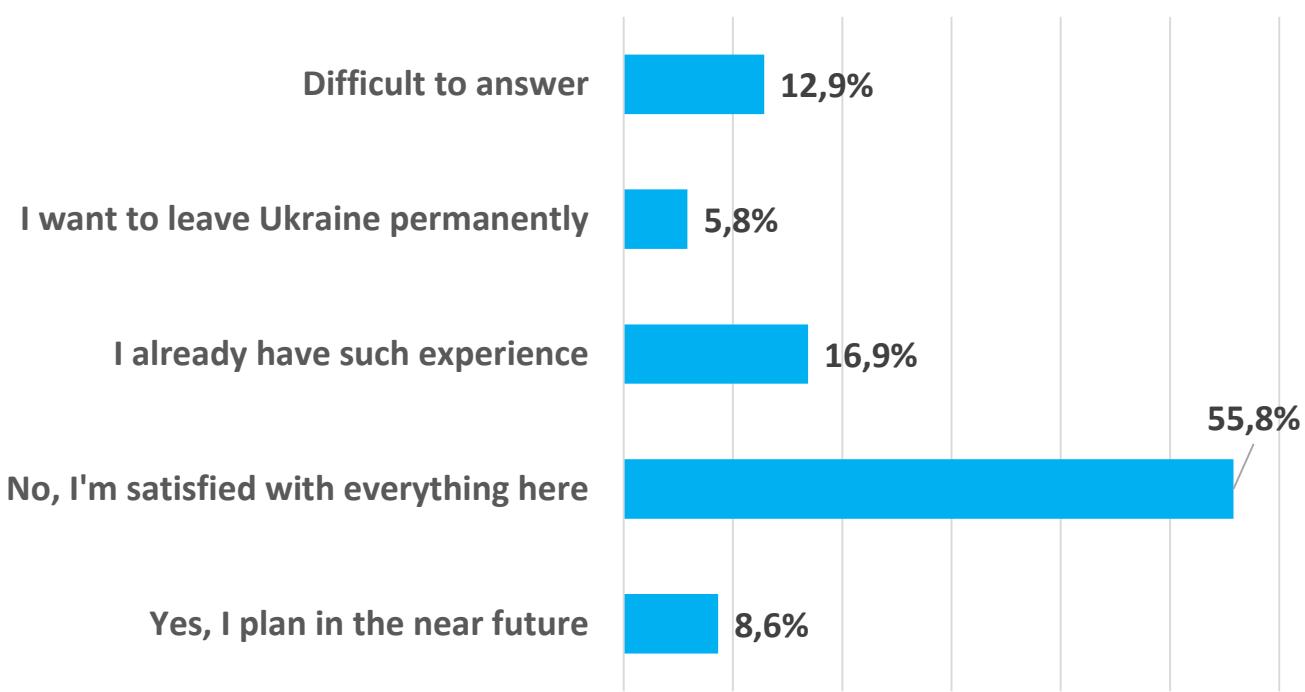
How has the quality of healthcare services changed after the 2018 reform (provision of primary care)?

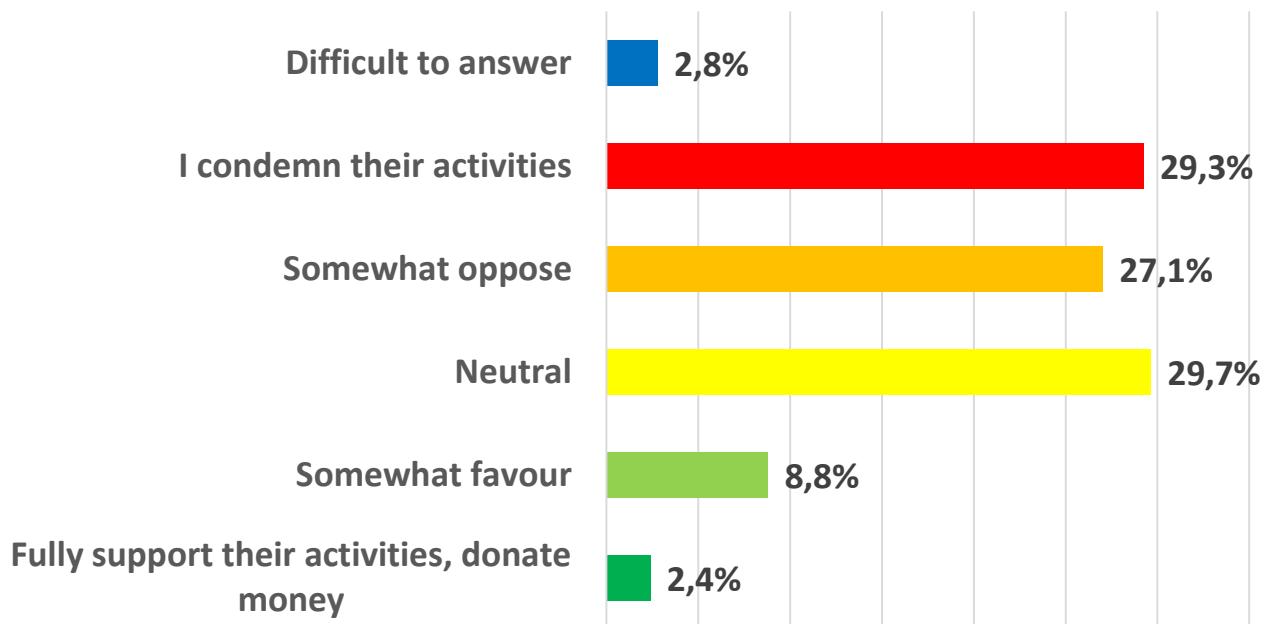
Have you recently encountered intolerance towards minorities?

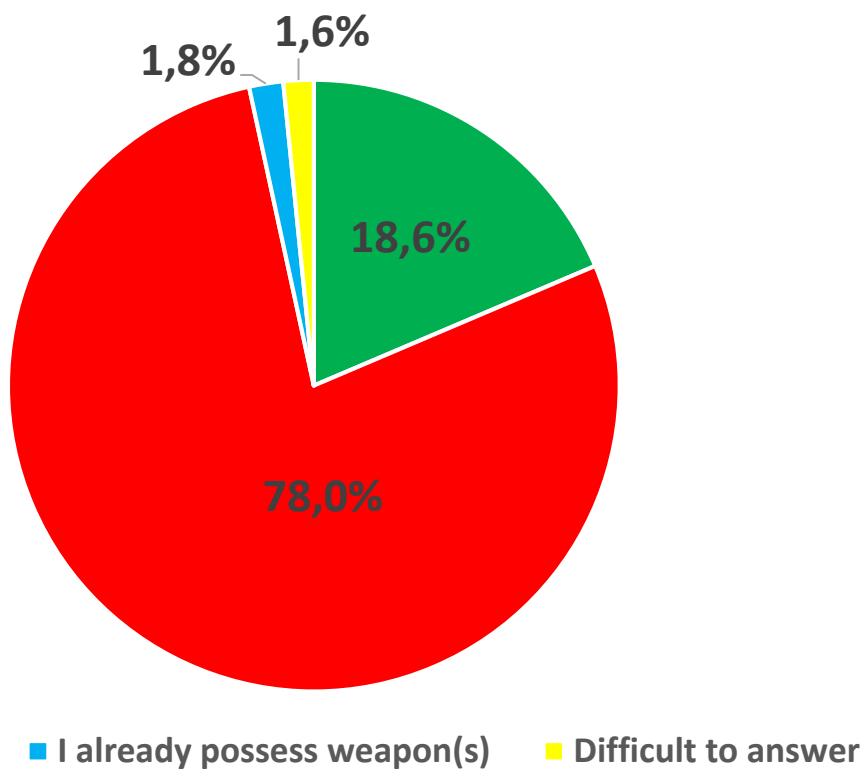
Have you thought about the possibility of work abroad?

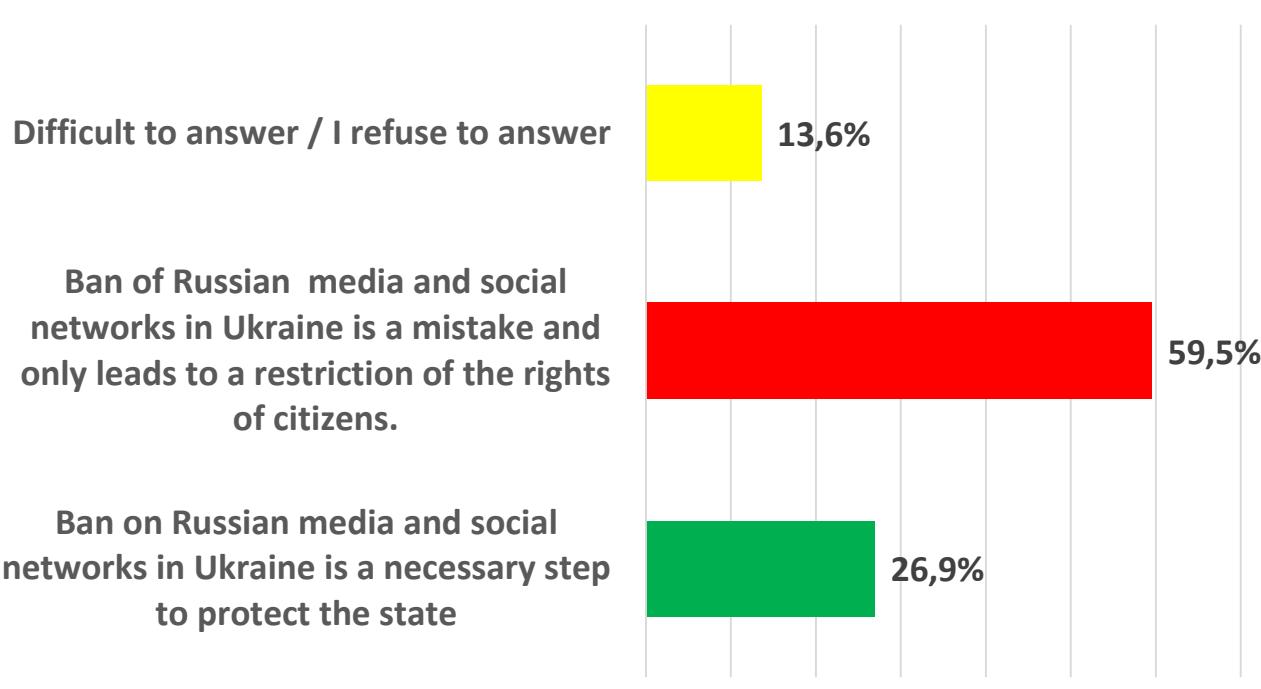
What is your attitude to the activities of non-state armed groups in Ukraine? (National Druzhyny, C14, Right Sector, etc.)?

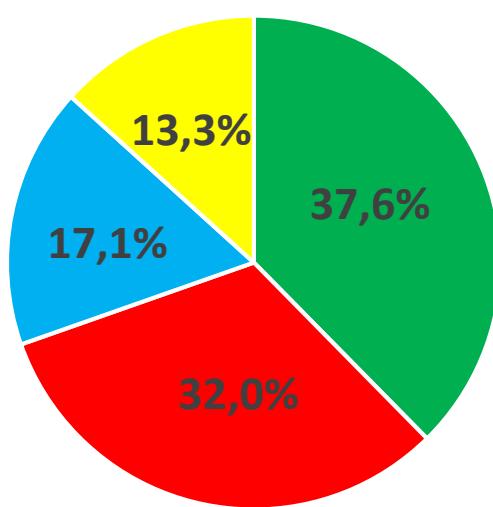
Do you support the legalization of guns in Ukraine?

What is your attitude towards the ban of Russian media and social networks in Ukraine?

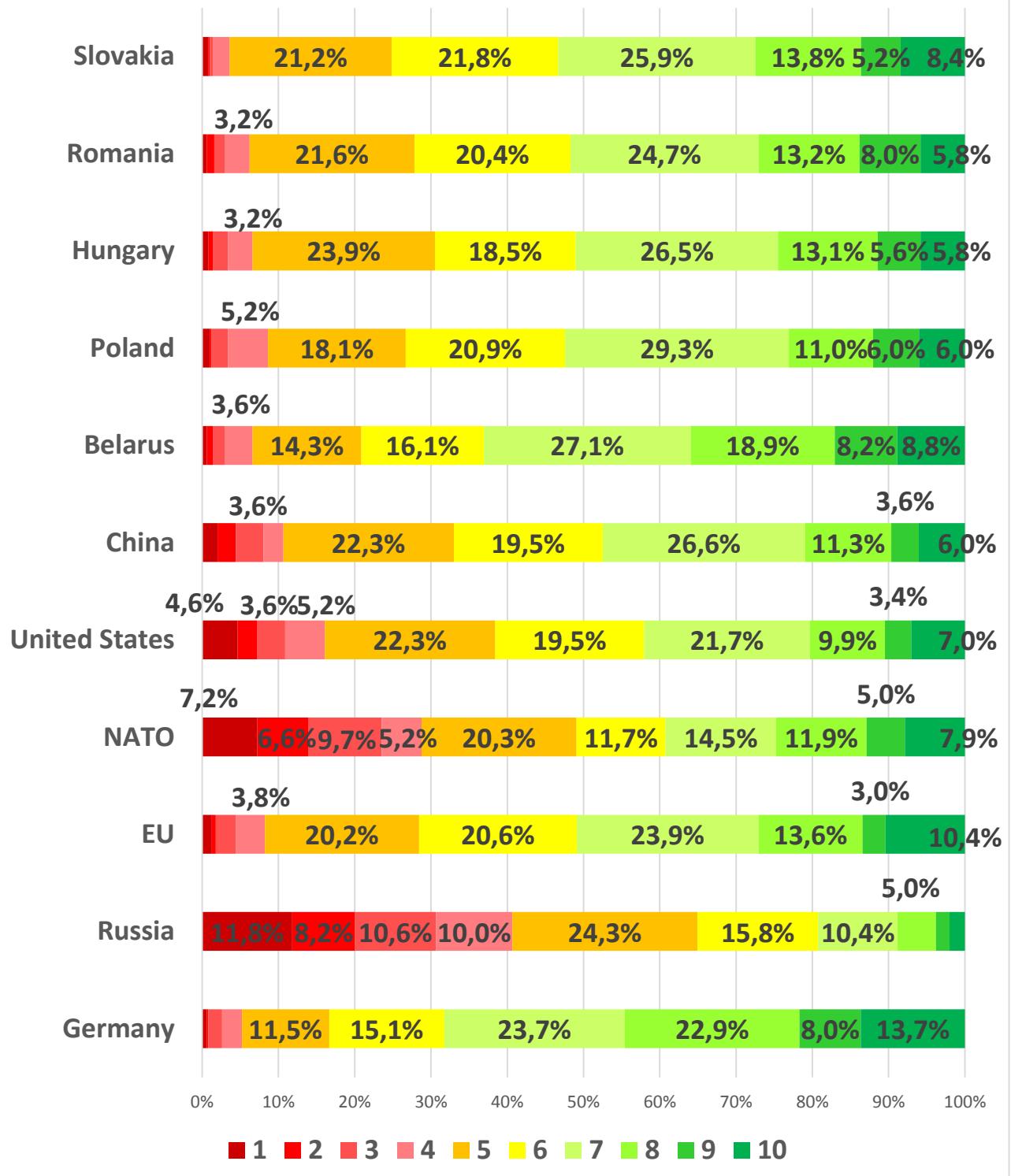

If a referendum on Ukraine's accession to NATO was held in the near future, how would you vote?

- For Ukraine's accession to NATO
- Against Ukraine's accession to NATO
- I will not vote
- Difficult to answer

Attitude to the following countries and international organizations (on a scale from 1 to 10, where 1 is the lowest, 10 is the highest)

Attitude to the following politicians and public figures

